

A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT KIADVÁNYA

A TARTALOMBÓL

Az európai rakétavédelmi rendszer kiépítésével kapcsolatos orosz lépések és azok hátttere
Az újraélesztett honvéd egészségügy
Radikális ökológiai szervezetek és az ökoterrorizmus
Új szereplő az afrikai kontinensen: Törökország
Az EU és Magyarország biztonság stratégiájának vizsgálata

Katolikus egyház intézményeinek és lelképásztornak fenyegetettsége

Nemzetbiztonsági munka és a személyiségi jogok
Bűnözés földrajzi határok nélkül
Vezérkari tanfolyam, Quo Vadis?

2012

2. szám

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató
A Tudományos Tanács elnöke

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Resperger István mk. ezredes

Tagok: Dr. Kobolka István ezredes
a Tudományos Tanács titkára
Dr. Magyar István nyá. dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok
Dr. Bagi József okl. mk. ezredes
Dr. Fürjes János okl. mk. alezredes
Dr. Magyar Sándor mk. alezredes
Dr. Tóth Sándor mk. alezredes
Dr. Vida Csaba mk. alezredes

Olvasószerkesztő: Ledács Kiss Jenő nyá. ezredes

Tördelőszerkesztő: Juth Marianna

A kiadásban közreműködött az MH Geoinformációs Szolgálat
Szabályzatszerkesztő és Kiadó Osztálya

Nyomdai munkák: HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: Németh László ügyvezető igazgató

HU ISSN 1785- 1181

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

Koós Gábor – Szternák György

Az európai rakétavédelmi rendszer kiépítésével kapcsolatos orosz lépések és azok háttere 5

Sticz László – Schandl László

Az újraélesztett honvéd egészségügy 31

Glied Viktor

Radikális ökológiai szervezetek és az ökoterrorizmus 50

AKTUÁLIS

Besenyő János – Oláh Péter

Új szereplő az afrikai kontinensen: Törökország 66

KONZULTÁCIÓ

Szabó Csaba

Az Európai Unió és Magyarország biztonsági stratégiájának vizsgálata a szélsőséges vallási csoportok vonatkozásában 80

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

Dr. Ujházi Lóránd

A katolikus egyház intézményeinek és lelkipásztorainak fenyegetettsége és védelmének szükségessége 93

Eged Réka

Az Európai Unió szerepe a Kongói Demokratikus Köztársaság demokratizálásában 113

Tóth Csaba Mihály

Nemzetbiztonsági munka és személyiségi jogok az alaptörvény mérlegén 124

Erdei Gábor

Bűnözés földrajzi határok nélkül 133

Nábrádi Nóra

Hogyan hat a nyelvvizsga a tanítási-tanulási folyamatra? 145

	Oldal
Uri László	
Az információbiztonság értelmezése az EULEX koszovói rendőri tanácsadói műveletében	155
<i>TUDOMÁNYOS ÉLET – KÉPZÉS</i>	
Resperger István	
Vezérkari tanfolyam Quo Vadis?	167
<i>TITKOSSZOLGÁLATOK TÖRTÉNETÉBŐL</i>	
Dávid Ferenc	
Arcélek a magyar katonai elhárítás történetéből	188
Szabó Ervin Antal	
<i>Vázlatok az orosz hírszerzés történetéből</i>	
Fenyegető hírek Varsóból	197
<i>HÍREK, ESEMÉNYEK, ADATOK</i>	
Besenyő János	
A félperifériáról a centrum felé .. Recenzió	204
Contents	206
<i>SZERZŐINK</i>	208
<i>A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI</i>	209

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

KOÓS GÁBOR – SZTERNÁK GYÖRGY

AZ EURÓPAI RAKÉTAVÉDELMI RENDSZER KIÉPÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS OROSZ LÉPÉSEK ÉS AZOK HÁTTERE

Absztrakt

Az európai rakétavédelmi rendszer terve 2009-2020. Irán rakétái, Észak-Korea rakéta programja. A globális csapás. Orosz álláspont a szektorális rakétavédelemről. A nukleáris egyensúly. A NATO tervei, védelmi rakéták.

Kulcsszavak: *európai rakétapajzs, rakétavédelem, ABM védelmi rendszer, globális csapás, szektorális védelem, stratégiai egyensúly.*

Abstract

The European missile defence system 2009 - 2020. Iran missiles. North Korean missile programme. Prompt global strike of U.S. Russia proposes sectoral ABM system. Russia to preserve world strategic balance. U.S. and NATO have some interceptor missiles.

Keywords: *Europe missile shield, missile defence, ABM defence system, prompt global strike, sectoral ABM system, strategic balance.*

Bevezetés

Napjainkban több mint húsz országban folynak elméleti kutatások, kísérletek és kísérleti lövészetek ballisztikus rakétákkal a világon. A szakemberek véleménye szerint a fejlesztés alatt álló legtöbb ballisztikus rakéta képes, vagy képes lesz tömegpusztító töltetet is szállítani különböző hatótávolságokra.¹

A fejlődés folyamata azt jelzi, hogy a jövőben számos Európán kívüli országban növekvő számban rendszeresítenek egyre nagyobb hatótávolságú rakétákat, amelyek már hagyományos fejrésszel is komoly fenyegetést jelentenek.

¹ Iran Missiles. <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/missile.htm> 2012. 01. 26.
North Korea's missile programme. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/2564241.stm> 2012. 01. 15.

Az Észak-atlanti Tanács 2009. október 9-én tartott rakétavédelmi konferenciáján *Patrick J. O'Reilly* amerikai altábornagy egy több lépcsőben megvalósuló, a jelenlegi és a lehetséges fenyegetésekhez alkalmazkodó rakétavédelmi rendszert vázolt fel az európai szövetséges országok szakembereinek.²

A tervek szerinti követelmény, hogy a rakétavédelmi rendszer legyen képes megsemmisíteni az Egyesült Államokat és az európai NATO tagállamokat fenyegető rövid-, közép hatótávolságú és interkontinentális ballisztikus rakétákat egyaránt.

A javaslat alapján a rakétavédelmi rendszer kiépítése első fázisának 2012-ig kell befejeződnie. A konferencián az a döntés született, hogy először a már rendszerben lévő amerikai felderítő és rakétaelhárító rendszereket kell alkalmazni, amelyeket amerikai katonák üzemeltetnének a tagállamok területén. Továbbá, az amerikai hadihajókon meglévő rakétavédelmi elemeket kell az európai tengereken állomásoztatni. Ezzel együtt az európai tagállamok meglévő rakétavédelmi rendszereinek képességét is fejleszteni szükséges. Illesztés után képessé kell tenni ezeket az amerikai rendszerekkel való együttműködésre. Más szóval, a hatékony működés érdekében mind az amerikai, mind az európai eszközöket egységes vezetési és irányítási rendszerbe kell foglalni – hangzott el a konferencián.

A második ütemben, amely három év alatt valósulna meg, a most még fejlesztés alatt álló tengeri és szárazföldi telepítésű rakétavédelmi rendszerek elemeit helyeznék el a tagállamok területén.

A tervek szerint 2015-től a harmadik ütemben az interkontinentális ballisztikus rakéták ellen alkalmazásra tervezett elfogórakétákat kezdik el telepíteni mind az Egyesült Államok, mind az európai tagországok területén. A negyedik ütemet 2020-ban lezáró kétéves fázisban a rakétavédelmi rendszer képességeit fejlesztenék úgy, hogy az valamennyi addig ismert rakétatípust hatékonyan megsemmisítse.³

A NATO tagállamok szakembereinek általános értékelése a rakétafenyegetésről nem teljesen egyezik az Egyesült Államok kormányáéval, különösen a határidők megbecslése terén. A kérdés az, hogy a fenyegetést jelentő, harmadik világhoz tartozó ballisztikus rakéták mikor érik el a bevetési képességet, és a tagállamok pusztításához szükséges hatótávolságot. Más szóval, különböző-

² Phased Adaptive Approach To Missile Defense In Europe Overview For The Atlantic Council, 7 October 09. http://www.mda.mil/global/documents/pdf/ps_hasc100109.pdf 2012. 01. 10.

³ Europe Missile Shield. NATO seeks Russian cooperation on Phased Adaptive Approach. Per Concordiam Journal of European Security and Defense Issues. Volume 2. Issue 3. 42-46. pp.

képpen ítélik meg Észak-Korea, Irán és más országok jelenlegi és jövőbeni képességeit a ballisztikus rakéták fejlesztése szempontjából.

Azt viszont minden tagállam elfogadja, hogy a ballisztikus rakéták fejlesztése terén gyors fejlődés tapasztalható a világban, az érvényben levő megállapodás ellenére. A politikai szándék megléte esetén még a viszonylag kis hatótávolságú rakéták is komoly fenyegetést jelentenek a NATO tagállamokra és más országokra.

A tervezett európai rakétavédelmi rendszer telepítése biztonságpolitikai és katona-technikai háttérben még mindig sok kérdés vár tisztázásra mind az amerikai, mind az orosz politikusok és szakemberek részéről. A végleges megállapodást tovább bonyolíthatja az is, hogy a tárgyaló felek milyen engedményeket tesznek saját rendszereik átláthatósága területén, és milyen követelményeket fogalmaznak meg saját globális biztonságuk érdekében.⁴

A terv megvalósítása – mondta a konferenciát követő brüsszeli sajtótájékoztatóján *Anders Fogh Rasmussen* főtitkár – 200 millió euróba kerülne. Felkérte az Észak-atlanti Szervezet tagállamait, hogy pénzügyi hozzájárulással vegyenek részt a megvalósításban.

A főtitkár felhívta a figyelmet arra, hogy a NATO már eddig is mintegy 833 millió eurós fejlesztést hajtott végre olyan rakétavédelmi rendszerek kiépítésére, amelyek a küldetésben (misszióban) levő katonákat képesek megvédeni. A rendszer olyan kiegészítése és továbbfejlesztése, amely nem csupán a haderőnek, hanem az európai tagországok teljes lakosságának rakétavédelmét jelentené, kevesebb, mint 300 millió euróból megoldható – hozzátéve, hogy a 28 NATO-tagország 10 évre elnyújtva fedezhetné a költségeket – állítják a szakemberek.

Anders Fogh Rasmussen főtitkár azt remélte, hogy a rakétarendszer kiépítéséről már novemberben, a lisszaboni NATO-csúcstalálkozón kedvező döntés születik. Ma már tudjuk: a döntést *Patrick J. O'Reilly* altábornagy javaslatáról a Szövetség európai tagállamai állam- és kormányfői meghozták a csúcstalálkozón. Más szóval, az európai rakétavédelem kiépítéséről a döntés megszületett Lisszabonban. Ennek megfelelően folyik a telepítés.

A tanulmány témájában jártas szakemberek értékeléseit olvasva, megállapítható, – a lisszaboni döntést figyelembe véve – sem biztonságpolitikai, sem

⁴ U.S. wishes more progress in missile shield talks with Russia.
<http://en.rian.ru/russia/20120110/170687726.html> 2012. 01. 15.

katona-technikai szempontból nincsenek leküzdhetetlen akadályok az európai rakétavédelmi rendszer kialakítása előtt.

A végeredmény formai és tartalmi részét természetesen – a tanulmány elkészítésekor – a szerzők sem látták előre. Az európai rakétavédelmi rendszerről korábban már írtunk, így csak a téma kutatásában újabban fellelhető irodalmakra támaszkodunk kutatómunkánk során.⁵

Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy az Egyesült Államok miért döntött az európai rakétavédelmi rendszer kiépítése mellett? Más szóval, milyen történelmi események előzték meg az európai rakétavédelmi rendszer kiépítésével kapcsolatos amerikai döntést? Továbbá, a tervezett európai rakétavédelmi rendszerrel kapcsolatos orosz biztonságpolitikai, katona-technikai véleményeket ismertetjük a hazai és nemzetközi szakirodalom tükrében, amelyekhez kapcsoljuk a téma kutatása során elért eredményeinket.

Az Egyesült Államok döntésének háttere az európai rakétavédelmi rendszer kiépítéséről

Az amerikai döntés történelmi és katona-technikai hátterének értékeléséről két orosz tanulmány lényegét ismertetjük, amelyek a Nyezaviszimoje Gazeta honlapján olvashatók.⁶ Természetesen ezzel együtt saját kutatási eredményeinket is közreadjuk a témával kapcsolatban.

Valószínűleg több hazai és külföldi szakember meglepődne, ha tudná, hogy amikor a rakétaelhárító rendszerekről, az európai rakétavédelmi rendszeréről és az ehhez kapcsolható amerikai és orosz álláspontokról mond véleményt, akkor tulajdonképpen

Robert Mc Namara (1916. június 09. – 2009. július 06.), amerikai védelmi miniszter gondolataira hivatkozik.

Mc Namara, felhasználva beosztottai- és a Rand Corporation elemzéseit, több alkalommal nyilatkozott a nukleáris visszatartásról.⁷ Elgondolásának lényege abban összegezhető, hogy az akkori világ biztonsági

⁵ Koós Gábor – Szternák György: Az európai rakétavédelmi rendszer politikai és katona-technikai háttere. Sereg Szemle 2011. évi 2. száma 31-50. oldalak.

⁶ Большая американская стратегическая игра. Проблема ПРО – только прикрытие гонки ядерных и высокоточных вооружений. (Владимир Иванович Мухин - заслуженный деятель науки Российской Федерации, доктор военных наук, профессор; Сергей Владимирович Аксенов - кандидат технических наук, доцент.)

http://nvo.ng.ru/concepts/2011-12-23/1_strategy.html 2012. 01. 23.

Стратегические асимметрии и системы ПРО. Ни США, ни Россия не способны защитить себя от межконтинентальных ракет. (Алексей Георгиевич Арбатов - академик РАН.)

http://nvo.ng.ru/concepts/2012-01-20/1_pro.html 2012. 01. 23.

⁷ An Analytical Comparison of U.S.-Soviet Assessments During the Cold War.

http://www.gwu.edu/~nsarchiv/nukevault/ebb285/doc02_I_ch3.pdf 2012. 01. 24.

helyzetét a két nagyhatalom közötti hadászati egyensúly határozta meg. A rakétavédelmi rendszerek kiépítéséről szóló szerződés (Strategic Arms Limitation Talks – 1972) azt az illúziót kelti a felekben, hogy képesek a válaszcsapás veszteségeit csökkenteni. Ezzel együtt az is pontosan megjósolható, hogy a kiépített rakétavédelmi rendszer mindkét felet a hadászati támadóképesség növelésére ösztönzi. Másképpen, a szembenálló fél rakétavédelmi rendszere fegyverkezési versenyt fog elindítani, éppen a rendszer megbízható leküzdése érdekében. *Ez a jelenség hadászati aszimmetriához vezet – figyelmeztetett a védelmi miniszter.*

Mc Namara 1967. szeptember 18-án, San Franciscó-ban elmondott beszédében kiemelte: „*bármilyen legyen az ő (Szovjetunió) szándékuk, vagy a mi szándékunk, a tetteink és a lehetséges tetteink – mindkét oldalon – a nukleáris erők fejlesztése terén, megkerülhetetlen kihívás a másik fél részére.*”⁸

Ez éppen a hatás-ellenhatás elve, amelyik a fegyverkezési versenyt táplálja. A beszédet követően számos esemény történt a rakétavédelmi rendszer kiépítése során, de ezek ismertetésétől – a tanulmány terjedelmi korlátai, és egy korábbi publikációnk okán – eltekintünk.⁹ A továbbiakban a közelmúlt és napjaink eseményeit vizsgáljuk, az említett orosz tanulmányokra hivatkozva.

Az elmúlt évszázad '80-as éveinek közepén mindkét katonai nagyhatalom felismerte, hogy az atomfegyverek alkalmazása az emberiség pusztulásához, katasztrófájához vezet. Ez a felismerés elégséges volt ahhoz, hogy a hadászati rendeltetésű fegyverek csökkentéséről szóló tárgyalásokat felgyorsítsák és napjainkra a START-III szerződésnek köszönhetően komoly eredmények szülessenek. Ugyanakkor növekszik azoknak az országoknak a száma, akik képesek különböző hatótávolságú és töltetű ballisztikus rakétákat gyártani. Ez egy törvényszerű folyamat a tudományos és technológiai fejlődés alapján. Az Egyesült Államok biztonsága szempontjából ez a fejlődési folyamat sokkal fontosabbá vált, mint a hadászati fegyverrendszerekről szóló szerződés. A megállapodásokkal kapcsolatban ugyanis kialakult és mindkét hatalom részéről elfogadott „szabályok” vannak, amelyek betartásának ellenőrzésére megvan a politikai akarat és a technológiai lehetőség.

Az előző század '90-es éveiben az Egyesült Államok vizsgálta nemzeti rakétavédelmi rendszerének fejlesztési, korszerűsítési lehetőségét, a harmadik világ országai rakétafejlesztési eredményeinek, képességeinek tükrében. Ezzel együtt tartotta magát az 1972-ben elfogadott SALT-I megállapodáshoz. A két nagyhatalom ezt a megállapodást megerősítette 1997-ben, ahol szétválasztották a nemzeti és a hadszíntéri rakétavédelmi rendszereket, döntés született az elfo-

⁸ Defence Secretary McNamara announced on 18th September 1967 plans for the Sentinel ABM defence system. <http://www.nuclearabms.info/HSentinel.html> 2012. 01. 24.

⁹ Koós Gábor – Szternák György: Az európai rakétavédelmi rendszer politikai és katonatechnikai háttere. Sereg Szemle 2011. évi 2. száma 31-50. oldalak.

górakéták sebességéről, hatótávolságáról. Az egyezmény azonban nem lépett hatályba, mert a két nagyhatalom nem tudott egy-két részletben megállapodni.¹⁰

Az Egyesült Államokban számos szakember véleménye, hogy az amerikai katonai képesség elveszíti (elveszítheti) a világban betöltött vezető szerepét. A jelenlegi politikai, gazdasági és katonai körülmények között a korábban kialakított hadászati fölény megtartása lehetetlen új rakétavédelmi, katonai képességek és technológiák kifejlesztése nélkül.

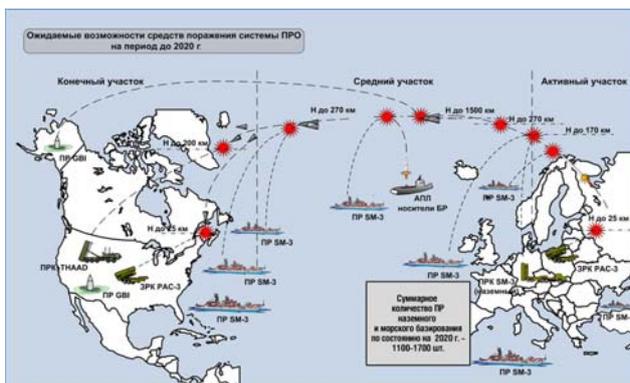
A fejlesztésről George W. Bush elnöki időszakában született döntés, amelynek lényege a „tisza termonukleáris fegyver” létrehozása. Alkalmazása esetén nincs környezeti szennyezés, de nagy találati valószínűséggel, sikeresen pusztítható az ellenség hadászati fegyverrendszere. Az új technológia lehetővé teszi a ballisztikus rakéták elfogását a röppálya teljes szakaszán, és a robbanófejek megbízható elpusztítását is.

Ez a fejlesztés a szakemberek elképzelése szerint feltételezi a korábbi rakétavédelmi rendszerek korszerűsítését, új rendszerek alkalmazását. Így az új kutatóműhelyek megjelenése mellett a védelmi ipar új megrendeléseket kap, új munkahelyek teremődnek.

Hans Cristensen, az amerikai tudósok szövetségének tagja a fejlesztési programot és a rakétavédelmi tervet így jellemezte: „ez az új atomkor kezdete.”

Az Egyesült Államok rakéta-védelmi stratégiájának lényege a 2002-ben elfogadott „Az USA nukleáris erőinek körképe, állapota és perspektivikus fejlesztése”¹¹ című dokumentumban olvasható bővebben. Ebben megfogalmazásra került a nemzeti rakétavédelem fejlesztésének iránya és hatékonyságának növelése, amely globálisan felépített és lépcsőzött lesz. A nemzeti rakétavédelmi rendszer szervesen illeszkedik a „hadászati triád” rendszerébe, amely magában foglalja mind a hagyományos, mind a nukleáris támadó eszközöket, az aktív és passzív védelmet, valamint a hatékony infrastruktúrát.

olvasható bővebben. Ebben megfogalmazásra került a nemzeti rakétavédelem fejlesztésének iránya és hatékonyságának növelése, amely globálisan felépített és lépcsőzött lesz. A nemzeti rakétavédelmi rendszer szervesen illeszkedik a „hadászati triád” rendszerébe, amely magában foglalja mind a hagyományos, mind a nukleáris támadó eszközöket, az aktív és passzív védelmet, valamint a hatékony infrastruktúrát.

A hadászati triád egyik összetevője a nemzeti rakétavédelmi rendszer, amely szervesen magába foglalja a hadszíntéri rakétavédelmi rendszereket is.

¹⁰ START-III – az új fegyverzetkorlátozási szerződés. http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_4.pdf 2012. 01. 24.

¹¹ The U.S. nuclear forces disorders, status and perspective development of 2002 <http://www.informationclearinghouse.info/article2320.htm> 2012. 01. 23.

Más szóval, ez az integráció lehetővé teszi, hogy rakétatámadás esetén az amerikai politikai és katonai vezetés, a hadszíntéri rendszerek parancsnokai, illetve a befogadó államok vezetőinek bevonása nélkül is dönthessen a támadás elhárításáról, a rakéták és a robbanófejek megsemmisítéséről.

Az európai rakétavédelmi rendszer összekapcsolása a nemzeti rakétavédelmi rendszerrel, és a kozmikus előrejelző és felderítő eszközökkel biztosítja az interkontinentális ballisztikus rakéták előretolt lépcsőben történő elfogását. Ez a terv szorosan kapcsolódik a Csendes-óceáni Hadszíntéren létrehozandó rakétavédelmi rendszerhez, amelyet Japán közreműködésével kívánnak megvalósítani.

A nemzeti- és a hadszíntéri rakétavédelmi rendszerek összekapcsolása egy földi léptékű globális hálózat létrehozását teszi lehetővé. Más szóval, az így létrejött hálózat, bekötve a nemzeti rakétavédelmi rendszerbe, rakétatámadás esetén biztosítja az Egyesült Államoknak a vezérést, a döntést és a pusztítást a többi (a rendszerbe bevont) államtól függetlenül.

Az így létrehozandó rakétavédelmi rendszer biztosítja továbbá, az Oroszországi Föderáció interkontinentális ballisztikus rakétáinak megsemmisítését is.¹²

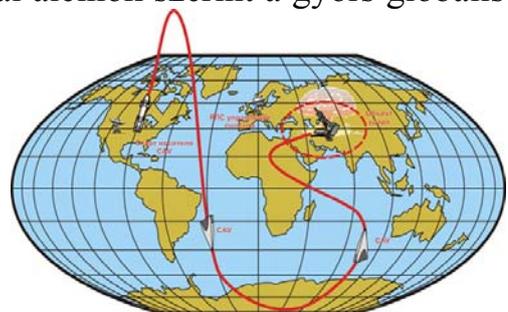
A rakétavédelmi rendszer magában foglalja a tömeges megelőző csapás-, az indítás előtti elfogás-, az összehangolt és egységes harcvezetés és a gyors globális csapás (Prompt Global Strike) lehetőségét.

Az Egyesült Államok a globális rakétavédelmi rendszer kialakításába bevonja a NATO tagállamokat is. Erről Lisszabonban politikai döntés született.

A hadászati fegyverek korlátozásáról szóló szerződések nem korlátozzák a rakéták korszerűsítését és fejlesztését egyik szerződő félnél sem. Így a gyors globális csapásmérő eszközök technikai fejlesztésének nincs akadálya. Ez azt jelenti, hogy az amerikai haderő rövidesen olyan képességekkel fog rendelkezni, amely biztosítja hagyományos csapások végrehajtását a világ bármely pontján nagyon rövid idő (4-6 óra) alatt. Ezt a képességet napjainkban egy óra alá csökkentették.

Joe R. Biden, amerikai alelnök szerint a gyors globális csapás végrehajtásához kifejlesztett hagyományos harci fejek csökkentik a nukleáris fegyverek szerepét. Ezekkel a modern eszközökkel az amerikai katonai képesség nem

¹² Теодор А. Постол (Theodore A. Postol) - Джордж Льюис (George N. Lewis): Предлагаемая США система ПРО в Европе: Технические и политические вопросы Американская ассоциация содействия развитию науки Вашингтон, округ Колумбия 28 августа 2007 г.

kérdőjelezhető meg. Az Egyesült Államok a globális rakétavédelmi rendszer eszközeivel képes lesz szinte valamennyi katonai feladat sikeres végrehajtására, politikai és katonai célkitűzései megvalósítása érdekében. A gyors globális csapás elmélete, képessége az egész világra irányul, ezzel hatást gyakorol a geopolitikára és a geostratégiára is – állítja Biden alelnök.

A gyors globális csapás elméletének technikai megvalósítása napjainkban is folytatódik, Barack Obama elnök utasításának megfelelően, a következő tartalommal, elnöki utasítással:

a) Kezdeményezni és tovább folytatni a hadászati atomfegyverek csökkentéséről szóló újabb tárgyalásokat az Oroszországi Föderációval.

b) A csökkentéseket addig folytatni, amíg Kína és az Oroszországi Föderáció képessége nem csökken le annyira, hogy a gyors globális csapás rendszerei biztosítsák az Egyesült Államok katonai fölényét az egész világon.

A gyors globális csapás technikai fejlesztése elsősorban a hipersebességű rakéták fejlesztésére és hadrendbeállítására irányul, valamint a nem nukleáris eszközök korszerűsítésére.

A fejlesztés fázisában lévő hipersebességű rakéták képesek lesznek a világ bármely pontján, 35 percen belül csapás végrehajtására – állítják a szakemberek. Szolgálatba állításuk 2024-ben várható és jól kiegészítik az európai rakétavédelmi rendszer addigra kifejlesztett képességeit is. A témával kapcsolatban elemző cikket olvashatunk a „Légi-kozmosz Védelem” című orosz folyóiratban. A cikk segíti azoknak a kutatóknak a munkáját, akik a jövő katonai műveletei elméleti és gyakorlati kérdését kutatják.¹³ A hipersebességű rakéták és az új légi-kozmosz eszközök kutatásával kapcsolatos eredményekről egy, később megjelenő tanulmányban kívánunk foglalkozni.

Obama amerikai elnök szerint szükség van az említett képességek megteremtésére, bármely ellenféllel szemben. Így biztosított az Egyesült Államok számára a megelőző - lefegyverző csapás kiváltása. A gyors globális csapás egy jól átgondolt terv, amelynek első változatát, korai eszközeit az öböl-háborúban tesztelték sikeresen.

Obama elnök szakértői 2010-ben újból megvizsgálták az elfogadott nemzeti- és európai rakétavédelmi programot, a szervezeti és technikai lehetőségeket

¹³ Угрожающая перспектива. В обозримом будущем вполне реально создание авиационно-космических сил США, которые объединят воздушное и космическое пространство в единую оперативную среду
<http://www.vko.ru/DesktopModules/Articles/ArticlesView.aspx?tabID=320&ItemID=468&mid=2892&wversion=Staging> 2012. 01. 26.

és a megvalósítás időszakait. A felülvizsgálat megállapította, hogy a rakéta-védelmi program fő irányai maradtak, a visszatartó erőt növelni szükséges és a fejlesztések folytatása szükségszerű.¹⁴ Ebben a dokumentumban a szakértők kiemelték, hogy a rakétavédelmi rendszer és a hozzá kapcsolódó hagyományos eszközök nem irányulnak az Oroszországi Föderáció ellen.

Az amerikai tervek szerint a gyors globális csapás technikai és szervezeti feltételei 2024-ben rendelkezésre állnak. Az így végrehajtott csapások lényeges költségmegtakarítással, kevesebb környezeti kárral járnak. A program koordinálása és terv szerinti végrehajtása érdekében 2009. december 1-jétől létrehozták az Egyesült Államok Légierője Globális Csapások Parancsnokságát, amely felelős a terv teljes megvalósításáért.

A szakemberek véleménye szerint nincs abban semmi meglepő, hogy a két nagyhatalom között az európai rakétavédelmi rendszerrel kapcsolatos tárgyalások eddig nem hoztak eredményt. Az Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció mind politikai, mind katona-technikai jellegű álláspontja nem közeledik egymáshoz. Az államfők találkozóit a különböző fórumokon nagyon közvetlen hangulatúak, de a katonai szakértők számára nem hoztak eredményeket.

A háború csak úgy akadályozható meg, ha azt az agresszor el sem kezdi. Azért nem, mert tudja, hogy a válaszcsoport következménye számára elfogadhatatlan – írta a tanulmányban Szergej Vlagyimirovics Akszenov és Alekszej Georgievics Arbatov.*

A tanulmány következő részében az Oroszországi Föderáció politikai vezetésének álláspontját vizsgáljuk a légi-kozmosz védelemről és az európai rakétavédelmi rendszer kiépítésével kapcsolatos amerikai tervről.

Az európai rakétavédelmi rendszer politikai háttere, az Oroszországi Föderáció álláspontja

A NATO két különálló rakétavédelmi rendszer keretei között, információ-megosztás révén tervezi a kooperációt. Medvedyev orosz elnök viszont a két rendszer egyesítését szeretné elérni. Oroszország két fő okból ragaszkodhat az egyesítéshez: *egyrészt* sokkal költségesebb és időigényesebb lenne egy saját rendszer kiépítése, *másrészt* pedig garanciákat akar arra, hogy az Európa területére telepítendő rakétavédelmi eszközök nem jelentenek számára fenyegetést. *Dmitrij Rogozin* NATO-nagykövet 2011. januárban kifejtette, *hogy az Orosz-*

¹⁴ Takács Ádám: •Nukleáris fegyverektől mentes világ? Az Egyesült Államok nukleáris stratégiájának hidegháborút követő változásai. Kül-Világ VIII. évf. 2011. évi 3. szám. 37-56. o.

* http://nvo.ng.ru/concepts/2012-01-20/1_pro.html 2012. 01. 23.

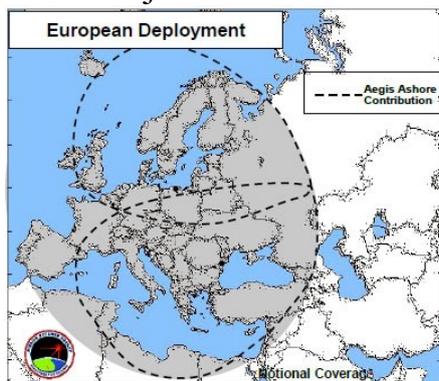
országi Föderáció nem fog beleegyezni egy olyan együttműködésbe, mely az iráni rakétafenyegetés ürügyén az orosz nukleáris potenciált gyengítené, ezért egyesített központok létrehozását szeretné elérni, melyek közös döntések alapján működnek. Az európai rakétavédelmi rendszer történeti háttéréről jó összefoglaló olvasható a Nemzeti Közszerződési Egyetem honlapján.¹⁵

Az Oroszországi Föderáció a 2010-ben, Lisszabonban tartott NATO csúcstalálkozó óta folytat politikai és szakmai egyeztetéseket az Amerikai Egyesült Államokkal, és az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének többi országával, amelyek azonban – az orosz megítélés szerint – nem vezettek megfelelő eredményre. A tárgyalások során az Oroszországi Föderáció – mint egyenlő partner – álláspontja az napjainkban is, hogy közös, Európa területe egészét lefedő rakétavédelmi rendszert kell létrehozni.¹⁶ A Szövetség azonban két különálló, egymáshoz az információcsere útján kötődő rendszer kiépítését támogatja.

Amennyiben az orosz javaslat megvalósul, nem vetődött volna fel a második kérdés: Az Oroszországi Föderáció úgy látja, hogy ha két külön rendszer jön létre. Akkor az természetesen egyet jelent azzal, hogy az információk átadásán vagy visszatartásán kívül más formában nem tud az Egyesült Államok vezette NATO országokra és a rakétavédelmi rendszer elemeinek használatára közvetlenül hatást gyakorolni. Más szóval, nem vehet részt a döntés-előkészítésben, valamint a támadó rakéták pusztításában.

Az orosz szakemberek úgy ítélik meg, hogy az orosz hadászati nukleáris fegyverrendszerek hatékonysága kerülhet veszélybe, mivel a kelet-európai telepítések következtében az Oroszországi Föderáció területének egy részét is lefedi majd a rakétavédelmi rendszer. A nukleáris csapásmérő erő pedig kiemelt szereppel bír az orosz védelempolitikában, egyrészt mert ez biztosítja az Oroszországi Föderációval szembeni agressziótól való visszatartást, másrészt a hadászati egyensúly fennmaradását az Egyesült Államokkal, harmadrészt az orosz haderő nem nukleáris elemeire irányuló reformok befejezéséig az orosz fegyveres erő egyes szervezetei kevésbé hatékonyak önmagukban, a hadászati csapásmérő erők nélkül.

¹⁵ Ábrahám Gergely – Négyesi Áron: Az európai rakétavédelmi rendszer I-II. <http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=16&aid=1141&title> 2012. 01. 25.

¹⁶ Russia proposes sectoral ABM system. <http://english.ruvr.ru/2011/07/18/53398688.html> 2012. 01.25.

Az Oroszországi Föderáció tehát semmiképpen sem hajlandó elfogadni az olyan helyzeteket, amelyekben a nukleáris csapásmérő-képessége sérülhet, vagy azt, hogy az Egyesült Államok az orosz határokhoz közelébe telepítse a rakétavédelmi rendszer egyes elemeit, ezzel felborítsa a kialakult nukleáris egyensúlyt a két állam között.

Lisszabonban a NATO-Oroszország Tanács ülésén az amerikai és az orosz elnök személyesen vett részt, sőt négyszemközti találkozóra is sor került közöttük. Ez az esemény lehetőséget adott a meglévő véleménykülönbségek megvitatására és az álláspontok közelítésére. A találkozót értékelhető katonatechnikai eredmények nem követték a felek között. A NATO-Oroszország Tanács ülésén döntés született a korábbi, hidegháborús tárgyalási módszerek, kapcsolatok lezárásáról. A tárgyaló felek a kölcsönös érdekeken, előnyökön nyugvó partnerségi viszony kiépítéséről döntöttek.

A lisszaboni ülést követő nyilatkozatok szerint a tagállamok és az Oroszországi Föderáció együttműködése stratégiai fontosságú, mivel hozzájárul egy, a biztonság szempontjából stabilabb világ kialakításához. Ezzel együtt, geopolitikai és geostratégiai szintű változásról még nem szólhatunk, hiszen jelentős nézet- illetve érdekkülönbségek maradtak a tárgyaló felek között az ülés végén. Ugyanakkor megállapodtak abban is, hogy ezek a nézetkülönbségek kezelhető keretek között vannak.

Két megoldás kínálkozik az Oroszországi Föderáció számára. *Az egyik lehetőség*, ha sikerül olyan biztosítékokat szereznie a Szövetségtől, és elsősorban az Egyesült Államoktól, amely eloszlatja a kételyeit, ez lenne a jogi garancia. Az azonban kérdés, hogy a jog valóban megvédené-e az Oroszországi Föderációt, illetve hogy az orosz fél azért erőlteti-e ezt a megoldást, mert védelmet remél tőle, vagy inkább így kíván nyomást gyakorolni az Egyesült Államokra.

A másik lehetőség esetén az Oroszországi Föderáció kénytelen olyan intézkedéseket tenni, amelyekkel maga garantálhatja a biztonságát. Az elmúlt év őszén elfogyni látszott az orosz türelem, és bár az amerikai diplomácia erőfeszítéseket tett, hogy mérsékelje az egyre élesebb hangvételű orosz megnyilvánulásokat, tényleges kompromisszum nem született a két ország között. Szerencsére a végleges szakítás nem történt meg. Dmitrij Medvegyev orosz és Barack Obama amerikai elnökök is hangsúlyozták, hogy kár volna az egy évvel korábban új alapokra helyezett kapcsolatért vagy a START-III szerződésért. Ezek megváltoztatását, felmondását orosz részről attól tették függővé, sikerül-e megegyezésre jutni az európai rakétavédelmi rendszerrel kapcsolatos kérdésekben. A politikai, katonatechnikai bejelentéseken túl az egyeztetések folytatása mellett mindkét oldal elkötelezettnek vallja magát.

A kilátásba helyezett orosz ellenintézkedések nyomán azonban egyre kevesebb esély látszik arra, hogy a tárgyalások valódi eredményekre vezessenek.

nek, hiszen hiába fenyegetőzött az Oroszországi Föderáció, az Egyesült Államok részéről az igazi engedmények elmaradtak.¹⁷

Dmitrij Medvegyev elnök az orosz polgárokhoz címzett beszédet mondott 2011. november 23-án azzal a helyzettel kapcsolatban, amelyik az Egyesült

Államok és a NATO-országok európai rakétavédelmi rendszere körül alakult ki az Oroszországi Föderáció biztonsága tükrében. Az elnök elmondta, hogy az amerikaiak európai rakétavédelmi programjának megvalósítása a lisszaboni csúcstalálkozót követően elkezdődött és a tervek szerint halad. Ezek a folyamatok nem kerülhetik el Oroszországi Föderáció figyelmét és megfelelő reagálást követelnek. Az államfő több olyan döntést ismertetett, amelyek az európai rakétavédelmi rendszerre adott válaszlépésnek tekinthetők.

„Az orosz védelmi tárca megbízásomból Kalinyingrád mellett haladéktalanul hadrendbe állítja a rakétatámadás-jelző rendszer radarállomását.

Másodszor, az orosz légi-koszmikus védelmi rendszer kialakítása keretében elsőrendű feladat lesz a hadászati nukleáris erők objektumainak fokozott védelme.

Harmadszor, azokat az interkontinentális ballisztikus rakétákat, amelyeket a hadászati rendeltetésű rakétacsapatoknál és a haditengerészetnél rendszeresítenek, az ellenség rakétavédelmi rendszerén áthatoló, új rendkívül hatékony harci fejekkel látják el.

Negyedszer, a fegyveres erők dolgozzanak ki intézkedéseket, amelyek szükség esetén biztosítják a rakétavédelmi rendszer információs és irányító eszközeinek zavarását és megsemmisítését.

Ötödször: ha a felsorolt intézkedések nem lesznek elégségesek, az Oroszországi Föderáció az ország nyugati és déli részében korszerű csapásmérő eszközöket helyez el, amelyek biztosítják a rakétavédelem európai komponenseinek megsemmisítését. Az egyik ilyen lépés az Iszkander-M rakétakomplexumok telepítése a kalinyingrádi különleges körzetben.

*Ezek az intézkedések megfelelőek, hatékonyak és nem költségesek.*¹⁸

Az elnök hangsúlyozta továbbá, hogy Oroszország ragaszkodik részvételéhez az Egyesült Államok és a NATO által kialakítandó rakétavédelmi rend-

¹⁷ Russia to preserve world strategic balance – Serdiukov.
<http://english.ruvr.ru/2011/12/16/62322292.html> 2012. 01. 15.

Ábrahám Gergely – Négyesi Áron: Az európai rakétavédelmi rendszer I-II.

<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=16&aid=1141&title> 2012. 01. 25.

¹⁸ Russia to preserve world strategic balance – Serdiukov.
<http://english.ruvr.ru/2011/12/16/62322292.html> 2012. 01. 15.

szerben, konkrét jogi garanciákat követel arra vonatkozólag, hogy a rendszer nem irányul ellene.

A NATO és az Egyesült Államok arról akarja az Oroszországi Föderációt meggyőzni, hogy az európai rakétavédelmi rendszer nem irányul ellene. Azonban a szavakat nem követik tettek. Közben az európai rakétavédelmi program megvalósítása ütemesen halad az Oroszországi Föderáció szomszédságában fekvő NATO-tagországokban: Lengyelországban, Romániában, Törökországban, valamint Spanyolországban – állítják orosz szakértők.

A közeljövőben az Egyesült Államok rakétavédelmi rendszer alkotóelemeit az orosz határ közelében és a határos vizeken kívánja elhelyezni. Oroszország nem vehet részt olyan programban, amelyik 6-8 év múlva gyengítheti az orosz visszatartó potenciált – jegyezte meg Medvegyev elnök.

„Az Oroszországi Föderáció számára nem kedvező fejlemények esetén fenntartjuk magunknak a jogot, hogy lemondunk további lépésekről a leszerelés és a fegyverzetellenőrzés szférájában. Tekintettel a hadászati támadó és védelmi fegyverek szerves kapcsolatára, ok adódhat a hadászati támadó-fegyverekről szóló szerződésből való kilépésre, amiről rendelkezik a közös szerződés.”¹⁹ – hangsúlyozta az elnök.

Más szóval, Medvegyev elnök szerint, a politikai és a katonai helyzet kiéleződése esetén nem zárja ki, hogy felülvizsgálják a korábban kötött fegyverzetkorlátozási megállapodásokat. Megemlítette, hogy az Oroszországi Föderáció egyoldalúan kiléphet a START-III szerződés végrehajtása alól.

Az orosz államfő meggyőződése, hogy Európában továbbra is létre lehet hozni egy közös, úgynevezett szektorelvű, hadszíntéri rakétavédelmi rendszert, amely megteremtené Oroszországi Föderáció és a NATO igazi stratégiai partneri viszonyát. A NATO teljesen elzárkózik a szektorelvű, orosz javaslattól.

Medvegyev elnök beszédében ismételten hangsúlyozta: a rakétavédelem témakörében az Egyesült Államokkal és a NATO-val folytatott párbeszéd folytatása, valamint a gyakorlati együttműködés előtt országa nem zárja be az ajtót. Oroszországnak és az Egyesült Államoknak van ideje arra, hogy megállapodásra jussanak a rakétavédelmi kérdésekben, amennyiben Oroszország biztonsági érdekeit is figyelembe fogják venni.²⁰

¹⁹ U. o.

²⁰ Medvegyev elnök kemény hangú beszéde. <http://hungarian.ruvr.ru/2011/11/23/60918150.html> 2012. 01. 17.

Dmitrij Medvegyev elnök első alkalommal nyilatkozott az európai rakétavédelem kiépítésével összefüggésben az Oroszországi Föderáció katonai ereje fejlesztésének célkitűzéseiről. Az elnök világossá tette, hogy országa biztonságának fenntartása érdekében komoly lépéseket tesznek a katonai képességek növelése területén.

Elemézve Medvegyev elnök beszédét, világosan látható, hogy az Oroszországi Föderáció nem fogadja el az Egyesült Államok rakétavédelemre vonatkozó logikáját és az azt tükröző telepítési tervet.

Anders Fogh Rasmussen, NATO főtitkár néhány nappal később az orosz elnök beszédével kapcsolatban a következőket mondta: *örülök, hogy Medvegyev elnök nem zárta be az ajtót a NATO-val folyó megbeszélés előtt.*²¹

A főtitkár kitért arra is, hogy a Szövetség és az Oroszországi Föderáció közös feladata, a rakétatámadás veszélyének elhárítása bárhol a világon. Ennek érdekében szükséges a hatékony védelmi eszközök kifejlesztése mindkét fél részéről.

Rasmussen főtitkár szerint a politikai és a katona-technikai együttműködésre egyaránt szükség lesz az eredményes védelem létrehozása szempontjából. Ugyanakkor megismételte a külön-külön létrehozandó rendszerekkel kapcsolatos álláspontot, de csak a további tárgyalások témája szintjén.

A biztonság érdekében képesnek kell lenni az együttműködésre és ennek megvalósításához a tagállamokkal egyetértésben a következőket javasolta:

- a készülő rakétavédelmi rendszer átláthatóságának biztosítását a NATO-Oroszország Tanács keretében;
- ebben az évben egy közös gyakorlat levezetése az európai hadszíntér területén;
- két közös vezetési pont létrehozása az európai rakétavédelmi rendszerben, az egyik az adatcsere, a másik a közös tervezés érdekében.

Ezek a javaslatok az együttműködési szándék komolyságát bizonyítják a Szövetség részéről – fejtette ki nyilatkozatában Rasmussen főtitkár.

„Az európai rakétavédelmi rendszer nyilvánvalóan az orosz hadászati atomfegyverek ellen irányul” – jelentette ki Dmitrij Rogozin orosz miniszterelnök-helyettes. Felhívta a figyelmet arra, hogy ez a rakétavédelmi rendszer az orosz hadászati rakétákat képes megsemmisíteni a jelenleg ismert technikai adatok alapján. Az a tény, hogy a rendszer néhány bázisát és a flottát az északi tengeren helyezik el, a rendszer oroszellenességét bizonyítja. A kormányfő-helyettes továbbra is az Oroszországi Föderáció állandó képviselője a brüsszeli

²¹ A NATO kész együttműködni az Oroszországi Föderációval az európai rakétavédelem biztonsági céljairól. <http://ria.ru.defensesafety/20111206/507706911.html> 2012. 01. 20.

NATO központban, a kormányban pedig a hadiipari bizottságot vezeti. Így véleménye meghatározó az európai rakétavédelem kérdésében.

A kemény hangú megszólalásairól ismert Dmitrij Rogozin szerint a NATO-nak nem az a célja a norvég fjordokba telepítendő flottával, hogy az észak-koreai és az iráni rakétáktól védje meg Európát és az Egyesült Államokat, mert abban a körzetben csak az Oroszországi Föderáció, valamint annak hadászati rendeltetésű erői találhatók.

Dmitrij Rogozin véleménye, hogy *„új fegyverkezési versenyt indíthatnak el ezek a fegyverzettelepítési lépések, valamint amelyeket Oroszország kénytelen lesz megtenni válaszul az európai rakétavédelmi rendszer fejlesztésére.”*²²

Az európai rakétavédelem kérdéséről az Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese, Philip Gordon a következőket nyilatkozta: *„az Egyesült Államok szeretné, hogy eredményesebben haladjanak előre az Oroszországgal folytatott rakétavédelmi tárgyalások.”*²³

„A NATO egyelőre nem készült fel arra, hogy együttműködjön Oroszországgal számos kérdésben, többek között a rakétavédelem terén sem” – hangoztatta Szergej Lavrov orosz külügyminiszter. Lavrov külügyminiszter elismerte, hogy a NATO olyan tényező, amelyik jelentős mértékben meghatározza a biztonságot az euroatlanti térségben, egyebek között az orosz határ közelében lévő térségben is, így Oroszországi Föderáció érdekelt abban, hogy stabil kapcsolatai legyenek a NATO-val.

Ugyanakkor a külügyminiszter kiemelte, hogy az atlanti szövetséggel fenntartott partnerségnek figyelembe kell vennie minkét fél jogos érdekeit, és ha az orosz aggályokat nem veszik figyelembe, az Oroszországi Föderáció meg-

felelő intézkedéseket fogantatosít. *„Legfontosabb érdekiink a stratégiai stabilitás, egyensúly megőrzése, az együttműködés erősítése”* – mondta Lavrov külügyminiszter.²⁴

Az európai rakétavédelmi rendszerrel kapcsolatos tárgyalások szempontjából nem hagyható figyelmen kívül, hogy ez év márciusában elnökválasztás lesz az Oroszországi Föderációban. A tanulmány elkészítésekor még nem ismert az eredmény, de a szakemberek szerint meglepő lenne, ha nem Vlagyimir Putyint választanák elnöknek. Ez azt jelenti, hogy Putyin 12 évig orosz elnök

²² U.S. NATO Have Some 1,000 Interceptor Missiles – Rogozin.
<http://en.rian.ru/world/20120120/170856516.html> 2012. 01. 20.

²³ U.S. administration to establish new found to support Russian NGOs.
<http://en.rian.ru/society/20111215/170257975.html> 2012. 01. 16.

²⁴ U. o.

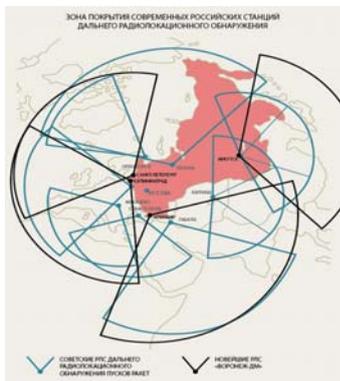
lehet, a jelenleg érvényben lévő alkotmány szerint. Valószínű ez az esemény hatással lesz a politikai, a gazdasági és a katonai folyamatokra a világon.²⁵

Megjegyezzük, ha az Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció is szeretné, hogy a tárgyalások eredményesebbek legyenek, a politikai nyilatkozatokat vizsgálva megkérdezzük, akkor mi ennek az akadálya? A tanulmány további részében a megállapodások katonatechnikai részleteit vizsgáljuk, amelyek valóban akadályok lehetnek.

Az európai rakétavédelmi rendszer katonai-technikai háttere, az Oroszországi Föderáció álláspontja

Az európai rakétavédelmi rendszer elemeinek telepítésével egy időben a NATO-Oroszország Tanács ülései is folytatódnak katonai szakértői szinten. A szakértői tárgyalásokról *Dmitrij Rogozin* NATO-nagykövet a következőket mondta: *az egymás ellen nem irányuló NATO-orosz rakétavédelmi rendszerek legjobb biztosítéka a közösen kiépített és működtetett hadszíntéri rakétavédelmi rendszer. „A közös munka – a bizalom és biztonság legjobb garanciája.”*

Véleménye szerint *a szakértői tárgyalásokon olyan döntéseket kell hozni, amelyek egységes biztonsági keretbe kötik a NATO-t és az Oroszországi Föderációt. Ehhez először meg kell szüntetni az egymás ellen irányuló hadászati szintű tervezést a különböző parancsnokságokon. Oroszországi Föderáció részéről érthetetlen, hogy a NATO interkontinentális ballisztikus rakéták elfogására alkalmas rendszereket kíván telepíteni a Baltikumba. Az orosz katonai szakértők felvetették a kérdést, hogy a Szövetség ki ellen védekezik a Baltikumban? Erre nem kaptak választ. A tárgyalások jelenlegi szakaszában a NATO két független rendszerben gondolkodik, amelyek együttműködnek az európai rakétavédelemben. Ugyanakkor az Oroszországi Föderáció a szektoros felelősséget javasolja.*²⁶

A tárgyalásokon a felek kölcsönösen kijelentették, hogy jelenleg sem és a jövőben sem adják fel a saját biztonságukért viselt felelősséget.

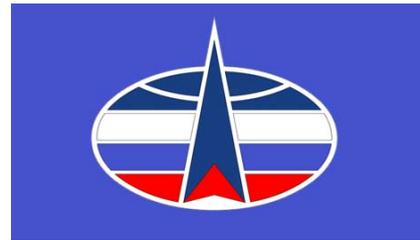
Anders Fogh Rasmussen főtitkár az elmúlt év februárjában már úgy nyilatkozott, hogy *nem kell közös, technikailag integrált rakétavédelmi rendszert létrehozni, mivel az meglehetősen bonyolult lenne.*

Az európai rakétavédelmi rendszer részleteinek ismertetésekor szükségesnek tartjuk *Dmitrij Medvegyev* elnök elmúlt évi beszéde katonatechnikai tartalmát is megvizsgálni.

²⁵ Arkagyij Osztrovszkij: II. Vlagyimir. A Világ 2012-ben 26. oldal.

²⁶ U.S. NATO Have Some 1,000 Interceptor Missiles – Rogozin.
<http://en.rian.ru/world/20120120/170856516.html> 2012. 01. 20.

Az Oroszországi Föderáció gyors ütemben építi Kalinyingrádban az új típusú radarállomását. A Légi-kozmosz Védelmi Csapatok kalinyingrádi egységét Voronyezs–DM radarrendszerrel szerelték fel. Az új rendszer hatótávolsága az orosz szakértők szerint eléri a 6300 kilométert, ami Európa egy részét és az Atlanti-óceánt is lefedi, már az elmúlt év végén – Medvegyev elnök jelenlétében – helyezték üzembe.

Mivel a Voronyezs–DM radarok moduláris rendszerűek, tehát az eddig elkészült komponensek használhatóak, ugyanakkor képességeinek csak egy része áll rendelkezésre. A készültség mértékét hivatalosan nem jelentették be. A Légi-kozmosz Védelmi Csapatok Parancsnoksága, amely 2011. december 1-jétől látja el feladatát, két új, horizonton-túli felderítésre alkalmas radar rendszerbe állítását tervezi a közeljövőben. A Voronyezs–DM típusú radarok a dél-oroszországi Armavirban már működnek, és Irkutszk körzetében épülnek.

A fejlesztéssel és a telepítéssel kapcsolatban Oleg Osztapenkó tábornok, a Légi-kozmosz Védelmi Csapatok parancsnoka a következőket mondta: „*az Oroszországi Föderáció kész további, új fejlesztésű és új működési elvű korai felderítő rendszerek telepítésére, ha a NATO partnerek nem hajlandók részt venni a párbeszédben.*”²⁷ A tábornok megjegyezte továbbá, hogy a legkorszerűbb követelményeknek is megfelelő radarok közül a kalinyingrádi a teljes értékű működését 2014-ben éri el. „*Ha országunk ellen bármilyen, biztonságunkat veszélyeztető tevékenységet foganatosítanak, úgy válaszaink arányosak és hasonlóak lesznek*” – jelentette ki Osztapenkó tábornok.²⁸

Az új radarok rendszerbe állításával, valamint a meglévők folyamatos korszerűsítésével az Oroszországi Föderáció újraépíti radarrendszerét, mivel a Szovjetunió felbomlásával öt stratégiai radarállomását veszítette el, mert átke-rültek az utódállamokba. A szakértők nyilatkozata alapján a radarok felderítési területe Marokkótól a Spitzbergákig, az Indiai-óceán déli partjaitól Távol-Keletig és egészen az Egyesült Államok nyugati partjáig terjed, a kozmosz térséget is beleértve.

Az orosz hadászati nukleáris erők védelmét különösen fontos feladatnak jelölte meg az orosz elnök. Ennek oka, hogy az Egyesült Államok olyan nagy pontosságú fegyverrendszert fejleszt, amely lehetővé teszi bárhol, bármilyen célpont megsemmisítését a világon, kevesebb mintegy óra alatt.

²⁷ Moszkva élesítette a kalinyingrádi rakétavédelmi radarrendszert.

http://www.raketaezred.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=358 2012. 01. 21.

²⁸ Oroszország kész válaszlépéseket tenni az európai rakétavédelemmel szemben.

<http://ria.ru/defense-safety/20111129/501409062.html> 2012. 01. 23.

Az orosz légvédelmi erők az Sz-400-as és a fejlesztés alatt álló Sz-500-as rendszerekkel már képesek az említett nagy pontosságú csapásokat elhárítani. Ezzel együtt képesek mind a hadászati csapás-mérő erők, mind a legfontosabb polgári és katonai objektumok megbízható védelmére is.

Medvegyev elnök hangsúlyozta, hogy a jövőben az interkontinentális rakétákat olyan hatékony eszközökkel szerelik fel, amelyek képesek valamennyi ismert légvédelmi- és zavarórendszert leküzdeni. Ezzel együtt jelentős mértékben növelni kívánják a rakéták sebességét és találati valószínűségét. A szakemberek véleménye, hogy a jövő interkontinentális ballisztikus rakétái már csak a röppálya bizonyos részén repülnek a ballisztika törvényei szerint. Más szóval, mind a rakéták, mind azok robbanófejei képesek lesznek megtéveszteni az ellenség felderítő- és légvédelmi rendszereit.

Az Oroszországi Föderáció fegyveres erői azt a feladatot kapták, hogy a jövőben dolgozzák ki azokat a védelmi intézkedéseket, fejlesszék ki a végrehajtáshoz szükséges eszközöket, amelyek biztosítják az ellenség rakétavédelme irányító- és információs eszközeinek rombolását. Véleményünk szerint ez a képesség is bizonyítja a szakembereknek azt az állítását, hogy a korszerű katonai műveletek a jövőben, a

kozmosz térben-, és a számítógépes rendszerek elleni támadással kezdődnek. Továbbá, a katonai műveletek sikerét az itt elért eredmények nagymértékben meghatározzák. Más szóval, a számítógépes rendszerek- és a kozmosz térben elhelyezett eszközök elleni csapás jelentős mértékben gyengítheti a szemben álló fél katonai, gazdasági és más képességeit.

Az orosz elnök végezetül aszimmetrikus katonai-technikai intézkedések megtételére is utasította a fegyveres erők vezetőit, amennyiben az előző utasításai nem lesznek elegendőek. Nevezetesen: az Oroszországi Föderáció nyugati és déli körzeteiben korszerű csapásmérő rendszereket helyeznek szolgálatba, amelyek veszély esetén biztosítják az európai rakétavédelmi rendszer elemeinek elpusztítását.

Ez az eszköz az Iszkander-M rakétakomplexum, amely a szakemberek szerint mind a jelen, mind a jövő egyik legkorszerűbb pusztító eszköze. Navigációs eszközeinek köszönhetően nagyon rövid idő alatt képes a csapás kiváltására; indítóállása elektronikus álcázó berendezései működtetésével nehezen felderíthető; a rakéta a röppálya teljes szakaszán képes a manőverezésre és a harci fej valamennyi ismert légvédelmi rendszert képes leküzdeni; találati pontossága, a cél méretétől függetlenül, néhány méter.

Medvegyev elnök beszédét követő héten 2011. november 29-én, komoly politikai előkészítést követően, üzembe helyezték a Kalinyingrádi kerületben felépített Voronyezs DM radart, amely szintén katonatechnikai jellegű válasz az európai rakéta-védelmi rendszer kiépítésére. Az üzembe helyezésről a rendeletet az elnök adta ki, amely a teljes működésekor képes lesz a kontinens nyugati légterét ellenőrizni az Északi-sarktól Észak-Afrikáig.

Medvegyev elnök az ünnepségen megismételte korábbi beszédének lényegét és hozzátette: „ezek a lépések csak megelőző jellegű katonai lépések az ország biztonságának megerősítése érdekében.”²⁹

Az állam fegyverkezési programja végrehajtása keretében 2020-ra a korábban épített radarállomások és korai előrejelző rendszerek technikai berendezéseit lecserélik, így azok felderítési képességei jelentősen javulnak. Ezzel együtt fokozni kívánják a felderítési és ellenőrzési képességeket az amerikai, koreai és kínai irányokban is.

A tanulmányunkban már említett orosz radarállomások, a régebbiek és az újak, képesek ellenőrizni az Oroszországi Föderáció teljes légterét és valamilyen veszélyeztetett irányból érkező légi-kozmosz objektumról adatokat szolgáltatni az elmúlt év decemberében megalakult Légi-kozmosz Védelmi Parancsnokságnak.

Szakemberek véleménye szerint Medvegyev elnök 2011. november 23-án elhangzott beszéde az eddig nem nyilvános „Légi-kozmosz Védelem Program”-ról szólt, amely a 2020-ig elfogadott állami fegyverkezési program első helyén szerepel. Ugyan az elnök nem beszélt róla, de a szakemberek szerint a légi-kozmosz védelemhez kapcsolódó program politikai és katonatechnikai válasz az amerikai nemzeti- és európai rakétavédelmi rendszer tervére. Ebben a programban megkezdett korszerűsítés mellett és a korai előrejelző rendszerek új elemeinek részeként mobil, földi telepítésű radarok, kozmosz felderítő berendezések és 28 légvédelmi rakétaezred hadrendbe állítását (1800 légvédelmi rakétával) tűzték ki célul. A légvédelmi rakéták hadrendbe állítási terve magában foglal tíz légvédelmi rakétaosztályt, Sz-500-as légvédelmi rakétakomplexumokkal felszerelve. A szakértők szerint ezek a rakéták képesek elpusztítani a kis magasságban repülő robotrepülőgépeket és a műholdakat is.

²⁹ A védelmi tárca ellenőrzi a radarállomásokat.
[www.http://hungarian.ruvr.ru/2012/01/11/63668566.html](http://hungarian.ruvr.ru/2012/01/11/63668566.html) 2012. 01. 23.

A légi-kozmosz műveletekkel és a megvívásukkal kapcsolatban mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban kevés információ található. Más szóval, mind az amerikai, mind az orosz politikai és katonai vezetés az információkat bizalmasan kezeli. Így a katonatudósok között is számtalan nézet, vélemény ütközik a téma kutatása során. Ezért tartjuk fontosnak Alekszej Georgievics Arbatov, az Orosz Tudományos Akadémia Globális Problémák és Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének tagja, tanulmányának kivonatos ismertetését.³⁰ A szerző közérthetően ismerteti a légi-kozmosz műveletek kutatásában elért tudományos eredményeit.

A légi-kozmosz védelemmel foglalkozó szakemberek véleménye szerint, a védelem eszközeihez tartoznak, az aerodinamikus hordozók, a ballisztikus rakéták, a kombinált eszközök. Ilyenek lehetnek a jövőben rendszerbe kerülő kombinált „rakéta-irányított légi jármű” repülő eszközök. Jelenleg ilyen eszközökkel csak az Egyesült Államok rendelkezik.³¹ Ezért az Oroszországi Föderáció lehetősége, csak az amerikai képességek gyengítése vagy megsemmisítése lehet – állítják orosz szakemberek.

Valójában nincs semmilyen hivatalos álláspont arra vonatkozóan, hogy a légi-kozmosz védelem beilleszkedik-e a hadászati egyensúlyba a két nagyhatalom viszonylatában, amelyet most a rakétavédelmi rendszerek telepítésével az Egyesült Államok elmozdít.³² A kérdés azért sem egyszerű, mert a légi-kozmosz védelem eszközei lehetnek hagyományos eszközök is. Valószínű, hogy a földön és a kozmosz térben elhelyezett felderítő és előrejelző rendszerek az említett különbséget nem érzékelik.

Az orosz szakértők azt állítják, hogy az Egyesült Államok európai rakétavédelemmel kapcsolatos tervei megbontják a két állam közötti hadászati egyensúlyt. Ez az állítás abból a feltételezésből alakult ki, hogy az orosz rakéta-védelemmel szemben, az amerikai a hadszínterekre széttelapítva jön létre, az Oroszországi Föderáció határaihoz közel.

³⁰ Стратегические асимметрии и системы ПРО. Ни США, ни Россия не способны защитить себя от межконтинентальных ракет. (Алексей Георгиевич Арбатов - академик РАН.) http://nvo.ng.ru/concepts/2012-01-20/1_pro.html 2012. 01. 23.

³¹ Más szakértők szerint az Oroszországi Föderáció ilyen jellegű kísérletei már jóval előrehaladottabbak, mint gondoljuk. (alsó kép)

³² Csak emlékeztetjük az olvasót, hogy ezt már Mc Namara védelmi miniszter is megfogalmazta 1967-ben.

Több orosz és külföldi szakértő állítja, hogy az AEGIS rakétavédelmi rendszer földi és tengeri elemei Romániában, Bulgáriában, Lengyelországban és az európai tengereken elhelyezve, nem képesek hatékonyan védeni az Egyesült Államok területét.

A politikai- és katona-technikai területen folyó megegyezés hiányának oka lehet a rakétavédelmi kérdésekben a következő: először, hogy az orosz átfogó fegyverkezési program és a légi-kozmosz védelmi terv gyors ütemű végrehajtása ellenére az Egyesült Államoknak a légi-kozmosz védelem területén előnye van. Másodszor, a válság ellenére amerikai fölény tapasztalható gazdasági területen, a nagy pontosságú fegyverrendszerek és az űrvédelmi eszközök fejlesztése területén. Harmadszor, az Egyesült Államok számos szövetséggel rendelkezik, akik készek a támogatásra mind globális, mind regionális szinten.

Ezzel szemben az Oroszországi Föderáció sokkal sebezhetőbb mind gazdasági, mind katonai szinten – állítja Arbatov akadémikus.

Tanulmánya következő részében Arbatov akadémikus figyelemreméltóan indokolja a rakétavédelmi rendszerek létrehozásának szükségességét.

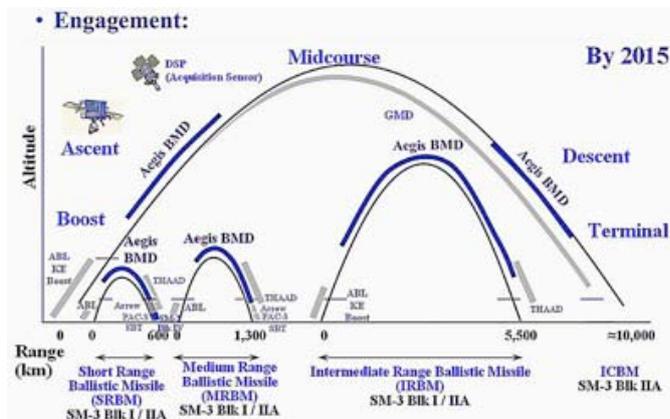
A szerző azt állítja, hogy Iránnal és Észak-Koreával szembeni amerikai (Mc Namara) álláspont nem alkalmazható teljesen, az esetleges rakétatámadás szempontjából. *Ezen országok ballisztikus rakétái mind hatótávolságuk, mind mennyiségük alapján, egy esetleges támadás esetén, a jelenlegi rakétavédelmi rendszerekkel könnyen megsemmisíthetők. Ezek ellen szükségtelen a tervezett rakétavédelmi rendszert kiépíteni az európai kontinensen, de más hadszíntereken is.*

A valódi probléma, hogy a rakétavédelmi rendszertől hasonló pontosságot, hatékonyságot és magas találati valószínűséget követelnek, mint a támadó közepes hatótávolságú és interkontinentális ballisztikus rakétáktól. *Ily módon kialakul az aszimmetria a támadó rakéták és a rakétaelhárító rakéták alkalmazása között.* Más szóval, ha a támadó rakéta megsemmisül a röppálya bármely szakaszán, akkor a pusztítandó objektum működépes marad. Ha a rakétaelhárító rakéta nem semmisíti meg a robbanófejet, akkor a cél megsemmisül, és az élőerő elpusztul.

Az ország megbízható védelme érdekében, *több száz robbanófej* ellen olyan védelmi képesség szükséges, amilyennel jelenleg egyik állam sem rendelkezik, és valószínű még hosszú ideig nem is fog. Más szóval, ilyen nagyszámú cél leküzdéséhez jelenleg nincsenek meg a katona-technikai feltételek. Ha sikerül is a beérkező robbanófejek 80-90 %-át elpusztítani, a megmaradók olyan pusztítást végeznek, hogy megsemmisül az állam gazdaságának, katonai erejének, infrastruktúrájának nagy része. Ez társadalmi katasztrófához vezet, nem elfogadható a veszteség egyik fél számára sem.

Ez a legfontosabb indok, ami miatt sem az Egyesült Államok sem a Szovjetunió (az Oroszországi Föderáció) nem törekedett teljes körű, óriási költségeket felemészítő rakétavédelmi rendszerek kiépítésére.

Miután a támadó rakéták elleni védelem a cél – a korábban említett aszimmetria, a hatékonyság tükrében, a támadó rakéták és a rakétaelhárító rakéták szempontjából – bonyolult a rakétavédelmi rendszerek felosztása a közép hatótávolságú és az interkontinentális ballisztikus rakéták repülési adatainak jellemzői

alapján.

Több orosz szakember (Jurij Szolomonov akadémikus, Viktor Eszin, Vlagyimir Dvorkin és Pável Zolotarjev tábornokok) egybehangzóan állítják, hogy a kiépítendő európai rakétavédelmi rendszer az elkövetkező 10-15 évben nem képes az orosz hadászati csapásmérő képességre érdemben hatást gyakorolni – írja Arbatov akadémikus.

A NATO–Oroszország Tanács ülésein gyakran hangoztatott érv az orosz tárgyalófél részéről, hogy „ha mi nem tudunk megállapodni, akkor egy új fegyverkezési verseny kezdődik el, amely hatással lesz a kialakított és elfogadott hadászati egyensúlyra.” Arbatov akadémikus nem osztja ezt az álláspontot, sőt Medvegyev elnöknek sem ad igazat ebben a kérdésben.

Indokolja ezt a következőkkel: egy ésszerű fegyverzetkorszerűsítést az orosz fegyveres erőkben a közeljövőben végre kell hajtani. Csak úgy, mint azt az Egyesült Államok teszi már hosszú ideje. Ezt az állítását igazolja, hogy jelenleg is folynak a kísérletek a Topol M, Jársz, Bulava és Szineva típusú interkontinentális ballisztikus rakétákkal az Oroszországi Föderációban. Beleértve ezek robbanófejeit is, amelyeket úgy fejlesztenek, hogy képesek legyenek a különböző védelmi rendszerek áttörésére.

Ugyanilyen figyelmet fordít mindkét nagyhatalom a felderítő, előrejelző és információs rendszerei fejlesztésére és a meglévő eszközök korszerűsítésére.

Arbatov akadémikus azt állítja, hogy az Iszkander-M rakétakomplexumok tervezett telepítésére az Egyesült Államok válasza valószínű az lesz, hogy csapásmérő repülőgépeket telepít Lengyelországba, Bulgáriába és Romániába. Ezekkel a repülőgépekkel képes az Ural hegységig csapásokat végrehajtani.

Jurij Szolomonov akadémikus, a moszkvai Hőtechnikai Intézet főkonstruktőre, az összes földi és tengeri telepítésű orosz interkontinentális ballisztikus rakéták „atyja,” az európai rakétavédelmi rendszerről nyilatkozott. *A következők egyértelmű: egy orosz, tömeges csapásmérés az Egyesült Államok területére néhány tucat, esetleg száz rakétával; az ellenük való védelem, azaz a harci fejek megsemmisítése vagy elfogása, azokkal az elemekkel, amelyekkel az európai rakétavédelmi rendszert kívánják felszerelni, nem valószínű meg.* Erre a kijelentésre Arbatov akadémikus is hivatkozik tanulmányában. Folytatva Arbatov akadémikus véleményét:

„az AEGIS Combat System, és annak korszerűbb változatai a hadszíntéri (közepes hatótávolságú) rakéták elfogására képes, vagy lesznek képesek.

Szükséges megjegyezni azt is, hogy a kölcsönös megsemmisítés koncepciója, amit már Mc Namara hangsúlyozott, a két nagyhatalom között objektív valóság, kialakult állapot.

Az sem vitatható, hogy az Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció nem utasítana el egy, a területét megvédeni képes rakéta védelmi rendszert, illetve annak kiépítését, ha ehhez meglenne a szükséges tudományos és technikai felkészültség, valamint a költségvetési lehetőség. Ugyanakkor a feltételek hiánya ellenére, mindkét nagyhatalom óriási, hadiipari tudományos kutató-központokat hozott létre az elmúlt fél évszázadban. Annak a célnak az elérése, hogy saját területét teljes biztonsággal megvédje, nem valósult meg és a belátható időn belül nem is valósul meg.”³³

Mindezek alapján belátható, hogy az orosz légi-kozmosz védelem programot az Egyesült Államok esetleges támadása elleni védelemre fejlesztik

³³ Az európai rakétavédelem, mint politikai fegyver.
<http://hungarian.ruvr.ru/2011/07/07/52900108.html> 2012. 01. 26.

ki. A program sem elméletben, sem eszközeiben nem illeszthető az európai rakétavédelmi rendszerhez. Továbbá, az Oroszországi Föderáció nem képes két párhuzamos programban egyszerre részt venni. Külön vizsgálja az európai rakétavédelem kérdését, a NATO-val együtt, egymás védelmére. És külön a légi-kozmosz védelem programot, az Egyesült Államok elleni védelemre.

Ennek alapján az orosz részvétel gondolata az európai rakétavédelmi rendszerben (programban) *meglehetősen mesterkéltnak, elvonja a figyelmet arról a tényről, hogy a rakétavédelmi rendszerről folyó tárgyalások sikertelenek lesznek* – állítja Arbatov akadémikus.

Befejezés

A szerző tanulmányának végén a következő javaslatokat tette: a nyugati partnereket hivatalosan tájékoztatni célszerű, hogy az Oroszországi Föderáció a légi-kozmosz védelem programot akarja elsősorban megvalósítani, beleértve saját rakétavédelmét is. Továbbá, tájékoztatni kell a tárgyalófelet, hogy az ország hadászati rendeltetésű célkitűzései nem bontják meg a kialakult egyensúlyt az Egyesült Államokkal sem most, sem a program teljesítése után.

Világossá kell tenni, hogy a légi-kozmosz védelem program orosz válasz az amerikai gyors globális csapás koncepcióra. Ugyanakkor ezekről a programokról a két félnek folyamatosan tárgyalnia kell.

Sikeres megbeszélések esetén az Oroszországi Föderáció a légi-kozmosz védelem programja helyett a harmadik országból érkező rakétacsapások elleni védelemre, a fontos objektumok védelmére, az esetleges terrortámadások elhárítására helyezi a hangsúlyt. Így lehetőség lehet a légi-kozmosz védelem program- és az európai rakétavédelmi rendszer bizonyos elemeinek együttműködésére (előrejelzés, felderítés, riasztás).

Ilyen tárgyalási környezetben lehetőség lesz arra, hogy az Egyesült Államok és az Oroszországi Föderáció vezetői megértsék a tervezett programokkal kapcsolatos aggodalmakat, kölcsönösen elfogadják a javaslatokat a program megvalósítására.

Az orosz légi-kozmosz védelem program létrehozása és az európai rakétavédelmi rendszerben való orosz részvétel nem függ egymástól és nem követeli meg az Oroszországi Föderáció csatlakozását a Szövetséghez, de az országot képessé teszi a támadó rakéták hatékony megsemmisítésére.

Lehetséges, hogy a két nagyhatalom a jövőben tárgyalni fog a kölcsönös visszatartásról, a támadó atomfegyverek csökkentésének tükrében, és a védelmi rendszerek fejlesztéséről, végső soron a visszatartás leegyszerűsítéséről.

Ezt a lehetséges folyamatot most még sem a hivatkozott orosz szerző, sem a tanulmány szerzői nem látják teljesen, a két nagyhatalom tárgyalásainak

eredménye majd megmutatja, hogy milyen, a biztonságot garantáló megoldások lehetségesek a kölcsönös visszatartás érdekében?

Befejezésül a szerzők a fellelhető hazai és nemzetközi szakirodalom és tudósítások anyagát dolgozták fel. Így a tanulmányt nem tekintik önálló szellemi terméknek, csupán a címhez kapcsolódó információs anyagok rövid összefoglalásának. A felhasznált irodalomban azokat a tanulmányokat, hazai- és külföldi szakirodalmakat tüntettük fel, amelyeknek tartalmi kivonatát (parafrázis) ismertettük.

Felhasznált irodalom:

1. Drámai hangú közleménnyel állt elő az orosz elnök.
http://www.raketaezred.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=350
2012. 01. 15.
2. Kísérleti éleslövészetet hajtott végre az SZ-400 Triumf.
http://www.raketaezred.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=339
2012. 01. 15.
3. Bonyodalmak a törökországi NATO radar kapcsán.
http://www.raketaezred.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=334
2012. 01. 15.
4. Rakétavédelem a NATO napirendjén.
<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue3/hungarian/analysis1.html> 2012. 01. 15.
5. Irán megfenyegette a NATO törökországi rakétavédelmi rendszerét.
<http://kitekinto.hu/iszlam/2011/11/27> 2012. 01. 15.
6. Statement by the NATO Secretary General on Missile Defence.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_81198.htm?selectedLocale=en 2012. 01. 15.
7. NATO contracts missile defence upgrades.
<http://www.nc3a.nato.int/news/Pages/111104-BMD.aspx> 2012. 01. 15.
8. „Russia and NATO: so much to gain” Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Kuznetsov Naval Academy in St. Petersburg.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_76061.htm?selectedLocale=en
2012.01.15.
9. „NATO: Defending against Ballistic Missile Attack” Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Royal United Services Institute in London
http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_75473.htm?selectedLocale=en
2012.01.15
10. Commander of Russian Space Forces Lt. Gen. Oleg Ostapenko: Russia seeks extension of Azerbaijan radar lease
<http://en.rian.ru/russia/20111005/167390222.html> 2012. 01. 23.
11. U.S. Russia To Raise Differences On Missile Defense.
<http://www.npr.org/2011/12/05/143162623> 2012. 01. 15.
12. U.S. Missile Defense: Cooperation With NATO and Russia.
<http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/83123.htm> 2012. 01. 15.
13. U.S. NATO Have Some 1,000 Interceptor Missiles – Rogozin.
<http://en.rian.ru/world/20120120/170856516.html> 2012. 01. 20.
14. The National Military Strategy of the United States of America 2011. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, Washington, D.C. 20318-9999. Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense

The White House Washington January 3, 2012.

15. Минобороны РФ в 2012 году испытает более 70 новых образцов вооружений.
http://ria.ru/defense_safety/20120113/538557883.html 2012. 01. 15.
16. РФ и НАТО будут вместе противостоять вызовам безопасности – Рогозин.
http://ria.ru/defense_safety/20120113/538652845.html 2012. 01. 15.
17. Рогозин ждет от США предоставления России правовых гарантий по ПРО.
http://ria.ru/defense_safety/20120113/538642672.html 2012. 01. 15.
18. ПРО НАТО сделает из Европы заградительный вал Для США европейцы – это облако ложных мишеней Мидыхат Петрович Вильданов - генерал-майор, профессор Академии военных наук, кандидат военных наук, заслуженный военный специалист Российской Федерации.
<http://nvo.ng.ru/gpolit/2011-12-30/1pro.html> 2012. 01. 16.
19. Сложности в диалоге с НАТО по ЕвроПРО нарастают - глава Генштаба ВС РФ
Сюжет: Переговоры между Россией и США о формате ЕвроПРО
<http://ria.ru/defensesafety/20120118/542786051.html> 2012. 01. 19.
20. Стратегические асимметрии и системы ПРО Ни США, ни Россия не способны защитить себя от межконтинентальных ракет
Алексей Георгиевич Арбатов - академик РАН.
http://nvo.ng.ru/concepts/2012-01-20/1_pro.html 2012. 01. 20.
21. Россия должна быть готова к войнам в космосе, считают в Генштабе (начальник Генерального штаба ВС РФ генерал армии Николай Макаров).
http://ria.ru/defense_safety/20120128/551041170.html 2012. 01. 28.

AZ ÚJRAÉLESZTETT HONVÉD EGÉSZSÉGÜGY

Absztrakt

2011. november 15-től a katona-egészségügy egységének megteremtése érdekében a Honvédkórház - Állami Egészségügyi Központ és az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ integrációja révén létrejött a Magyar Honvédség Honvédkórháza. Ez a katona-egészségügyi racionalizáció, egyik oldalról részét képezte a Honvédelmi Miniszter Úr ésszerűsítési törekvéseinek, másrészt a 2011-ben elindult, civil egészségügy átalakítási folyamatában is igen fontos szerepet játszik. Írásunkban ezt a rendkívül összetett folyamatot igyekszük bemutatni.

Publikációnk első részében a polgári egészségügy területén kialakult helyzetet tekintjük át, hiszen ezen a területen egészen napjainkig is zajlanak igen fontos és meghatározó tevékenységek.

Az MH Honvédkórház hadrendi elemmé válásával egyértelművé vált, hogy a katona és polgári egészségügy kapcsolata új fejezetbe érkezett. A Honvédkórház - Honvéd Egészségügyi Központ integráció eredményeként a kórház korábbi, közel háromezer fős dolgozói létszáma több mint 400 fővel növekedett és ezzel együtt jelentősen bővült az ellátási paletta is. Az integráció eredményeképpen, új, kifejezetten a speciális katona-egészségügyi feladatokat ellátó szervezeti egységek és elemek jelentek meg a struktúrában. Ezt a folyamatot részletezzük írásunk második részében.

A polgári és katonai egészségügyi helyzet felvázolását követően egy konkrét példán keresztül szeretnénk bemutatni a társadalom és honvédelem lehetséges kapcsolódási pontjait.

A 2012. február elején bekövetkezett rendkívül hideg időjárásra való tekintettel a rászorulókat, elesetteket, hajléktalanok ideiglenes ellátása céljából a Honvédkórház II. sz. telephelyén 26 férőhelyes melegedő kialakításáról és működtetéséről döntött a 2011. november 15-én újjáalakult MH Honvédkórház vezetése. Ennek részletei kerülnek bemutatásra cikkünk harmadik részében

Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy, míg honvédelmünk legfontosabb feladata hazánk védelmi képességének megfelelő szintű kiépítése és fenntartása, néhány területen annak növelése és részképességek fejlesztése, addig nemzeti egészségügyünk középpontjában Magyarország polgárai egészségének védelme áll, amit a Semmelweis Terv a Magyar Honvédség hathatós közreműködésével kíván megoldani a jövőben.

Kulcsszavak: Semmelweis terv, honvéd-egészségügy, integráció, sürgősségi ellátás, képességek, Honvédkórház, melegedő, hajléktalan ellátás,

Abstract

In order to unify the Hungarian military health, the Military Hospital-State Health Centre and the Hungarian Defense Forces (HDF) Dr. Radó György Military Medical Centre have been integrated, and a new medical institution, the

Hungarian Defence Forces Military Hospital has been established and started its work on 15th November 2011. This military medical rationalization, on the one hand, can be attributed to the innovative efforts of the Minister of Defence, on the other hand, it plays an important role in the re-organization process that had started in the public health in 2011. We would like to present this extremely complex process in our writing.

In the first part of our publication, we give an overview about the current situation of the public health, because we wish to underline that there have been in progress very important activities also in these days.

As the Military Hospital is now directly subordinated to the Chief of Defence Staff, the relationship between the military and civilian health has clearly changed. One of the results of the above mentioned integration was that the 3,000-strong personnel of the Military Hospital have been increased with 400 people and the health care system has been widened as well. On the other hand, new organizational elements have appeared performing special military medical tasks in the newly established structure, which we wish to describe in detail in the second part of our writing.

After outlining the public and military health situation, we would like to present the linking points between the society and the national defence with a particular example.

During the extraordinary cold weather in February 2012, the leadership of the Military Hospital decided to form and operate a warming room with 26 hospital beds for the poor and the homeless at the facility No.II. of the hospital. The details about this warming room will be presented in the third part of our publication.

Besides maintaining the appropriate defence capabilities of our country, the HDF wishes to efficiently contribute – through the Military Hospital – to implementing the Semmelweis Plan aimed at providing the best possible health care to the Hungarian citizens.

Keywords: Semmelweis Plan, military health, integration, trauma care, capabilities, Military Hospital, warming room, health care of the homeless.

2011. november 15-től a Magyar Honvédség szervezeti elemei racionalizálása során, a katona-egészségügy egységének megteremtése érdekében a Honvédkórház-Állami Egészségügyi Központ és az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ integrációja révén létrejött a Magyar Honvédség Honvédkórháza¹, mely egyedülállóan integrálja a katona-egészségügyi képességek teljes spektrumát, a prevenciótól a rehabilitációig, valamint a polgári betegellátás nagytérségi modell által az egészségügyi centrum részére megszabott feladatokat.

A fenti katona-egészségügyi racionalizáció, ahogy az a bevezető gondolatból kitűnik, nem egy teljesen elszeparált, öncélú tevékenységet jelent, hiszen egyik oldalról részét képezte a honvédelmi miniszter ésszerűsítési törekvéseinek, másrészt a 2011-ben elindult, civil egészségügy átalakítási folyamatában is igen fontos szerepet játszik a Honvédkórház-Állami

¹ 103/2011. (IX.23.) HM utasítás, 15§, (1.) pont értelmében.

Egészségügyi Központ, majd 2011. november 15-től az MH Honvédkórház szakmai tevékenysége révén.

Ezt a rendkívül összetett tevékenységekből álló folyamatot szeretnénk bemutatni jelen írásunkban, a közelmúltban végrehajtott különleges, az alaprendeltetésű feladatainkban nem szereplő tevékenység végrehajtása során levont következtetéseken keresztül.

I. A polgári egészségügy alapvetései

A katonaegészségügy integrációs lépéseinek felvázolása előtt tekintsük át röviden a polgári egészségügy területén kialakult helyzetet a Semmelweis terv megszületésének körülményei felvázolásán keresztül².

1. 2010. november 4-én jelentette be Szócska Miklós államtitkár, hogy a Nemzeti Erőforrás Minisztérium Egészségügyért Felelős Államtitkársága „Újraélesztett egészségügy, Gyógyuló Magyarország – Semmelweis Terv az egészségügy megmentésére” címmel elkészítette vitairatát.

2. Az ágazatot érintő döntő stratégiai kérdéskörök az alábbiak voltak:

- az egészségügyi ellátó-rendszer 2011. évi konszolidációs programja;
- a 2011. évi költségvetés egészségügyi kihatásai;
- markáns állami felelősség-vállalás és annak új keret- és feltétel-rendszere, az állami egészségügy felépítésének vázlatos bemutatása;
- a háziiorvosi ellátás megerősítése;
- a szakellátási struktúra fenntartható átrendeződése a 2011. év során;
- az egészségügyi dolgozók életpályamodelljének meghatározása;
- a népegészségügyi cselekvési programok kijelölése;
- a gyógyszerpolitika a minőség és költséghatékonyság jegyében történő átalakítása;
- a sürgősségi ellátás kiemelt szerepének hangsúlyozása és pozíciójának megerősítése;

² Weborvos: 2011. 09. 28. 09.13.

A fő cél az, hogy az egyenként 1-1,5 millió lakost egyesítő térségekben belül legyen megfelelően felszerelt szakrendelő, sürgősségi központ, onkológiai ellátás, a bonyolult eseteket pedig az egyetemi klinikák, országos intézetek lássák el.

2012. július 01-ig, a Budapest Konceptióval összhangban, jelenleg is zajlanak igen fontos és meghatározó tevékenységek, úgymint a három budapesti sürgősségi centrum kialakítása megvalósíthatósági tanulmányának kidolgozása. Továbbá, koncepció kidolgozása a fővárosi és pest megyei önkormányzat tulajdonában álló intézmények, valamint a Honvédelmi Minisztériumon belül, a honvéd vezérkarfőnök irányítása alatt álló Magyar Honvédség Honvédkórház, továbbá a Nemzeti Erőforrás Minisztérium irányítása alá tartozó fekvőbeteg-ellátó egészségügyi intézmények és az egyházi tulajdonban álló egészségügyi intézmények egységes sürgősségi-elektív hálózatba történő integrálására, koncentrációjára, funkcionális átalakítására.

A szakmai koncepció alapján, a sürgősségi ellátás területén a fővárosban csak néhány, akut ellátást biztosító központ létrehozása indokolt. A területi elv figyelembevételével az összes beteg/sérült ezen központok valamelyikében kapna kórházi sürgősségi ellátást. A központok közötti sürgősségi átszállítás (ún. őrzött szállítás) csak különösen indokolt esetben valósulhatna meg. Ennek érdekében megjelölésre kerültek azon fővárosi intézmények, melyekbe integrálható minden olyan szakma, amely a sürgősségi ellátásban szerepet játszik. A jövőben ennek figyelembevételével valósulnak meg az intézménybővítések, fejlesztések.

A három budapesti sürgősségi központ megvalósításának főbb elemei a következők³:

1. Az észak-pesti sürgősségi ellátás megalapozása az **MH Honvédkórház** telephelyeinek koncentrációja révén.

³ Újraélesztett egészségügy/Gyógyuló Magyarország. Semmelweis terv az egészségügy megmentésére (Szakmai koncepció). NEFMI, Egészségügyért Felelős Államtitkárság-2011. június 27.133.o.

2. A Semmelweis Egyetem (SE) Kútvölgyi Tömb, a Szív- és Érsebészeti Klinika, továbbá a Szent János Kórház egyes osztályainak koncentrációja, a budai sürgősségi ellátás megalapozása érdekében.

3. További országos intézetek és a Semmelweis Egyetem Ortopédiai Klinika koncentrálása:

- a) az SE külső klinikai tömb területén a Korányi projekt részeként;
- b) a Szent István és Szent László Kórház mellett; a dél-pesti sürgősségi ellátás megalapozása céljából.

A 2010-ben kezdődő szakmai tervezési-szervezési folyamat végül is testet öltött és jóváhagyásra került a Semmelweis terv szakmai koncepciójában, melynek áttanulmányozását követően az alábbi alapvetések állapíthatók meg:

- A Semmelweis Terv a hazai egészségügy átfogó, komplex jellegű átalakítását jelenti. Az új tervezett rendszer létrehozásának elengedhetetlen feltétele volt az egészségügyi intézmények államosításának megtervezése, megszervezése és végrehajtása.
- Az új szakmai és személyi minimum feltételek határozzák meg azt, hogy szakmánként finanszírozási egységekre lebontva, milyen személyi és tárgyi feltételek együttes fennállása esetén köthet csak szerződést az ellátásra a GYEMSZI.
- Az **MH Honvédkórház** minden szakmában, minden területen a szakmai progresszivitás csúcsát (III progresszív) kell, hogy teljesítse.
- A fent vázolt koncepció teljesülésében az MH Honvédkórház igen fontos szerepet játszik, de a polgári és honvédségi rendszerek szinkronizálása, egymáshoz történő illesztése, harmonizációja rendkívül komplex és időigényes feladat.
- A Semmelweis Terv kezdeti lépéseihez a 2012-es évben, de valószínűleg az azt követő években sem fognak a támogatásra szánt pénzügyi erőforrások növekedni, ezért rendkívül fontos a racionális működés-fenntartás kialakítása és a gazdálkodás adta lehetőségek maximális kihasználása.

Összefoglalva a fent vázoltakat, egyértelműen megállapítható, hogy a szabályozási rendszer kialakításakor a legmesszebbmenőkig figyelembe kell venni az MH Honvédkórház Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) finanszírozott és a nem OEP finanszírozott, kizárólag a honvédegészségügy érdekében végzett tevékenységeit is. A szabályoknak és szabályzóknak a feladat speciális jellegéhez kell igazodniuk, ezért természetes, hogy a nem OEP finanszírozott katonai egészségügyi feladatok szabályozásának nem ellentmondva más, az egészségügy érdekében kiadott szabályzónak, teljes mértékben igazodniuk kell a Magyar Honvédség jogrendjéhez, irányítási-vezetési rendszeréhez. Az is megállapítható viszont, hogy az OEP finanszírozott gyógyító egészségügyi

feladatokat pedig sok esetben, csak a Honvédségi rendszeren kívüli szabályok alkalmazásával lehet végrehajtani.

Ennek a rendkívül fontos és komplex feladatrendszernek a sikeres végrehajtását és támogatását tűzte ki célul a 2011-ben beindított és jelenleg is a végrehajtási fázisban járó katona-egészségügyi integráció, melynek részleteit a továbbiakban vázoljuk fel.

II. A honvéd egészségügy integrációja

A 103/2011. (IX.23.) HM utasítás értelmében, az MH Honvédkórház hadrendi elemmé válásával egyértelművé vált, hogy a katona és polgári egészségügy kapcsolata új fejezetbe érkezett.

A Honvédkórház–Honvéd Egészségügyi Központ integráció eredményeként a kórház korábbi, közel háromezer fős dolgozói létszáma több mint 400 fővel növekedett és ezzel együtt jelentősen bővült az ellátási paletta is, hiszen a

jövőben a Magyar Honvédség egészségére kiterjedő egészségügyi szakfeladatok is, mint például hatósági feladatok, vagy a repülő orvosi alkalmasságvizsgáló és kutató, a speciális kutatás-fejlesztési és egészségügyi haderővédelmi tevékenységek, ellátása is az MH Honvédkórházra hárulnak. Az integráció eredményeképpen, új, kifejezetten a speciális katona-egészségügyi feladatokat ellátó szervezeti egységek és elemek jelentek meg a struktúrában. Kiemelendő az a tény is, hogy az eddigi hétről, 12-re nőtt a telephelyek száma.

Az MH Honvédkórház jelenlegi és jövőbeni helyzetét a 2011-ben elindult racionalizációs folyamat, valamint az integrációval kapcsolatos alapvetések, az ésszerűsítést befolyásoló körülmények, illetve a szervezet gazdálkodásának fontosabb megállapításai megvilágításán keresztül látjuk célszerűnek bemutatni az alábbiak szerint:

a) A racionalizációs folyamat háttere

A 2007. július 1-jén létrehozott Állami Egészségügyi Központ megsztotta a katona-egészségügyi szolgálatot, mind szakmaiságában, mind hierarchiájában, mind egységességében. Fontos, a szövetségi elvek szerint is egymást feltételező és egymásra épülő képességeket szakított szét.

Tény, hogy a katona egészségügy világszerte keresi az utat a polgári egészségüggyel való együttműködésre. Annak ellenére, hogy ez nálunk, – akkor alapvetően hibásan, – meggondolatlanul került kivitelezésre (HM ÁEK és MH

HEK, valamint a csapatok egészségügyi ellátási rendszerének kialakítása), megállapítható, hogy az évek során, a széttagolt működés vonatkozásában felhalmozódott tapasztalatok felhasználásra kerültek a racionalizációs folyamat során.

Az integráció egységesíti a katona-egészségügyet úgy, hogy az irányítást integrálja, ugyanakkor a működtetés a két szigorúan elkülönült feladatkör feladat-specifikus ellátásával történik. Ez az egyetlen módja annak, hogy az integráció mindkét működést erősítő előnyt és ne egymást ellehetetlenítő hátrányt jelentsen. Ennek eredményeként lehet majd megtalálni, az elsősorban gazdasági racionalítások mentén kialakított közös üzemeltetést, működtetést, esetleges feladatmegosztást, amelyek várhatóan megtakarításokat eredményezhetnek.

A fentiekben felvázolt tevékenységek összessége egy rendkívül komplex és példátlan folyamatban testesül meg. Igazából nagyon sok területen találkozhatunk új, eddig még nem ismert megoldatlan problémával, de minden tekintetben azok megoldását tartjuk egyik legfőbb célunknak. Az integráció következtében kialakult helyzet valójában arra inspirál bennünket, hogy a kreatív megoldások, a bátor kezdeményezések és a hatékonyság fenntartása és növelése irányába mozduljunk el, minden szakterület vonatkozásában.

Miután nagyon kevés időnk van a Semmelweis terv beindulásáig (2012. május-június), életfontosságú a változó feltételekhez történő gyors alkalmazkodás, a szükség szerinti merész korrekció is.

b) Az integráció alapvetései

Az előzőekben felvázoltak megerősítéseként kijelenthető, hogy a NATO szövetségi elvek alapján a Magyar Honvédségnek olyan egészségügyi szolgálattal kell rendelkeznie, mely a megelőzéstől kezdve az alapellátáson keresztül, a végleges rehabilitációig minőségében megfelelő, széles körű, mind békében, mind háborúban azonos, vagy közel azonos szintű ellátást képes biztosítani.

Ezeknek a követelményeknek megfelelni csak az egymásra logikusan felépített, meghatározott ellátási szintet teljesítő, egységes mind békében, mind különböző műveletekben és háborúban egyértelműen egyszemélyi felelősségi körbe utalt, hivatásos katona-orvos által vezetett egészségügyi szolgálattal lehet.

Ezeknek az elveknek igyekeztünk teljes egészében megfelelni az integrációs folyamat tervezése során.

Az említett tervezési folyamat során az alábbi alapelvek (melyek nagy része megjelent a 103/2011. (IX.23.) HM utasításban is) figyelembevételével hajtottuk végre feladatainkat:

- **Egységes egészségügyi szolgálat helyreállítása**

A szövetségi alapelvek egyértelműen meghatározzák, hogy a háborúban, műveleti területen a katonát a békeidőszak honi normatívájához, a lehető legközelebb álló szintű és terjedelmű egészségügyi ellátás illeti meg (MC 326/2.).

Ezek az alapelvek meghatározó jellegűek a mindenkori katonaegészségügy békeidőszaki struktúrájában is. Mindennek mondott ellen az az átalakítás, amely a feladataiban, alárendeltségében és struktúrájában három részre osztotta az addig minden szinten elismert honvéd-egészségügyet. A HM Honvédkórház-Állami Egészségügyi Központ, az MH Honvéd Egészségügyi Központ, illetve az alapellátás, vagyis a csapategészségügy feladatai ilyen módon széttagoltan kerültek végrehajtásra.

Közel egy éves előkészítő, elemző munka, majd 2011. augusztus 24-től indulóan egy végrehajtási időszak során sikerült a megbontott katonaegészségügyi szolgálat ismételt egyesítése.

- **Vezetési, működési párhuzamosságok megszüntetése**

A több szinten létrehozott és működtetett szervezetek vezetési rendszerei és működési mechanizmusai között rendkívül sok esetben fellelhető volt és nyilvánvalóan jelen volt bizonyos szintű kettősség, és tetten érhető párhuzamosság, melynek megszüntetése alapvető feladatunk volt. A vezetési hatáskörök egyértelművé tétele is követelményként merült fel.

- **Szolgálati és szakmai viszonyok ellátás érdekében történő szabályozása**

Számtalan esetben előfordultak oda-vissza vezénylések, melyek tovább

bonyolították a kesze-kusza szolgálati viszonyrendszert. Ezek szabályozása az egységesítés során megoldhatóvá vált. Például, a 175/2007. (VI.30.) kormányrendelet módosításával még az eddig összeférhetetlen fogászati alapellátás és fekvőbeteg ellátási területek is végezhetők egy szervezeten belül, ami a fogászat MH Honvédkórházba történő visszaemelését eredményezte.

- **Értékek megőrzése, képességek megtartása**

Egyértelmű iránymutatásként a honvédelmi miniszter és a Honvéd Vezérkar főnöke részéről is meghatározásra került az eddigi szakmai értékek és képességek teljes körű megőrzése, azok átemelése – lehetőleg veszteség nélkül – az új szervezetbe. Az új szervezet struktúrájának, feladatrendszerének megtervezésénél ezek az irányelvek maximálisan figyelembevételre kerültek, hiszen a modulrendszerű felépítés még a képességek egyben tartását is lehetővé tette, biztosítva ezzel a folyamatos, zökkenőmentes működést.

- **Felelősségi, jog- és hatáskör egyértelműsítése**

Az új szervezetben a képességmodulok élén parancsnok helyettesek állnak egyértelművé téve ezzel a felelősségi- és hatásköröket, valamint a készülő Szervezeti és Működési Szabályzatban rögzítésre kerülnek azon kompetenciák, melyek nem származtathatók egyértelműen a szervezeti felépítésből.

- **A végrehajtó szintek létszámszükségleteinek és viszonyainak áttekintése, rendezése**

Az új szervezet megtervezésénél kiemelt szempont volt a végrehajtó szint létszámigényeinek kielégítése, illetve az egészséges arány kialakítása, melynek következtében a jelenlegi struktúrában a végrehajtó és vezető, illetve vezetést biztosító szervek aránya 20:1.

- **Az egészségügyi képesség fejlődésének, jövőbeni lehetőségeinek biztosítása**

A képességek megteremtése és fenntartása mellett fontos szempont a kutatás-fejlesztés, hiszen bármely képesség kialakításával két igen fontos kötelezettség is jelentkezik automatikusan, a képesség fenntartása és folyamatos fejlesztése, annak érdekében, hogy igazán hatékony és alkalmazható eszköz legyen a kezünkben célkitűzéseink megvalósításához.

Hasonlóan a polgári egészségügy területén kialakult helyzet vázlatos áttekintéséhez, vizsgáljuk meg most a katona-egészségügy racionalizációs folyamatának főbb tényezőit is:

c) Az integráció megvalósulásának főbb állomásai

1. A Honvédelmi Minisztérium felügyelete alá tartozó Honvédkórház – Állami Egészségügyi Központ és a Magyar Honvédség Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ integrációját, annak előkészítését a Honvédelmi Miniszter Úr augusztus 24-én rendelte el.

2. Az egységes honvéd–egészségügy szervezeti struktúrájának, működési alapjainak és nagybani létszámarányainak kialakítása, első elgondolásának

jelentésével kezdődött a racionalizációs folyamat 2011. augusztus 26-án, melyet egy feladatpontosítás követett 2011. szeptember 02-án.

3. Az integrált kórházi szervezet struktúrájának, szervezetének és konkrét létszámadatainak jelentése 2011. szeptember 07-én került végrehajtásra, majd annak jóváhagyása 2011. szeptember 15-én valósult meg.

4. A honvédelmi miniszter utasításban (HM 103/2011. (IX.23.)) rendelkezett a tárca vonatkozásában végrehajtandó racionalizációs feladatok vonatkozásában.

5. A kidolgozott és a HM Tervezési és Koordinációs Főosztály által kiadott ütemtervnek megfelelően a szükséges pontosítások kerültek végrehajtásra, majd elkezdődtek az alapító okiratok elkészítésének igen fáradtságos feladatai.

6. Mindezen tevékenységgel párhuzamosan kidolgozásra és jóváhagyásra kerültek a szervezeti elemek állománytáblái október 10-ig, melyek kiadása lehetővé tette a személyügyi eljárások lefolytatását, illetve a szervezet humán erőforrás szempontú megtervezését és feltöltését november 14-i határidővel.

7. Elméletileg az eljárások befejezésének határideje és a működési szabályok hatályba léptetésének időpontja 2011. december 05-e volt, azonban egyértelmű, hogy az alapvető szabályok elkészítése, csak a szervezet működtetésének alapjait biztosították, így a decemberi és januári hetek ezek kiegészítésével, pontosításával, illetve a normál működési rend részleteinek kialakításával telt el.

d) Összegzés

Az eddigiekben felvázoltak alapján bizton megállapítható, hogy a honvéd egészségügy és a polgári egészségügy napjainkban szervesen kapcsolódik egymáshoz, a meglévő képességeik összeadódva, hatványozódva, egymást erősítve valósítják meg országunk katonai- és teljes civil lakosságának egészségügyi biztosítását.

Ez a tény különösen kiemeli annak jelentőségét és fontosságát, hogy az immár hadrendi elemként szereplő MH Honvédkórház páratlan lehetőséget kapott azzal, hogy hazánk egészségügyi reformjának zászlóvivője lehet.

III. Végrehajtandó feladatok, megoldandó problémák

A Semmelweis terv végrehajtásában a polgári és katonai egészségügyi elvárásoknak legmagasabb szinten megfelelő Honvédkórháznak kulcsszerep jut. Ugyanakkor a központi-állami elképzelések végrehajtásában közreműködő többi egészségügyi intézménytől részben eltérő szabályozás alá esik, amely szabályozási elemek a hadrendi elemmé válással tovább szigorodtak. Szükségesnek látszik, hogy elinduljon egy olyan elemző munka, amely célja a

honvédségi szabályzók áttekintése és azok alkalmazhatóságának vizsgálata a speciális polgári egészségügyi tevékenységek tekintetében.

a) *Költségvetési és finanszírozási stabilitás megteremtése és fenntartása*

2011. év december közepére az MH Honvédkórház lejárt tartozásállománya miatt a működés szempontjából kezelhetetlen helyzetet az állami beavatkozás oldotta fel. A részleges konszolidáció könnyített ugyan a helyzeten, de végleges megoldást értelemszerűen nem nyújthatt, hiszen az egészségügy finanszírozási rendszere a Semmelweis terv kiteljesedéséig még újratermeli a deficitet.

b) *A katona orvosi és egészségügyi életpálya*

Az egyetemi tanulmányokat követő 5 éves rezidensi időszak eltöltése megvalósulhat a csapatok orvosi rendelőiben, a HM és MH intézetei egyikében, egyetemi kampuszokon, illetve a Honvédkórház osztályai egyikén.

Ennek befejezését követően azon rezidensek, akik nem a csapatszintű gyakorlati hely választásával töltötték el az előírt időszakot, kötelező jelleggel az MH egyik alakulatánál kell, hogy azon ismereteket megszerezzék, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a szakmai kiteljesedés érdekében. A csapatszolgálat a helytől és a feladat jellegétől függően 4-5 év időtartamot kell, hogy jelentsen. A csapatorvosi szolgálat olyan alapokat nyújt, amit máshol, más úton, más módon megszerezni nem lehet.

A csapatszolgálat sikeres befejezésétől nyílik lehetőség esetlegesen a csapat egészségügyi szolgálat folytatására, szervező orvosi tevékenységre, illetve a Honvédkórház szervezeti egységeinél történő elhelyezkedésre és feladat végrehajtására. Jellemzően ezt megelőzően szükséges legalább egy misszióban történő aktív szakmai részvétel, hiszen az ott megszerzett ismeretek, és az ott felhalmozott tapasztalat elengedhetetlenül szükséges a megalapozott orvosi/szakorvosi tevékenység jó szintű végrehajtásához.

A katonaorvosi életpálya fentiekben részletezett, jól elkülöníthető szakaszait a következő ábrán szemléltetjük.

A hazai feladatokon túl szakállományunknak helyt kell állni a nemzetközi porondon is. A Honvédkórház katonaorvosai és szakdolgozói a Magyar Köztársaság nemzetközi szerződése és kötelezettségvállalásai alapján, valamint a Magyar Honvédség részéről felmerülő szükségleteknek megfelelően vesznek részt a világ válságövezeteiben létesített békefenntartó missziók egészségügyi biztosításában. A Magyar Honvédségben és így az MH Honvédkórházban is, a missziós tevékenység prioritást élvez mind a gyógyító, mind a megelőző tevékenységek biztosításakor.

A fenti kötelezettségvállalásokból az intézményre háruló feladatok napjainkig sikeresen valósultak meg. Bízhatunk abban, hogy az előzőekben felvázolt feladataink a jövőben is maradéktalanul végrehajtásra kerülnek, melynek garanciája a napi gyógyító tevékenységben, a missziók egészségügyi biztosításában, eddigiekben is részt vevő katonaorvosok és szakasszisztensek önként vállalt és kimagasló minőségű szakmai munkája.

c) A szakemberek megtartása

Az egészségügyben dolgozók fizetése és valójában ezzel együtt a megbecsülésük is nagyon alacsony szinten van napjainkban. Ezen azért szükséges változtatnunk, mert jelenleg (még) nagyon jól képzett, szakembergárda áll rendelkezésre, és ennek megtartása a Honvédkórház, de a teljes magyar egészségügy számára is stratégiai kérdés. Az ehhez rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételek, vezetői eszközök és cselekvési változatok legoptimálisabb kihasználásával, napról napra, akár a krízis menedzsment eszközei felhasználásával szükséges a működés stabilitásának a mindenkori biztosítása.

A 2011. november 15-én az MH Hadrendjébe került Honvédkórháznak a Hadrendbe kerülésétől eltelt időszak tapasztalataira alapozottan az intézmény szerkezeti (telephelyi stb.), szervezeti (esetleges vezetési és gazdálkodási párhuzamosságok stb.), létszám (különösen a kiszolgáló és támogató, az ápolói, a képzettség szerinti összetétel) és foglalkoztatási viszonyainak a 2012. évi újbóli áttekintése, felülvizsgálata is folyamatban van. Ennek elvégzésekor kitüntetett szempontként kerül figyelembevételre a humánerőforrásokért folyó, már kialakult és egyre fokozódó piaci versenyt, aminek már jelenleg is csak nagy erőfeszítések árán tud megfelelni a Honvédkórház. Javaslatok kidolgozása is zajlik a szabályozók olyan módosítására, amelyek lehetővé teszik a kötelezően teljesítendő szakmai minimum feltételeknek való megfelelést (személyi és tárgyi), továbbá a hatékony bérgazdálkodás megvalósítását.

d) A közeljövő (szak)feladatai

- Az MH HK SZMSZ-ének 2012. május végéig történő elkészítése és jóváhagyása.
- A készenlét fenntartása és fokozása terveinek elkészítése, jóváhagyása, az érintettek kijelölése és felkészítése.
- Az őrzés-védelmi felelősségi körbe tartozó objektumok új őrintézkedéseinek kidolgozása.
- A Katasztrófa Alkalmazási Terv kidolgozása.
- A központi egészségügyi szakanyagellátás rendszerének átdolgozása.
- A Honvédkórház Biztonsági Szabályzatának kidolgozása.
- A nagy térségi együttműködési modell kidolgozása.
- Kapacitás és progresszivitás térképek kidolgozása GYEMSZI-vel.
- Ellenőrző funkció, felülvizsgálati rendszerek kidolgozása, koordinálása.
- A csapatok egészségügyi ellátásának folyamatos biztosítása, szükség-szerű korrekciók végrehajtása.
- A missziók egészségügyi ellátásának biztosítása.
- A repülő orvosi alkalmasság vizsgálatok, a közegészségügyi és járványügyi, pszichológiai és az egészségvédelmi feladatok végrehajtásának folytatása.
- A feladattervben meghatározott kiképzések végrehajtása.
- A tudományos kutatási és fejlesztési tevékenység folytatása.
- A gyógyító tevékenység kibővített feladatainak végzése.

A fentiekben részletezett merőben komplex feladatok végrehajtása jelenleg is zajlik és szemléltetve a Honvédkórház személyi állományának feladataihoz történő pozitív hozzáállását, valamint az összefogás szükségességét lássunk most egy valós példát az integrált egészségügy személyi állományának rendkívüli elhivatottságáról, kiemelkedő tevékenységéről:

IV. A Honvédkórház más szerepben - Ideiglenes hajléktalan ellátás a Honvédkórházban

A hajléktalan szállók tárgyi feltételrendszere – közülük hangsúlyozottan az épületek – kifejezetten hátrányosnak mondható. Néhány kivételtől eltekintve a hajléktalan ellátás épületeit nem szociális célra építették, elvétve található „zöldmezős” beruházással készült hajléktalan ellátó épület. Az ellátásban résztvevő szervezetek tárgyi felszerelése elhasználódottak, korszerűtlenek. A szállók e miatt zsúfolt, rossz benyomást keltenek.

A 2012. február elején bekövetkezett rendkívül hideg időjárásra való tekintettel a rászorulóknak, elesetteknek, hajléktalanok ideiglenes ellátása céljából a Honvédkórház II. sz. telephelyén 26 férőhelyes melegedő kialakításáról és működtetéséről döntött a 2011. november 15-én újjáalakult MH Honvédkórház vezetése.

A melegedő kialakításának feladatai, egy 40-50 főből álló csoport⁴, tervező, szervező munkája révén, a kórház parancsnok külön parancsa szerint kerültek végrehajtásra.

2012.02.03-án az intézet vezetése és a parancsban szereplő felelősök bejárást végeztek a melegedő részletes berendezésének kialakítása érdekében. A bejárást eredményeképpen, megállapításra került, hogy a hálóterem és vizesblokkok létrehozása mellett, a folyamatos anyagellátás érdekében egy raktárhelyiség, valamint az alapvető higiénés feltételek biztosítása miatt egy étkező helyiség kialakítására is szükség van.

A Melegedő 2012. február 4-re elérte a készenléti állapotot a rászorulóknak fogadására. Az első napok a lehetőség és felajánlás kommunikációjával, közzétételével, a hasonló feladatokat ellátó hajléktalan szállók tájékoztatásával teltek. Az első rászoruló február 7-én érkezett, és ettől kezdve valószínű, hogy az információ megfelelő helyre történő továbbításával a melegedő fokozatosan került feltöltésre és rövid időn belül elérte a kapacitásának felső határát.

⁴ Parancsnok gyógyító helyettes, parancsnok védelem-egészségügyi helyettes, orvos igazgató, ápolási igazgató, üzemeltetési osztályvezető, anyaggazdálkodási osztályvezető, tervezési és szervezési osztályvezető, a parancsnoki iroda kommunikációs alosztályvezetője, valamint koordinációs alosztályvezetője és az általuk a feladat előkészítéséhez és végrehajtásához szükséges állomány.

A Honvédkórház az időszakos férőhelyszám kialakítására vonatkozó szabályok⁵ maximális figyelembevételével alakította ki ezt a speciális, de mindenképpen átmeneti képességet, az alábbiak szerint:

A szabályzóknak megfelelően, időszakos férőhelyeket úgy kell kialakítani, hogy lakószobánként maximum 20 fő helyezhető el. A berendezési tárgyak könnyen tisztíthatók és fertőtleníthetők legyenek, egy ellátottra minimum 4 m² jusson. A szolgáltatások között folyamatosan biztosítani kell a fűtést, világítást, meleg vízzel való ellátást. Az időszakos férőhelyeken 20 ellátottra jut legalább egy zuhanyzó és nemenkénti illemhely.

A Melegedő berendezése a tervező, szervező és irányító elemeken kívül a konkrét végrehajtást megvalósító munkatársak (orvosok, ápolók, logisztikai szakemberek) együttműködésével jött létre.

A kiürített korábbi iroda helyiségekből a földszinten egy ápolói tartózkodó, a raktár valamint a rászorulóknak részére étkező helyiség, míg az emeleten 7 szoba, 26 darab, 8cm-es ágybetéttel (szivaccsal) került kialakításra. Az előírások szerinti WC és zuhanyzóhelyiségek kialakítására már eleve rendelkezésre álltak.

A szakápolók a szobákba helyezett szivacsokat védő műanyag fóliával borították be, és külön-külön ágyneművel, törölközővel tisztálkodási szerekkel látták el a rászorulókat.

A melegedőhely 2012.02.04-től állt a rászorulóknak rendelkezésére napi háromszori étkezéssel – meleg ebéddel – és folyamatosan meleg tea biztosításával.

A működés három hete alatt összesen 41 fő (20 férfi, 21 nő) melegedését, étkezését, éjszakai szállását biztosította intézményünk. A leghidegebb időszakban, 4 napig működött teltházzal a Melegedő, a többi napokon 18-22 fő között vették naponta rendszeresen igénybe.

⁵ 321/2009. (XII. 29.) Korm. rendelet

A rászorulókat ellátását szakápolók végezték 29 fővel, kétszer 12 órás váltott műszakban. A feladat oroszlánrészét ők végezték: fogadták az érkezőket, átadták az ellátmányt⁶, osztották az ételt, nyilvántartást vezettek, a rászorulókat régebbi, kisebb sebeit tisztasági kötéssel látták el, rosszullét esetén intézkedtek az orvosi ellátásról szállításról, általában felügyelték a Melegedő működését.

Az összefogást és a szolidaritást mi sem erősítette jobban, mint az a tény, hogy a kórház dolgozói önkéntesen tisztálkodó szereket, fehér nemüket, meleg ruhanemüket, cipőket hoztak a rászorultaknak. Ezeket a bevételezés és raktárba helyezést követően az ápolók és a szociális munkás segítségével kiadták a rászorulóknak részére.

A napi alapfeladatai ellátása mellett, erőn felüli munkát vállalt és végzett a kórház szociális munkása is, hiszen mintegy 15 fővel tartott állandó kapcsolatot, 2 főnek álláskereső irodában munkát keresett (szakács, takarító), folyamatos felvilágosítással, tanácsadással állt az erre igényt tartó rászorulóknak rendelkezésére.

Terhes-gondozásra, addiktológiai szakrendelésre irányított, anyaotthoni elhelyezést ajánlott, gyámhivatali ügyintézését végzett, közbenjárt idősoththoni elhelyezésben, majd a későbbiekre való tekintettel a rászorulóknak hajlék-alanszállókat, népkonyhákat ajánlott a figyelmükbe.

A Melegedő külön erre az időszakra kialakított napirendje, illetve házirendje tartalmazta a kötelező napi tisztálkodás szükségességét és az általános együttélési szabályok normáit is.

A higiénés szabályok szigorú betartatása és a rendszeres szellőztetés, takarítás következtében járvány, fertőzés a melegedő üzemeltetése során nem történt.

A működést 2 fős, folyamatos 24 órás biztonsági őrszolgálat segítette. Rendőri intézkedést nem kellett kérni, néhány esetben azonban – alkoholizálás, hangoskodás, békétlenkedés, a Házirend be nem tartása miatt – határozott fellépés és a deviáns viselkedést tanúsítók eltanácsolása vált szükségessé.

Az időjárási körülmények lassú, de mindenképpen pozitív irányú változása miatt, a Honvédkórház ideiglenes melegedőhelye várható megszűnéséről a rászorultak és térség hajléktalan szállói, melegedői február 20-tól folyamatos tájékoztatást kaptak.

⁶ Tusfürdő, fogkefe, fogkrém, fogmosópohár, papír zsebkendő, toalett papír, zokni (1pár), lábzsák. Összesen 1.281, Ft/fő értékben.

Végül, három hét működést követően, a kedvezőre forduló időjárás miatt a Melegedő bezárására, felszámolására szintén egy Honvédkórház parancsnoki parancs intézkedett. Ennek értelmében a Melegedő 2012. február 24-én 12.00 órakor beszüntette működését. A parancsban szereplő felelősök a felszámolást elvégezték. A megmaradt hideg élelmiszerből egy-egy kis vacsora csomag összeállítása megtörtént és a meleg élelmiszerrel együtt kiosztásra került.

Ennek köszönhetően a rászorultak szomorúan ugyan, de a legkisebb konfliktus nélkül hagyták el a Melegedőt.

A Honvédkórház rendkívüli kezdeményezése bemutatásán keresztül, jól szemléltettük az összefogás és a szolidaritás szükségességét, hatását és eredményét, a hajléktalanokkal való foglalkozás, törődés kapcsán.

A 2011. november 15-én alakult szervezet a fentiekben felvázolt események kapcsán bebizonyította, hogy a nemes célok elérése érdekében indított kezdeményezés az olyan szervezetnél, ahol a személyi állomány eltökéltsége, a parancsnoki szándék, a rendelkezésre álló anyagi-technikai és pénzügyi eszközök rendelkezésre állása biztosítja a humanitárius célok maximális elérését, a szervezet elé kitűzött célok teljesülését is előrevetíti. A szervezet iránti lojalitás, a tettekkészség és a rendkívül erős tenni akarás megmutatta, hogy a Semmelweis terv megvalósításának előttünk álló mozzanatai, a végrehajtás során fellépő tervezett és váratlan akadályok leküzdése prognosztizálható, mert ezek az emberek nem mástól várják a megoldást, hanem kezükbe veszik a problémás területeket és megtalálják a legideálisabb megoldási változatot.

V. „Az újraélesztett honvéd egészségügy”

A 2011. december 02-i alakuló állománygyűlésen a honvédelmi miniszter úr kijelentette, hogy az Országgyűlés és a kormány rendkívül fontos lépést tett, azzal a döntésével, hogy a Honvédkórházat visszaintegrálja a honvédség hadrendjébe, hiszen jelentős egészségügyi erőket, további képességeket egyesített. Tették, mindezt egy egész Európában páratlan színvonalúnak számító kórházi intézményrendszerrel, amelynek a több mint egymillió állampolgár egészségügyi ellátását is végre kell hajtani a honvéd egészségügy alapfeladatainak ellátásával párhuzamosan.

A fenti célok és feladatok megvalósítását hivatott szolgálni az MH Honvédkórház 2011-es részleges konszolidációja, majd a 2012-es év közepétől – remélhetőleg – a Teljesítmény Volumen Korlátainak (TVK) emelése is.

A Honvédkórház a katonaegészségügyi feladatok maradéktalan végrehajtása mellett, aktívan részt vesz a Semmelweis Terv megvalósításának előkészítésében és a kitűzött célok megvalósításában is. Így 2012 tavaszától az igényjogosultság ellátása mellett Észak-Közép-Magyarország több mint 1,5 millió lakosának sürgősségi ellátását biztosítja majd folyamatosan.

Míg honvédelmünk legfontosabb feladata hazánk védelmi képességének megfelelő szintű kiépítése és fenntartása, néhány területen annak növelése és részképességek fejlesztése, addig nemzeti egészségügyünk középpontjában Magyarország polgárai egészségének védelme áll, amit a Semmelweis Terv a Magyar Honvédség hathatós közreműködésével kíván megoldani a jövőben.

Az MH Honvédkórház vezetése és teljes személyi állománya bízik abban, hogy az írásunkban felvázolt rendkívüli jelentőséggel bíró feladataink a jövőben is maradéktalanul végrehajtásra kerülnek, melynek **garanciája** a napi gyógyító tevékenységben, a haderővédelmi feladatok megoldásában, a csapatok egészségügyi biztosításában, a missziók egészségügyi biztosításában, eddigiekben is részt vevő civil- és katonaeorvosok és szakasszisztensek, valamint a szakmai tevékenységet támogató szakemberek önként vállalt és kimagasló minőségű szakmai munkája.

Felhasznált irodalom:

1. Újraélesztett egészségügy Gyógyuló Magyarország, Semmelweis Terv az egészségügy megmentésére (Szakmai koncepció), Nemzeti Erőforrás Minisztérium Egészségügyért Felelős Államtitkárság 2011. június 27.
2. A Honvédelmi Miniszter 103/2011. (IX.23.) utasítása, a honvédelmi minisztérium, valamint az irányítása alá tartozó egyes szervezetek szervezeti- és létszám racionalizációs feladatairól.
3. Az egészségügyi struktúra-átalakítással járó feladatokról, a kiemelt feladatok végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1208/2011. (VI. 28.) számú kormányhatározat
4. A Honvédkórház nemzeti kincs. 2011. december 2. 15:47. (kormany.hu; Zrínyi Média) Letöltve: 2012.01. 15. 16.00.
5. Magyar Hírlap online 2011-12-03. Lázin Miklós András. Hende véget vet a kórházi fusizásnak. Letöltve: 2012. 01. 15. 17.00.
6. A Semmelweis terv kronológiája. Weborvos, letöltve 2012.01.15.17.30.
7. Csiki Boróka: Hajléktalanság, hajléktalan ellátás Magyarországon. Diplomamunka, 2010.

8. Győri Péter: Gyorsjelentés a hajléktalanságról, Magyarországon. 1990.
9. <http://fotiwaldorf.hu/vekerdy/diplo/fuggvenyek/csiki%20bori.pdf>
10. www.myrai.hu, Letöltve: 2012. 03.16. 15.00.
11. http://www.refomix.hu/cikkek/orszagos_beszamolo.doc, Letöltve: 2012.03. 16.15.30.
12. www.oltalom.hu, Letöltve: 2012. 03. 16. 16.00.
13. <http://users1.ml.mindenkilapja.hu/users/szocmunka/uploads/Nihajlktalanokszma.doc>,
Letöltve: 2012. 03. 16. 17.00.
14. Oross Jolán: A hajléktalanság kezelése Magyarországon. Kézikönyv a szociális munka gyakorlatához. Bp., Szociális Szakmai Szövetség. 2001.
15. Az MH Honvédkórház Parancsnok 38/2012. számú parancsa a Kialakult időjárási helyzetre való tekintettel a rászorulóknak, elesetteknek, hajléktalanok ellátásával kapcsolatos feladatokról.

RADIKÁLIS ÖKOLÓGIAI SZERVEZETEK ÉS AZ ÖKOTERRORIZMUS

*„Pusztítsd el a kapitalizmust, mielőtt az pusztítja el a világot”
Earth Liberation Front*

Absztrakt

Az 1960-as évektől tapasztalható nagymértékű környezetszennyezés, az esőerdők és a tenger élővilágának szisztematikus pusztítása radikális társadalmi szervezetek létrejöttét eredményezte. A leegyszerűsítve ökoterroristáknak nevezett csoportok ugyanazon eszközökkel és olyan erővel lépnek fel a nagy szennyezők, valamint a természeti erőforrások kiaknázói ellen, ahogy – saját megfogalmazásuk szerint – azok pusztítják el a minket körülvevő világot. Ökoterrorizmus alatt a szélsőséges ökológiai (atomenergia-ellenes, környezetvédelmi, természetvédelmi, állatvédő, szociális, alterglobalista) csoportok által környezetvédelmi célból elkövetett, általában erőszakos jellegű akciósorozatokat értjük, melyek célja a figyelemfelkeltés összes – akár nagy értékű, vagy emberéletet követelő károkozás – formája

Sok kutató szerint az ökoextremizmus megfelelőbb kifejezés a szélsőséges zöldek által elkövetett közvetlen akciók sorozatára, de a 2001. szeptember 11-i amerikai terrortámadást követően az FBI harcot hirdetett a radikális környezet és állatvédő csoport ellen, ökoterroristának bélyegezve minden szélsőséges zöld irányzatot, közülük is a két legismertebbet, az Earth Liberation Frontot (ELF) és az Animal Liberation Frontot (ALF). A tanulmány ezen két szervezet történetének és céljainak bemutatásán keresztül vázolja fel az ökoterrorizmus jelenségét. Az Earth Liberation Front történetéről szóló, *If a tree falls* című filmet 2012-ben Oscar-díjra jelölték a legjobb dokumentumfilm kategóriában.

Kulcsszavak: környezetvédelem, ökopolitika, terrorizmus, ökoterrorizmus

Abstract

As a result of serious environmental pollution and systematic destruction of rain forests and marine wildlife, activists formed several radical social organisations in the '60s. The groups – often collectively called as 'eco-terrorists' – fight with the same tools and power against the large polluters and oil companies as (according to their view) the polluters use to destroy the world around us. Eco-terrorism is generally referred to as violent actions of extreme ecological groups (anti-nuclear, environment protection, conservationist, animal welfare, social, alter-globalisation groups). These actions may raise public awareness and attract popular attention, even if they cause high-value damages or casualties.

Several researchers claim that the appropriate term might be eco-extremism, because the extreme greens perpetrated only a series of non-violent actions.

However, after the 9/11 terrorist attacks, the FBI declared war on radical environmental and animal rights groups, and labelled the extreme green groups as eco-terrorists, including the two best-known ones: the Earth Liberation Front (ELF) and the Animal Liberation Front (ALF). The study presents the phenomenon of eco-terrorism by describing the history and goals of these two organizations. The movie about the history of the Earth Liberation Front, "If a tree falls" was nominated for Oscar Prize as the best documentary film in 2012.

Keywords: environment protection, eco-politics, terrorism, eco-terrorism.

Az „új” terrorizmus

A napjainkban egyre nagyobb méreteket öltő környezetszennyezés és -rombolás, a környezeti javak felélése, az éghajlatváltozás, a fenntarthatatlan gazdálkodás és a pazarló életmód okozta ökológiai – természeti és épített környezeti egyaránt – változások, valamint a mindezek kapcsán fellépő környezeti szűkösség jelentős politikai, társadalmi és gazdasági változásokat indítottak el a '70-es évektől kezdődően. A fejlett világban a '70-es években megjelenő új, rendkívül sokszínű társadalmi mozgalmakon (alternatívok) belül kialakultak olyan szélsőséges nézeteket valló, militáns csoportok, sejtek, hálózatok, melyek az ellenségnek tekintett „kapitalista kizsákmányoló”, a természetet és az állatvilágot tönkretévő multik, nagyvállalatok és az azokat kiszolgáló kutatóintézetek épületei és ingóságai ellen követtek el szabotázsakciókat, így felhívva a közvélemény figyelmét a károsnak ítélt tevékenységekre, a génmódosítás és a vegyszerhasználat veszélyeire. Küzdelmet hirdettek az industrializáció és az állandó, folyamatos gazdasági növekedésbe vetett hit ellen, annak negatív hatásait túlhangsúlyozva és kikényszerítve a kormányzati-hatósági választ. A tanulmány az ökoterrorizmus jelenségét, okait, cél- és szervezetrendszerét mutatja be ismert radikális ökológiai szervezetek példáján keresztül.

Ahhoz, hogy az ökoterroristák motivációját megértsük, mindenekelőtt magát a terrorizmus fogalmát kell meghatároznunk. A témával foglalkozó kutatók egyetértenek abban, hogy a jelenség rendkívül bonyolult, sok összetevő jellemzi, így egységes definíciója sem létezik. Ezt támasztja alá Szternák és Kiss 2005-ös, valamint Tóth 2007-es tanulmánya, melyekből világossá válik, hogy a terrorizmusról szóló cikkek, tanulmányok, könyvek, bizottsági jelentések világszerte fellelhető tömegének dacára még arra a látszólag egyszerű kérdésre sincs egyértelmű, konszenzuson alapuló, nemzetközileg elfogadott válasz, hogy végül is mi a terrorizmus, és melyek a megkülönböztető jegyei. A definíciót nehezíti, hogy a terrorista cselekmény elkövetőinek motivációját kizárólag alapos, mindenre kiterjedő és a nyitottságot sem nélkülöző vizsgálattal kell feltárni, meghatározni és megérteni, hiszen az érték- és érdekfüggőségen túl helytől, időtől, társadalmi és politikai rendszertől függ a cselekmény súlya, megítélése, értékelése. (Szternák–Kiss, 2005. 107.) Hasonló véleményt fogalmaz meg Besenyő János tanulmánya a női öngyilkos terroristák motivációival kapcsolatosan,

akiket, mint a radikalizálódó iszlám „újfajta” fegyvereiként mutat be. (Besenyő, 2009. 195-196)

A '90-es években megjelenő globális terrorizmusról alkotott képünket a zöldekkel kapcsolatban árnyalnunk kell, hiszen voltak ugyan egészen radikális formációk által elkövetett, emberek testi épségét veszélyeztető szabotázsakciók – vagy nem is környezetvédelmi-ökológiai okokra visszavezethető, de annak álcázott műveletek, melyek a fizikai megsemmisítésre helyezik a hangsúlyt (pl. egy település ivóvizének megmérgezése, vagy ételmérgezés) –, de az ökoterroristák alapvetően nem törekednek élet elvételére, „csupán” épített műtárgyakban okoznak kárt és figyelemfelkeltő cselekményeket hajtanak végre. Ökoterrorizmus alatt tehát a szélsőséges ökológiai (atomenergia ellenes, környezetvédelmi, természetvédelmi, állatvédő, szociális, alterglobalista) csoportok által környezetvédelmi célból elkövetett, általában erőszakos jellegű akciósorozatokat értjük, melyek célja a figyelemfelkeltés összes – akár nagy értékű, vagy emberéletet követelő károkozás – formája. Mivel az erőszak szándékos alkalmazása mellett nem a polgári lakosság és nem is civil célpontok ellen történnek a támadások, az is vita tárgyát képezi – főként a 2001. szeptember 11-i amerikai terrortámadás után –, hogy az ilyen jellegű akciók terrorizmusnak tekinthetők-e egyáltalán és nem az extrémizmus, vagy vandalizmus a megfelelőbb fogalmi keret.

Répási Krisztián single issue (egy ügy) terrorizmusról írott elemzése még inkább cizellálja a képet. A terrorizmus ezen típusa nem pusztán az erőszakmentes tiltakozástól való elmozdulásnak, hanem ennél többnek, a terrorizmus azon válfajának tekinthető, melyben az aktivisták a politikai rendszer meghatározott jellemzőjének, valamint egy adott ágazattal kapcsolatos politika megváltozásáért küzdenek. A jelenség továbbá a politikai erőszak marginálisan kezelt formájának tekinthető – nem is kezelik mindenütt terrorista cselekedetként –, ugyanis jóval kevesebb figyelmet kap, mint a terrorizmus más – iszlamista, szeparatista stb. – formái, annak ellenére, hogy nem nélkülözi a politikai motivációt, a fenyegetettség érzetét kelti, sérülteket és a halálos áldozatokat követel, és/vagy tetemes anyagi kárt okoz. (Répási, 2011: 33) Megvizsgálva Tálás a régi és új típusú terrorizmus megkülönböztető jegyeire vonatkozó felosztását, az ökoterrorizmus mindkét típusban megtalálható jellegzetességeket hordoz. Önkorlátozó a célpontok kiválasztásánál és a civilek elleni támadás elkerülésével, illetve általában államon belüli cselekményeket valósít meg hagyományos fegyverekkel, továbbá teljesen kizárja az öngyilkos akciókat. Új típusú, mivel céljai a jelenlegi globális kapitalista rendszer keretei között nem, vagy csak nagyon lassan megvalósíthatók, azaz az engedmények hatására sem változnak. (Tálás, 2007: 6)

Összegezve az ökoterrorista akciók jellegét, több szempontot is figyelembe kell veyünk:

1. Mivel elsősorban a figyelemfelkeltés és meghatározott célpontokkal szembeni támadás, tudatos károkozás áll az akciók háttérében, az *erőszak szándékos alkalmazása*, illetve az azzal történő fenyegetés alapvetően nem a polgári lakosságra, a civilekre vonatkozik.¹

2. A tevékenység célrendszerét vizsgálva leszögezhető, hogy több fajta, single issue, politikai, gazdasági és ezek átfedései alkotják a célokat, *maximális publicitás* elérése mellett.

3. A célpontok kiválasztása és az elkövetés helye sok esetben *szimbolikus* jellegű és *propagandisztikus* jellegű. (Szternák – Kiss, 2005: 109)

a) *Elsődleges célpontok:*

- Fakitermelő és -szállító vállalatok központja és telephelyei
- Építőipari vállalatok központja, telephelyei és építkezései (utak, gátak)
- Utcái (szabadidős tevékenységre használt) terepjárókat (SUV) gyártó autóipari cégek központjai és a gépkocsik használói
- Áruházláncok központjai, telephelyei és szupermarketek
- Turisztikai központok
- Erőművek, transzformátorok, villamosenergia-hálózatok
- Farmok és állattenyésztő telepek
- Vágóhidak és húsnagykereskedők, gyorséttermek
- Prém és szőrme feldolgozók, kereskedők
- Állatkísérleti laborok és kutatóintézetek
- Géntechnológiai laborok
- Vadásztársaságok központjai

b) *Másodlagos célpontok:*

- Természet- és környezetvédelemhez kapcsolódó kormányzati szervek, felügyelet, hatóságok központjai
- Gyógyszergyárak központja és telephelyei
- Bankok és biztosítótársaságok (U.S. Homeland Sec. report, 2008)

¹ Vannak természetesen kivételek, amikor ivóvíz, vagy megvásárolható ételek megmérgezése esetében a lakosság is érintett, az ilyen jellegű műveletek azonban sok esetben politikai töltetűek és erősen megkérdőjelezhető az elkövető(k) beszámíthatósága.

Az ökoterrorizmus jelensége

Az ökoterroristák esetében meghatározhatók ugyan érték- és érdekvezérelt szempontok, melyek sok esetben keverednek, kölcsönösen erősítik egymást, de a politikai haszonszerzés szinte teljes egészében hiányzik a közvetlen akciókat (direct action) elkövető, illegálisan működő radikális zöldek és állatvédők repertoárjából. Ennek az a fő oka, hogy ugyan a célrendszerük javarészt megegyezik a mérsékelt ökológiai csoportokéval, azaz hosszabb távon a környezet iránti felelősség növekedését akarják elérni, az eszközrendszerük azonban egészen más. Azt vallják, hogy a környezetvédelem soha meg nem szűnő cél, ezért nem lehetséges kompromisszumot kötni semmilyen kérdésben a környezetet szennyezőkkel és kihasználókkal. Kompromisszumok híján nem érdemes pénzt és időt fordítani lobbitevékenységre, minden erővel a közvetlen akciókra kell összpontosítani. Az aktivisták és a műveletekben részt vevők célja nem lehet az egyéni haszonszerzés, nem kaphatnak fizetést, egy csoporton belül minden tag egyenlő. (Eagan, 1996: 2) A közvetlen akciók típusait vizsgálva Schmid négy jellegzetességet különböztet meg:

1. Közvetlen támadás (rongálás, gyújtogatás, levélbomba).
2. A támadással történő fenyegetőzés, zaklatás, félelemkeltés (telefonbetyárkodás, követés, mérget, vagy méregnek hitt port tartalmazó levélküldemények).
3. Demonstrációk, tüntetések, performanszok, figyelemfelkeltő és mediatizálható, nyilvánosságnak szánt akciók.
4. Bojkottal, rémhírkeltéssel való fenyegetőzés, közvetlen meggyőzés.

A mérsékelt zöldek alapvetően egy adott állam intézményrendszerének keretein belül képzelik el az általuk sürgetett reformokat – még akkor is, ha eszmeiségükben anarchista és szélsőbaloldali eszmék találhatók –, az erőszakmentesség elvét vallják és olyan társadalom felépítésében érdekeltek, melyben eltűnnek az erőszak személy-, csoport- és államközi formái és ehhez átfogó programot is készítenek. (Szabó, 1989: 10) A szélsőségesek nem rendelkeznek ilyennel, hiszen eleve a rendszeren kívül helyezik el önmagukat, nem ápolnak formális és szoros kapcsolatokat a mainstream zöld szervezetekkel és párhuzamos ideológiai síkban tevékenykednek. Mivel elutasítják az egy vezető elvét és a hierarchikus működést, decentralizáltan, valamint horizontálisan szerveződnek, ezért ha elveszítik egy vezetőjüket, a sejt, vagy hálózat tovább működik.

Jellemző – mint azt a későbbiekben az Earth First! nevű radikális környezetvédelmi szervezet esetében látni fogjuk –, hogy egy adott közösségen belül létrejön mérsékelt és radikális szárny is, melyek egymást erősítik, sőt, az is előfordul, hogy néhány vezető kivételével a tagok nem is tudnak egymásról. Ez lehetővé teszi, hogy a csoportok egymástól függetlenül tevékenykedjenek, akár évekig ún. alvó sejtként legyenek jelen a közösségükben. Míg a széles körben

„szalonképesnek” tartott személyek párttagként, tanácsadóként, újságíróként, vagy egyetemi oktatóként pozíciókat szereznek a politikai, vagy tudományos életben, addig a szélsőségesek figyelemfelkeltő és terrorista cselekményekkel „hangolják” a közvéleményt. Ha más zöld kezdeményezésekkel nem is, az egyéb terrorista szervezetekkel – főként Nyugat-Európában – jó kapcsolatokat ápolnak, segítik egymást. A kiépült nemzetközi kapcsolati háló, a mozgékony-ság, a decentralizáltság és a gyakran mindössze egy emberből álló sejtek miatt a felderítés és az elkövetők elleni nyomozás rendkívül nehéz. A nagyszabású akciókra a 3-7 tagú terrorista sejtek több hétig, akár néhány hónapig készülnek, felméri a lehetőségeket, beépülnek a célpont környezetébe, munkát vállalnak az adott létesítménnyel és a lehető legtöbb információval látják el kinti társaikat. A kisebb, vagy spontán cselekmények elkövetője sok esetben egyetlen személy, vagy páros, így a hatóságok sokszor még akkor sem tudják megakadályozni a támadásokat, ha az akció előtt a jövőbeni elkövetők fenyegetőznek, vagy bejelentik a tervezett akciót. (Répási, 2011: 40)

Összehasonlítva a nyugat-európai és amerikai ökoterrorista csoportokat, néhány közös vonás kivételével markáns különbségeket lehet felfedezni mind az ideológiai háttérük, mind a célrendszerük és szervezési elvük, felépítésük között. Míg az Egyesült Államokban az első generációs, azaz a '70-es évek II. felében, '80-as évek elején megjelenő, a polgárjogi, háborúellenes mozgalmak örökén fellépő hippik sajátosságait magukon hordozó, szexuálisan szabados, drogokkal élő, vándorló, alapvetően ideológiamentes csoportokról beszélünk, addig a kontinentális Európában a '70-es évek végén létrejövő, az amerikaival szemben sokkal szervezettebb sejtek, hálózatok szorosán kapcsolódtak a szélsőbaloldali, anarchista, feminista csoportokhoz² és kapcsolatokat áptak terrorista szervezetekkel mint a hírhedt nyugatnémet Vörös Hadsereg Frakció (RAF), vagy a belga földalatti kommunisták. Nagy-Britanniát az ökoterrorizmus szülőhazájának tartják, hiszen több nagy szervezetet is itt alapítottak a hetvenes-nyolcvanas években, ugyanakkor ki kell emelni, hogy ezzel párhuzamosan nem növekedett a belföldi terrorista fenyegetettség foka. Ennek egyik fő oka, hogy a szigetországban nem tudtak gyökeret verni az NSZK-ban erős szélsőbaloldali csoportok, az antifasiszta szerveződések pedig nem nyúltak terrorista eszközökhöz. A másik fontos szempont, hogy a „ködös Albion” tökéletes terepnek bizonyult az amerikai és nyugatnémet ökoszélsőségesek találkozóira számára – mint az a letartóztatott ökoterroristák vallomásaiból kiderült. (Mareš, 2007: 308)

Mindazonáltal a '90-es évek elejére-közepére az európai ökológiai kezdeményezések – az egyéb, politikai, vallási beállítottságú terrorista jellegű szervezetekkel párhuzamosan – militáns profilja feloldódott a törvényhozásokba bekerült szocialista, kommunista és zöld pártokban, ellenkulturális, ellenideológiai jellege is megszűnt, addig az Egyesült Államokban a második generációs, az addiginál komolyabb szervezeti hálót létrehozó radikálisok rendkívül komoly

² Ezért is nevezték őket ökomarxista és ökoanarchista csoportoknak.

akciókat követtek el és követnek el napjainkban is. Az előző állítással magyarázható az is, hogy Európában egy-egy elszigetelt akción kívül nem voltak képesek (vagy nem is állt szándékukban) látványos műveletek végrehajtására, az Egyesült Államokban a '80-as évek II. felétől szinte mindennapossá váltak az ökoterroristák által elkövetett „merényletek”, kétes ázsiójuk növekedett. A kis hidegháború (1979-1985) idején az amerikai társadalom figyelme egyre inkább az egész Föld sorsát érintő kérdések felé fordult (nukleáris háború réme, általános leszerelés, harmadik világ nyomora stb.). A zöldek úgy ítélték meg, hogy amennyiben az emberiség elpusztítását eredményező nukleáris összecsapás bolygónk és a rajta élő élőlények jogainak erőszakos megsértését jelenti, akkor ez minden valószínűség szerint maga után vonja a környezetvédelmi mozgalmak radikalizálódásának etikai alapon történő magyarázatát. Remélték azonban, hogy az antropocentrikus etika és környezetünk haszonelvűségeen alapuló kizsákmányolásának ténye továbbra is megtartja híveinek nagy részét. Raschke tipológiája szerint, míg az európai zöldek a közvetítő, a társadalmi igényeket az intézményes lehetőségeken belül érvényesítő formákat helyezték előtérbe – hiszen lehetőségük nyílt ideológiájuk és céljuk politikai manifesztálására –, addig az amerikai politikai rendszer felépítése, koncentrációs foka, azaz a kétpártrendszer eleve kizárta egy új politikai erő hatalomba történő bekerülését. (Raschke, 1993: 24-34)

Ökoterrorizmus az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokat ért 2001. szeptember 11-i terrortámadások gyökeresen változtattak az addig felforgatónak, zavaros célrendszerrel rendelkező, különönc hippiknek tartott szélsőséges zöldek megítélésén. A szövetségi kormányzat számára ezen csoportok váltak a belföldi terrorizmus megtestesítőjévé és a terrorizmus elleni harc legfőbb célpontjaivá amerikai földön. A sokkoló támadás után egy héttel zöld aktivisták horogkereszteket festettek egy, a kórházi kezelésük alatt beteg gyerekeket és szüleiket elszállásoló, a McDonald's által fenntartott épületre az Arizona államban található Tucsonban. A közvélemény érthetően túlreagálta az esetet és az elkövetők súlyos büntetését követelte. A cselekményt az Earth Liberation Front (ELF) és az Animal Liberation Front (ALF) vállalta magára, az a két szervezet, melyek több száz szabotázsért (gyorséttermek, fakitermelő és -feldolgozó üzemek, kutatóintézetek, gyógyszergyárak és telephelyek felgyújtásáért, kamionok, olajvezetékek, transzformátorházak, bankautomaták, gátak, utcai terepjárók megrongálásáért) feleltek a '90-es években. A Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) igazgatóhelyettese, John Lewis harcot hirdetett az említett csoportok ellen, az ökoterroristák pedig egy csapásra a nyomozó hatóságok célkeresztjébe kerültek. A Kongresszus Környezeti és Emberi Erőforrás Bizottsága átfogó vizsgálatot indított az ökoszélsőségesek ellen, ami feltárta, hogy az általuk okozott kár 1990 óta eléri a 110 millió dollárt. (Berlau 2007: 2) Az FBI a radikális környezet- és állatvédőket komoly fenyegetésként aposztrofálta. James F. Jarboe az FBI belső terrorizmus elhári-

tásáért felelős osztályának vezetője 2002 februárjában egyértelművé tette, hogy ügynökei figyelme a szélsőjobboldali – a fehérek felsőbbrendűségét hirdető, homofób, vagy rasszista és emberéleteket követelő akciókat is végrehajtó – szervezetekről az ELF, az ALF és azok „leágazásai” felé fordult, hiszen az általuk elkövetett, közel 600 akció 43 millió dollárnyi kárt okozott, főként gyújtogatás és szándékos rongálás következtében. Az FBI is megfogalmazta a maga ökoterrorizmus fogalmát: „Azon erőszakot alkalmazó és erőszakkal fenyegetőző egyének és szervezetek, akik/melyek ökológiai-környezeti okokból hajtanak végre bűncselekményeket mások tulajdonát károsítva és a polgári lakosság ellen”³ Amit a környezet- és állatvédők közvetlen akciónak definiálnak, azt a kormányzat csak szimplán ökoterrorizmusnak hívja.

A törvényhozók és a hatóságok reakcióját számos kutató túlzottnak és aránytalannak vélte. Közéjük tartozik Oko, Amster és Gristmill, akik több elemzést is írtak az ökoszélsőségesek letartóztatásának jogszerűtlenségéről. Gristmill egy 2005-ös értekezésében egyszerűen divatnak nevezi a zöldek letartóztatásait és kifejti, hogy az FBI által és nemzetközileg elfogadott meghatározások szerint a militánsok nem illenek bele a terrorizmus definíciójába, mivel civilekkel szemben nem, csak tulajdon ellen követnek el akciókat. (Gristmill, 2005) Oko még ennél is tovább megy, amikor leszögezi, hogy a radikálisok által elkövetett rongálás csupán az erőszakmentes ellenállás egy fajtája, és mint ilyen, jelentősen kisebb szankciókkal büntethető mint a terrorizmus. Elaine Close, az ELF egykori szóvivője világosan foglalja össze a radikális mozgalmak álláspontját: „A környezetszennyezőket mozgató profit ellen folytatunk harcot, a környezetnek kárt okozók tulajdonának megrongálása nem erőszakos cselekedet. De ha erőszakot is alkalmazunk, a földi élet megvédése a célunk.” (Amster, 2006: 290) Sok kritika érte (és éri azóta is) a 2001. október 26-án hatályba lépett „hazafias törvény” (USA Patriot Act) terrorizmus meghatározására vonatkozó részét. Best homályosnak nevezi a törvény megfogalmazásait, hiszen nincsenek letisztázva benne olyan kifejezések mint megfélemlítés és kényszerítés. Azzal érvel, hogy a jogszabály a tiltakozás különféle formáit (akár a demonstrációkat) is a megfélemlítés eszközeinek tekinti, ami politikailag értelmezhetetlen egy demokratikus berendezkedésű országban. 2005-ben az FBI kiterjesztette a belső terrorizmus definíciót a szélsőséges politikai, a mainstream környezetvédelmi, illetve a polgári engedetlenségi mozgalmakra. Ezzel a Greenpeace, az Emberek az állatokkal való etikus bánásmódért (PETA), az Egyesült Államok Humánus Társadalmáért (HSUS), a Sea Shepherd, vagy a Katolikus Munkásmozgalom is a nyomozóhatóságok fókuszába került. Ennek előzményeként 2004-ben a republikánus párti James Inhofe szenátor egy harminc oldalas jelentést mutatott be a Kongresszusnak, melyben az ELF és ALF mellett több tucat, addig mérsékeltnek számító szervezetet vádolt terrorista

³ James F. Jarboe jelentése a Kongresszus Környezeti és Emberi Erőforrás Bizottsága számára, 2002. február 12. <http://www.fbi.gov/news/testimony/the-threat-of-eco-terrorism>

cselekményekkel, mondván, „*ezek a szervezetek olyanok mint az al-Kaida. Pénz nélkül, csak a tagságra és a médianyilvánosságra támaszkodva érik el céljaikat. Az a gyanúnk, hogy a Greenpeace is kapcsolatban áll a nemzetközi terrorizmussal.*” (Lewis, 2005) A hatóságok másodlagos bizonyítékokat találtak arra vonatkozóan, hogy a PETA és a HSUS pénzügyileg támogatnak olyan személyeket, akik közvetlenül kötődnek a terroristának számító ALF-hez.

Mint láthattuk, a 2001-es terrortámadások kiélezték a belső terrorizmusról szóló vitát az Egyesült Államokban, azonnali lépéseket kiváltva a kormányzat részéről. A tragikus merényletek előtt a hatóságok számára megfoghatatlan ideológiával és a zavaros célokkal rendelkező radikális zöld csoportok jóval kevesebb figyelmet kaptak. A közvélemény és a média amolyan modernkori Dávidokként tekintett az aktivistákra, akik szembeszállnak a legyőzhetetlennek hitt nagyvállalatokkal. A pozitívnak is mondható kép azonban 2001 után szertefoszlott, az addig a zöldekkel szimpatizálók közül sokan a környezetvédők ellen fordultak, legyenek azok mérsékeltek akár. A politikai életben és a tudományos világban is sokan voltak, akik támogatták a minden addiginál szigorúbb fellépést a szélsőséges csoportokkal szemben. Republikánus képviselők már George W. Bush elnökké választását követően, 2000-től nyújtottak be törvényjavaslatokat a génmódosítást ellenző, GMO-vetőmagokat és növényvédőszerket előállító és forgalmazó vállalatok ellen fellépő agroterroristák és a radikális állatvédők megfékezése érdekében. 2005-ben a Belbiztonsági Minisztérium összeállított egy listát a megfigyelés alá kerülő szélsőséges csoportokról és lépésről-lépésre megkezdte a hálózat szisztematikus feltárását. Wizner, Martin, Lewis és mások azzal érveltek, hogy a kezdeményezés nem a tényleges terrorista fenyegetés elhárítását tűzte ki célul, hanem mindenáron kapcsolatot akar teremteni a környezetvédelmi szervezetek és a terrorizmus között. Legélesebben Harding és Kavanagh hívta fel a figyelmet írásaiban arra a tényre, hogy az ökoszélsőségesek akciói nem az emberi élet kioltására törekednek és néhány szerencsétlen eseten kívül nem történt végzetes sérülés, míg egyéb, politikai indíttatású csoportok erőszakos cselekményeiben több tucat ember veszítette életét az elmúlt években. (Amster, 2006: 294-295) Az ELF és egyéb szervezetek határozottan visszautasították a terrorizmus vádját, Paul Watson, a Sea Shepherd alapítója pedig egy közleményben tette fel a kérdést: „*Hogyan gondolhatja bárki, hogy néhány elhivatott, de rosszul felszerelt ember felveheti a küzdelmet milliárdos vállalatokkal, vagy akár kormányzatokkal szemben? Én inkább nevezném terra-rizmusnak, mert a Földünket védjük*”. Watson – egyéb ismert környezetvédők mellett – a környezetet és az élőlényeket pusztító nagyvállalatokat nevezi ökoterroristának, akikkel nem lehet és nem is szabad egyezkedni. Bár magát a környezetvédelmi mozgalmat is több esetben megalkuvásnak és rossz kompromisszumnak értékeli, amely egy adott cél elérése érdekében felad egyéb követeléseket. Amster még tovább megy, amikor az Amerikai Hagyományőrző Szövetségre hivatkozva kifejti, hogy a szabályozás alapján az amerikai függetlenségi háború közvetlen előzményének számító, 1773-as

Bostoni Teadélután is terrorista akciónak számít. Azzal érvel, hogy az amerikai történelem bővelkedik a hasonló cselekményekben, de van, amikor hősiességnek, vagy forradalmi tettnek állítják be, míg jelenleg csak egyszerűen terrorizmusnak.

Robert Hofstadter emlékeztet arra, hogy a 2001 utáni „ökofóbia” tökéletesen illeszkedik az amerikai politika paranoid viselkedési attitűdjéhez, gondoljunk csak a McCarthy-féle kommunista boszorkányüldözésre az ötvenes években. „Az amerikaiak számára a biztonság a legfontosabb, valamint, hogy erősnek érezhessék magukat. Abban a társadalomban, mely a tulajdon szentségére épít, nincs helye olyan tényezőknek, melyek megkérdőjelezik ezt. A kommunizmus kísértete, most már a terrorizmus kísértete” (Buell, 2009) Simpson úgy véli, hogy az amerikai társadalomnak szüksége van külső ellenségképre ahhoz, hogy saját, egyre heterogénabb identitását meg tudja alkotni. A kormányzat mindent alárendelt a terrorizmus elleni harcnak, felhívította az emberi jogokat, a jogrendszert is ehhez igazította és pontosan úgy adta el, hogy azt a társadalom biztonsága érdekében teszi. A vita a mai napig tart, de az világosan kitűnik, hogy nincs egységes meghatározása a figyelemfelkeltés, tiltakozás, engedetlenség, megakadályozás, védelem, más részről a vandalizmus, extrémizmus, szabotázs és terrorizmus fogalmak jellemezte ökoterrorizmus kifejezésnek. Ahhoz, hogy a jelenséget jobban megértsük, vegyük górcső alá a legismertebb ökoszélvészesség szervezet történetét.

Az Earth First! és az Earth Liberation Front (ELF)

A kezdetek

Az első, radikálisnak tekinthető környezetvédelmi szervezet az Egyesült Államok délnyugati részén alakult meg 1979-ben Earth First! (Föld az első!) néven. Az 1980-tól aktív csoport alapítója egy egykori környezetvédelmi aktivista, David Foreman volt, aki Edward Abbey hírhedt és a radikális zöldek alapművének tartott, *The Monkey Wrench Gang* című regénye alapján többedmagával útmutatót (*Ecodefense: A Field Guide to Monkeywrenching*) szerkesztett arról, hogy különféle szabotázsakciók elkövetésével miként, milyen eszközökkel lehet büntetni a környezetnek, illetve az állatvilágnak ártókat. A nagy visszhangot kiváltó, 1975-ben megjelent regényben Abbey arról ír, hogy militáns környezetvédők egy csapata utcai hirdetőtáblákat tör össze, autók üzemanyagtartályába önt cukros vizet, mígnem végül felrobbant egy hidat és egy gátrendszert. (Buell, 2009: 153-166) Az író és zöld aktivista, 1989-ben bekövetkezett haláláig számos előadást tartott Amerika-szerte és hasznos tanácsokkal látta el Foremanékat a közös összejövetelek alkalmával. Pontosan egy évvel a megalakulását követően az Earth First! *Folyóközi Randevű* elnevezéssel konferenciát és workshopot hirdetett meg Észak-Mexikóban,

melyen több száz aktivista és kutató is részt vett.⁴ A művészeti és zenei programokkal, tudományos előadásokkal tűzdelt találkozó során hozták létre az Earth First! Alapítványt, mely pénzügyi alapot teremtett a tagok taníttatására, az utazások és akciók finanszírozására. Az alapítvány nevét a botrányok hatására 1991-ben Wild Nature Fund-ra (Vad Természet) változtatták.

A Foreman és társai fémjelezte első generációs Earth First! arra esküdött, hogy figyelemfelkeltő akciókkal fogja megvédeni az USA nyugati államainak természeti érintetlenségét. Sokan voltak a közösségen belül, akik Foremanban a posztmodern társadalom prófétáját látták, aki – mint az emberiség pásztora – képes lesz a minden bizonnyal bekövetkező apokalipszis után újjáépíteni a természet és ember kapcsolatát. (Liddick, 2006: 20) A csoport tagjai úgy képzeltek, hogy egy, az Earth First! hatására széles körben kialakuló forradalmi mozgalom (RARE II) idővel képes lesz 36 millió hektárnyi területet elkeríteni és a forgalom elől elzárni, érintetlen vadont létrehozva ezáltal. Ezt a gondolatot később több tudós is támogatta, sőt, egyéb környezetvédelmi szervezetek nyomására az általuk „hítségő árulónak” minősített szövetségi kormányzat Carter elnök kezdeményezésére nagy volumenű természetvédelmi kutatásokat indított.

Míg kezdetben ideológiamentes „csatározás” folyt a környezetvédelem érdekében, a '80-as évek második felében egyre több anarchista és szélsőbaloldali tag lépett be a szervezetbe, ráadásul a radikális szárnyból több kisebb csoport is kivált, melyek az évtized közepétől önálló műveletekbe kezdtek. Ennek több oka is volt. Foreman 1987-ben deklarálta az ellenkulturális forradalom elnevezésű akciótervét, mely a neoliberalis kapitalizmussal, a fogyasztói társadalommal, a multikkal és a bankokkal szemben hirdetett harcot. A kezdeményezésnek komoly lökést adott, hogy 1987. október 19-én összeomlott a New York-i tőzsde, a részvények árfolyama néhány óra alatt 25-33 %-ot esett. Gazdasági elemzők egyetértettek abban, hogy a krach a nagy gazdasági világválságot követő időszak egyik legnagyobb megrázkódtatása volt.

A '80-as évek Reagan-érája az Egyesült Államokban a természet- és környezetvédelmi szervezetek és a szakszervezetek egymásra találásának időszaka volt. Reagan a neoliberalizmus szellemében fokozatosan lebontotta az állami szabályozást a gazdaság és társadalmi élet szinte minden területén. A legkülönbözőbb fogyasztóvédelmi és környezetvédelmi ellenőrző hatóságok élére az ellenőrzött iparágakból érkező vezetőket ültette, olaj volt a tűzre továbbá, hogy ezen szervezetek költségvetéseinek megkurtításával és kiszervezésekkel az állam addigi csekély szabályozási lehetőségét is csorbította és nem volt tapasztalható lényeges változás a Clinton–Gore érában sem. Környezetvédelmi területek nyíltak meg az ipar – és ezáltal a szennyezők – számára. A kormányzásba

⁴ A találkozó címét az odzsibva indiánok egy mondája ihlette, melyben az állandóan mozgó folyó az élet fenntarthatóságát jelentette.

erős üzleti érdekeket hozó bankárok hamar nekiestek annak az 1929-33-as gazdasági válság után hozott ún. Glass-Steagall törvénynek, amely a kereskedelmi és a befektetői bankokat választotta szét. Már a Reagan-kormányzat alatt szétbomlasztották a jogszabály logikáját, a törvény végleges visszavonására azonban csak a Clinton-kormányzat alatt került sor 1999-ben. Érdemben a törvény hatástalanítása vezetett a jelenlegi globális és pénzügyi válság kialakulásához. Mindezen folyamatok és sokakban ellenérzést kiváltó intézkedések egyre harciasabbá tették a mérsékelt szervezeteket és kétségbeesett akciókra sarkallták a radikális elemeket. Az Earth First! alapítói kezdetben képesek voltak összefogni az egyre terebélyesedő, közel tízezer tagot számláló és ideológiailag fragmentálódó szervezetet, azonban a nyolcvanas évek végére kicsúszott a kezükből az irányítás, a közvélemény pedig az amerikai zászlók elégetése és szupermarketekben elkövetett rongálások miatt kezdett elfordulni a csoporttól. A széteséshez vezető első lépés már 1987-ben megtörtént, amikor egy titkos találkozón az újonnan felvett tagok, Mike Roselle és Judi Bari anarchista aktivista vezetésével élesen bírálták Edward Abbey előadását. A szakadás azonban csak három évvel később, 1990-ben következett be. A régi tagok kiléptek az Earth First! csoportból és saját magazint alapítottak Wild Earth néven, míg a városi anarchista szélsőségesek kiadták baloldali programjukat, mely a közvetlen akciók (direct action) végrehajtásán alapszik.

Az Earth First! 1990 után

Az Earth First! második generációja már korántsem volt annyira „sikeres” mint elődje, belső ellentétek és szervezeti hiányosságok hátráltatták fejlődését. A kilencvenes évek elejére a szervezet meggyengült, két aktivistája kocsijában idő előtt felrobbant egy bevetésre váró bomba, az FBI és a rendőrség pedig beférkőzött a csoportba és szisztematikusan megkezdte a hálózat feltárását, valamint felszámolását. Ez rendkívül nehézkes feladat volt a hatóságok számára, mert Amerika-szerte szaporodtak azok az akciók (olaj- és faszállítmányokat feltartóztató blokádok, útelzárások, gyújtogatások stb.), melyeket egykori Earth First! tagok szerveztek mindenféle központi irányítás nélkül. Sokan voltak, akik úgy gondolták, hogy az anyaszervezet nem képes hatékonyabb fellépésre az akkori keretek között, ezért 1992-ben az angliai Brightonban megalakították az Earth Liberation Front elnevezésű radikális csoportot, amely azonnal megkezdte illegális tevékenységét. Az ELF az anarchista hagyományokat követi, nem rendelkezik adminisztrált tagsággal, hierarchizált struktúrája nincs, ezért inkább mozgalomnak, ernyőszervezetnek nevezhetjük. Ezt az is alátámasztja, hogy a hálózat decentralizált működésének vizsgálata során a mai napig nem tártak fel formális, bizonyítható kapcsolatot az európai és amerikai ELF sejtek között. (Bourne et al., 2003) A Front akcióit szimpatizánsaik hajtják végre, néhány kivételtől eltekintve leginkább ötletszerűen, azzal a céllal, hogy megbüntessék a „Földet kizsákmányoló kapitalista vállalatokat”. Míg a gyújtogatásokra és rongálásokra 1992 és 1994 között elsősorban az Egyesült Államok nyugati

államaiban került sor, a kilencvenes évek közepén az ökoszélsőségesek feltűntek a keleti parton és Kanadában is. Ettől az időszaktól kezdődően az európai – brit, holland, osztrák, olasz, orosz, cseh, svéd – csoportok is aktívabbá váltak és főként turisztikai célpontok – elsősorban síparadicsomok – megsemmisítésére és közlekedési csomópontok lezárására fókuszálnak. Meghökkenítő, obszcén, a természetrombolást naturálisan bemutató kampányokat és forgalomlassító demonstrációkat a kelta mondavilág különös teremtményeinek neveit használó brit ökoszélsőségesek szerveztek. Profiljuk jelentősen eltér az amerikai ELF-étől, mivel a környezetvédelmet kombinálják a társadalmi igazságosság kérdéskörével, valamint a radikális cselekvést a békés figyelemfelkeltő akciókkal, melyekből közel hármezeret szerveztek 1980 és 2010 között. Hasonlóan ausztrál és új-zélandi társaikhoz komoly, nagy visszhangot kiváltó műveleteket eddig nem voltak képesek kivitelezni. Minden szempontból kivétel ez alól a Volkert van der Graaf holland természet- és állatvédő által elkövetett brutális merénylet. A fiatalember 2002-ben a nyílt utcán öt lövéssel végzett Pim Fortuyn szélső-jobboldali politikussal. A „zöld Robin Hood”-ként ismert elkövetőt percekkel a gyilkosság után elfogták és kihallgatták. Bár a zavart elméjű Graaf váltig állította, hogy tettét kizárólag a holland „neonácik” előretörésének megakadályozása motiválta, a nyomozók érdekes kapcsolatokat tártak fel radikális környezet- és állatvédő milíciák, valamint szélsőséges iszlám csoportok között. Kiderült az is, hogy Graaf az ALF tagja volt és összefüggésbe hozható egy 1996-os megoldatlan gyilkossághoz, melyben Chris van der Werken, a holland környezet-védelmi hatóság nyomozója életét vesztette. Mind az ELF, mind az ALF elhatárolódott a merényletek elkövetőitől, ugyanakkor a Benelux és skandináv országok hatóságai átfogó akciót indítottak az ökoterrorista egységek felszámolása érdekében.

Az amerikai hálózat az európaiától eltérően rendkívül súlyos következményekkel járó akciókat hajtott végre a kétezres évek közepéig. Ez főként annak volt köszönhető, hogy az aktivisták az újszerű kommunikációs lehetőségeket (internet, mobiltelefon) felhasználva rohamos ütemben bővítették a mozgalmat és rendkívül szoros kapcsolatot alakítottak ki a testvérszervezetnek aposztrofált Animal Liberation Fronttal. Az együttműködés alapját az adta, hogy militáns környezetvédők és állatjogi aktivisták antikapitalista, anarchista eszmeisége rokonítható, kapacitásukat minden téren szélesíteni tudták. (Répási, 2011: 8) 1996-ra a két szerveződés együtt már 600 támadást hajtott végre, az általuk okozott kár elérte az 50 millió dollárt. Az ELF és ALF közötti kooperáció legfontosabb eleme az önmagát kezdetben a Gandhi-féle erőszakmentes társadalmi forradalom hívének tartó Craig Rosebraugh volt, aki 2005-ig ismertette a hírügynökségekkel az ELF-ALF közleményeit. Azt állította, hogy nem tagja, csak szimpatizánsa a szervezetnek, s nem hajlandó közölni, kitől és hogyan kapja az akciókért felelősséget vállaló nyilatkozatokat. Rosebraugh volt az együttműködés agytrösztje és motorja, a nevéhez fűződik több olyan, általa

károsnak ítélt terméket és szolgáltatást besározó rémhír kitalálása és terjesztése, melyek sokmillió kárt okoztak a gyártóknak és kereskedőknek.⁵

1998 októberében egy ELF kommandó felgyújtotta a Colorado állambeli Vail síparadicsomban található vadonatúj sífelvonót és éttermet, amivel 12 millió dolláros kárt okozott. Az akcióban résztvevők tettüket később azzal indokolták, hogy szerintük a síközpont megépítésével veszélybe került a környéken élő hiúzok élettere. Az ELF csak 1999-ben nyolcvan olyan levelet küldött állatkísérleteket folytató laboratóriumokba, melyekben mérgező áztatott pengék voltak, melyek kárt tehetnek a küldemény felbontójában. 1999 és 2001 között egymást érték az ELF műveletek, bankok, kutatóintézetek és egyetemek szenvedtek komoly károkat a támadások következtében. Feltehetően 1998/1999 körül alakult meg az ELF Ruckus Society (Balhész Banda) elnevezésű egysége, melynek az volt a feladata, hogy beszervezze és ún. ökotáborokban tartott „tréningeken” harcászati jellegű (ki)képzést tartson az aktivisták számára. A Ruckus a tüntetésekre és utcai összecsapásokba torkolló, 1999-es seattle-i WTO találkozón tűnt fel, pénzügyi forrásait a PETA biztosítja. 2003-ban került sor minden idők legnagyobb ökoterrorista akciójára San Diegóban, amikor aktivisták felgyújtottak egy természetvédelmi területen épülő irodaház komplexumot és felborítottak egy 130 méter magas darut. A kár értéke a becslések szerint meghaladta az 50 millió dollárt. (Liddick, 2006: 66) Az ELF két közismert vezetője, Craig Rosebraugh és Leslie Pickering 2003-ban alakította meg az ARISSA nevű forradalmi csoportot, mely minden addiginál erőszakosabb fellépést hirdetett a nagy kőolaj- és földgáztermelő vállalatokkal szemben, továbbá tiltakozott az iraki háború ellen, tüntetéseket szervezve és többször megrongálva a hadsereg géppármányát. A szervezet szerint az ELF és ALF erőfeszítései nem elegendők, azonnali, radikális és átfogó reformokat kell indítani a politikai és társadalmi életben egyaránt. 2003-tól már chicagói, washingtoni, kaliforniai egyetemeket és laboratóriumokat is ELF támadást ért, az FBI pedig állományának 16 %-át irányította át a belföldi terrorizmus felszámolására. Ennek eredményeként vette kezdetét 2006 januárjában az Ellencsapás-hadművelet néven elhíresült letartóztatási hullám, melynek keretében 12 ismert ELF és ALF aktivistát vettek őrizetbe. A 2001 októberétől kezdődő és folyamatossá váló razziák és letartóztatások végül – vélhetően csak ideiglenesen – eredményre vezettek, mert a kétezres évek második felére markánsan csökkent az ökoszélőségesek által elkövetett akciók száma, nem csak az USA-ban, de szerte a világon.

Annak ellenére, hogy a '90-es évekre mind az Európai Unió tagállamai, mind az Egyesült Államok, Kanada, Japán és Ausztrália rendkívül szigorú

⁵ Azt terjesztették, hogy a Mars csokoládében patkányméreg, a samponokban fehérítő, a Clorox nevű fehérítőben pedig kiemelten rákkeltő anyagok találhatók. A hír igazolásaként az aktivisták kis cetlikon üzeneteket rejtettek el a szupermarketekben megvásárolható termékeken/termékekben és sok esetben be is szennyezték azokat.

szabályokat léptettek életbe az állatvédelem területén, a szélsőséges állatvédő csoportok, eltérően a radikális-militáns környezetvédőktől a mai napig aktívak és számos merényletet követnek el világszerte. Igaz azonban, hogy az erőszakos akciók hatására a kísérletekhez használt állatok ketreceinek méretét megnövelték, szinte mindenhol a világon betiltották az élveboncolást, a laborok és kutatóintézetek biztonsági fokát növelték és mindezeket különféle jogszabályok útján a törvényhozók is rögzítették. Az elért eredmények hatására számos szervezet, mint a PETA, vagy a Greenpeace felhagyott a radikális programok végrehajtásával és tárgyalásos úton próbál meg érvényt szerezni követeléseinek. Az érintett vállalatok a környezet- és állatvédőkkel közös testületeket hoztak létre, melyen időközönként egyeztetetik a vitás kérdéseket. Az alkohol- és dohánylobbi – összefogásban a vendéglátóipari érdekképviselőkkel és mérsékelt zöld civilekkel – ökoterrorizmus ellenes kampányokat indított és számos olyan programot kezdeményezett, melyek az egészséges életmódra hívják fel a figyelmet. Mindezen kezdeményezések sikere és hatékonysága kétséges, ennek a zöldek hangot is adnak. Talán leérthetőbben Leslie Pickering fogalmazta meg a mozgalom jövőbeni taktikáját egy 2006-ban adott interjújában: „*Akkor lehet sikeres a radikálisok stratégiája, ha a közvetlen akciók mellett ráveszik a nagyvállalatokat és a kormányzatot a tárgyalásokra. Ha megértetik velük, hogy nincs más alternatíva, csak az övék. De ez persze csak a felszín. Valójában az akciókat folytatni kell.*” (Liddick, 2006: 103)

Felhasznált irodalom

1. Amster, Randall: Perspectives on Ecoterrorism: Catalysts, Conflations, and Casualties. In. *Contemporary Justice Review*. Vol. 9, No. 3 2006.
2. Berlau, John: Eco-terrorism: When Violence Becomes an Environmentalist Tactic. In. *Organizational Trends*. Capital Research Centre, 2007.
3. Besenyő János: Női terroristák a radikális iszlámban, új biztonsági kihívások a 21. században In: Szakmai Szemle, 2009. 4. szám
4. Bookchin Murray: Social Ecology Versus Deep Ecology. In. *Socialist Review*. Vol. 88. 3. 1988.
5. Bourne S. Liddy et al. (szerk.): *Animal & Ecological Terrorism in America*. American Legislative Exchange Council, Washington, 2003.
6. Brown, Charles S.: Beyond Intrinsic Value – Undermining the Justification of Ecoterrorism. In. *American Journal of Economics and Sociology*. Vol. 66. No.1. 2007.
7. Buell, Lawrence: What is called ecoterrorism. In. *Journal of Theory and Criticism*. Vol. 16. Harvard University, Boston, 2009.
8. Callicot, J. Baird: Holistic Environmental Ethics and the Problem of Ecofascism. In. *Beyond the Land Ethic: More Essays in Environmental Philosophy*. State University of New York Press, Albany, New York, 1997.
9. *Ecoterrorism: Environmental and Animal-Rights Militants in the United States*. United States Department of Homeland Security’s National Preparedness Directorate report, 2008.
10. <http://www.exposeanimalrights.com/images/dhs-ecoterrorism-in-us-20081.pdf>
11. Eagan, Sean P.: From Spikes to Bombs. The Rise of Eco-Terrorism. In. *Studies in Conflict and Terrorism*. Vol. 19. Taylor and Francis Press, 1996.

12. Gristmill: Behind the eco-terrorism hype. In. *Grist Magazine*. 2005.
13. <http://gristmill.grist.org/story/2005/9/30/161855/060>
14. Guither, Harold: *Animal Rights: History and Scope of a Radical Social Movement*. Southern Illinois University Press, Carbondale and Edwardsville, 1998.
15. Lewis, Judith: Earth to ELF – Come in, please. In. *LA Weekly*, 2005. <http://www.laweekly.com/2005-12-22/news/earth-to-elf-come-in-please/>
16. Liddick, Donald R. : *Eco-Terrorism – Radical Environmental and Animal Liberation Movements*. Praeger Publishers, Westport, 2006.
17. Mareš, Miroslav: Extreme Left Terrorism in Contemporary Europe: from “Communist Combatant Parties” to Militant Campaigns? In. *Central European Political Studies Review*. Vol. 9. Nr. 4. 2007.
18. Munro, Lyle: *Confronting Cruelty: Moral Orthodoxy and the Challenge of the Animal Rights Movement*. Brill Press, Leiden, 2005.
19. Naess, Arne: Önmegvalósítás. In. Lányi András – Jávor Benedek (szerk.): *Környezet és etika*. L'Harmattan, Budapest, 2005.
20. Nagy Gábor: Ökoterrorizmus az Egyesült Államokban. In. *HVG*, 2000. 10. szám.
21. Nash, Roderick Frazier: *The Rights of Nature. The History of Environmental Ethics*. University of Wisconsin Press, Madison, Wisconsin, 1989.
22. Raschke, Joachim: *Die Grünen. Wie sie wurden, was sie sind*. Bund-Verlag, Köln, 1993.
23. Répási Krisztián: Az „egyetlen kérdés” terrorizmusa. In. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*. IV. évfolyam 7. szám 2011.
24. Schmid, Alex P.: *Political Terrorism*. New Brunswick: Transaction Books, Amsterdam, 1983.
25. Simpson, David: 9/11: *The Culture of Commemoration*. University of Chicago Press, Chicago, 2006.
26. Szabó Máté (szerk): *Politikai ökológia*. Bölcsész Index Centrál Könyvek 2. Budapest, 1989.
27. Szternák György – Kiss Zoltán László: Vázlat a terrorizmus szociológiai aspektusainak vizsgálatához In. *Nemzetvédelmi egyetemi közlemények: a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tudományos lapja*. 9. évf. 3. szám. 2005.
28. Tatar Attila: *Terrorizmus és katasztrófavédelem*
http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/nek/2004_2/03_tatar.pdf
29. Tóth Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára. Budapest, 2007.
www.mtaki.hu/docs/all_in.../talas_peter_nemzetkozi_terrorizmus.pdf
30. Toffler, Alvin: Will Green Tide Create New Dark Age? In. *The Toronto Star*. 1990. november 21.

BESENYŐ JÁNOS - OLÁH PÉTER

ÚJ SZEREPLŐ AZ AFRIKAI KONTINENSEN: TÖRÖKORSZÁG

Absztrakt

A cikkünkben a török-afrikai kapcsolatokat igyekszünk összegezni. Az elmúlt években Törökország mind politikai, mind pedig gazdasági téren egyre aktívabb szerepet tölt be. Tanulmányunkban részletesen bemutatjuk ezt a folyamatot, külön a muzulmánok által lakott észak-afrikai régió országait, illetve a Szaharától délre található régió országait.

Az észak-afrikai régió egyértelmű célpontja a Török külpolitikának, főképp a korábbi történelmi kapcsolatok miatt, de a szubszaharai régió fontossága is egyre jobban növekszik, a növekvő volumenű katonai és egészségügyi együttműködések miatt.

A tanulmány részletesen bemutatja azokat a kormányzathoz közeli szervezeteket – TUSKON, IHH és TIKA – amelyek Afrika szerte fontos szerepet játszanak Törökország képviseletében (gazdasági együttműködés, humanitárius segítségnyújtás, oktatási programok, stb.)

Véleményünk szerint, ha a jelenlegi gazdasági tendenciák folytatódnak, Törökország az Afrikai kontinens országaival igen jól működő kétoldalú kapcsolatokat építhet ki.

Kulcsszavak: *Törökország, Afrika, TUSKON, IHH, TIKA, török-afrikai kapcsolatok, gazdasági együttműködés, humanitárius segítségnyújtás, oktatási programok*

Abstract

The following article is going to summarize the past few years' Turkish- African relations. Turkey's interest and presence in the economic and political life of Africa have been recently increasing. The study will analyze this in detail – by dividing the region into two geographical areas; the mainly Muslim populated North African region and the Sub-Saharan Africa.

The North African region is clearly a focus point for the Turkish foreign policy, mainly because of the common historical background. In addition, due to the region's increased military and medical equipment demand, Turkey attaches ever higher importance to the Sub-Saharan region.

The article will also describe in detail the functions of TUSKON, IHH and TIKA, as these organizations play the most important role in Turkey's representation in Africa (economic cooperation, humanitarian aids, educational programs etc).

The article states that if the recent economic tendencies are going to continue, Turkey will have the chance to build up well functioning bilateral relations throughout the African continent.

Keywords: Turkey, Africa, TUSKON, IHH, TIKA, Turkish-African relations, economical cooperation, humanitarian aids, educational programs

A mai törökországi politikának talán nincs olyan aspektusa, mely érdektelen lehet világpolitika szempontból. Belügyek tekintetében: a kormányrúd egy erős, a politikai iszlamizmus gondolatiságát sok tekintetben tükröző konzervatív-jellegű párt irányítása alatt áll. A külpolitikai doktrína célja az oszmán múlt egyfajta – a nyugati demokráciák számára is elfogadható – restaurációja. A gazdaságban a legutóbbi visszaesés óta (2009-ben 4,7 %-kal csökkent az éves GDP az előző évhez képest) erős bővülés tapasztalható.¹ Az alábbiakban megkíséreljük egy olyan jelenség bemutatását, mely mindössze az utóbbi 8-10 évben vált érzékelhetővé: Törökország gazdasági-politikai térnyerése a fekete kontinensen.

Történelmi áttekintés

A török-afrikai történelmi kapcsolatok legalább négy évszázados múltra tekintenek vissza. A politikai érintkezések alakulása szempontjából két földrajzi területet lehet elkülöníteni. Egyrészt Észak-Afrika, muszlim lakosságú egységét, másrészt a Szaharától délre eső vidéket. Előbbi kiemelten fontos helyet foglal el a Közel-Kelet tágabb értelmezésében. Ebből kifolyólag a jelentősége is nagyobb. Utóbbi esetében erről nem beszélhetünk. A Szaharától délre található országok megítélése nem sokat változott a legutóbbi évekig.

A történelmi interakciók tekintetében három érárt lehet elkülöníteni. Az oszmán időkig visszanyúló múltat, az 1923-tól 1998-ig tartó periódust, valamint az azt követő időszakot.

A XVI. századtól kezdődően Észak-Afrika muszlim területei fölötti ellenőrzés részben, vagy egészben az oszmánok kezébe került. A harcok, a Mediterráneumért folytatott háborúk sorába illeszkedve legfőképpen V. Károly spanyol király idejében voltak intenzívek. Algéria a kalózvezér Orucs segítségével került 1517-ben oszmán kézbe. Egyiptomot a szultáni hadak szintén 1517-ben foglalták el. A mai líbiai területek 1551-ben, Tunézia pedig többszöri tulajdonos váltás után 1574-ben vált a birodalom egyik tartományává. A kontinens belseje azonban sohasem került olyan szoros kapcsolatba Isztambullal, mint az északi rész. A mai Nigéria, Csád, Szudán és Szomália a nagyhatalmi törekvések keresztüztüzebe kerülve időről időre oszmán protektorátus alá került, ám ezt a státuszt hosszú távon sosem sikerült megőrizni. Az oszmán jelenlét csak közvetve volt érzékelhető a térségben. Például III. Murád, a fénykorát élő Kanem-

¹ Economic development Africa, 2010 - http://www.unctad.org/en/docs/aldfafrica2010_en.pdf (letöltés: 2012.01.20.)

Bornu birodalom aktív támogatójaként fellépve igyekezett ellensúlyozni a portugál gyarmatosítási törekvéseket. A két állam 1575-ben kötött együttműködési megállapodást.²

1863-ban a mai Fokváros muszlim vallású lakói az Oszmán Birodalomtól kértek imámot maguknak. A kérésnek eleget téve, nem sokkal később Abubekir Efendi érkezésével a térségbeli muszlimok és az Oszmán Állam között szoros kapcsolat épült ki. A századfordulón a dél-afrikai muszlimok az oszmánok által Hidzsász területére tervezett vasútépítési munkálatokat anyagilag segítették.³

A 19. század végére, a szultáni hatalom általános hanyatlásával párhuzamosan, az észak-afrikai területek függése is lazult. Egyiptomot a franciák után végül a britek gyarmatosították. 1882-re de facto átvették a kormányzást, jóllehet az egykori fáraók országa 1914-ig névleg az Oszmán Birodalom része maradt.

1923 után az új Török Köztársaság távoli szemlélője maradt az afrikai kontinensen zajló eseményeknek. 1945 után, a bipoláris világrend létrejöttével a szerepek stabilizálódtak. Törökország a '60-as, '70-es években a gyarmati státuszok megszűntével rendezett diplomáciai és politikai kapcsolatokat próbált kiépíteni az új államokkal. Az első hivatalos török konzulátus 1956-ban, a nigériai Lagosban nyílt meg. Jóllehet Törökország hagyományosan jó kapcsolatokat ápolt Algériával, a függetlenségi harc során tanúsított török hozzáállás sokáig aláásta a kapcsolatok rendezésének lehetőségét. Törökország ugyanis az algériai függetlenségre adott hivatalos állásfoglalásában 1958-ban nemmel szavazott az ENSZ-ben.⁴

1990 után, az addigi külpolitikai egyensúly felborulását követően Törökország helye bizonytalanná vált a világpolitikában. Az új külpolitikai célkitűzések figyelembe vételével, 1998-ban napvilágot látott egy Afrika-tervezet (Afrika Açılım Planı). A megfogalmazott célok valóságba való átültetése a jelenlegi kormánypártra maradt. A legfontosabb kérdéseket az alábbiakban határozták meg:

- A politikai, gazdasági kapcsolatok szélesítése,
- Három új konzulátus mihamarabbi létrehozása,
- Afrika számára kézzelfogható programok, segélyek és befektetések támogatása az ENSZ-ben,

² Mehmet Özkan, Türkiye'nin Afrika politikası In: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1134&context=mehmetozkan&seiredir=1&referer=http%3A%2F%2Fscholar.google.hu%2Fscholar%3Fhl%3Dhu%26q%3DAfrika%2527da%2BOsmanlilar%26as_vlo%3D%26as_vis%3D1#search=%22Afrikada%20Osmanlilar%22 (letöltés: 2012.01.13.)

³ Uo.

⁴ http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=742:tuerkiyenin-afrika-aclm&catid=80:analizler-afrika&Itemid=141 (letöltés: 2012.01.13.)

- A mezőgazdaság, kereskedelem és egészségügy területén történő magas szintű egyeztetések, fórumok
- Oktatási együttműködés (pl. az oktatás területén létrehozta egy olyan konstrukciót, melyben az afrikai diákok kiemelt támogatást kapnak).

A következőkben Törökország afrikai tevékenységét mutatjuk be.

Politika és gazdaság Észak-Afrika viszonylatában

Miután Törökország 2005-öt hivatalosan Afrika évének deklarálta, megfigyelői státuszt nyert az Afrikai Unióban (AU).⁵ Ugyanebben az évben Addisz-Abeában megnyílt a hivatalos török külképviselet. 2008-ban Törökország már stratégiai partnerként jelenik meg az AU hivatalos kommunikációjában. Ez valószínűleg szoros kapcsolatban áll azzal a ténnyel, hogy az anatóliai állam az Afrikai Fejlesztési Bank és az Afrika Fejlesztési Alapítvány társtagjává vált.⁶ Az aktív külpolitika és az I. Török-Afrikai Együttműködési Csúcstalálkozó⁷ eredményeként 2008 végéig bezárólag 24 török követség nyílt meg Afrikaszerte (ebből 19 a Szaharától délre). 2010-ben sor került a világon már a '60-as évektől használt fogalom, a „legkevésbé fejlett ország” (least developed country, LDC) fogalmának török bevezetésére (En Az Gelişmiş Ülkeler, EAGÜ), s az érintettek támogatása keretében évi 200 millió USD-t fordítanak különböző ösztöndíjprogramokra.⁸ Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az Afrikával kapcsolatos kormányzati munkát az a Török Együttműködési és Koordinációs Ügynökség (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, TİKA) is támogatja, mely alapvetően azért jött létre, hogy a Szovjetunió felbomlása utáni időszakban a török utódállamok részvételével kezelni tudja az újonnan felmerülő politikai, gazdasági kihívásokat.⁹ A 2009 előtti időszokról elmondható, hogy az Afrikába irányuló legfelsőbb szintű, tehát miniszterelnöki vagy elnöki látogatások száma igen alacsony volt. Például 2005-ben Marokkó és Tunézia volt egyedül az a két ország, amelyben ilyen magas szintű látogatással képviseltette magát a török állam. 2006-ban Recep Tayyip Erdoğan Algériába, 3 évre rá pedig Líbiába látogatott. Mauritánia ilyen szempontból kivétel; hivatalos látogatásra ez idáig még egyszer sem került sor.

A török miniszterelnök 2009-es líbiai látogatásáig – melyre később részletesebben kitérünk – Észak-Afrika viszonylatában a diplomáciai kapcsolatok alacsony szinten maradván, elsősorban félhivatalos, informális találkozásokban és

⁵ Africa cooperation with new and emerging development partners: Options for Africa's development - http://www.un.org/africa/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf (letöltés: 2012.01.19.)

⁶ Economic development Africa 2010 - http://www.unctad.org/en/docs/aldcafrica2010_en.pdf (letöltés: 2012.01.20.)

⁷ The Istanbul declaration on Africa - <http://www.iss.org.za/uploads/TURKEYAFRIDECAUG08.PDF> (letöltés: 2012.01.13.)

⁸ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (letöltés: 2012.01.13.)

⁹ <http://www.tika.gov.tr/tika-hakkinda/tarihce/1> (letöltés: 2012.01.13.)

általános jellegű közlemények kiadásában merültek ki. Köksal Toptan, a Török Nemzetgyűlés elnöke ottani kollégájának meghívására, 2009 januárjában Algériába látogatott. Abd al-Aziz Zijári házelnökön kívül a köztársasági elnök, Abd al-Aziz Bouteflika is tárgyalásokat folytatott Toptannal. Az egyeztetések eredményeként megállapodás született a közös együttműködés további bővítéséről, valamint egy szabadkereskedelmi szerződés kidolgozásáról és alkalmazásáról. Toptan ugyanezen év márciusában már Tunéziába utazott, hogy a két ország közötti stratégiai együttműködést hangsúlyozva a kétoldalú kapcsolatokat – főleg az ipar, a kereskedelem, az egészségügy, a várostervezés és a közlekedés tekintetében – tovább szorgalmazza. Ugyancsak márciusban Toptan meghívására Ankarába érkezett Musztafa Manszuri, a marokkói házelnök. A megbeszéltek során a felek elsősorban az egészségügyi befektetések területére koncentráltak. Nyugat-Szahara problémáját érintve Manszuri háláját és köszönetét fejezte ki Törökországnak, amiért Ankara pozitív semlegességével hozzájárul országa területi integritásának megőrzéséhez. Cserébe biztosította tárgyalópartnerét arról, hogy Ciprust illetően az ellentétek ütköztetése helyett a nemzetközi közösséget is bevonva kell megtalálni a mindenki számára elfogadható megoldást.¹⁰

A fentebb említett 2009. november 24-i líbiai tárgyalás több szempontból is történelminek nevezhető. Egyrészt a 2005-ben elindult elhidegülési folyamatot sikerült megállítani,¹¹ másrészt Necmettin Erbakan 1997-es látogatás óta török miniszterelnök nem járt az észak-afrikai országban. A miniszterelnökön kívül a török delegáció tagja volt Ahmet Davutoğlu külügyminiszter és a jelenleg külkereskedelemért felelős államtitkár – korábbi külügyminiszter – Zafer Çağlayan. A Kadhafival való megállapodás értelmében a két ország közötti vízumkényszer eltörlését, valamint az üzleti kapcsolatok további bővítését határozták el. Erdoğan hangsúlyozta Líbia Afrikában betöltött szerepének fontosságát, valamint előre jelezte, hogy a két ország közötti együttműködés segítségével Ankara a kontinensen egyre több külképviseletet kíván létrehozni. Líbia jelentőségét Törökország számára hűen tükrözik, hogy 2009-től kezdődően a török vállalatok az építőipar, mezőgazdaság, feldolgozóipar és bányászat területén mintegy 60 milliárd dollárnyi befektetést eszközöltek. A kikötők, utak, csatornarendszerek, lakóépületek építésében megjelenő török tőke nagyjából 26,4 milliárd USD-re tehető.¹²

Mint korábban említettük Algériával 1958 után a kétoldalú kapcsolatok jelentősen megromlottak. Turgut Özal 1985-ben tett látogatásakor azonban hivatalosan is bocsánatot kért az ENSZ-ben leadott „nem” szavazatért. 2006-ban

¹⁰ Mehmet Özkan, i. m.

¹¹ A két ország kapcsolatát jelentősen visszavetette, hogy 2005-ben két török állampolgárt is kivégeztek Líbiában. In: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya_siyasi-iliskileri.tr.mfa (letöltés: 2012.01.14.)

¹² Lásd http://www.mfa.gov.tr/turkiye-libya_siyasi-iliskileri.tr.mfa (letöltés: 2012.01.14.)

a jelenlegi kormányfő együttműködési és barátsági szerződést írt alá Algériával. A gazdasági kapcsolatok élénknek mondhatók, hiszen a török export mértéke eléri az 1,5 az algériai import pedig a 2,3 milliárd USD-t. Hozzávetőlegesen 200 török vállalat működik és mintegy 5000 török állampolgár él az országban.¹³

A Tunéziával való kapcsolat elsősorban kulturális területre korlátozódik. Az 1964 óta érvényben lévő egyezmény alapján az észak-afrikai ország aktív érdeklődést mutat múltja iránt. A mintegy 300 éves oszmán fennhatóság pedig nem múlt el nyomtalanul. Dzsámik, medreszék, erődítmények, türbék és piacok hirdetik mai napig az Oszmán Birodalom egykori ottlétét.

Törökország szerepe a marokkói külkereskedelemben is egyre inkább növekszik. A 2006-ban aláírt szabadkereskedelmi egyezmény eredményeként – 2009 kivételével – mintegy 1 milliárd USD-nyi áruforgalom mérhető a két ország között. Ennek kétharmada a török exportot teszi ki, míg egyharmada irányul Marokkóból Törökországba. Ankara a tizenkettedik helyet foglalja el a marokkói export sorában. Az import tekintetében pedig még ennél is előkelőbb, a tizedik helyen áll.¹⁴

Törökország az „arab tavasz” eseményeivel kapcsolatosan

Észak-Afrika államairól összességében elmondható, hogy a török Afrika-politikába ez a terület prioritást élvez. Ha mindehhez hozzávesszük a részletesen nem tárgyalt Egyiptomot is – mely alapvetően közel-keleti összefüggésben értelmezendő –, akkor még egyértelműbb túlsúlyról beszélhetünk. A földrajzi, geopolitikai és történelmi kontextust figyelembe véve nem meglepő, hogy a gazdasági és politikai érdeklődés sokkal inkább kézzelfogható, mint a szubszaharai területek esetében. Persze ez az érdeklődés ezen államok részéről is jelentkezik. Az arab-tavaszi eseményekben résztvevő országok közül Tunézia és Egyiptom egyértelműen deklarálta, hogy a 2002 vége óta hatalmon lévő AKP által működtetett újfajta, török modellt kívánja követni.¹⁵ A nyugati államok „drukkolnak” a két országnak – elfelejtve azt, hogy nem is olyan régen még a török demokráciát féltették az iszlámisták előretörésétől – remélvén, hogy a szélsőséges iszlámista erők nem kerülnek hatalomra Észak-Afrikában.¹⁶ Bár Törökország az arab tavasz eseményeit eleinte óvatosan fogadta – főképp a török külpolitika által

¹³ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cezayir_siyasi-iliskileri.tr.mfa (letöltés: 2012.01.14.)

¹⁴ http://www.mfa.gov.tr/turkiye-fas_siyasi-iliskileri.tr.mfa (letöltés: 2012.01.14.)

¹⁵ A török modellel kapcsolatosan két féle megközelítéssel találkozhatunk. Az első megközelítés a török modellt inkább politikai oldalról – a „reform” iszlámizmus szerepe – vizsgálja, arra próbálván választ keresni, hogy az egyiptomi Muzulmán Testvériség, valamint más államok iszlámista szervezetei mennyire tekintik az AKP működését követendő iránylynak. A másik megközelítés szerint a török modellt a török hadsereg által a politikai életben betöltött szerepe jellemzi. Ez alapján azonban az Észak-Afrikai országokból egyedül Egyiptomban olyan erős a hadsereg, hogy a török modellt követhesse.

¹⁶ Turkey and the Arab Spring - http://www.iai.it/pdf/mediterraneo/GMF-IAI/Mediterranean-paper_13.pdf (letöltés: 2012.01.24.)

képviselet „zéró probléma a szomszédos államokkal” elv miatt – később maga is aktív szerepet vállalt az eseményekben, amikor is felszólította a Mubarak rezsimet a távozásra, és áldását adta a NATO Líbia elleni műveleteire. Véleményünk szerint az elmúlt évek eseményei miatt – Izraellel való látványos szakítás, a Neo-oszmanizmus, Egyiptom arab világban betöltött súlyának csökkenése stb. – Törökország ismét egyre tevékenyebb szerepet fog játszani az iszlamizálódó észak-afrikai térség országaiban.

A Szaharától délre

A szubszaharai területek feletti európai hegemonia megszűnte után a kontinens legtöbb állama kivívta függetlenségét. A hidegháborús versengés szülte körülmények nagymértékben befolyásolták az újonnan kialakuló államok politikai berendezkedését. A véres belháborúk, etnikai tisztogatások, vallási türelmetlenség bizonyos periódusonként történő megjelenése intenzív módon hatottak a kontinens nemzetközi megítélésére. 1945 és 1994 között összesen 194 háborút regisztráltak a Szaharától délre eső vidékeken. Ez a mennyiség azonban összesen három 5 éves periódusba (1960-64, 1975-79, 1990-94) sűrűsödött.¹⁷

Ami a török külpolitika térség iránti érdeklődését bizonyítja, hogy már az 1980-as években több afrikai országgal – Gambia, Guinea, Guinea Bissau, Mauritánia, Szenegál, Szomália és Szudán – alakítottak ki együttműködést, amelyet később más országokra is kiterjesztettek.¹⁸ az utóbbi években erős aktivitás figyelhető meg. 2008-ban 15 új nagykövetség létrehozásáról döntöttek. Ebből nyolcat 2009-ben meg is nyitottak, húszra emelve ezzel az Afrikában található török külképviseletek számát. 2009 februárjában, a szubszaharai térségbe első ízben látogatott török államfő. Abdullah Gül Kenyában és Tanzániában tett hivatalos utat. Gült az afrikai befektetésben érdekelt mintegy száz üzletember is elkísérte. A tárgyalások eredményeként döntés született a két országgal való közvetlen légi közlekedés beindításáról, valamint a vízumkényszer eltörléséről. Ami a további konkrétumokat illeti, a török fél vállalta 78 km út megépítését, illetve 55 millió USD értékű egészségügyi beruházás kivitelezését. A katonai infrastruktúra fejlesztése céljából kötött üzletek nagyságrendileg 200 millió USD körül mozognak.¹⁹ Az elmúlt években különböző török gazdasági társaságok telepedtek meg Etiópiában, Guineában, Burkina Fasóban,

¹⁷ http://www.hhrf.org/kisebbsegkutatas/kk_1999_01/cikk.php?id=49 (letöltés: 2012.01.14.)

¹⁸ Az ENSZ által 2011. május 09-13 között Isztambulban szervezett a „legkevésbé fejlett országokkal” kapcsolatos konferencián elhangzott előadásból, amelyet a TIKÁ képviselője tartott a konferencián résztvevők számára. – http://www.ecocci.com/DC/PDF/19.04.201017_34Presentation%20of%20TIKA.pdf (letöltés: 2012.01.17.)

¹⁹ Mehmet Özkan, i. m.

Beninben, a Közép-afrikai Köztársaságban, Angolában, és Malawiban, amelyek kisebb-nagyobb beruházásokat eszközöltek.²⁰

2009 áprilisában, Kartúmban a török mezőgazdasági miniszter, Mehdi Eker több területet is érintő – szabad vámterület, turizmus, foglalkoztatottság – megállapodást írt alá Szudánnal. A kölcsönös kapcsolatok tovább erősödtek, miután a szudáni kabinettel sikerült megállapodni abban, hogy Törökország 27 millió USD-nek megfelelő értékben orvost, gyógyszert és adott esetben egészségügyi ellátást biztosít szudáni állampolgárok számára. A Szudánnak szánt mintegy 248 millió USD értékű török export mértéke a szubszaharai térség országainak listáján a harmadik helyet foglalja el.²¹

Még 2008-ban Szudán kapcsán Törökország az Európai Unió és az Egyesült Államok figyelmét is magára vonta. Abdullah Gül az Iszlám Konferencia szervezte találkozóra az 1989 óta hatalmon lévő Omar al-Bashirt is meghívta.²² A 2010-ben újraválasztott szudáni elnök ellen azonban nemzetközi elfogatóparancs volt érvényben.²³ A török szempontból kínos incidens némi mentegetőzés után végül azzal ért véget, hogy al-Bashir saját maga mondta le a rendezvényen való megjelenést.²⁴

A török kereskedelmi mérleg alapján még két kiemelkedően fontos országról kell szót ejtenünk, Nigériáról és a Dél-afrikai Köztársaságról.²⁵ Előbbi 2009-ben mintegy 600 millió USD-nyi összegben járult hozzá a török import-hoz. A török export viszonylatában azonban ennél jóval alacsonyabb, 258 millió USD-nyi forgalmat bonyolított a két ország. Ami a Dél-afrikai Köztársaságot illeti, az 1,1 milliárd USD értékű onnan érkező áruval szemben az anatóliai országból 867 millió USD-nyi export irányul oda.²⁶

A Nigériával való kapcsolatok afrikai viszonylatban régi múltra tekintenek vissza. Az ország függetlenné válása után mindössze két évvel, 1962-ben Lagosban megnyílt a nigériai török nagykövetség. Az utóbbi évek

²⁰ Africa cooperation with new and emerging development partners: Options for Africa's development - http://www.un.org/africa/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf (letöltés ideje: 2012. 01.19)

²¹ Forrás: <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=index> (letöltés: 2012.01.15.)

²² Mehmet Özkan, i. m.

²³ <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16010445> (letöltés: 2012.01.15.)

²⁴ Más kérdés, hogy Omar al-Basir 2008-ban kétszer is ellátogatott Törökországba. Ankara pedig, úgy tűnik, nem hajlandó tudomást venni a szudáni elnöknek a darfúri vérengzésben játszott szerepéről. Vö. Besenyő János, Újabb szereplő az afrikai versenyben: Törökország. Lásd http://www.regiment.hu/hirek/kulfoldi_hirek/afrikai_verseny_torokorszag (letöltés: 2012.01.15.) Nem mellékes, hogy Erdoğan kormányfő több ízben is védelmébe vette a szudáni elnököt, mondván: „egy muszlim nem követhet el népirtást” lásd <http://www.todayszaman.com/news-192402-prime-minister-erdogan-reiterates-no-genocide-in-darfur.html> (letöltés: 2012.01.15.)

²⁵ Suleimaniye Minarets on the Midrand: Turkey's Economic Incipience in Africa - <http://www.pambazuka.org/images/Emerging%20Powers%20newsletter%20May%202011/Issue%209%20May%202011.pdf> (letöltés: 2012.01.17.)

²⁶ <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=index> (letöltés: 2012.01.15.)

gazdasági kapcsolatainak élénkülését jól mutatja, hogy 2010-ben három ízben is magas rangú török diplomaták látogattak a fekete-afrikai országba, majd a nigériai elnök, Goodluck Jonathan utazott Isztambulba.²⁷ Nigéria fővárosába 2006-tól kezdődően heti négy alkalommal indít közvetlen járatot a Török Légiforgalmi Társaság (Türk Hava Yolları). Nigéria, az OPEC országai közül a tizedik legnagyobb exportőr. Kivitelének 94 %-át a földgáz és a nyersolaj teszi ki.²⁸ Az Abujában született kormányhatározatnak megfelelően az állami túlsúly csökkentése érdekében bizonyos vállalatok és szektorok privatizációjáról döntöttek. Ez főleg a telekommunikáció, energetika, olaj- és gázkitermelés, valamint infrastrukturális fejlesztések területeit illeti.²⁹

A Dél-Afrikai Köztársaságban (Pretoriában) 1993 óta működik török nagykövetség.³⁰ Fokvárosban tiszteletbeli konzulátus székel. Fordított viszonylatban Isztambulon kívül Izmir és Mersin ad otthont dél-afrikai tiszteletbeli konzulátusoknak. A szubszaharai országokkal való kereskedeleméből származó jövedelem mintegy 40 %-a Dél-Afrikában összpontosul. A kétoldalú kapcsolatok középpontjában az arany- és a szénbányászat áll. 2010-es adatok szerint a török behozatali oldalon 1,25 milliárd USD Dél-Afrikából érkezik. Ehhez képest a kivitel (mintegy 900 USD) sincs sokkal elmaradva. A török befektetések legfőképpen a bányászat és a textiliparban vannak túlsúlyban. A 70 török eredetű cég főleg Johannesburgban és Fokvárosban székel. A török kormány a gazdasági együttműködésen túl a kultúra és az oktatás területén is igyekszik megvetni lábát a kontinensen. Johannesburg, Durban, Port Elizabeth városaiban mintegy 2200 diák tanul török magánszemélyek által alapított iskolákban.³¹

Törökország és Dél-Afrika

Törökország gazdasági térnyerése az afrikai kontinensen egyre jobban látható, hiszen a török export 2005-ben „csak” 3,6 milliárd USD volt, ami 2010-ben már 9,3 milliárd USD-re emelkedett, ebből 2,3 milliárd USD a Szaharától délre eső országokba irányult. Az import nem emelkedett ilyen mértékben. Az látható, hogy a törökök inkább a saját termékeiket kívánják értékesíteni Afrikában, nem pedig, mint más államok – India, Kína, és Brazília – nyersanyagot vásárolni.³² 2005-ben Törökország az afrikai kontinens országaiból 6 milliárd USD értékben importált termékeket, amely 2010-ben is csak 6,4 milliárd USD

²⁷ Suleimaniye Minarets on the Midrand: Turkey's Economic Incipience in Africa - <http://www.pambazuka.org/images/Emerging%20Powers%20newsletter%20May%202011/Issue%209%20May%202011.pdf> (letöltés: 2012.01.17.)

²⁸ <http://www.mfa.gov.tr/nijerya-ekonomisi.tr.mfa> (letöltés: 2012.01.15.)

²⁹ <http://www.nigerianbestforum.com/generaltopics/?p=52011> (letöltés: 2012.01.15.)

³⁰ Törökország és Dél-Afrika kapcsolatáról bővebb információ található Tom Wheeler: Turkey and South Africa: Development of relations 1860-2005 című írásában.

³¹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-guney-afrika-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (letöltés: 2012.01.15.)

³² Economic development in Africa 2010 – http://www.unctad.org/en/docs/aldcafrica2010_en.pdf (letöltés ideje: 2012. 01. 20) valamint Africa cooperation with new and emerging development partners: Options for Africa's development - http://www.un.org/afrika/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf (letöltés: 2012.01.19.)

volt. A török cégek főként az építőiparban, a bányaiiparban, a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban, a textiliparban, a bútorigarban, az egészségügyi szolgáltatásokban, és a túrizmusban tevékenykednek.³³ Az afrikai országok felé irányuló kereskedelem mértéke olyan szinten növekedett, hogy 2008-ban Törökország felkerült az afrikai kontinens 20 legfontosabb kereskedelmi partnerének listájára. A jelenlegi kormányzat a diplomácia fontos eszközének tekinti a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokat, amelyet bizonyít az „Új Gazdasági Szomszédság” – New Economic Neighbourhood/NEN) program is.³⁴ Törökország erősödő politikai és gazdasági súlya egyre inkább nyilvánvalóvá válik a nagyhatalmak számára is, akik ezért igyekeznek minél jobb kapcsolatot kialakítani az országgal.³⁵

Törökország az afrikai kontinensen a humanitárius és egyéb más segélyezési tevékenységben is egyre nagyobb szerepet vállal.³⁶ A Török Vörös Félhold az ENSZ felkérésére részt vesz a szómáliai menekültek és belső migránsok támogatásában, akiket főként élelmiszersegélyekkel, illetve más hasznos felszerelésekkel támogatnak, valamint Cezire régióban táborát és egy logisztikai ellátó központot építettek a menekültek számára. A török humanitárius szervezetek ezen kívül Szudánban, Mauritániában és Etiópiában végeznek komolyabb tevékenységet. Az előbb említett országok kapták 2008-ban a térségbe irányuló török segélyek 52 %-át.³⁷ A törökök által nyújtott segélyek fontosságát bizonyítja, hogy 2006 és 2008 közötti időszakban az afrikai segélyek 6 %-át biztosította Törökország. További országok ahová török segélyek érkeznek: Kamerun,³⁸ Dzsibuti,³⁹ Guinea,⁴⁰ Kenya,⁴¹ Madagaszkár,⁴² Nigéria, Szenegál és Dél-Afrika.⁴³

Összegzésként megállapítható, hogy a szubszaharai térségben Törökország látványos előretöréssel próbálkozik. A kétoldalú kapcsolatok nemcsak a

³³ Mustafa Gunay : Turkey Africa relations - http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/140411_gunay.pdf (letöltés: 2012. 01. 17)

³⁴ Turkey's Foreign Policy in a Changing World - <http://www.sant.ox.ac.uk/seesox/workshopreports/ReportfromTFPconf.pdf> (letöltés: 2012. 01. 17)

³⁵ 2025 Global Trends - http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf (letöltés: 2012. 01. 18)

³⁶ Economic development Africa 2010-http://www.unctad.org/en/docs/aldcafrica2010_en.pdf (letöltés: 2012. 01. 20)

³⁷ Economic development Africa 2010-http://www.unctad.org/en/docs/aldcafrica2010_en.pdf (letöltés: 2012. 01. 20)

³⁸ <http://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkey-and-cameroon.en.mfa> (letöltés: 2012. 01. 24)

³⁹ <http://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkey-and-djibouti.en.mfa> (letöltés: 2012. 01. 24)

⁴⁰ <http://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkey-and-guinea.en.mfa> (letöltés: 2012. 01. 24)

⁴¹ <http://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkey-and-kenya.en.mfa> (letöltés: 2012. 01. 24)

⁴² <http://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkey-and-madagascar.en.mfa> (letöltés: 2012. 01. 24)

⁴³ Africa cooperation with new and emerging development partners: Options for Africa's development - http://www.un.org/afrika/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf (letöltés: 2012. 01.19)

diplomácia területén, de a kereskedelem, oktatás és jótékonyági akciók keretein belül is egyre erősödnek. Ez a típusú együttműködés egyelőre mindkét fél számára előnyösnek mondható. Török szempontból hosszú távon csökkenhet az európai piacoknak való kiszolgáltatottság. Az afrikai kontinensnek ugyanakkor egyelőre minden segítség jól jöhet, mely hozzájárul az elzártság és gazdasági bizonytalanság felszámolásához. Szudán példája azt is mutatja a harmadik világ államainak, hogy Kína mellett Ankara sem köti feltétlenül európai értékekhez és demokratikus berendezkedések kialakításához a kereskedelmi megállapodások aláírását. Hangsúlyoznunk kell ugyanakkor azt is, hogy az Erdoğan-kormány valós segítségnyújtási csatornák és hosszú távú befektetések kiépítésében érdekelt.⁴⁴ Ebből kifolyólag az utóbbi években nemcsak kampányszerűen kezdték el Afrikát népszerűsíteni, hanem a háttérintézmények segítségével a kontinens részletes feltérképezésére tesznek kísérletet.

Biztonságpolitika, katonai jelenlét

Az Ádeni-öbölben zajló, a tengeri kereskedelmet nagymértékben veszélyeztető somáliai kalózkodás elleni harc megindításában a török haditengerészet aktív szerepet vállalt. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa által hozott határozat értelmében a Giresun nevű török fregatt 4 hónapig tartó szolgálatát 2009. február 25-én kezdte meg. A szolgálat befejeztével a Giresun hazatért. Feladatát elsőként a Gediz, majd fedélzetén 267 személlyel a Gökova elnevezésű fregattok vették át.⁴⁵ Szomália kapcsán egyébként az általános béke és a helyi viszonyok normalizálásában a török kormány közvetítői szerepre tör.⁴⁶

Mint korábban említettük Törökország stratégiai partnerként tekint az Afrikai Unióra, mellyel nem csak politikai és gazdasági, de biztonságpolitikai együttműködése is van. Több afrikai ország vesz részt abban a programban, amelyben csendőröket képeznek ki, illetve török rendőrök szolgálnak elefántcsontparti, libériai és kongói ENSZ műveletekben. Katonai téren egyelőre csak néhány afrikai állammal – Egyiptom, Etiópia, Mali, Ghána, Gambia stb. – van kiképzési, műszaki és tudományos együttműködési megállapodása az országnak, de ez irányban várható fejlődés. Az elmúlt években az egyre erősebb török hadipar is egyre nagyobb érdeklődéssel tekint az afrikai országokra.⁴⁷ A kétévente megrendezett védelemipari kiállításokon nem csak hogy egyre több afrikai ország képviselteti magát, de már több üzlet is kötött a felek között. A török hadipar számára dolgozó 200 cég közül több jelen van az afrikai kontinens

⁴⁴ <http://www.thenational.ae/thenationalconversation/editorial/turkey-leads-with-investment-in-north-africa> (letöltés: 2012.01.15.)

⁴⁵ Mehmet Özkan, i. m.

⁴⁶ <http://www.haberler.com/turkiye-ile-afrika-arasindaki-stratejik-ortaklik-3197164-haberi/> (letöltés: 2012.01.15.)

⁴⁷ http://turkey.setimes.com/en_GB/articles/ses/articles/features/departments/world/2011/10/20/feature-01 (letöltés ideje: 2012.01.24)

országában is, igaz főként a dél-afrikai hadipari cégekkel működnek együtt,⁴⁸ de ez év szeptemberében magas rangú katonai és hadipari képviselők tárgyaltak az együttműködés formáiról Ghánában, Nigériában, Kamerunban és Kenyában. A török hadipari cégek ugrásra készen várják az észak-afrikai országok stabilizálódását is, ahol további lehetőségek nyílhatnak számukra.⁴⁹

A TUSKON⁵⁰ az İHH⁵¹ és a TİKA⁵²

Az Afrika-tervezet beindítása és életben tartásában két civil szervezetnek jutott kiemelkedő szerep, a TUSKON-nak, valamint az İHH-nak. Előbbi 2005-ben alakult Isztambulban. Mára, gyakorlatilag minden törökországi megyében képviselteti magát, és mintegy 33 260 befektető érdekeit tartja szem előtt Afrikában. A megalakulás utáni első évben, a szervezet rögtön egy nagy ívű, „török-afrikai külkereskedelmi híd” elnevezésű kampányt és összejövotelt szervezett. Ennek sikerességét jól mutatja, hogy a rendezvényen 500 afrikai mellett 1700 török üzletember is megjelent. Az afrikai országok részéről 20 miniszter és 40 magas rangú bürokrata is csatlakozott a rendezvényhez.⁵³ A társaság vezetője 2005-től kezdődően az üzleti világban jól ismert, Rızanur Meral.⁵⁴ A TUSKON-t sem a politikai, sem pedig a gazdasági élet képviselői nem hagyhatják figyelmen kívül, hiszen az a világ 16. legnagyobb gazdaságát – Törökország egyben a G20 egyik tagja is – képviseli, programjain pedig a kormány vezető képviselői vesznek részt. A szervezet 40 000 üzleti megbeszélést szervezett török és afrikai gazdasági csoportok között, illetve 200 üzleti és befektetési delegációt szerveztek az afrikai országokba.⁵⁵

A másik szervezet sok tekintetben kiterjedtebb tevékenységet folytat. Az İHH a jótékonyági akciókon túl a kulturális és oktatási kapcsolatrendszer fejlesztését kezeli prioritásként. Az önkéntesség elvét hangsúlyozva próbál segítséget nyújtani minden nélkülöző számára, legyen az a világ bármely pontján. Egyik szlogenjük szerint fenn kell tartani a „változatlan, örök értékek

⁴⁸ <http://www.defpro.com/news/details/24353/> (letöltés: 2012.01.24.)

⁴⁹ <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkish-defense-firms-target-africa-2011-09-19> (letöltés: 2011.01.24.)

⁵⁰ Törökországi Munkavállalók és Iparosok Konföderációja

⁵¹ Emberi Jogot és Szabadságot Segítő Alapítvány

⁵² Török Nemzetközi Együttműködési és Fejlesztési Ügynökség

⁵³ küldő országok névsora: Burkina Faso, Algéria, Csád, Etiópia, Marokkó, Ghána, Dél-Afrikai Köztársaság, Kamerun, Kenya, Kongó, Líbia, Madagaszkár, Malawi, Egyiptom, Mauritánia, Mozambik, Nigéria, Niger, Közép-Afrikai Köztársaság, Szenegál, Szudán, Tanzánia, Uganda, Jemen, Libéria, Elefántcsontpart, Egyenlítői-Guinea, Gabon, Mali, Togo és Tunézia
Lásd <http://www.tuskon.org/faaliyet/detay.php?id=18> (letöltés: 2012.01.13.)

⁵⁴ Rızanur Meral 1958-ban Elazığ városában született, katonacsaládban. Tanulmányait Diyarbakirban végezte. Bővebben lásd <http://www.tuskon.org/basin/detay.php?id=305> (letöltés: 2012.01.13.)

⁵⁵ Mustafa Gunay : Turkey Africa relations - http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/140411_gunay.pdf (letöltés: 2012.01.17.)

jelentőségét, a mai, változó világban”.⁵⁶ Az Afrikára korlátozódó tevékenységükben hangsúlyos szerephez jut a vallás. A szükségletek kielégítése nem csak az alapvető élelmiszeripari, tisztálkodási termékekre vonatkozik. A Korán-osztások, mecsetépítések ugyancsak a szükséges segítségnyújtás kategóriájába tartoznak.⁵⁷ Ramadán idején például már évek óta az afrikai éhezők számára szerveznek gyűjtést, segélyakciót.⁵⁸

A TIKÁ szervezetet a Török Fejlesztési és Együttműködési Politikának céljainak megfelelően 1992-ben hozták létre, a miniszterelnök, illetve külügyminisztérium alárendeltségében. A szervezet együttműködik a különböző kormánysszervezetekkel, más nemzetközi szervezetekkel – UNIDO, UNDP, OECD stb. – illetve azokkal az országokkal, ahol különböző, főként hosszútávon működő segélyprogramokat – gazdasági, szociális, képességfejlesztési és kulturális – koordinál.⁵⁹ A TIKÁ ezeket a programokat Közel-keleten, a Balkánon és Kelet-Európában, Kaukázusban és Közép-Ázsiában, Kelet-Ázsiában, valamint Afrikában működteti, főként azokban az országokban, amelyekkel Törökországnak kulturális, és történelmi kapcsolatai vannak.⁶⁰

A szervezet 2002-ben még csak 85 millió USD-t költött különböző segélyprogramokra, támogatásokra, amely folyamatosan növekedve elérte 2008-ra a 780 millió USD-t. Ebből az összegből az afrikai kontinensen zajló programok 51,73 millió USD – 6,6 %-a a teljes összegnek – támogatáshoz jutottak.⁶¹ 2010-ben ez az összeg elérte a 967 millió USD-t.⁶² A támogatott országokból kiemelkedik Szudán, ahol 13,21 millió USD értékben valósítottak meg különböző programokat. Szudán egyébként a 13. a TIKÁ szervezettől segílyt kapó országok között. A szervezet jelenleg 23 országban 26 irodát működtet, ebből három található az afrikai kontinensen: Etiópiában (2005), Szudánban (2006) és Szenegálban (2007).⁶³ A TIKÁ afrikai programjai főként az egészségügy, a

⁵⁶ <http://www.ihh.org.tr/misyonumuz/> (letöltés: 2012.01.13.)

⁵⁷ <http://www.ihh.org.tr/etiopya-kur-an-i-kerim-dagitimi-projesi/> (letöltés: 2012.01.13.)

⁵⁸ <http://www.ihh.org.tr/ihh-bu-ramazan-da-neler-yapacak/> (letöltés: 2012.01.13.)

⁵⁹ A TIKÁ programjai között található egy olyan, aminek a keretében rendőrök kapnak speciális oktatást, ahol fegyverhasználatot, illetve terrorizmus elleni technikákat és hírszerzési ismereteket tanítanak nekik.

⁶⁰ Az ENSZ által 2011. május 09-13 között Isztambulban szervezett a „legkevésbé fejlett országokkal” kapcsolatos konferencián elhangzott előadásból, amelyet a TIKÁ képviselője tartott a konferencián résztvevők számára. - http://www.ecocci.com/DC/PDF/19.04.201017_34Presentation%20of%20TIKA.pdf (letöltés: 2012.01.17.)

⁶¹ Dr. Rahman Nurdun, TIKÁ képviselő előadása 2010. április 05-09, Isztambul - <http://www ldc4istanbul.org/uploads/TIKA&TDC.pdf> (letöltés: 2012.01.17.)

⁶² Az ENSZ által 2011. május 09-13 között Isztambulban szervezett a „legkevésbé fejlett országokkal” kapcsolatos konferencián elhangzott előadásból, amelyet a TIKÁ képviselője tartott a konferencián résztvevők számára. - http://www.ecocci.com/DC/PDF/19.04.201017_34Presentation%20of%20TIKA.pdf (letöltés: 2012.01.17.)

⁶³ Africa cooperation with new and emerging development partners: Options for Africa’s development - http://www.un.org/africa/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf (letöltés: 2012.01.19.)

mezőgazdaság, a biztonságos ivóvíz biztosítása, az oktatás, és a humanitárius (segély) programok területén működnek.⁶⁴

Összegzés

Ha a jelenlegi gazdasági tendenciák folytatódnak, az évtized végére Törökország komoly hídfőállásokat építheti ki az afrikai kontinens egészén. A kiaknázatlan lehetőségek számának természetesen csökkenésével a verseny kiéleződése várható. A világpiacon Kína, India és Brazília mellett egyelőre kevésnek tűnik ugyan a török tőke jelenléte, ám a népesség és a gazdasági teljesítmény figyelembevételével Törökország szerepe is markánsabbá válhat.⁶⁵ Tágabb dimenzióban ez az európai és amerikai gazdasági tendenciákon is változtatható.⁶⁶ Ahmet Davutoğlu kijelentése szerint a „sorsközösség és a közös múlt vállalása a jövőbeni kapcsolatokat nagymértékben átalakíthatják”.⁶⁷

⁶⁴ Dr. Rahman Nurdun, TIKÁ képviselő előadása 2010. április 05-09, Isztambul - <http://www ldc4istanbul.org/uploads/TIKA&TDC.pdf> (letöltés: 2012.01.17.)

⁶⁵ Egyelőre a török külkereskedelem 5 %-a esik afrikai országokba. Forrás http://www.thisisafricaonline.com/news/fullstory.php/aid/106/Turkey_92s_change_of_direction.html (letöltés: 2012.01.15.)

⁶⁶ Bár nem tartozik szorosan a témához, Egyiptom kapcsán a WikiLeaksre feltett egyes brit dokumentumok arról számolnak be, hogy túl gyorsan nőnek a török befektetések száma Egyiptomban. A 250 török tőkével működő vállalkozás nagyjából 40.000 embernek ad munkát Egyiptom-szerte. Lásd <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=us-cable-evaluates-turkish-investments-in-egypt-2011-02-16> (letöltés: 2012.01.13.)

⁶⁷ <http://www.focushaber.com/-turkiye-ile-afrika-nin-kaderi-bir-h-95582.html> (letöltés: 2012.01.15)

KONZULTÁCIÓ

SZABÓ CSABA

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS MAGYARORSZÁG BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJÁNAK VIZSGÁLATA A SZÉLSŐSÉGES VALLÁSI CSOPORTOK VONATKOZÁSÁBAN

Absztrakt

Jelen cikk igyekszik bemutatni a szélsőséges vallási csoportok kockázati tényerésének problematikáját, különös tekintettel a nemzetbiztonságot veszélyeztető biztonsági kockázatok és kihívások függvényében. Külön kitérünk Magyarország új nemzeti biztonság i,¹ valamint az Európai Unió belső biztonsági stratégiájára,² amely biztonsági stratégiák elemzésével rávilágítunk azokra a sarkalatos pontokra, amelyek a magyar és az európai társadalmi rend aktuális problémáit vetíti elének a vallási csoportok befolyásoló eszmerendszerének vonatkozásában. Átfogó képet adunk az állam és az egyén biztonságát veszélyeztető egyes kihívások és kockázatok értékelésének bemutatásával a radikális vallási csoportok lehetséges támadásainak lokalizálása céljából.

Kulcsszavak: Nemzeti biztonsági stratégia, Európai Unió, szélsőséges vallási csoportok, terrorizmus, kiberbiztonság, vallás, egyházak, lokalizáció, gazdasági válság.

Abstract

The present article attempts to show the risk posed by the gaining ground of the extreme religious groups, with special regard to security risks and challenges which endanger our national security. We separately cover Hungary's new national security strategy and the European Union's internal security strategy, and with the analysis of these security strategies we highlight those cardinal points that reflect the current problems of the Hungarian and European social order, with reference to the influential ideology disseminated by the religious groups. We offer a comprehensive picture evaluating the individual challenges and risks endangering the safety of the state and the individual, with the objective of localizing and identifying the possible threats posed by radical extreme groups.

¹ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata, Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám.

² Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája. A Bel- és Igazságügyi Tanács 2010. február 25–26-i ülésén elfogadott szöveget a 2010. március 25–26-i Európai Tanács jóváhagyta. (In: <http://bookshop.europa.eu/hu/az-eur-pai-uni-bels-biztons-gi-strat-gi-ja-pbQC3010313/?CatalogCategoryID=FLIKABstbqUAAAEjs5EY4e5L> letöltés ideje: 2012.04.15.)

Keywords: *national security strategy, European Union, extreme religious groups, terrorism, cyber security, religion, churches, localisation, economic crisis.*

Bevezetés

Magyarország 2004-es Nemzeti Biztonsági Stratégiájának elfogadása óta jelentős változás következett be a globális biztonságpolitika terén, valamint hazánk közvetlen biztonsági környezetében, továbbá az euro-atlanti integrációs szervezetek életében és struktúrájában egyaránt.

Életbe lépett az Európai Unió Lisszaboni Szerződése, amely szerződés 1a. cikkely értelmében az Unió az emberi értékek az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul.³ A 16c. cikkely szerint az Unió tiszteletben tartja, és nem sérti az egyházak és vallási szervezetek vagy közösségek nemzeti jog szerinti jogállását a tagállamokban.

Láthatjuk, hogy a Lisszaboni Szerződésben foglaltak nagymértékben tiszteletben tartják a világnézeti szervezetek nemzeti jog szerinti jogállását, valamint elismerve vallási identitásukat az Unió nyílt és átlátható kapcsolatot tart fenn ezekkel az egyházakkal és szervezetekkel.

Az alapvető emberi jogok az egyházak és a szélsőséges vallási csoportok viszonyításában

A szélsőséges vallási szervezetekkel ellentétben az egyetemes vallási örökséget képviselő bejegyzett egyházak és szervezetek vezetői arra törek-szenek, hogy működésük megfeleljen a törvényi előírásoknak, mivel csak így képesek hitéleti útmutatást és vallási tanítást nyújtani, hogy a hívők erkölcsileg és jogilag (kánonjog és egyetemes jog) megfelelő életet éljenek.⁴ A Lisszaboni Szerződés lehetőséget teremt továbbá arra is, hogy a védelem területén szorosabban együttműködni kívánó tagállamok megerősítsék együttműködésüket, amelyek segítségével az EU hatékonyabban tud fellépni a határokon átnyúló nemzetközi bűnözéssel, az illegális migrációval, az etnikai- és vallási kisebb-

³ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C306, 2007.12.17. –pp. 1-231.

⁴ Magyarországi Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház, Magyarországi Evangélikus Egyház, Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség, Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus - Magyarországi Ortodox Exarchátus, Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház, Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye, Orosz Ortodox Egyház Magyar Egyházmegyéje, Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete, Magyarországi Baptista Egyház, Hit Gyülekezete.

ségek problémáival, valamint az ember-, fegyver- és kábítószer-kereskedéssel szemben.⁵

Az Európai Unió tagállamai a szerződés aláírásával kijelentik, és kötelezőnek tekintik önmagukra nézve, hogy a szabadság jogintézményének elve az adott ország jogállamiságának részét képezi. Az Uniós alapvető jogok megegyeznek a nemzeti alapvető jogokkal, amelyek garantálják az állampolgárok érdekeinek érvényesítését. Az alapvető emberi jogok érvényesítésének garantálása már a csatlakozási tárgyalások egyik sarkalatos pontját képezik, olyan értelemben, hogy a csatlakozási szándékukat kinyilvánító államok elkötelezik magukat az emberi jogok érvényesítése mellett. Ezeknek a jogoknak a megszegése esetén az adott tagállam súlyos szankciókkal nézhet szembe. A szabad vallásgyakorlás, mint alapvető emberi jog, meghatározza az Unió jogérvényesítésének dinamikáját és struktúráját.

A szélsőséges vallási felekezetek és szervezetek tagjai az alapvető emberi jogok figyelembevétele nélkül hirdetik és terjesztik az általuk hitelesnek tartott vallási eszméket és ideológiákat. Ezeknek a szélsőséges eszméknek a terjedése nem minden részében jelenti a szélsőséges radikalizmus táptalajából származó eszméknek és a vele járó nemzetellenes tevékenységeknek a térnyerését, de a legtöbb esetben nemzetbiztonsági kockázatot rejtenek magukban. Az állampolgárok jogosan várják el, hogy az Unió megküzdjön a biztonságukat fenyegető veszélyekkel, hogy megvédje őket a terrorizmustól és a súlyos, szervezett, vagy határon átnyúló bűnözéstől. A bűnszervezetek minden esetben kihasználják az Európai Unió által nyújtott jogi és gazdasági rendszereknek a gyengeségeit és sebezhetőségeit. A szélsőséges vallási csoportok működésének és a tagságukhoz tartozó személyek felderítésének feladata elsősorban a nemzeti bűnüldöző hatóságok, és a nemzetbiztonságot koordináló szervek feladatkörébe tartozik. A határokon átnyúló egy, vagy több tagállamot érintő, elsősorban az információk elemzésének és értékelésének összehangolt munkáját igénylő feladatok esetén a hágai székhellyel működő EURO POL segíti a folyamatban lévő nyomozások sikerességét.

Figyelembe kell venni, hogy a szélsőséges vallási csoportok nem csak arra törekszenek, hogy az Európai Unió országaiban a jogi- és gazdasági lehetőségeket kihasználva anyagi javaikat gyarapítsák, hanem, hogy vallási szervezetekké alakulva segítsék az illegális migrációt az Unió belső térségei felé.⁶ Kiemelt veszélyforrásnak kell tekinteni, hogy egyes szélsőséges vallási csoportok elsődlegesen azt a célt tűzték ki, hogy az adott nemzet politikai és gazdasági szegmensében biztosítsanak önmaguknak irányító szerepet. Ezt úgy szándékoznak elérni, hogy a stratégiaileg fontos, vezető pozícióban lévő

⁵ Útmutató a lisszaboni szerződéshez. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság. Belgium, 2009. –p 7.

⁶ Szabadság, biztonság és igazságosság mindenkinek. Bel- és igazságügy az Európai Unióban. Európa mozgásban sorozat. Luxembourg, 2005. –p. 7

személyt, vagy személyeket a vallás közösségépítő eszméjén keresztül, saját önpusztító szellemiségüket továbbadva terrorfenyegetés, vagy egyéb radikális eszközökkel befolyásuk alá kényszerítsék. További lehetséges veszélyes csatlakozási pont, ha a már bejegyzett egyházként működő vallási szervezeten belül próbálnak kiépíteni bázist maguknak, így többnyire rejtve tevékenykedhetnek.

Egyházzá nyilvánítás előtt részletesen meg kell vizsgálni a kérelmet benyújtó szervezeteket, hiszen csak így biztosítható a Magyarország Nemzetbiztonsági Stratégiájában, valamint az Európai Unió belső biztonsági stratégiájában megfogalmazott biztonsági koncepció.

Az európai unió belső biztonsági stratégiája a szélsőséges vallási csoportok működésének tekintetében

Az Európai Unió 2003. decemberben elfogadta az európai biztonsági stratégiát, amely Európa biztonságának külső dimenziójával foglalkozik. Az Európai Tanács 2010. februárban kiegészítette az alapstratégiát a belső biztonsági stratégia elfogadásával.⁷

A Schengeni Egyezmény életbelépésével, majd szakaszos bővítésével megnyílt a lehetőség, egy határok nélküli, egységes Európai Unió létrehozására.⁸ Az egységes Európa gazdaságilag, biztonságilag és jogilag is megfelelő alapot nyújt a határokon átnyúló élet megteremtéséhez. A vallás által a hitéletet gyakorló emberek egy közös lelki gyakorlatot koordináló értékorientációt építenek be személyiségükbe, amely által áthidalható az eltérő nyelvből és kultúrából adódó különbözőség.⁹ Az Európai Uniónak, mint egységes társadalmi, gazdasági és politikai közösségnek szembe kell nézni a veszélyt jelentő, támadó tevékenységekkel.¹⁰

A Belső Biztonsági Stratégia egyik legfontosabb küldetése, hogy biztonságot teremtsen az állampolgárok részére. A biztonság (közbiztonság, jogbiztonság, szociális biztonság, gazdasági biztonság, alapvető állampolgári jogok érvényesülésének biztonsága) alapvető értékeinek gyakorlati megteremtése nagymértékben befolyásolja a demokráciák minőségét. A stratégia önmagában nem képes létrehozni az emberek biztonságérzetét befolyásoló ideális állapotot, mivel ezen állapot alapját képező elveket és iránymutatásokat a már megtörtént cselekmények és események (ember, vagy természet által okozott) elemzése és

⁷ A féléves spanyol elnökség alatt került elfogadásra az Európai Biztonsági Stratégiát kiegészítő belső biztonsági stratégia, amelyet egyhangúan fogadott el az Európai Tanács. A stratégiát a 2010. március 25–26-i Európai Tanács ülésén hagyták jóvá.

⁸ Schengeni Egyezmény, (In: <http://www.euvonat.hu/index.php?op=szerzodesek&id=4> letöltés ideje: 2012.04.15.)

⁹ Speaking for Europe, Languages in the European Union. Belgium, 2008. –p 11.

¹⁰ Szélsőséges vallási csoportok, terrorizmus, szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelelem, számítástechnikai bűnözés, emberkereskedelelem, kiskorúak szexuális kizsákmányolása gyermekpornográfia, gazdasági bűnözés és korrupció, fegyverkereskedelelem és a határokon átnyúló bűnözés.

értékelése biztosítja. A stratégia alkalmas a biztonsági iránymutatások összegyűjtésére, valamint a lehetséges cselekvési módozatok kiválasztására. A biztonsági stratégia értelmezése és végrehajtása tagállamonként eltérő komplexitással működik, hiszen a biztonságot befolyásoló támadó tevékenységek változatos formában vannak jelen.

Elsődleges feladat feltérképezni a - legtöbb esetben rejtett formában - működő egyének, vagy csoportok területi és ideológiai lefedettségét és ez által meghatározhatóvá válik a működési egység objektivitásának célja. Az EU biztonsági stratégiája megfogalmazza a mindenkit érintő veszélyeket és kihívásokat, valamint átfogó és meghatározó módon megállapítja a közös biztonságpolitikát, valamint az alátámasztó alapelveket.¹¹

A vallási alapokon szerveződő terrorizmus fenyegetettségének veszélye

Az Európai Unió belső biztonságát fenyegető veszélyek közül a legfontosabb a terrorizmus térnyerésének a veszélye. A terrorizmus meghatározása Benjamin Netanjahu¹² megfogalmazása szerint a polgárokra gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.¹³ A terrorizmus bűncselekmény. A terrorizmus nem veszi figyelembe az emberi életet és a demokratikus értékeket. Elterjedése, katasztrofális következményei a radikalizálódás útján történő toborzási képessége és a propagandának az interneten keresztül való terjesztési lehetősége, valamint a finanszírozásának különböző módjai a terrorizmust a nemzet biztonságát jelentősen és egyre fokozottabban fenyegető veszéllyé teszi.

A terrorizmus egyik válfajának tekinthető a szélsőséges vallási csoportok, amelyeknek elsődleges célja a vallási ideológiák terjesztése, ezáltal olyan meghatározott cselekmények végrehajtása, amely által nyomás gyakorolható a célként kiválasztott nemzet politikai irányításra, valamint a közigazgatási, gazdasági, és energetikai intézmények működésére. A szélsőséges vallási csoportok a hitéleti az egyházi, valamint a vallási alapokat felhasználva, szinte észrevétlenül beépülnek és terjeszkednek az állam működését befolyásoló

¹¹ Az objektivitás célján elsősorban a tárgyilagosság célját értjük, olyan értelemben, hogy a nemzetbiztonság szempontjából kockázatot jelentő szervezetek, csoportok, vagy egyének lehetséges céljai határozható meg, ami nem minden esetben esik egybe a ténylegesen bekövetkező eredmény orientált feladat végrehajtásával. Azonban a tárgyilagosság (objektív) cél megfogalmazásával meg lehet határozni a felderítési koncepció irányát.

¹² Katona, diplomata és Izrael állam kilencedik miniszterelnöke. Diplomata tevékenységének köszönhető, hogy a világ közvéleménye megismerte Izrael állam veszélyeztetettségének biztonsági tényezőit és térségben rejlő kockázatokat. Israel Ministry of Foreign Affairs. (In: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Facts+About+Israel/State/Benjamin+Netanyahu.htm> letöltés ideje: 2012.04.22.)

¹³ Dr. Boda József: A nemzetközi terrorizmus és az ellene való összefogás szükségessége, lehetőségei. –p 1. (In: <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/osszefogas.pdf> letöltés ideje: 2012.04.20.)

szervezetek, vagy személyek között, így nagymértékű zavart keltenek. Ennek a folyamatnak a végrehajtása az idő kontinuitásának, valamint a cél elérésének függvényében változik.

Vallásszociológiai szempontból megkülönböztetjük egymástól az egyház a felekezet és a szekta alapfogalmát.

Az egyház keresztény hívek összességének valamelyik szervezett közössége. Az egyház, vallásfelekezet, vallási közösség azonos hitelveket valló természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező és az Országgyűlés által elismert autonóm szervezet, amely elsődlegesen vallási tevékenység gyakorlása céljából jön létre és működik.¹⁴ A vallásfelekezet hivatalosan szervezett vallási közösség a kereszténység egészébe tartozó irányzatok egyike.¹⁵

A szekta a nagyobb vallási közösségtől tudatosan leszakadó és az ellen harcoló kisebb vallási közösség, amely bizonyos tanításokat egyoldalúan hangsúlyoz és tagjaitól általában szigorúbb destruktív magatartást követel. Vallásos szektának nevezünk minden olyan csoportot, amelynek tagjai az ideológiai választékosság és a hierarchikus összesség elvét érvényesítik gondolkodás-módjukban és megnyilvánulásukban.¹⁶ Megkülönböztetünk gazdasági, kereskedelmi és politikai alapokon szerveződő vallási szektákat.

A vallásos szekták tanítása eltér az adott társadalomban tradicionális többségi vallásokétól, kis létszámú, zárt közösségek, tagjaikat akár pszichológiai erőszakkal is elkülönítik a többségi társadalomtól és végül tagjaik számára deviáns életmódot írnak elő, és ez által súlyos személyiségzavart okoznak. Vannak olyan csoportok, amelyek tanítása alig tér el az egyházakétól, de a legtöbb esetben a tanításban megfogalmazott látásmód zavaró tényezőként hat a csoport tagjaira, amelynek hatására megváltozik a személyiség addigi állapota. Ez a változás nemzetbiztonsági kockázatot rejt magába abban az esetben, ha a személy fontos társadalmi megbízatást tölt be. A vallási szekták világról, politikáról, gazdaságról és társadalomról alkotott látásmódja eltér a köznapi értelemben vett beavatkozási és irányítási modelltől. Ideológiájuk és látásmódjuk legtöbb esetben a titkos információszerzés lehetőségét vetíti elő tagjai számára, mint megvalósítandó célt. A vallási szekták klasszikus értelemben vett terrorista tevékenységeket nem hajtanak végre, sokkal nagyobb hatalomként értékelik a társadalmi és politikai elfogadottságot, mivel csak így tudják legalizálni tevékenységüket. Azonban a legalizált felekezeti tevékenységek, események és liturgiák mögött az irányítás és a befolyásolhatóság tevékeny

¹⁴ 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló, Magyar Közlöny, 2011. évi 166. szám, -p 41622

¹⁵ Vallásszociológiai alapfogalmak, Vallás? Felekezet? Szekta? (In: <http://eklezsia.hu/Apologia/lexikon/vallasszociologiai.html#FELEKEZET> letöltés ideje: 2012.04.21.)

¹⁶ ARWECK, Elisabeth: Researching New Religious Movements: Responses And Redefinitions, New York, 2006. -p 167

szerepköre bontakozik ki világosan. Ezek a többnyire zárt vallási közösségek nehezen fogadják be tagjaikat, ennél fogva csak nagy áldozatok árán engedik (ha engedik) kilépni tagjaikat soraikból.

Világosan kell látni, hogy a vallási alapokon szerveződő szekták, radikális eszméket követő vallási szervezetek, vagy csoportok csak olyan országok ellen és földrajzi területeken folytatnak terrorista tevékenységeket, ahol érdekükben áll, valamint céljaik között szerepel a társadalom befolyásolása a politikai irányítással szemben. Minden más esetben ezek a csoportok meghatározott céljaik elérésére törekszenek, amelyek végrehajtására információt szolgáltató személyekre van szükségük.

Az információkat szolgáltató személyeket két féle képen vehetik irányításuk alá.

- A már évek óta az adott állam közigazgatásában, vezetésében, irányításában, politikai életében szerepet betöltő személyt bevonják a vallási alapokon nyugvó közösségükbe. A legtöbb esetben családi, baráti, vagy munkahelyi emberi kapcsolatok alapján veszik fel a személlyel kapcsolatot.
- A másik esetben már a vallási csoport egyik kiképzett tagját juttatják be az állami, közigazgatási érdekszférába.¹⁷ Ebben az esetben már a konkrét végrehajtandó cél elérése érdekében juttatják be a személyt, vagy személyeket a közigazgatás kiemelten fontos szervezeteibe.¹⁸

Az így megszerzett információkat felhasználhatják a megkönyékezett, vagy megfigyelt személy zsarolására, további törvénytelen cselekmények elvégzésének végrehajtására az elérendő cél érdekében. Az Európai Unión belül ritkán következik be tényleges fizikai erőszakot követelő terrorista cselekmény. További vizsgálatok tárgyát képezheti a vallási csoportok és szervezetek részletes vizsgálata, kiemelten kapcsolatrendszerük, tevékenységük, céljaik és tagjaik tekintetében. Fontos, hogy kellően átlátható képet kapjunk ezeknek a csoportoknak tényleges tevékenységéről, hiszen csak így szavatolható a kihívásoknak való megfelelés az Európai Unió határain belül, valamint szövetségeseink területein egyaránt.

Azonban a lehetőségek szintjén mérlegelni kell olyan kockázati tényezőket nyújtó biztonsági veszélyforrásokat, amelyek kihatással lehetnek, mind az Európai Unió, mind Magyarország biztonságára. Ezek a biztonsági kockázatok elsősorban a közel-keleti folyamatokból bontakoznak ki, ahol hazánk szerepvállalása áttételes hatást gyakorolhat Magyarország biztonságpolitikájára.

¹⁷ A kiképzés alatt ebben az esetben oktatási, műveltségi, kulturális és ideológiai fejlődést értünk, mivel a megpályázandó állami, vagy közigazgatási munkakör elnyeréséhez magas szakmai kvalitásokkal rendelkező szakember szükséges.

¹⁸ Ezek a kiemelten fontos szervezetek a következők lehetnek: rendőrség, nemzetbiztonsági szolgálatok, kormányzati hivatalok, országgyűlési hivatalok, adóhivatal, politikai pártok.

Jelentős terrortámadásnak feltehetően nem leszünk a célpontjai, még ha ez teljesen nem is zárható ki. Egy nagyobb támadás esetleges destabilizáló gazdasági hatásai azonban negatívan érinthetnek bennünket, bárhol is történjék.¹⁹

A biztonsági kihívásoknak való megfelelés érdekében az Európai Unió tagállami saját nemzeti biztonságpolitikával és stratégiai módszerekkel rendelkeznek, továbbá a szomszédos államok,²⁰ vagy nemzetközi szervezetek²¹ között kormányzati szinten kétoldalú-, vagy többoldalú, valamint regionális biztonságpolitikai megállapodásokat kötnek a lehetséges fenyegetések megakadályozásának és elhárításának céljából.

Egyes biztonsági kockázatok elemzése a vallási radikalizmus orientációjának tekintetében

A Nemzeti Biztonsági Stratégia legfontosabb rendeltetése, egy megfelelően kialakított és működőképes biztonsági koncepció létrehozása, amely által hazánk érvényesíteni tudja nemzeti biztonsági érdekeit.

Figyelembe kell venni azon elgondolást, hogy Magyarország ellen irányuló, hagyományos fegyverekkel végrehajtott támadás esélye elenyésző mértékű. Azonban hazánk katonai szövetségeseinek lehetséges veszélyeztetettsége, jelentős mértékben növeli egy esetleges támadás esetén a konfliktusba való integrálódás veszélyét. Legfőképpen elméleti, de gyakorlati szinten is tisztában kell lenni egy koncentrált támadás katonai elhárításának lehetőségével. Magyarország biztonsági stratégiája kiemelt figyelmet fordít a nem hagyományos fegyverekkel megvívandó veszélyhelyzetek és támadások megelőzésére. Ilyen távoli biztonsági kockázatot jelent az interkontinentális fegyverek terjedésének veszélye, amely határokon átívelő veszélyhelyzetet teremt.

A vallási radikalizmus működési és felépítési alapkoncepcióját elemezve látható, hogy filozófiai gondolkodásuk eltér a keresztény értékek támogató és segítő eszmevilágától. Közös pont a vallás, amely szimbolikájának együttes eredetéből adódóan más és más irányból közelíti meg a történelmi segítés nézőpontját.

¹⁹ Rostoványi Zsolt: A biztonság kérdése a Közel-Keleten. Stratégiai kutatások: Kutatási jelentések: A Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Tudományos Akadémia közötti megállapodás keretében végzett stratégiai kutatások főbb eredménye. –p 145. (In: <http://mta.hu/fileadmin/2009/strategia/Iszlam.pdf> letöltés ideje: 2012.06.01.)

²⁰ 185/1997. (X. 31.) Korm. rendelet, A Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovén Köztársaság Kormánya között sugaras veszélyhelyzet esetén adandó gyors értesítésről Budapesten, 1995. július 11-én aláírt egyezmény kihirdetéséről (In: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700185.KOR letöltés ideje: 2012.04.21.)

²¹ 1997. évi I. törvény, A nukleáris biztonságról a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség keretében Bécsben, 1994. szeptember 20-án létrejött Egyezmény kihirdetéséről. (In: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700001.TV letöltés ideje: 2012.04.21.)

Pénzügyi és gazdasági változások biztonsági kockázata

A globális pénzügyi és gazdasági válság hatása nagyon érzékenyen érintette hazánk pénzügyi stabilitását. A kiegyensúlyozott gazdasági értékek megóvása érdekében jelentős erőforrást kell felhasználni a pénzügyi stabilitás és a gazdasági növekedés elősegítésére. Ez jelentős többlet terhet jelent az állampolgárok számára, valamint szigorítást eredményez az állami költségvetés intézményében. Az állami költségvetés hatékony felosztása lényeges szempont hazánk nemzetbiztonsági kérdésében, hiszen az állam működőképessége meghatározza a kialakuló problémák megoldásának lehetőségét. A pénzügyi és gazdasági válság hatására kialakult bizonytalan gazdasági környezetben a dinamizmus és a hatékonyság megőrzése érdekében, éves költségcsökkenés prognosztizálható a nemzetbiztonság tekintetében.²² A költségvetés negatív irányú eltolódása esetén, feladat dekoncentráltság léphet fel, amely növeli hazánk nemzetbiztonságának sérülékenységét.

A gazdasági válság által sújtott országok esetében, kiemelt figyelmet kell fordítani a lakosság elégedetlenségi mutatójának alakulására. A globális piacgazdaság által diktált árak növekedését nem tudja ellensúlyozni a bérek reálértékének stagnálása, súlyosabb esetben csökkenése.

A kialakult instabil gazdasági környezetben az egyházak pénzügyi támogatottsága nem csökken, mivel az emberek lelki támogatást és problémamegoldó struktúrát remélnek a vallási tanítások által. Az egyházak a hitrendszer gyakorlatias hídját képezik a hívek számára, de ezek a szervezetek nem szigetelnek el magukat a társadalomtól, hanem a közösség érdekében jelentős szerepvállalással bírnak.²³ Az egyházak és a vallási szervezetek állami támogatásból, valamint a hívők által befizetett adományokból és egyéb gazdasági jellegű tevékenységből tartják fenn magukat.²⁴

A radikális szemléletű vallási szervezetek céljaik elérésének érdekében megteremtik a pénzügyi stabilitás lehetőségét, egy töke erős személy, vagy gazdasági vállalkozás megnyerésével. A stabil gazdasági alapok megteremtik a lehetőséget, hogy eredményt érjenek el az állami nemzetbiztonsági szervekkel szemben. A globális pénzügyi és gazdasági válság elmélyülése teret enged a szélsőséges vallási csoportok térnyerésének. Az elhúzódó válság gyengíti hazánk biztonsági intézményrendszerét a nemzetközi szervezetek és az együttműködési keretek kohézióját és csökkenti a biztonságra fordítható források mennyiségét. Mindezen változások megkövetelik a rendelkezésre álló források innovatív és hatékony felhasználását. Ezen a téren tovább erősödik

²² A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat jövőképe. (In: <http://www.nbsz.gov.hu/docs/jovokep.pdf> letöltés ideje: 2012.04.21.)

²³ Az egyházak - gazdasági válság – erkölcs. (In: http://vallas.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=102242 letöltés ideje: 2012.04.21.)

²⁴ Boltok, könyvkiadók, éttermek, szálláshelyek működtetése, kegytárgyak és vallási relikviák árusítása, szentségek szolgáltatása, tanítási tevékenységek, felsőoktatási tandíjak befizetése.

annak a szövetségi koncepciónak a jelentősége, miszerint a több nemzeti együttműködésben rejlő lehetőségek tudatosabb kihasználása erősíti biztonsági képességeink erősödését.

Magyarország aktív szerepet vállal a NATO és az EU válságkezelő tevékenységében, műveleteiben és misszióiban, valamint a hozzájuk szükséges képességek nemzeti és kollektív keretek között folytatott fejlesztésében és koordinálásában. A válságkezelő területen tartózkodó polgári személyekre, kutatókra, valamint a műveletekben résztvevő katonákra potenciális veszélyt jelentenek a szélsőséges vallási csoportok radikális tagjai, akik céljaik elérése érdekében gátolják a meghatározott biztonsági tevékenység végrehajtását.²⁵

Magyarország terrorveszélyeztetettsége alacsony, ugyanakkor külföldi eredetű, vagy a külföldi magyar érdekeltségek elleni támadással számolni kell. Emellett külföldi terrorcselekményeknek is lehetnek hazánkat érintő biztonsági és gazdasági következményei.

A kiberbiztonság veszélyforrásának lokalizációja

Az állam és a társadalom működése egyre inkább a számítástechnikára épül. Egyre sürgetőbb és összetettebb kihívásokkal kell számolnunk az informatikai- és telekommunikációs hálózatok, valamint a kapcsolódó kritikus infrastruktúra fizikai és virtuális terében.²⁶ Az internet és az online kommunikáció teljes egészében életünk részévé vált. Emberi kapcsolatrendszerünket folyamatos kontrol alatt tartjuk a világháló segítségével. Fokozott veszélynek vagyunk kitéve, hiszen a kibertér átláthatatlan világában, nem mindig tudjuk, hogy milyen kockázatokkal és veszélyekkel találjuk magunkat szembe.

Egyes csoportok arra törekszenek, hogy megzavarják a kommunikációs, informatikai és telekommunikációs hálózatokat, ezáltal zavart keltve a kormányzat információs és kommunikációs hálózatában. Figyelembe kell venni azokat a veszélyeket, amelyek elsődleges célpontja maga a felhasználó személy.

A szélsőséges vallási csoportok működésére különös figyelmet kell fordítani, mivel interaktív szerepvállalásuknak köszönhetően, erőszakos támadásokat indítanak. Ezek a támadások elsősorban adott személy, vagy személyek beszerzésére irányulnak, de számításba kell venni a vallási ideológia terjesztésének lehetőségét is.²⁷ A kibertérben zajló rejtett kommunikációnak és tevékenységnek a legtöbb esetben nem marad meghatározható és dokumentálható nyoma. Egyes államok, vagy terrorista csoportok arra használják a

²⁵ Etiópiai támadás – két magyar kutató meghalt, három túlélte. (In: http://www.hirado.hu/Hirek/2012/01/18/11/Megoltek_ket_magyart_Etiopiaban.aspx letöltés ideje: 2012.04.22.)

²⁶ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata, Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám, -p 1383

²⁷ Religion & Belief. (In: <http://www.internetsafetyzone.co.uk/prejudice-and-discrimination/religion-belief/> letöltés ideje: 2012.04.22.)

kiberteret, hogy támadást indítsanak céljaik elérése, valamint további célpontjaik kiiktatása érdekében, ezáltal zavart keltve a nemzetbiztonsági, honvédelmi, bűnüldözési, és egyéb kormányzati szervek működésében.

A kibertér tökéletesen alkalmas a megszerzendő információ felkutatására, pozicionálására, megszerzésére, továbbítására és elrejtésére. A rejtett kódolások jelen vannak az átlagfelhasználó életében is, hiszen a kibertérben történő támadások és betörések áldozata a legtöbb esetben a védtelen és kiszolgáltatott egyén.

Minden esetben fel kell hívni az emberek figyelmét a kibertérben leselkedő veszélyekre, hiszen csak így lehet védekezni ellene. A szélsőséges vallási csoportok által üzemeltetett oldalak kiiktatása, blokkolása megfelelő segítséget nyújt azon emberek számára, akik megbomlott lelki egyensúlyuk következtében, hamis vallási ideológiák áldozatává válnak.

Következtetések

A biztonsági kihívások és kockázatok között a szélsőséges vallási csoportok kérdésköre az egyik legismertebb. A nemzetközi jogi szabályozások még nem minden területen veszi fel a harcot ezekkel a vallási szervezetekkel szemben, hiszen eredményeik részben igazolják törekvéseiket.

A szélsőséges vallási csoportok térnyerése a bipoláris világrend felbomlása következtében, jelentős mértékben megnőtt. A kialakult szövetségi rendszerek, köztük az Európai Unió már korai stádiumba felismerte a kialakult veszélyforrás társadalmi és gazdasági fenyegetettségét, ezért jelentős mértékben átalakította belső biztonsági stratégiáját. Magyarország szintén gyorsan alkalmazkodott az egyre inkább teret nyerő kihíváshoz, így jelentősen konszolidálta biztonsági mechanizmusának alapjait.

A jogszabályi keretek változásával biztosítani kell a jogállami rendszerek állampolgári igényeit, mivel az alapvető emberi jogok érvényesítése a közös Európa tartópillérét képezi. Különbséget kell tenni a hitét rendszeresen gyakorló jogkövető állampolgár és a vallási fanatizmus eszméjét elvakultan követő személy között.

A biztonsági veszélyforrások felismerése által lehetőség nyílik a kockázati tényezők elemzésére, így megteremtődik a veszélyforrás lokalizációjának a lehetősége.

Befejezés

A vallási közösségek egyetemes támogató értéket közvetítenek a kialakult társadalmi helyzettől függetlenül. A vallás embereket és közösségeket köt össze, ezzel megteremtve a szocializált társadalmi együttélés lehetőségét.

Magyarország stabil biztonságpolitikai helyzete az Európai Unió határain belül kiegyensúlyozott állami működést eredményez. Azonban figyelemmel kell kísérni a biztonsági kockázatot jelentő vallási csoportok szerveződését, mivel egyre nagyobb térnyerésük változásokat eredményezhet a társadalom életében, valamint a közigazgatás működésében.

A nemzeti érdekek és célok érvényesítése, valamint az állampolgárok jogbiztonságra való törekvése a biztonsági stratégia jogosultságát mutatják.

A szélsőséges csoportokkal szembeni a nemzet biztonságára való törekvést képviseli Magyarország Biztonsági Stratégiájának egyik gondolata: „Biztonsági kihívást jelentenek a szociális és társadalmi feszültségeket kihasználó szélsőséges csoportok, amelyek a demokratikus jogállam által biztosított egyesülési, gyülekezési és véleménynyilvánítási szabadságot használják fel arra, hogy mások alapvető jogait korlátozzák, az alkotmányos intézmények működését megzavarják, vagy antidemokratikus politikai törekvéseiket népszerűsítik.”²⁸

Felhasznált irodalom

Könyv/könyvfejezet

ARWECK, Elisabeth: *Researching New Religious Movements: Responses And Redefinitions*, New York, 2006. ISBN-13: 978-0415277549

Tudományos cikk

Rostoványi Zsolt: *A biztonság kérdése a Közel-Keleten*. In: Stratégiai kutatások: Kutatási jelentések: A Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Tudományos Akadémia közötti megállapodás keretében végzett stratégiai kutatások főbb eredménye. (In: <http://mta.hu/fileadmin/2009/strategia/Iszlam.pdf> letöltés ideje: 2012.06.01.)

Jogszabályok/ dokumentumok

1. Az Európai Unió belső biztonsági stratégiája. Az európai modell felé. Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2010. ISBN 978-92-824-2685-2
2. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C306, 2007.12.17. Belgium, 2007. ISSN 1725-518X
3. Szabadság, biztonság és igazságosság mindenkinek. Bel- és igazságügy az Európai Unióban. Európa mozgásban sorozat. Luxembourg, 2005. ISBN 92-894-6713-4
4. Speaking for Europe, Languages in the European Union. Belgium, 2008. ISBN 978-92-79-09159-9
5. Útmutató a lisszaboni szerződéshez. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság. Belgium, 2009. ISBN 978-92-79-12941-4
6. 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

²⁸ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám, -p. 1385

7. 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata, Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám.
8. 185/1997. (X. 31.) Korm. rendelet, A Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovén Köztársaság Kormánya között sugaras veszélyhelyzet esetén adandó gyors értesítésről Budapesten, 1995. július 11-én aláírt egyezmény kihirdetéséről.
9. 1997. évi I. törvény, A nukleáris biztonságról a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség keretében Bécsben, 1994. szeptember 20-án létrejött Egyezmény kihirdetéséről.

Internetes források

1. Schengeni Egyezmény, (In: <http://www.euvonal.hu/index.php?op=szerzodesek&id=4> letöltés ideje: 2012.04.15.)
2. Israel Ministry of Foreign Affairs. (In: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Facts+About+Israel/State/Benjamin+Netanyahu.htm> letöltés ideje: 2012.04.22.)
3. Dr. Boda József: A nemzetközi terrorizmus és az ellene való összefogás szükségessége, lehetőségei. (In: <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/osszefogas.pdf> letöltés ideje: 2012.04.20.)
4. Vallásszociológiai alapfogalmak, Vallás? Felekezet? Szekta? (In: <http://eklezsia.hu/Apologia/lexikon/vallasszociologiai.html#FELEKEZET> letöltés ideje: 2012.04.21.)
5. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat jövőképe. (In: <http://www.nbsz.gov.hu/docs/jovokep.pdf> letöltés ideje: 2012.04.21.)
6. Az egyházak - gazdasági válság – erkölcs. (In: http://vallas.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=102242 letöltés ideje: 2012.04.21.)
7. Etiópiai támadás – két magyar kutató meghalt, három túlélte. (In: http://www.hirado.hu/Hirek/2012/01/18/11/Megoltek_ket_magyart_Etiopiaban.aspx letöltés ideje: 2012.04.22.)
8. Religion & Belief. (In: <http://www.internetsafetyzone.co.uk/prejudice-and-discrimination/religion-belief/> letöltés ideje: 2012.04.22.)

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

UJHÁZI LÓRÁND

A KATOLIKUS EGYHÁZ INTÉZMÉNYEINEK ÉS LELKIPÁSZTORAINAK FENYEGETETTSÉGE ÉS VÉDELMEINEK SZÜKSÉGESSÉGE

Absztrakt

Az elmúlt hónapokban a közvélemény ismételten a katolikus szentélyek és lelkipásztorok ellen elkövetett erőszakos cselekményekre, illetve terror-támadásokra lett figyelmes. A cikk szeretné bemutatni a Katolikus Egyház hagyományát, illetve egyházi jogi, diplomáciai és egyéb lépéseit, melyeket saját lelkipásztorainak és intézményeinek biztonsága érdekében tesz.

A külön fejezetben, illetve alfejezetben kerül bemutatásra a lelkipásztorok azon belül a Róma Pápa, a püspökök, a klerikusok és a szerzetesek, illetve a szent helyek fenyegetettsége és az elkövetett merényletek elemzése. Európán kívüli és európai példákat sorakoztatunk fel, melyekkel arra is rámutatunk, hol ér véget a Katolikus Egyház képessége, illetve jogosultsága a védelem megszervezésében, és ebből fakadóan mi az állami jogalkotás és rendvédelem feladata.

Kulcsszavak: *Terrorfenyegetettség, terrorizmus, katolikus templomok, Római Pápa, egyházi személyek, egyházi büntetőjog, svájci gárda, vatikáni csendőrség*

Abstract:

Last month, public attention was again raised by terror attacks and abuses against Catholic sanctuaries and priests. This article presents the traditions of the Catholic Church in parallel with its legal, diplomatic and other measures taken to ensure the security of its priests and institutions.

The threats against pastors - with the Roman Pope involved - bishops, clerics, monks and holy places are discussed in a dedicated chapter and subchapter. Besides, also the attempts committed against them are carefully analyzed. Examples for European and non-European incidents are enumerated to indicate the line where the Catholic Church's capabilities and authority concerning defense management come to an end, and, as a result, what the duties of the state legislature and law enforcement are.

Keywords: *terror threats, terrorism, Catholic churches, the Roman Pope, clergy, canonical penal law, the Swiss Guards, Vatican Gendarmerie.*

Bevezetés

A demokratikus országok jogalkotásában nagyobb hangsúlyt kapott az „elismert vagy bevett” vallási közösségek intézményeinek, épületeinek és lelkipásztorainak jogszabályi védelme. Magyarországon a 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról szintén erőteljesebb védelmet biztosít az egyházak szent helyei és lelkipásztorai számára. Az új törvény egyrészt az egyházi személyeket fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelemben részesíti (13.§). Másrészt ugyanezt fokozott szabálysértési és büntetőjogi védelmet a szertartások, az egyházkormányzati tevékenységek, a templomok, a temetők és más szent helyek vonatkozásában is megadja (23.§). A törvény kidolgozást heves vita kísérte, mivel voltak, akik ebben az állam és az egyház szétválasztása elvének megsértését látták. Mások a kivitelezéshez szükséges jogszabályi és intézményi háttér hiányában láttak nehézséget.

Nemzetközi és hazai példákon keresztül bizonyítjuk, hogy a katolikus templomok és lelkipásztorok valós fenyegetettségnek vannak kitéve, ezért az erősebb jogszabályi és adott esetben fegyveres védelem biztosítása indokolt. Ebből az is világos, hogy nem a régi egyházi kiváltságok felélesztéséről van szó, hanem a vallás- és lelkiismereti szabadság demokratikus elvének védelméről.

A Katolikus Egyháznak régi hagyományai vannak intézményei és lelkipásztorai védelmére, de ma már ezek csak elvi jelentőségűek, és nem elégségesek a védelem biztosítására.

Ugyanakkor eltérő típusú fenyegetettségekről van szó, melyek közül ki kell emelni a terrorfenyegetettséget. Ma a terrorszervezetek egy része vallási alapon szerveződik,¹ így logikus, hogy számukra az egyik fő célpont, az általa el nem fogadott vallás vagy egyház látványos épületei vagy lelkészei lesznek.

Igaz, hogy nemcsak a katolikus templomok és lelkipásztorok vannak kitéve támadásoknak, hanem más keresztény felekezetek és zsidó hitközségek is,² de a tanulmányban elsősorban a Katolikus Egyházra összpontosítunk.

I. Fizikai erőszak „egyházi személyek” ellen

Az 1983-ban kiadott Egyházi Törvénykönyv büntetőjoggal foglalkozó hatodik *könyve* az egyes büntetendő cselekményekre kiszabható büntetések *rész* alatt külön *címet*³ szentel azoknak a büntetendő cselekményeknek, melyeket az egyházi hatóság és az egyház szabadsága ellen követnek el.

¹ Hoffman Bruce: *Holy Terror: The implications of terrorism motivated by a religious imperative*. Santa Monica: RAND. 1993, -p. 1.

² Németh József: *Az iszlám alapú terrorizmus elleni küzdelemről, titkosszolgálati aspektusból*. =Szakmai Szemle. 2006. 2. évf. 2. szám, -p.12

³ Az Egyházi Törvénykönyv hagyományosan könyvekre, azok részekre, illetve címekre és fejezetekre osztható. A törvénykönyv legkisebb alapegysége az ún. kánon, amelyben adott esetben § és pont található.

A cím első kánonja a római pápa, a püspökök és a klerikusok, illetve szerzetesek ellen elkövetett erőszakos cselekményekért kiszabható egyházi büntetést tisztázza (1370. kánon továbbiakban k.).

Ahhoz, hogy a bűncselekmény a Katolikus Egyház jogalkotása értelmében megvalósuljon, minden esetben szükséges, hogy valóban fizikai erőszakot alkalmazzanak. Az említett személyek testi integritása ellen elkövetett cselekmények, mint a megsebesítés, gyilkosság vagy a szabadságuk korlátozása, az elrablás, a fogva tartás, a jogtalan bebörtönzés stb. kiváltja a bűncselekményt. A titokban végrehajtott fizikai erőszak ugyanolyan joghatással bír, mintha azt nyilvánosan követnék el.⁴

Azonban a szavak, a szitkozódás stb.⁵ a Katolikus Egyház hagyományos értelmezése szerint nem kiváltó oka a bűncselekménynek. Illetve az erőszakos cselekménynek kifejezetten a személy testi épségére, szabadságára becsületére és nem a tulajdonára stb. kell, hogy irányuljon.⁶

Az 1983-ban kihirdetett Egyházi Törvénykönyv egyházi személyek védelmére vonatkozó szabályozása régi hagyományra vezethető vissza. Ezt fontos kiemelni, hiszen ma már senki nem gondolja, hogy a Katolikus Egyház büntető jogszabályai elrettentő erővel hatnának, illetve hogy a XX. és a XXI. században az egyházi jogszabályok önmagukban elegendő lennének a Szentatya, a püspökök, a klerikusok és a szerzetesek védelmére. Ez azonban nem volt mindig így. 1139-ben a II. Lateráni Zsinat híres 15. kánonja kijelent, hogy – *violentas manus iniecere* – azok, akik „felszentelt személyekre” „kezet emelnek” – *anathema sit* – legyenek kiközösítve. A kiközösítést csak a Római Pápa engedhette el, leszámítva a halálveszélyt, amikor ezt minden püspök megtehetette. A klerikusok büntetőjogi védelmét, a középkor egyházi jogalkotás a klerikusok számára adott kiváltságnak tekintette. Így került be a híres középkori joggyűjteménybe, a *Gratianus dekrétumába* (C 17, q. 4 c. 29), az 1869-ben kiadott *Apostolicae sedis* kezdetű apostoli konstitúcióba és az 1917-es, kodifikált Egyházi Törvénykönyvbe (2343. k.). Az egyház újabban a klerikusok védelmére vonatkozó egyházi jogszabályt, már nem a klerikusok privilégiumának, vagyis kiváltságának tekintik.

A régi jogalkotáshoz képest figyelembe kell venni, hogy az egyházi törvényeket egyrészt olyan területeken hozták, ahol maga a közösség is katolikus volt, vagyis a büntető kánonokat alkalmazni lehet rájuk. Másrészt az

⁴ Barras, Alphonse: *Kommentár az 1370. kánonhoz*. In: Marzoa, Ángel, Miras, Jorge, Rodriguez-Ocaña, Rafael (szerk.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Montreal: Wilson & Lafleur. IV. Köt. 2004, -p. 465.

⁵ De Paolis, Velasio: *Delitti contro le autorità ecclesiastiche e la libertà della Chiesa*. In: Gruppo Italiano nel mistero della Chiesa (szerk.), Roma: Lateran University Press, 2004. III. köt. -pp. 528-529.

⁶ Erdő Péter: *Kommentár az 1370. kánonhoz*. In: *Az Egyházi Törvénykönyv*. Bp.: Szent István Kiadó, 2001, -p. 927.

egyházi hatóságnak megvoltak a végrehajtáshoz szükséges egyéb politikai, gazdasági és katonai eszközei is. Ma mindez nem áll az egyház rendelkezésére, így az egyes területeken az állami jogszabályokra, azok végrehajtására és az államapparátusra van ráutalva. Mindemellett az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása alatt rendre elutasításra kerültek azok a javaslatok, melyek a pápa, a püspökök, a klerikusok és a szerzetesek ellen elkövetett fizikai erőszak esetén csak a klerikusok és a szerzetesek vonatkozásában fogalmaztak volna meg egyházi büntető szankciót, és minden más esetekben csak a világi jogalkotást tartották volna illetékesnek.⁷

1. Erőszak a Római Pápa ellen

A Római Katolikus Egyház hierarchikusan felépített közösség, melynek élén a Római Pápa áll. Az egyház tanítása szerint, a Római Pápa, mint a püspöki kollégium feje, megjelenti az egész Katolikus Egyházat, és a demokratikus országok hatalmi ágakról szóló tanításával ellentétben, egy személyben viseli a legfőbb kormányzati – jogalkotói, törvényhozói, végrehajtói – hatalmat.

Mivel a Római Pápa szerepe a Katolikus Egyházban megkérdőjelezhetetlen az Egyházi Törvénykönyv átdolgozása alatt is megmaradt az a vélemény, hogy az ő fizikai védelmének kitüntetett figyelmet kell szentelni.⁸

Így azzal szemben, aki a Római Pápa ellen fizikai erőszakot alkalmaz az egyház jogalkotása továbbra is a legszigorúbb büntetést helyezi kilátásba: Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítést. Ez azt jelenti, hogy aki a bűncselekményt elkövette – feltéve, hogy katolikus – a Katolikus Egyházban hátrányos jogi megítélés alá esik. Nem részesülhet szentségeken, nem viselhet hivatalokat, érvénytelenül végzi a kormányzati cselekményeket stb. (1331. k.). Ez az állapot egészen addig áll fenn, amíg a Szentszék illetékes központi hatósága a kiközösítést vissza nem vonja. Logikus, hogy az egyházi jogalkotó az Apostoli Szentszéknek tartja fenn a büntetés elengedését, hiszen a Római Pápa az egyetemes egyház feje, és visszas lenne, ha a büntetést alacsonyabb egyházi hatóság is elengedhetné.⁹ Az Egyházi Törvénykönyv arra az estre, ha az elkövető klerikus, egyéb büntetést is kilátásba helyez, – nem kizárva a klerikus állapot elvesztését. Ma ennek inkább csak elvi jelentősége van, szemben a történelmi helyzettel, mikor nem volt ritka, hogy a pápai szék megszerzéséért az egyes egyházfők akár a Római Pápa fizika bántalmazásától, száműzetéstől vagy

⁷ Green, Thomas: *Kommentár az 1370. kánonhoz*. In: Beal, P. John, Coriden, A. James, Green, J. Thomas (szerk.), *New Commentary on the Code of Canon Law*. New-York: Paulist Press. 2000, -p. 1580.

⁸ A pápai ellen elkövetett erőszokról szóló egyházi jogszabályok átdolgozásáról lásd =*Communicationes*, 1977. 9. évf. 2. szám, -pp. 306-309; 320.

⁹ Depasquale, Annetto: *Le pene „latae sententiae” nel Codice*. In: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.), *Le sanzioni nella Chiesa*, Milano: Glossa, 1997, -p. 165.

meggyilkolásától sem riadtak vissza. A jogalkotó velük szemben külön is akarta védeni a római főpapot.¹⁰

Az Egyházi Törvénykönyv az Apostoli Szentszékéről beszél, de nem említi, hogy a Szentszék melyik központi hatósága illetékes a büntetés elengedésére. A Szentszék központi hivatalainak működését bemutató *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció értelmében két hivatalra, az Apostoli Penitenciáriára és a Hittani Kongregációra gondolhatunk. A Penitenciária csak belső fórumon, vagyis olyan esetekben illetékes a büntetés elengedésére, mikor az eset titkos, vagyis külső fórumon bizonyítani nem lehet.¹¹ Külső fórumon bizonyítható esetben, mivel súlyos bűncselekményről van szó, a Hittani Kongregációnak van illetékessége.¹²

Ezek a büntetések azonban értelemszerűen csak azokra vonatkoznak, akik a Katolikus Egyház tagjai. Éppen ezért ezek a polgári hatóságok eljárásától és a kiszabott büntetéseitől is függetlenek. II. János Pál pápa ellen elkövetett merényletet végrehajtó iszlám hitű Ali Agca¹³ nem a kánonjogi, hanem tisztán a polgári büntető ítélet alá esett. Ebből következően a Szentatya későbbi látogatása, és a média által tolmácsolt „megbocsátása” gesztus értékű volt, és nem a kánonjogi büntetést engedte el.

II. János Pál ellen 1981. május 13-án elkövetett, ma is nagyrészt tisztázatlan merénylet felhívta a figyelmet arra, hogy a római főpap biztonságát erőteljesebben kell biztosítani, és a kánonjogi büntető szankció kilátásba helyezése nem elég. Ezzel az Apostoli Szentszék már a század fordulón is tisztában volt. Így az Apostoli Szentszék és az Olasz állam között 1929. február 11-én kötött kétoldalú megállapodás 8. cikkelyének értelmében az Olasz állam a Római Pápa biztonságát, védelmét az ellene követett erőszakos cselekményeket úgy tekinti, mintha a király személyéről lenne szó.¹⁴ Ez később az olasz büntető

¹⁰ Rees, Wilhelm: *Straftaten gegen die kirlichen Autoritäten und die Freiheit der Kirche*. In: Listl, Joseph, Schmitz, Heribert (szerk.), *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet. 1999, -pp. 1140-1141.

¹¹ II. János Pál: *Const. Ap.: Pastor Bonus*. 117, 120. cikkely. 1988. VI. 28. =Acta Apostolicae Sedis. 1988. 80. évf. 7. szám, -p. 890.

¹² II. János Pál: *Const. Ap.: Pastor Bonus*. 52. cikkely. 1988. VI. 28. =Acta Apostolicae Sedis. 1988. 80. évf. 7. szám, -p. 874. Ugyanez kerül megerősítésre a Vatikáni Államtitkárság által 1992. február 4-én kiadott *Regolamento generale della Curia Romana* kezdetű utasítás 128. cikkelyében. *Secr.Stat.: Regolamento generale della Curia Romana*. 112. cikkely 2. §. 1992. II. 4. =Acta Apostolicae Sedis. 1992. 84. évf. 3. szám, -p. 246.

¹³ Ali Agca a Szürke Farkasok török nacionalista terrorszervezet tagjaként más bűncselekményeket is elkövetett, amelyekért saját hazájában is körözték. A Szürke Farkasokhoz lásd *Kiegészítések és változtatások az állambiztonsági kézikönyvhöz*. Bp.: BM Kiadó. 1980, -p. 15. n. sz.

¹⁴ *Trattato fra la Santa Sede e l'Italia*. 8. cikkely. 1929. II. 11. =Acta Apostolicae Sedis. 1929. 21. évf. 4. szám, -p. 213.

törvénykönyvbe úgy került megfogalmazásra, hogy a pápa elleni erőszakot úgy kell elbírálni, mintha azt az államfővel szemben követték volna el.¹⁵

A 2011-es *Annuario Pontificio*, amely többek között a Vatikán állam egyes hivatalait mutatja be, két helyen beszél a Vatikáni biztonsági szervezetekről. Először a rendészeti kérdésekben illetékes, vatikáni csendőrséget, – Corpo della Gendarmeria,¹⁶ majd a Biztonsági Bizottságot – Comitato per la sicurezza¹⁷ – említi. A csendőrség kifejezetten biztonsági feladata a Vatikán kapuinak, a svájci gárda utáni biztosítása, és a belépők ellenőrzése. Feladatuk azoknak az eseményeknek a védelme – pápai kihallgatások és szertartások – ahol a Szentatya jelen van. Vezetőjük a főfelügyelő, aki a Vatikánvárosi Állam Pápai Bizottsága alá van rendelve.¹⁸ Tagjai többnyire az olasz rendőrség vagy csendőrség közül kerülnek ki, kiképzésüket is az olasz biztonságiak végzik. A 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően a vatikáni csendőrség is nagyobb figyelmet szentel a nemzetközi bűnmegelőzési szervezetekkel való együttműködésnek.¹⁹ Ez azt jelenti, hogy az Interpollal kötött új együttműködési megállapodás értelmében, a vatikáni biztonságiak hozzáférnek a gyanúsítottak nevét tartalmazó adatbázishoz éppúgy, mint a „felforgató tevékenységet” folytató csoportok listájához. Továbbá értesülnek az antiterrorista műveletekről is.

Jelentős lépésnek tekinthető, hogy 2008-ban két terror-elhárítási egységet hoztak létre, melyek a csendőrség keretei között működnek. Az első az ún. „gyors reagálású csoport” feladata, az információs források felhasználása, és a fenyegetettségek felszámolása, illetve a gyors közbeavatkozás. A másik az ún. „antiszabotázs csoport”, mely a gyanús tárgyak, csomagok – esetleg személyek – kiszűréséért felel. Feladatuk nemcsak a Római Szent Peter Bazilika és Szent Péter tér biztosítása, hanem a Vatikánhoz tartozó egyéb területeket is – különösen a három másik nagy bazilikát és a pápai nyaralót is ellenőrzik. A vatikáni intézkedést az tette indokolttá, hogy a Vatikánt és személy szerint XVI. Benedek pápát több szélsőséges vallási csoport is célpontjának tekintette, illetve az al-Kaida vezetője a Római Pápát iszlámellenes törekvésekkel vádolta meg. A 2008-as biztonsági intézkedések egyébként már régebben elkezdődtek, hiszen

¹⁵ Codice di Diritto Penale. 276-278 cikkely. A kérdéshez Masconi, Marino: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 1370. kánonjához*. In. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.), Codice di Diritto Canonico Commentato. Città del Vaticano: Ancora Editrice. 2001, -p. 1087.

¹⁶ *Annuario Pontificio*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2011. -pp. 1374-1375.

¹⁷ *Annuario Pontificio*. i. m. 1379.

¹⁸ http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sp_ss_scv/informazione_generale/gendarmeria_it.html. (2011. november 12.)

¹⁹ Ambrogetti, Angela: *Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entra nell'Interpol*. <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>. (2011. november 13.)

2000-ben a „szent év” alkalmával új, a Vatikánt 109-részre osztó térfigyelő rendszert és ehhez kapcsolódóan parancsnoki központot alakítottak ki.²⁰

A csendőrségen kívül meg kell említeni a svájci gardát, amely nem minősül hadseregnek, hanem testőrség. Feladatuk a csendőrséggel közösen a Vatikán állam és különösen a Római Pápa védelme. Hogy ennek a feladatnak eleget tudjanak tenni fegyvereik között a díszőrségből jól ismert „alabárd és kard” mellett modern lőfegyverek (SIG P75 pisztoly és Heckler-Koch MP5 géppisztoly) is megtalálhatóak.²¹ A gárdisták az utóbbi időben a svájci hadseregben terrorelhárító kiképzést kapnak.²²

Mivel a gárda és „csendőrség” létszáma nem túl magas, ezért a jelentős események alkalmával a Szent Péter tér biztonságához az olasz rendőrség Vatikáni Közbiztonsági Felügyelősege és az olasz csendőrség is hozzájárul járőrözéssel, illetve a beléptetés ellenőrzésével.²³

Ami a Római Pápa apostoli látogatásit illeti, a Szentatya biztonságát az egyes országok biztonsági előírásai szerint hajtják végre. Kivétel nélkül minden ország, a Római Pápa személyes biztonságát presztízskérdésnek tekinti. Terjedelmi okokból egyedül Magyarországot említenénk, ahol a pápalátogatás alkalmával a magyarországi jogszabályok értelmében a Szentatya biztonságát az első, azaz kiemelt védelmi fokozat alá sorolták.²⁴

2. Püspökök ellen elkövetett erőszak

Az Egyházi Törvénykönyv a Római Pápa büntetőjogi védelme után a püspökök ellen elkövetett fizikai erőszak büntetőjogi következményeit tárgyalja (1370. k. 2.§). A Római Pápa védelmére, – ahogy láttuk – mind a Vatikánban, mind azokban az országokban, amelyeket apostoli látogatásával felkeres – nagy figyelmet szentelnek. Ugyanez nem mondható el a püspökökről, hiszen számbelileg is jóval többen vannak, másrészt az egyes országokban az egyházfőket fenyegető veszélyek jelentősen eltérnek.

²⁰ Az új egységek felállításáról szinte minden országban beszámoltak. *Vatican Security Adds Antiterrorism Units*. <http://www.cathnews.com/article.aspx?aeid=7565> (2011. december 2.). A beszámolók kivétel nélkül Domenico Giani vatikáni parancsnok a Vatikán hivatalos lapjának, a *L'Osservatore Romanonak* 2008. június 7-i számában elmondott beszédjének az összefoglalása vagy fordítása.

²¹ Pope Benedict XVI sets up anti-terrorist squad. =The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/2111117/Pope-Benedict-XVI-sets-up-anti-terrorist-squad.html>. (2011. december 2.)

²² Érszegi Márk: *A pápa biztonságának őrei: gárdisták és csendőrök*. <http://www.euroastra.hu/node/2472>. (2011. november. 12.)

²³ Terjedelmi okokból a vatikáni rendvédelmi szervek pontosabb működését és felépítését egy másik tanulmányban fogjuk bemutatni.

²⁴ Bővebben Vincze Viktor: *A köztársasági őrezred, a személyvédelem végrehajtó szervezete*. =Bolyai szemle. 2009. 18. évf. 4. szám, -pp. 37-38.

Törökországban 2010. június 3-án Luigi Padovese olasz kapucinus püspököt sofőrje, egy fiatal török férfi Murat Altun ölte meg.²⁵ Bár a török hatóságok tagadták, hogy a gyilkosságnak vallási és politikai motivációja lett volna, de a „merénylet” nem tett jót az egyébként is labilis iszlám-keresztény párbeszédnek Törökországban.

Ami a Katolikus Egyház saját jogrendjét illeti, a püspökök elleni elkövetett fizikai erőszaknak önmagától beálló egyházi tilalom, illetve ha klerikusról van szó, önmagától beálló felfüggesztés a büntetőjogi következménye.²⁶ A büntetés elengedése – ami az egyházi hatóságot illeti, szemben a régi egyházjogi szabályozással, nincs fenntartva, az Apostoli Szentszéknek,²⁷ ezért minden olyan egyházi hatóság, amelynek végrehajtó hatalma van saját alárendeltjeinek bárhol, nem saját alárendeltjeinek abban az esetben, ha éppen a területükön tartózkodnak külső fórumon elengedheti a büntetést.²⁸

Az egyházi tilalom bár hagyományosan a kiközösítésnél enyhébb egyházi büntetésnek számít, de jogkövetkezményében megközelítőleg hasonló, vagyis a megbüntetett személyt egyházban hátrányosabb jogi helyzetbe kerül (1332. k.).

A jogalkotó egyszerűen püspökökről – püspökök ellen elkövetett fizikai erőszakról – beszél. Vagyis a jogszabály szövegéből úgy tűnhet, hogy az egyházi jogalkotó minden érvényesen felszentelt püspököt véd. Nem derül ki, hogy mi a helyzet az érvényesen, de nem engedetten felszentelt püspökökkel.²⁹ Nem tűnik logikusnak, hogy a Katolikus Egyházzal teljes közösségben nem lévő, ám érvényesen felszentelt püspököket az egyháznak büntetőjogi kánonokkal kellene védeni. Ez már csak abból a szempontból is igaz, hogy a Katolikus Egyház központi vezetése nem vállalhat felelősséget az olyan érvényesen, de meg nem engedetten felszentelt püspökökért, akik felett nem gyakorol kormányzati hatalmat. Ennek tipikus példája a Katolikus Egyháztól elszakadt Lefebvre érsek által érvényesen bár meg nem engedetten felszentelt püspökök. Így a szélsőséges kijelentéseiről elhíresült Richard Williamsont és más püspököket, akik a nyíltan megkérdőjelezték a II. világháború alatti zsidóüldözés tényét – és ezzel nyilvánvalóan nagyobb fenyegetettségnek is kitették magukat – miért kellene a Katolikus Egyháznak büntetőjogszabályokkal védeni.

²⁵ *Bírósági eljárás Luigi Padovese olasz püspök gyilkosa ellen*
<http://www.radiovaticana.org/ung/Articolo.asp?c=527059> (2011. november 16.)

²⁶ A püspökök ellen elkövetett fizikai erőszakhoz átfogó középkori jogtörténeti bemutatás Szurmi Szabolcs Anzelm: *A püspökök erőszakos halála kánonjogi szempontból.* =Iustum Aequum Salutare. 2011. 4. évf. 1. szám, -pp. 119-124.

²⁷ A régi egyházjoghoz Bouscaren, Lincoln, Ellis, Adam: *Canon Law – A text and Commentary.* Milwaukee: The Bruce Publishing Company, 1949, -p. 869.

²⁸ Calabrese, Antonio: *Diritto penale canonico.* Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2006, -p. 265-266.

²⁹ De Paolis, Velasio, Citto Davide: *Le Sanzioni nella Chiesa Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI.* Città del Vaticano: Urbaniana Press. 2008, -p. 311.

De még érdekesebb, hogy az Egyházi Törvénykönyv nem számol azzal a lehetőséggel, hogy vannak olyan püspökök, akik a püspöki szolgálattól megválnak, illetve elveszítik a klerikusi állapotukat.³⁰ Logikátlan lenne, ha a jogalkotó, csak azért mert érvényesen püspökké lettek szentelve, az ő biztonságukat is ilyen komoly kánoni büntetés kilátásba helyezésével igyekezne védeni. Ez különösen igaz, olyan esetben mikor a püspök új „tevékenysége” veszélyes.

2008. április 21-én Paraguayban a Hazafias Szövetség a Változásokért nevű párt nyerte meg a választásokat. Az államelnök, a párt alapítója Fernando Lugo, katolikus püspök lett.³¹ Az ország életében számos olyan biztonságpolitikai tényező van, amely az ország elnökének biztonságát veszélyezteti. A püspök által vezetett, baloldalinak mondott párt győzelmével ugyanis egy hosszú diktatórikus uralom, a Colorado Párt hatalma ért véget. A diktatúra hatása, illetve a diktatúrához kapcsolódó érdekcsoportok tevékenysége, a nagy szegénységből adódó elégedetlenség különösen is veszélyessé tehetik az ország belbiztonságát.³² Ezt az egyébként is zavaros helyzetet tovább bonyolítja, hogy bár Paraguay ásványkincsekben szegény, de elektromos energia szempontjából nagyhatalomnak számít, mivel sok sebes folyó és a világ legnagyobb vízierőműve az Itaipu gát található az országban. A megtermelt áramot azonban Brazília és Argentína árán alul adja el.³³ Az energiaszektorban végrehajtott változtatás további feszültség forrása lehet. Vegyük figyelembe azt is, hogy a térség lakossága 75 %-ban katolikus, és sok esetben a vallásukat, az egyház előírásait a nyugat-európai és észak-amerikai katolikusokhoz képest sokkal komolyabban vevő emberekről van szó. Így nem tűnik logikusnak, hogy az egyház a saját belső jogalkotásában azokkal a katolikusokkal szemben, akik a már nem egyházi hivatal betöltő püspökkel szemben fizikai erőszakot alkalmaznak, komoly egyházi büntetést helyezne kilátásba. Logikusabb, ha az államelnök és más nem püspöki vagy papi feladatokat ellátó személyek biztonságáról kizárólag az adott ország saját jogalkotása és fegyveres testületei gondoskodnak.

A püspökökön belül néhány szót kell szólni a bíborosokról és a pápai követekről. Mivel a Katolikus Egyház felfogása szerint a bíborosok különleges méltósággal rendelkeznek, és a pápai követek fontos küldetést teljesítenek, vagyis az Apostoli Szentszék érdekeit más országok területén védik, az ő

³⁰ De Paolis, Velasio, Citto Davide: *Le Sanzioni nella Chiesa Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI.* i. m. -p. 311.

³¹ Kovács Andrea: *A szegények püspöke lett Paraguay államfője.* http://www.coolpolitika.hu/volt_puspok lett_paraguay_allamfo (2011. november 17.)

³² Solti Ágnes: *Milyen elnök lesz egy volt papból.* http://kitekinto.hu/latin-amerika/2008/08/20/milyen_elnok_lesz_egy_volt_papbol/

³³ Juhász Márta: *Állam és egyház katolikus püspökből lett államfő.* http://kitekinto.hu/amerika/2008/05/04/allam_es_egyhazi_katolikus_puspokbl_allamf_lett/ (2011. november 17.)

védelműkről az egyházi jogalkotás külön gondoskodott.³⁴ Ma ez a megkülönböztetett büntetőjogi védelem nem létezik, hanem rájuk is a püspökökre illetve a papokra vonatkozó általános szabály alkalmazandó (1370. k. 2.§, 3.§). Illetve a pápai követ a nemzetközi jog értelmében a külképviselőket megillető védelemben részesül, vagyis ez esetben sem az egyház belső jogszabályai a meghatározóak.

3. Erőszakos cselekmények klerikusok és szerzetesek ellen

Az egyházi jogalkotó a püspökök után a klerikusokkal és a szerzetesekkel szemben elkövetett erőszakos fellépés büntetőjogi következményeit tárgyalja. Két kategóriáról van szó:

klerikusok – vagyis aki legalább a szent rend diakónusi fokozatában részesültek (1009. k. 1.§), és a klerikusi állapotot nem veszítették el (290-293. k.).

szerzetesek – vagyis legalább ideiglenes szerzetesi fogadalmat tett személyek (606. k.), akik nem veszítették el a szerzetesi fogadalomból származó jogait és kötelességeiket (694-704. k.).

Mivel a papok és a szerzetesek a társadalomban, az emberek között élnek, ők vannak leginkább fenyegetettségnek kitéve. Számtalan példát találunk, de az erőszakos tevékenység motivációja rendkívül szertágazó. Néhány olyan esetet szeretnék bemutatni, ahol az erőszakos fellépés vagy politikai vagy vallási indítékkal rendelkezett.

Nem régiben bemutatott, és rövid időn belül sikeressé vált filmen az *Emberek és istenek* keresztül az európai társadalom egy megtörtént esetet ismerhetett meg. A 1993-ban a Fegyveres Iszlám Csoport (GIA) ultimátumot adott az Algériában élő külföldieknek. 1996. március 26-ról 27-re virradó éjszaka pedig hét francia ciszterci szerzetest raboltak el, majd május 21-én kivégezték őket. A szerzetesek holttestét nem, csak a levágott fejeket találták meg az elrablásuk után két hónappal egy út szélén. Bár a nyilvánosságra hozott dokumentumokból mindmáig nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a szerzeteseket milyen motivációból és pontosan kik végezték ki,³⁵ de ez az eset is rávilágított a katolikus szerzetesek és lelkipásztorok fokozott fenyegetettségére.

1994. augusztus 28-án, Új-Delhiben egy 71 éves katolikus papot, Job Chittilappilly atyát több késszúrással meggyilkolták. A pap egy szír-malabár rítusú közösségben szolgált. A gyilkosságot megelőzően számos fenyegető

³⁴ Szeredy József: *Egyházjog*. Pécs: Madarász E. Könyvnyomdája. II. köt. 1883. –p. 1086, Eichmann, Eduard, Mörsdorf, Klaus: *Lehrbuch des Kirchenrecht*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schönig, 1950. III. köt. -pp. 440-441.

³⁵ *César-dij 2011: A meggyilkolt francia szerzetesekről szóló Emberek és istenek a legjobb francia film*. 2011. február 26. http://img8.hvg.hu/kultura/20110226_cesar_dij. (2011. november 17.)

telefonhívást kapott, amelyben felszólították, hogy hagyjon fel térítő munkájával.³⁶

2006. február 5-én Törökországban (*Trabzon*), egy 16 éves fiatal „Allah-o-Akbar” felkiáltással imádság közben lelőtte Andrea Santorot, a római egyházmegye papját. A bíróságon a fiatalember kijelentette ugyanaz a lelkesedés vezette, amely 1981-ben Ali Agcat a II. János Pál pápa ellen elkövetett merényletnél. Bár a török vezetés elítélte a támadást, de több európai politikus arra szólította fel Törökországot, hogy erőteljesebben biztosítsa a keresztény lelkipásztorok és misszionáriusok biztonságát.³⁷

A kiragadott példákon keresztül is lehet látni, hogy a keresztényellenes megnyilvánulások főként Afrikában, Ázsiában és az arab országokban szaporodtak el. 2011. május 11-én Tarcisio Bertone bíboros, vatikáni államtitkár tárgyalást kezdeményezett Franco Frattini olasz külügyminiszterrel. A célkitűzésként szerepelt, hogy közös lépéseket tegyenek keresztény közösségek, papok, szerzetesek, missziók védelme érdekében.³⁸

A demokratikus országok régi és talán nem is alaptalan félelme, hogy a vallási ellentétek, az erőszakos cselekmények a demokratikus világban is felütik a fejüket. Magyarországon, bár az elmúlt években a média több katolikus pap ellen elkövetett erőszakos cselekményről is beszámolt, de ezek az esetek nem szervezett és nem ideológiai indíttatásúak voltak. Az erőszakos fellépést leginkább az anyagi motiváltság jellemezte.

Ami az egyházjog rendelkezéseit illeti, a papok és szerzetesek ellen elkövetett erőszak esetén csak „megfelelő – egyházi - büntetést” és nem cenzúrát – vagyis kiközösítést, felfüggesztést és tilalmat – helyez kilátásba. Másrészt szemben a Római Pápa és a püspökök ellen elkövetett erőszakkal, itt a bűncselekmény megvalósulásához nemcsak a fizikai erőszak szükséges, hanem az is, hogy az erőszakot, a hit, az egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálat iránti megvetésből kövessék el (1370. k. 3. §). Egyes szerzők ezt azzal magyarázzák, hogy a jogalkotó figyelembe vette, hogy a Római Pápa és a püspökök ellen elkövetett erőszak, még abban az esetben is, ha nem a hit, az egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálat iránti megvetésből történik, mindig hatással van az egyházi közjóra,³⁹ és ezért minden esetben büntetni kell.⁴⁰

³⁶ *Gyilkosság áldozata lett Job Chittilappilly indiai katolikus pap.*

<http://www.magyarKurir.hu/hirek/gyilkossag-aldozata-lett-job-chittilappilly-indiai-katolikus-pap> (2011. november 17.)

³⁷ *Turkish court upholds sentence for priest's killer.* <http://uk.reuters.com/article/2007/10/04/uk-turkey-priest-idUKL0454885220071004> (2011. november 17.)

³⁸ *Hogyan segíthetünk az üldözött keresztényeken?* <http://kurir.katolikus.hu/en/node/34709> (2011. november 17.)

³⁹ =Communicationes. 1977. 9. évf. 2. szám, –pp. 306-307.

⁴⁰ De Paolis, Velasio, Citto Davide: *Le Sanzioni nella Chiesa Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI.* i. m. –p. 310.

Mindemellett egyes szerzők kijelentik, hogy a 1370. kánon 3. §-ának felsorolása csak exemplatív, vagyis a kánonban említett felsoroláson – a hit, az egyház, az egyházi hatalom vagy a szolgálat iránti megvetés – kívül lehetnek még olyan motivációk, melyek ugyancsak kiváltják a bűncselekményt.⁴¹

II. Katolikus templomok fenyegetettsége és védelme

Olyan területeken, ahol nemzetiségi és vallási feszültségek vannak, nemcsak az egyes vallás képviselői és vezetői, hanem a vallási közösségek istentiszteleti helyei is veszélynek vannak kitéve. Mivel a templomokhoz, istentiszteleti helyekhez nagyobb az érzelmi kötődés, a másik vallás vagy nemzetiség előszeretettel támadja, és adott esetben rombolja le ezeket a szent helyeket.⁴² Sok esetben nem lehet éles határvonalat húzni a szenthely és az istentisztelet végző papok és az istentiszteleten résztvevő személyek elleni erőszak között, hiszen az épület elleni súlyos támadást éppen akkor hajtják végre, mikor az istentiszteletet végzik.

A teljesség igénye nélkül szeretnék néhány példát kiragadni, amelyek jól bizonyítják, hogy a keresztény, a katolikus szenthelyek komoly veszélynek vannak kitéve.

2010. október 31-én a bagdadi Káld Katolikus Miasszonyunk temploma ellen a vasárnap esti szentmise alatt terrortámadást hajtottak végre.⁴³ Ez volt a legsúlyosabb terrorcselekmény az iraki keresztények ellen az amerikai erők 2003-as jelenléte óta. Az akciót az Irak Iszlám Állama elnevezésű, magát az Al-Kaidához tartozó terrorszervezet vállalta fel. A jelentős diplomáciai nyomásnak is köszönhetően – Egyesült Államok, Oroszország, Vatikán és az Európai Unió – 12 embert vettek őrizetbe, akik a terrorista csoport tagjait és feltehetően közülük volt a merénylethez. Ezt többen, köztük az iraki belügyminiszter is (Dzsavad Pulani) az al-Kaida terrorszervezet iraki hálózatára mért súlyos csapásként értékelte.⁴⁴

2011. január 1-jén az észak-egyiptomi Alexandria egyik kopt keresztény templom ellen hajtottak végre terrortámadást. Bár a 23 halottat és 97 sebesültet követelő terrorcselekmény nem katolikus, hanem ortodox templom ellen irányult, két, a Katolikus Egyház szempontjából is fontos tényezőt azonban ki kell emelni. Először is Egyiptomban ortodox és katolikus kopt keresztény

⁴¹ Calabrese, Antonio: *Diritto penale canonico*. i. m. –p. 266.

⁴² Ennek a ténynek szemléletes bemutatását találjuk a „koszovói” háborúban, ahol a szembenálló felek előszeretettel támadták egymás szent helyeit. Wentz, Larry: *Lessons from Kosovo: The KFOR Experience*. CCRP. 2002, -p. 43.

⁴³ Over 50 Catholics die during terrorist attack on Baghdad cathedral: <http://www.catholicnewsagency.com/news/over-50-catholics-die-during-terrorist-attack-on-baghdad-cathedral/>. (2011. november 10.)

⁴⁴ *Elfogták a bagdadi keresztény templom elleni terrortámadás kitervelőit.* http://nol.hu/kulfold/elfogtak_a_bagdadi_kereszteny_templom_elleni_terrortamadas_kiterveloit. (2011. november 17.)

közösség egyaránt található. Így feltételezhető, hogy a katolikus intézmények az ortodox templomokhoz hasonló veszélynek vannak kitéve. Másrészt a kopt templom 2010. december eleje óta az al-Kaida nemzetközi terrorszervezet egyik internetes listáján célpontként szerepelt, amelyből látszik, hogy szervezett, vallási és ideológia alapon történő fellépésről van szó, amelyek megelőzésére a keresztény felekezeteknek, és a rendvédelmi szervezeteknek fel kell készülni. Ezt támasztja alá az is, hogy nem sokkal a januári események után 2011. március 6-án Kairóban megtámadták a Szent György kopt keresztény templomot is.⁴⁵

2011 karácsony éjszakáján három nigériai keresztény templom ellen hajtott végre bombatámadást a magát nigériai Talibánnak nevező *Boko Haram* iszlámista terrorista csoport. Már a csoport neve is kifejező, hiszen *Boko harem* azt jelenti „a nyugati nevelés tilos”. A csoport, amelyet más néven *al-Sunnah wal Jammanak*, vagyis a próféta tanításának virágainak is hívnak, a robbantásig már 465 gyilkosságot követett el.⁴⁶

Ami a keresztény – köztük a katolikus templomok ellen elkövetett – eseményeket illeti, több statisztikai összesítés létezik.⁴⁷ A statisztikai felsorolásokban a támadás kivitelezésének formáját, az áldozatok számát vagy a sérülések mértékét tekintve nagyon eltérő eseményekről van szó. De arra mindenféleképpen jó példának szolgálnak, hogy bemutassák, hogy a katolikus templomok az átlagosnál is nagyobb támadási veszélynek vannak kitéve. Ennek részben az is az oka, hogy már létezésükkel is a nyugati világ és a kereszténység üzenetét hordozzák.

Ami az észak-amerikai és az európai demokratikus országokat illeti, a szent helyek fenyegetettsége lényegesen kisebb, de ez nem jelenti azt, hogy ne lennének kitéve veszélynek.

Ezekben az országokban a templomok ellen elkövetett bűncselekmények többsége nem ideológiai megfontolásból történik, hanem egyszerűen a templomok kifosztására irányul. Esetenként előfordul, hogy az erőszakos cselekmények oka valamilyen egyház, vallás, kereszténység ellenes motiváció. Itt is meg kell azonban különböztetni, azokat az eseteket, amikor bűncselekmény valamilyen szélsőséges csoporthoz köthetőek, attól a gyakoribb helyzettől, mikor „magányos” akcióról van szó.

A katolikus templomok védelmével és fenyegetettségével foglalkozó tanulmányokban az elmúlt években több szerző is utal olyan „destruktív” vagy „sátánista” szektákra, melyek kifejezetten katolikus templomokat törnek fel,

⁴⁵ Fournier, Keith: *Islamic Jihad in Africa: Nigerian 'Boko Haram' Issues Ultimatum to Christians*. http://www.catholic.org/international/international_story.php?id=44282 (2012. január 17.)

⁴⁶ *Lerombolták a Szent György templomot*. http://www.csi-magyarorszag.hu/egyiptom_lerombolt_elk_a_sz.php (2011. november 10.)

⁴⁷ 2001. szeptember 11-i terrortámadás napjától számolt terrorcselekmények listája megtalálható: <http://www.thereligionofpeace.com/Pages/ChristianAttacks.htm> (2011. november 10.)

csak azért, hogy sajátos rituálékat tartsanak.⁴⁸ Azonban a többi kihíváshoz képest ezt marginális fenyegetettségnek tekinthetjük.⁴⁹

Nagyobb fenyegetettséget jelent, hogy a bevándorlás körül kialakult feszültségek következtében európai országokban is katolikus templomok válnak támadások célpontjává. Hollandiában az Anna Frank Intézet és a Leideni Egyetem által készített közös beszámoló szerint 2004 óta, a bevándorlási vita kapcsán tizenhárom esetben voltak katolikus templomok a bevándorlók célpontjai.⁵⁰

Illetve bár eddig nem volt tipikus, hogy Európában terrrorszervezetek templomok ellen követtek volna el merényleteket, de nem lehetünk biztosak abban, hogy az európai országokban a következő években hol és mikor várható bármilyen terrorcselekmény.⁵¹ A demokratikus országok régi félelme, hogy a válság területeken kialakult vallási konfliktusok, akár a bevándorló közösségek miatt, akár terrrorszervezetek által az ún. belterületekre is kiterjed. Ezért az európai biztonsági erők komolyan veszik a templomok elleni erőszakos cselekmények lehetőségét. Ezt jelzi az is, hogy amikor Anba Damian a kopt keresztények egyik németországi vezetője az említett alexandriai mérszárlás előtt levélben figyelmeztette a Német Szövetségi Köztársaság belügyminisztériumát, hogy Németországban is merénylet készül a kopt keresztények ellen,⁵² a Német Szövetségi Köztársaság rendvédelmi erői, – hasonlóan a többi nyugat-európai országhoz – megtették a szükséges lépéseket, és a templomokat, illetve a szertartásokat biztosították.

A terrorizmus kapcsán jegyezzük még meg, hogy vannak olyan jellegű terrorfenyegetettségnek, mint például a bioterrorizmus, melyek esetében a szakemberek a templomokat fokozottan fenyegetett objektumoknak tekintik, hiszen ezek olyan területek, ahol sokan jönnek össze, viszonylag könnyű a biofegyverek becsempészése, és sok embernek lehet ártani.⁵³

Ami kifejezetten Magyarországot illeti, ahogy azt több a terrorfenyegetettséggel foglalkozó tanulmányból is kiderül nincs arra utaló jel, „hogy Magyar-ország vallási (...) szélsőséges szervezetek kiszemelt célpontja

⁴⁸ Calabrese, Antonio: *Diritto penale canonico*. i. m. –pp. 279-280.

⁴⁹ Giuseppe Ferrari a *National Secretary of the Organization for Research and Information on Sects*, munkatársa is a sátánista szektákról szóló összefoglaló munkájában inkább olyan esetekről számol be, mikor ezek a csoportok összejövetelük alkalmával inkább olyan „templomokat” használnak, amelyek már egyébként sincsenek egyházi használatban. Ferrari, Giuseppe: *Phenomenon of Satanism in Contemporary Society*: = L'Osservatore Romano Weekly English Edition. 29 January 1997. -p.10.

⁵⁰ Laucsek Tamás: *Hollandia, Muszlimok Hollandiában*:

<http://www.campusonline.hu/kulfold/hollandia-i-muszlimok-hollandiaban>. (2011. november 11.)

⁵¹ Kis-Benedek József: *Észak-afrikai iszlám radikális csoportok tevékenysége Európában*. =Felderítő Szemle. 2007. 6. évf. 1. szám, -p. 77.

⁵² *Véres üzenet Alexandriából – Világméretű keresztényüldözést hirdetett az al-Kaida*. http://www.hetek.hu/kulfold/201101/veres_uzenet_alexandriabol (2011. november 17.)

⁵³ Török Ervin: *A bioterrorizmus, mint biztonságpolitikai kockázat*. =Szakmai Szemle. 2005. 1. évf. 3. szám, -pp. 60-61.

lenne, de terrorista támadások potenciális veszélye mindig fennáll.”⁵⁴ Ugyanakkor tény, hogy ha más indítatásból is, de a rendszerváltást követő években történtek merényletek katolikus templomok ellen.

1994. július 23-án a Magyar Köztársaság egyik kiemelt műemléke, a Budavári Nagyboldogasszony – ismert nevén „Mátyás templom” – Halászbástya felőli traktájánál bomba robbant. Nem sokkal előtte június 1-jén Szegeden a Szent Rókus Templom bejáratában egy idős hölgy egy zacskót talált, amelyet a közeli szemetesbe helyezett. A zacskóban lévő bomba volt, amely felrobbant és a repeszek megsebesítették az idős asszonyt.

Egyes elemzések szerint a két templom elleni támadás az ún. „nagy hármass” merénylet sorozatba illeszkedett.⁵⁵ Ez a merényletsorozat pedig a délszláv válsággal függött össze, amely üzenet volt a „magyar állami vezetőknek”, hogy tartsák távol magukat a délszláv „konfliktustól”. Ezt bizonyítaná, hogy a templomok ellen elkövetett támadáshoz olyan ismeretlen időzített pokolgépet használtak, amelyet a „jugoszláv néphadseregben rendszeresítettek”.⁵⁶ Ez egyben azt is bizonyítja, hogy a térség politikai változásai és konfliktusai a Katolikus Egyház intézményeire is hatással lehetnek. Ez érthető, hiszen ezek ellen az épületek ellen elkövetett akciók figyelemfelkeltőek és nagy nyilvánosságot kapnak.

Egy évvel a két említett merénylet után 1995. december 26-án, ismeretlen tettesek gyúlékony anyaggal töltött palackot dobtak a szegedi Tátra téri templom ablakába. Bár személyi sérülés nem történt, hanem csak az anyagi kár volt jelentős, de az eset kényes voltát jelzi, hogy a robbantás kereszténység egyik legnagyobb ünnepéhez, a karácsonyhoz kapcsolódóan történt.

Mivel a Katolikus Egyház tisztában van azzal, hogy a szent dolgok, a templomok, a kápolnák, a temetők, az ereklyék stb. különös módon kapcsolódnak a vallásos emberek érzelm világához, az ezek ellen elkövetett erőszakos tevékenységet saját jogrendjében hagyományosan büntetendő cselekménynek tekinti. A szent dolgokat az egyházi hatóság felszenteléssel vagy áldással az istentiszteletre szánja. A Katolikus Egyház hagyományos megfogalmazása szerint a szent dolgokat tisztelettel kell kezelni, és nem szabad közönséges vagy nekik meg nem felelő célra használni (1171. k.).

Ami kifejezetten a „szent dolgok” megszenteltetését illeti, a Katolikus Egyház belső jogszabálya nagyon röviden fogalmaz. „Aki ingó vagy ingatlan szent dolgot megszentelteti, megfelelő büntetéssel büntetendő”

⁵⁴ Németh József: *Az iszlám alapú terrorizmus elleni küzdelemről, titkosszolgálati aspektusból.* i. m. -p. 12.

⁵⁵ A harmadik nem templom ellen elkövetett robbantás 1994. június 11-én, az Országház Duna felőli oldalán a XVII-es kapunál történt. Ez esetben nem történt személyi sérülés, illetve, a kapun kívül jelentős kár nem keletkezett a Parlamentben.

⁵⁶ Szemán László: *Politikai merényletek szóban és valóságban Magyarországon.* <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=103485> (2011. november 18.)

(1376. k.). Ezzel a jogalkotó jelentős egyszerűsítést hajtott végre, hiszen az 1917-ben kiadott Egyházi Törvénykönyv még három kánonban (1325. k., 2328. k., 2329. k.) tárgyalta a szent dolgok megszenteltségét. Az egyházi jogalkotót, mikor jóval rövidebb jogi szabályozást eszközölt, az a logikus megfontolás vezette, hogy a XX. században, az ingatlanok, vagyis az istentiszteletré szánt épületek – székesegyházak, templomok és kápolnák,⁵⁷ – és az ingó dolgok vagyis a kelyhek, ruhák, képek stb. – biztosítását egyházi jogszabállyal úgy sem lehet megoldani, hanem azt az egyes országok jogszabályainak kell biztosítani.⁵⁸ Ezt jelzi az is, hogy az egyház ilyen bűncselekmények esetén, ma már nem meghatározott, hanem meghatározatlan büntetést helyez kilátásba. Mindemellett az egyházi jogalkotó nem akart lemondani arról, hogy a szent helyek védelmét legalább egy büntető jogszabályba ki ne emelje, még akkor is, ha ma már ennek csak elvi jelentősége van.

Következtetések

A Katolikus Egyház hagyománya, a konkrét esetek és a jogalkotási irány rövid – közel sem teljes - áttekintése után a következő következtetéseket vonhatjuk le.

A 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról arányos és szükséges többlet védelmet biztosít az egyházi épületeknek és lelkipásztoroknak. A törvény és a Magyar Kormány igyekezete helyes mert:

Ahogy a példákon keresztül láttuk az elmúlt években felszaporodtak a katolikus szent helyek, lelkipásztorok – püspökök és papok – ellen elkövetett erőszakos cselekmények, melyeknek több esetben halálos áldozatai is voltak.

A védelem a nemzetközi kitekintés szempontjából is helyes, mert a demokratikus országok megelőző – preventív – politikájához igazodik, hiszen minden demokratikus országban megfigyelhető az igyekezet, hogy a válság területeken kialakult vallási konfliktusok belterületre való kiterjedését megakadályozzák. Ez egyrészt a jogalkotáson, másrészt – mint ahogy például Németország esetében láttuk – rendvédelmi szervezetek összehangolt fellépésén keresztül történik. Ez különösen igaz abban az esetben, ha valamelyik közösség – mint a kopt keresztények – valós és nagyfokú fenyegetettségnek van kitéve.

Ugyancsak a minősített védelem szükségességét támasztja alá az a tapasztalat, hogy a napjainkban egyre nagyobb számban vannak vallási alapon szerveződő terrororganizációk, melyek előszeretettel hajtják végre olyan támadásokat, ahol a célpont a nyugati világ, kultúra és ideológia egyes szimbólumai

⁵⁷ Green, J. Thomas: *Kommentár az 1376. kánonhoz*. In: Coriden, A. James, Green, J. Thomas, Heintschel, Donald (szerk.), *The Code of Canon Law – A Text and Commentary*. New York: Paulist Press, 1985. -p. 924. ISBN 0-8091-0345-1

⁵⁸ De Paolis Velasio – Citto Davide: *Le Sanzioni nella Chiesa Commento al Codice di Diritto Canonico Libro. VI. i. m.* -pp. 320-321.

– köztük akár a keresztény szent helyek és lelkipásztorok. Illetve mindezt fokozza, hogy létezik a terrorizmusnak néhány olyan formája – mint például a *bioterrorizmus* – amely a vallási összejövetelekre és istentiszteletekre különösen és nagy veszélyt jelent.

Végezetül, bár el kell ismernünk, hogy minden vallási közösségnek joga van bizonyos belső szabályrendszer kialakításához, amelyet saját működésére vonatkozóan állít össze, de nem várhatjuk azt, hogy csak ezeken a belső „törvényeken” keresztül meg tudja magát védeni a külső fenyegető és erőszakos fellépésekkel szemben. Ezt bizonyítja az is, hogy még a Vatikán sem elégszik meg a Római Pápa és vatikáni intézmények tisztán egyházi jogi védelmével, hanem ezek biztonságát, ahogy azt láttuk, jól képzett saját rendvédelmi szervezeteken és olasz rendészeti egységeken keresztül látja el.

Mindebből pedig azt a következtetést is levonhatjuk, hogy amennyiben a fenyegetettség valós, akkor a többlet védelem nem a Katolikus Egyház régi kiváltságainak a felélesztése, hanem az alkotmányos rend egyik legfontosabb értékének, a vallás és lelkiismereti szabadság és ezen keresztül az alkotmányos rend fenntartása miatt szükséges.

Befejezés

Számunkra, demokratikus értékek mellett elkötelezett emberek számára teljesen egyértelmű, hogy a vallás szabad gyakorlása mindenkit megillet. Ebből következően, minden olyan területen, ahol úgy érezzük, hogy ez az érték sérül, kötelesek vagyunk fellépni a jogalkotás, a végrehajtás és a bírászkodás nyújtotta minden eszközzel. Ha bármelyik vallási közösség – intézményei vagy lelkipásztorai – vonatkozásában nagyobb fenyegetettségnek van kitéve, akkor a védelemnek is nagyobbak kell lenni.

Heinz From a Német Szövetségi Köztársaság Alkotmányvédelmi Hivatalának elnöke, a szervezet fennállásnak hatvanadik évfordulóján köszöntő-beszédében kijelentette, a vallásoknak közösen kell fellépni a nemzetközi terrorizmussal szemben, hogy az emberek a vallási és kulturális sokszínűséget nyereségként és ne fenyegetettségként éljék meg.⁵⁹

⁵⁹ Fromm, Heinz: *Begrüßung*. 60 Jahre Festakt Bundesamt für Verfassungsschutz. Köln: Bundesamt für Verfassungsschutz. 2010, –p. 9.

Felhasznált irodalom

Idézett irodalom

Könyvrész – monográfia

1. Barras, Alphonse: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 1370. kánonjához*. In. Marzoa, Ángel, Miras, Jorge, Rodriguez-Ocaña, Rafael (szerk.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Montreal: Wilson & Lafleur. IV. Köt. 2004, -p. 465. ISBN 2-89127-620-5
2. Bouscaren, Lincoln, Ellis, Adam: *Canon Law – A text and Commentary*. Milwaukee: The Bruce Publishing Company, 1949. n. sz.
3. Calabrese, Antonio: *Diritto penale canonico*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2006, -pp. 265-266. ISBN 88-209-2208-8
4. De Paolis, Velasio: *Delitti contro le autorità ecclesiastiche e la libertà della Chiesa*. In. Gruppo Italiano nel mistero della Chiesa (szerk.), Roma: Lateran University Press, 2004. III. köt. -pp. 528-536. ISBN 88-465-0457-7
5. De Paolis, Velasio, Citto Davide, *Le Sanzioni nella Chiesa Commento al Codice di Diritto Canonico Libro VI*. Città del Vaticano: Urbaniana Press, 2008, -p. 311. ISBN 978-88-401-7016-9
6. Depasquale, Annetto: *Le pene „latae sententiae” nel Codice*. In. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.), *Le sanzioni nella Chiesa*, Milano: Glossa, 1997, -pp. 145-182. ISBN 978-88-7105-091
7. Eichmann, Eduard, Mörsdorf, Klaus: *Lehrbuch des Kirchenrecht*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1950. III. köt. n. sz.
8. Fromm, Heinz: *Begrüßung. 60 Jahre Festakt Bundesamt für Verfassungsschutz*. Köln: Bundesamt für Verfassungsschutz. 2010.
9. Erdő Péter: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 1370. kánonjához*. In. *Az Egyházi Törvénykönyv*. Bp.: Szent István Kiadó, 2001, -p. 927. ISBN 963 361 245 4
10. Green, Thomas: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 1370. kánonjához*. In. Beal, P. John, Coriden, A. James, Green, J. Thomas (szerk.), *New Commentary on the Code of Canon Law*. New-York: Paulist Press. 2000, -p. 1580. ISBN 0-8091-0502-0
11. Hoffman Bruce: *Holy Terror: The implications of terrorism motivated by a religious imperative*. Santa Monica: RAND. 1993. n. sz.
12. Kis-Benedek József: *Észak-afrikai iszlám radikális csoportok tevékenysége Európában*. =Felderítő Szemle. 2007. 6. évf. 1. szám, -pp. 77-87. ISSN 1588-242x
13. Masconi, Marino: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 1370. kánonjához*. In. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.), *Codice di Diritto Canonico Commentato*. Città del Vaticano: Ancora Editrice. 2001. ISBN 88-514-0187-X
14. Rees, Wilhelm: *Straftaten gegen die kirlichen Autoritäten und die Freiheit der Kirche*. In. Listl, Joseph, Schmitz Heribert (szerk.), *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1999, -pp. 1138-1153. ISBN 3-7917-1664-6
15. Szeredy József, *Egyházjog*. Pécs: Madarász E. Könyvnyomdája. II. köt. 1883. n. sz.
16. Wentz, Larry: *Lessons from Kosovo. The KFOR Experience*. CCRP. 2002. ISBN 1-893723-05-4

Kiegészítések és változtatások az állambiztonsági kézisótárhoz. Bp.: BM Kiadó. 1980. n. sz.

Tanulmány – cikk

1. Ferrari, Giuseppe: *Phenomenon of Satanism in Contemporary Society*: = L'Osservatore Romano Weekly English Edition. 29 January 1997. -p.10. ISSN 0391-688X
2. Németh József: *Az iszlám alapú terrorizmus elleni küzdelemről, titkosszolgálati aspektusból.* =Szakmai Szemle. 2006. 2. évf. 2. szám, -pp. 5-22. ISSN 1785-1181
3. Szuromi Szabolcs Anzelm: *A püspökök erőszakos halála kánonjogi szempontból.* =Iustum Aequum Salutare. 2011. 4. évf. 1. szám, -pp. 119-124. ISSN 1787-3223
4. Török Ervin: *A bioterrorizmus, mint biztonságpolitikai kockázat.* =Szakmai Szemle. 2005. 1. évf. 3. szám, -pp. 42-66. ISSN 1785-1181
5. Vincze Viktor: *A köztársasági őrezred, a személyvédelem végrehajtó szervezete.* =Bolyai szemle. 2009. 18. évf. 4. szám, -pp. 31-43. ISSN 1416-1443

Állami és egyházi jogszabályok, tervezetek, jogszabálygyűjtemények

1. *Annuario Pontificio*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2011. n.sz.
2. 2001. évi C. törvény, *A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról.* =Magyar Közlöny, 2011. 85. szám.
3. Az Egyházi Törvénykönyv szövegtervezetei =Communicationes. 1977. 9. évf., 2. szám. -pp. 306-309; 320.
4. *Trattato fra la Santa Sede e l'Italia*. 1929. II. 11. =Acta Apostolicae Sedis. 1929. 21. évf. 4. szám, -pp. 209-221. n. sz.
5. II. János Pál: *Const. Ap.: Pastor Bonus*. 1988. VI. 28. =Acta Apostolicae Sedis. 1988. 80. évf. 7. szám, -pp. 841-912. n. sz.
6. *Secr.Stat.: Regolamento generale della Curia Romana*. 1992. II. 4. =Acta Apostolicae Sedis. 1992. 84. évf. 3. szám, -pp. 202-253. n. sz.

Internetes források

1. Ambrogetti, Angela: *Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entra nell'Interpol.* <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>. (2011.11.13.)
2. Érszegi Márk: *A pápa biztonságának őrei: gárdisták és csendőrök.* <http://www.euroastra.hu/node/2472>. (2011.11.12.)
3. Juhász Márta: *Állam és egyház katolikus püspökből lett államfő.* http://kitekinto.hu/amerika/2008/05/04/allam_es_egyhazi_katolikus_puspokbl_allamf_lett/ (2011.11.17.)
4. Kovács Andrea: *A szegények püspöke lett Paraguay államfője.* http://www.coolpolitika.hu/volt_puspok_lett_paraguay_allamfo (2011.11.17.)
5. Laucsek Tamás: *Hollandia, Muszlimok Hollandiában:* <http://www.campusonline.hu/kulfold/hollandia-i-muszlimok-hollandiaban>. (2011.11.11.)
6. Solti Ágnes: *Milyen elnök lesz egy volt papból.* http://kitekinto.hu/latin-amerika/2008/08/20/milyen_elnok_lesz_egy_volt_papbol/
7. Szemán László: *Politikai merényletek szóban és valóságban Magyarországon.* <http://www.stop.hu/articles/article.php?id=103485> (2011.11.18.)
8. *Szerző megjelölése nélküli tanulmányok és cikkek*
9. *Bírósági eljárás Luigi Padovese olasz püspök gyilkosa ellen* <http://www.radiovaticana.org/ung/Articolo.asp?c=527059> (2011.11.16.)
10. http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sp_ss_scv/informazione_generale/gendarmeria_it.html. (2011.11.12.)

11. *César-díj 2011: A meggyilkolt francia szerzetesekről szóló Emberek és istenek a legjobb francia film.* 2011. február 26. http://img8.hvg.hu/kultura/20110226_cesar_dij. (2011.11.17.)
12. *Gyilkosság áldozata lett Job Chittilappilly indiai katolikus pap.* <http://www.magyarKurir.hu/hirek/gyilkossag-aldozata-lett-job-chittilappilly-indiai-katolikus-pap> (2011.11.17.)
13. *Turkish court upholds sentence for priest's killer.* <http://uk.reuters.com/article/2007/10/04/uk-turkey-priest-idUKL0454885220071004> (2011.11.17.)
14. *Hogyan segíthetünk az üldözött keresztényeken?* <http://kurir.katolikus.hu/en/node/34709> (2011.11.17.)
15. *Over 50 Catholics die during terrorist attack on Baghdad cathedral:* <http://www.catholicnewsagency.com/news/over-50-catholics-die-during-terrorist-attack-on-baghdad-cathedral/>. (2011.11.10.)
16. *Elfogták a bagdadi keresztény templom elleni terrortámadás kitervelőit.* http://nol.hu/kulfold/elfogtak_a_bagdadi_kereszteny_templom_elleni_terrortamadas_kiterveloit. (2011.11.17.)
17. *Lerombolták a Szent György templomot.* http://www.csi-magyarorszag.hu/egyiptom/lerombolt_elk_a_sz.php (2011.11.10)
18. <http://www.thereligionofpeace.com/Pages/ChristianAttacks.htm> (2011. november 10.)
19. *Véres üzenet Alexandriából – Világméretű keresztényüldözést hirdetett az al-Kaida.* http://www.hetek.hu/kulfold/201101/veres_uzenet_alexandriabol (2011.11.17.)
20. *Pope Benedict XVI sets up anti-terrorist squad.* =The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/2111117/Pope-Benedict-XVI-sets-up-anti-terrorist-squad.html>. (2011.12.02.)
21. Fournier, Keith: *Islamic Jihad in Africa: Nigerian 'Boko Haram' Issues Ultimatum to Christians.* http://www.catholic.org/international/international_story.php?id=44282 (2012. 01.17.)

AZ EURÓPAI UNIÓ SZEREPE A KONGÓI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG DEMOKRATIZÁLÁSÁBAN

Absztrakt

Több mint három évtizedes diktatórikus rendszer, illetve egy évtizednyi háborús korszak után, a 2006. évi sikeresen megrendezett demokratikus választásokkal megteremtődtek a feltételei egy valódi demokratikus rendszer kialakulásának Kongóban. A választások előkészítésének és lebonyolításának folyamatában fontos szerepet játszott az ENSZ MONUC misszió, valamint az Európai Unió új, katonai védelmet biztosító dimenziója, az Európai Biztonság- és Védelem Politika.

Az öt EU misszió között (Artemis, EUPOL Kinshasa, EUSEC RD Congo, EUFOR DRC, EUPOL Congo) szerepeltek katonai, civil válságkezelési, tanács- és segítségnyújtó, valamint polgári akciók. Legfontosabbnak közülük az Artemist tekintették, mert ez volt az első NATO-tól független, és egyben az első Európán kívüli beavatkozás, vagyis ennek kapcsán derült fény az önálló védelmet, konfliktus-megelőzést és válságkezelést biztosító Európai Biztonság- és Védelem Politika hatékonyságára. A missziók intervalluma a 2003. június 12. és 2012. szeptember 30. közötti periódust ölelik fel, ez idő alatt kellett megteremteni egy ideiglenes Kormányt, a választások megrendezéséhez szükséges békés környezetet, a lebonyolítást biztosító Integrált Rendőri Egységet, egy átlátható, szakszerű hadsereget és egy a választások utáni stabil helyzetet biztosító multi-etnikumú rendőri erőt. Az akciókban magyarok is részt vettek, akik a katonai dimenzió túl, a mai napig egyéb területeken is szükségességét látják az afrikai kontinens támogatásában, ami leginkább oktatási programok, orvosi- és pénzügyi-gazdasági segítségnyújtások formájában valósulnak meg.

Kulcsszavak: Kongói Demokratikus Köztársaság, Európai Biztonság és Védelem Politika, Artemis, EU missziók, konfliktus-megelőzés és válságkezelés

Abstract

After three decades of dictatorship and one decade of wars, the conditions for developing a democratic system have been created by the successfully organised democratic elections in 2006 in Congo. The MONUC mission of the United Nations and the new military defence dimension of the European Union, the European Security and Defence Policy played an important role in preparing and organising the elections.

Within the five EU missions (Artemis, EUPOL Kinshasa, EUSEC RD Congo, EUFOR DRC, EUPOL Congo) there were military and civilian crisis management teams and advisory groups as well. The Artemis mission was considered to be the most important of them, because it was the first EU intervention independent from NATO, and the first one that was made outside Europe. It was this intervention that proved the ESDP's efficiency in providing autonomously defence, conflict-

prevention and crisis management. During the interval of the EU missions, between 12 June 2003 and 30 Sept 2012, the aim was to create a Temporary Government and peaceful circumstances for the elections, as well as an Integrated Police Unit to ensure the process of the elections, furthermore a transparent professional national army and an efficient multi-ethnic police force to sustain a stable situation after the elections. The Hungarians who also took part in the missions find it important to support the African countries – beyond the military dimension – also in the fields of health care, education, finance and economy.

Keywords: *Democratic Republic of Congo, European Security and Defence Policy, Artemis, EU missions, conflict prevention and crisis management.*

Az Európai Unió és az afrikai kontinens közötti együttműködés napjainkban leginkább a számos különböző aspektust felölelő segélypolitika területén mutatkozik meg. Az 1960-as évek során függetlenedett¹ afrikai országok többségében a korábban nacionalista mozgalmakat vezető államfők egyeduralkodó nyert teret, a központosított rendszerben pedig a követhetetlen mértékű korrupció, és az egyoldalú gazdasági függésből kialakult szegénység uralkodott el. Az említett destabilizációs tényezők, és a kontinensen régóta állandó jelleggel uralkodó etnikai ellentétek miatt az államon belüli konfliktusok gyakran országhatárokon átnyúló területi harcokat indukáltak. Így robbant ki az évszázad egyik legbrutálisabb összetűzése, az 1994-es ruandai népirtás, amit az „első kongói háború”,² más néven Afrika „első világháborúja”, majd a „második kongói háború”³ követte. A nemzetközi rendszer kiszélesedésének köszönhetően, a távolinak tűnő afrikai viszályok a világ számos országára hatással voltak. A nemzetközi közösség a továbbiakban nem hagyhatta figyelmen kívül az államokon belüli, illetve az államok között kialakult konfliktusokat a szub-szaharai régióban sem.

Az Európai Unió védelempolitikája

Az Európai Unió a hatalmi rendteremtés szempontjából kulcsfontosságú területnek tekinti a hatékony kormányzás kialakítását, a szegénység csökkentését, a szociális biztonság létrehozását, a fenntartható fejlődés biztosítását, a gazdasági fejlődés elősegítését, a környezeti problémák kezelését illetve a béke

¹ A Chronological List of Independence Dates for Africa

<http://africanhistor.about.com/library/timelines/blIndependenceTime.html>

² Az 1996-1998 közötti katonai összecsapásokat nevezik „Kongó első háborújának”, amelyben Laurent Kabila vezetésével a tuzsi AFDL erők 1996 decemberében megindultak a már megszerzett Kivu tartományból nyugat felé, a határszéli városokat elfoglalva. Céljuk 1997. május 17-én valósult meg, behatoltak a fővárosba, ahol Kabila átvette a hatalmat. Guy Arnold: Africa a modern history, Atlantic Books, London 2005

³ A tuzsik oldalán állt Ruanda és Uganda, majd az augusztusi harcok folyamán Kongó támogatása mellett döntött Angola, a Csád Köztársaság, Líbia, Namíbia, Szudán és Zimbabwe. A résztvevő országok döntését a beavatkozás mellett, a Kongó természeti és ásványi kincseiből való részesedés határozta meg. Guy Arnold: Africa a modern history, Atlantic Books, London 2005

és biztonság megteremtését, amelyben kiemelkedő szerepet játszanak a civil és katonai műveletek. Az Unió katonai segítségnyújtását a második pillér,⁴ a Közös Kül- és Biztonságpolitika (KKBP) keretein belül alakították ki. A Saint Malo-i nyilatkozat keretében létrehoztak egy új, katonai védelmet biztosító dimenziót, az Európai Biztonsági és Védelem Politikát (EBVP),⁵ amely konfliktusmegelőző és válságkezelő szerepével hivatott szolgálni a nemzetközi békét és biztonságot. Elsődleges szerepet tölt be a konfliktus-megelőzés, ám amennyiben az nem hoz sikert, a válságkezelés válik feladattá. Ez utóbbi érdekében vette át az EBVP a petersbergi feladatokat,⁶ amelyek lehetővé tették, hogy az Unió saját válságkezelő kapacitást hozzon létre, valamint egyénileg, vagy más nemzetközi szervezetekkel együttműködésben, képes legyen Európán belül, illetve a nemzetközi szinten, akár civil keretek között, akár katonailag is beavatkozni.⁷

A 2004-es csatlakozást követően Magyarország szerepe is felerősödött a közös védelempolitika területén, így a korábbi ENSZ békemijsziókban vállalt feladatok többségét az Európai Unió égisze alatt szervezett civil és katonai műveletekben nyújtott támogatások váltották fel. Afrika, a felértékelődött nemzetközi szerepe miatt kiemelt célponttá vált hazánk számára is, főként Csád, Szomália és Kongó területén.⁸

Az Európai Unió a legelső kontinensen kívüli katonai hadműveletére 2003-ban kapta a felkérést a Kongói Demokratikus Köztársaságba, amelynek oka az volt, hogy a 2002-es pretóriai, illetve luandai békeszerződések következményeként, a ruandai és az ugandai csapatok 2003 áprilisában megkezdték a visszavonulást a felszabadult területeken, az ország keleti részén. A központi hatalom ellenőrzésének hiányában biztonsági vákuum alakult ki, amely komoly fegyveres összecsapásokba torkollott.

A helyzet megoldására a polgárháború után, 1999-ben az ENSZ békefenntartó csapatokat küldött a helyszínre MONUC néven, azzal a céllal, hogy a Lusakai Tűzszüneti Megegyezésben foglalt pontok betartását figyeljék és támogassák, majd később a feladatokat kiegészítették a célok felügyeletével.

⁴ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó 2007. 3. fejezet: Az Unió hatáskörei- A három pillérre épülő Unió, 177. pg

⁵ Céljait a 2003-as Európai Biztonsági Stratégia fogalmazza meg European Union: European Security Strategy, Brussels, 12 December 2003.

⁶ A Petersbergi feladatokat a Nyugat-Európai Unió Tanácsa határozta meg 1992. június 19.-én, három pontban: 1. humanitárius missziók, 2. békefenntartás, 3. harci alakulatok béketeremtés és válságkezelés céljából

⁷ Az 1999-es helsinki csúcson döntést hoztak egy önálló európai katonai haderő felállításáról, amely a gyorsreagálású haderő nevet viseli, s mely lényege, hogy 2003-tól az Uniónak képesnek kell lennie 50- 60000 fős, 60 napon belül bevethető, minimum egy éven át fenntartható hadseregek kialakítására, melyek közül kettőnek állandóan bevetésre készen kell állnia.

Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, Budapest 2007 23.6. Az európai biztonság- és védelempolitika megszületése, 502. pg

⁸ Besenyő János: Az ENSZ nyugat-szaharai békemijsziójának tapasztalatai http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2011/besenyo_janos.pdf

Az ENSZ misszió 2009-ben szenvedett csorbát, amikor a Hutu és Tuszi etnikai összecsapások következtében, márciustól novemberig legalább 500 civil áldozat vesztette életét. Ezt a negatív reputációt az ENSZ hírneve nem tudta elviselni, így felfüggesztették az általuk nyújtott támogatásokat, addig, amíg a bűncselekményekre nem derítettek fényt. 2010. június 1-vel az akció új neve az „ENSZ Stabilizációs Missziója a Kongói Demokratikus Köztársaságban” (MONUSCO) lett. Ezzel egy időben kiszélesítették a mandátumának a jogkörét a civilek és a humanitárius személyzet védelmére az emberi jogok tekintetében és a fizikai erőszakkal szemben. A MONUSCO-nak továbbra is hivatása a kongói kormány stabilitásának és a béke érdekében tett konszolidációs erőfeszítések támogatása.⁹

Mivel a MONUC 712 fős uruguayi zászlóalja 2003-ban kevésnek mutatkozott, hogy képes legyen megelőzni egy újabb humanitárius katasztrófát, a volt ENSZ Főtitkár, Kofi Annan, először a Biztonsági Tanácshoz (BT) fordult,¹⁰ majd az Európai Unió segítségét kérte, hogy katonai csapatokkal részt vegyen Ituri tartomány biztonsági helyzetének stabilizálásában. Az Európai Unió Tanácsa június 5-én, a 2003/432/KKBP határozatában¹¹ fogadta el a felkérést, s úgy rendelkezett, hogy az ENSZ BT 1484-es határozatának eleget téve, „... engedélyezi egy ideiglenes vészhelyzeti nemzetközi haderő átmeneti bevetését a Kongói Demokratikus Köztársaságban lévő Buniában.”¹²

Az ARTEMIS hadművelet

A katonai hadművelet 2003. június 12-én vette kezdetét, és az *Artemis* nevet kapta. Szerepe kiemelkedően fontos volt az Európai Unió számára, ugyanis ez volt az első NATO-tól független, és egyben az első Európán kívüli beavatkozás. Ennek az akciónak a kapcsán derült fény az önálló védelmet, konfliktus-megelőzést és válságkezelést biztosító Európai Védelmi és Biztonságpolitika hatékonyságára. Az Artemis művelet egy helyben és időben behatárolt akció volt, Ituri tartomány fővárosára, és három hónapra volt korlátozva. A humanitárius mentési beavatkozást az akkori francia elnök, Jacques Chirac felajánlására, egy általuk vezetett ún. keretnemzeti akcióként¹³ (Framework Nation) valósították meg, úgy hogy a Politikai és Biztonsági Bizottság (Political and Security Committee, PSC) volt felelős a misszió stratégiai és politikai

⁹ United Nations Security Council Resolution 1279 (1999) MONUC
United Nations Security Council Resolution 1925 (2010) MONUSCO
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monuc/>

¹⁰ Kofi Annan 15.-i kéréséhez, a következő napon, Dar es Salaam-ban (Tanzánia fővárosában) csatlakozott a Kongói Demokratikus Köztársaság elnöke, csakúgy, mint Ruanda elnöke, illetve Uganda külügyminisztere. ENSZ BT 1484 (2003) Határozat, 2003. május 30.

¹¹ Official Journal L 147, 14/06/2003, 42. pg

¹² Tanács 2003/432/KKBP Határozata; Európai Unió Hivatalos Lapja, 2003. június 14.

¹³ „Egy vezető nemzet mellett kisebb, más tagállamok által biztosított kontingens.”
Horváth Gábor– Szép László: Az európai gyors reagálási képesség kialakítása és az Európai Unió harccsoportjai (1.) In Új Honvédségi Szemle, 2006.02.03.

irányvonaláért, az Európai Unió Katonai Bizottsága (European Union Military Committee EUMC) pedig a hadműveletek végrehajtásának ellenőrzését végezte. A döntéshozatal az Unió 15 tagállamának konszenzusán, a Tanács jóváhagyásán alapult, és más államok is hozzájárulhattak az akcióhoz, így összesen kilenc nemzet kontingense vett részt a misszióban.¹⁴ A részt vevő országok nem mindegyike nyújtott katonai segítséget, Németország például logisztikai, míg Belgium egészségügyi támogatást, egy katonai orvos csoportot biztosított.¹⁵ Az Európai Unió katonai missziójának első válságkezelő hadművelete az előírtaknak megfelelően 2003. június elején megkezdődött. A csapatok Buniában, Ituri tartomány fővárosában biztosították a rendet, míg a stratégiai támaszpont 300 km-re, a szomszédos burundi Entebbe-ben volt. A közel három hónapos misszió legkiemelkedőbb eredménye a Kongói Demokratikus Köztársaság Nemzeti Uniójának az Ideiglenes Kormányának megalakulása volt. Eleget téve az EU felhívásának, a művelet arra volt hivatott, hogy megkezdje a szabad választások megszervezését, továbbá, hogy létrehozzon egy integrált kongói hadsereget. Ituri tartomány rendjének helyreállítása miatt, és Bunia, valamint a környéke fegyvermentesítésének köszönhetően, a gazdasági, szociális és politikai élet újraéledt, ami következtében 50-60.000 menekült visszatérhetett a tartományi fővárosba. A hadműveletet végző katonák kivonulása után a térség felügyeletét ismét a bangladesiek által vezetett ENSZ MONUC csoport vette át.

Mivel 2003. október 6-án újból fegyveres zavargások törtek ki Ituriban, és az emberi jogok megsértése is tovább folytatódott az országban, 2003. október 20-án az átmeneti kormány az Európai Unióhoz fordult segítségért. Arra kérte a Közös Kül- és Biztonságpolitika főképviselőjét, hogy járuljon hozzá a Pretóriai Egyezményben is már célként szereplő, Integrált Rendőri Egység (IRE) létrehozásához. A Politikai és Biztonsági Bizottság december közepén beleegyezéséről adott számot (2004/494/KKBP).¹⁶

Az EPUPOL Kinshasa hadművelet

Az Integrált Rendőri Egység megalakításának céljából három feladatkör volt meghatározva. Az első két tevékenységet, a kiképzési központ rehabilitációját, és a szükséges eszközök, alapfelszerelések biztosítását az Európai Bizottság koordinálta és finanszírozta. A művelet megkezdésére, amelyben 18 európai kiképzőtiszt vett részt, 2004. augusztus közepét jelölték ki, míg a mandátum lejártának a következő év májusát határozták meg. A harmadik célkitűzést, a végrehajtás nyomon követését, felügyeletét és a szakmai tanácsadást az EU

¹⁴ Adrien Hyde- Price: European Democracies and Coercive Diplomacy: The EU and the ESDP, 30th Annual BISA Conference, 18-20/12/2006., Cork

¹⁵ Türke András István: Az Artemis- művelet, 2005. 02. 08. in Új Honvédségi Szemle 2005. 03. 10.

¹⁶ Tanács 2004/847/KKBP Együttes Fellépése, 2004. december 9.

Európai Unió Hivatalos Lapja 367. szám, 30- 34 pgs., 2004. december 14.

Tanácsa fogadta el (2004/847/KKBP).¹⁷ A 23 fővel induló civil válságkezelési művelet, az EU Rendőri Missziója, az *EUPOL Kinshasa* nevet kapta, mivel az akció központja az ország fővárosában volt. Vezetőjévé a portugál Adilio Ruivo Custodiot jelölték, mandátumát pedig 2005. január 1. és december 31. között határozta meg a Tanács, amit később egy évvel meghosszabbított. Az első két célkitűzésre fordított költségkeret 585.000 eurót biztosított, míg a harmadik pont teljesítésére 4.300.000 eurót fordított a KKBP költségvetéséből. A politikai ellenőrzést és a stratégia irányvonalat, csakúgy, mint az Artemis hadművelet esetében, most is a Politikai és Biztonsági Bizottság látta el, hazánk eszköz-felajánlást nyújtott.

Az EUPOL Kinshasa célja a Kongói Nemzeti Rendőrség Integrált Rendőri Egységének létrehozása volt, amely az első demokratikus nemzeti választás megrendezéséhez járult hozzá. Az IPU volt hivatott a választásokkal kapcsolatos rendezvények és a Független Választási Bizottság zavartalan működését biztosítani. A misszió sikere hamar megmutatkozott a gyakorlatban, a 2005. júniusi demonstrációkkal szemben már szakszerűen, a kiképzéseken elsajátított módszerek alapján jártak el a rendőrök, ellentétben az addig jellemző durva, fegyveres leszámolásokkal. A továbbiakban az emberi jogok biztosítására, és a rabokkal való szakszerű bánásmód elsajátítására igyekeztek hangsúlyt fektetni. A rendőrségi apparátus látványos fejlődése pozitív változást hozott a róluk kialakított közvéleményben, továbbá a nem kézzelfogható eredmények, mint az elszámoltathatóság és az átláthatóság megvalósítása hozzájárult a szervezet legitimációjához.¹⁸ Mivel a misszió mandátumát a választás elnapolása miatt 2006. december 31-ig meghosszabbították, vele egy időben, párhuzamosan indította el az Európai Unió a harmadik kongói műveletét, amely az EUSEC RD Congo nevet kapta.

Az EUSEC RD Congo hadművelet

Az *EUSEC RD Congo*¹⁹ műveletre a kongói kormány 2005. április 26-án nyújtotta be az igényét, amelyet az EU, a 2005/355/KKBP határozatban, 2005. május 2-án fogadott el. Az összesen 40 résztvevőt számláló misszió június 8-án vette kezdetét két magyar szakértő együttműködésével, és a határozat értelmében 12 hónapig tartott. Vezetője a francia származású Pierre Michel Joana tábornok volt. A politikai irányítást a Politikai és Biztonsági Bizottság végezte, az egyéves időszakra a költségvetési keretet 1.600.000 euróban állapí-

¹⁷ Natalie Pauwels, "EUPOL 'Kinshasa' : Testing EU Co-ordination, Coherence and Commitment to Africa", European Security Review 25. szám, 2005. március

¹⁸ Marta Martinelli: Helping Transition: The EU Police Mission in the Democratic Republic of Congo (EUPOL Kinshasa) in the Framework of EU Policies in the Great Lakes In European Foreign Affairs Review, 2006. II. szám 379- 399. pgs

¹⁹ Besenyő János: Beszámoló a kongói EUSEC misszióról
http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/734_1.pdf

tották meg.²⁰ A harmadik uniós kongói akció egy tanács- és segítségnyújtó misszió volt, amelynek legfőbb célja, a biztonsági szektor megreformálása volt. Elsődleges feladatnak a kongói hadsereg átláthatóbb, hatékonyabb és szakszerűbb átalakítását tekintették, ezzel is erősítve a demokratikus ellenőrzését. Elrendelték a katonák fizetési rendszerének megreformálását, az adminisztrációs- és pénzügyi szabályok létrehozását, valamint a katonai csapatok technikai és logisztikai támogatását.²¹ Az európai szakértők, az adminisztratív rendszer szerves részeként, az ország olyan fontos biztonságért felelős szerveiben végezték tevékenységüket, mint a Védelmi Miniszter Kabinetje, a Vezérkari Főnökség, a Szárazföldi Haderők Vezérkara, és a Nemzeti Lefegyverzési, Leszerelési és Reintegrációs (CONADER) bizottság. A mandátum lejárta után az EU Tanácsa még két alkalommal az akció meghosszabbítás mellett döntött.

A 2008. június 30-ig tervezett harmadik periódus különlegessége abban rejlett, hogy a 2006-os nemzeti választásokat követően, az átmeneti időszakot lezárva, az európai erőknek az ország tényleges kormányával kellett együttműködni egy olyan nemzeti program létrehozásában, amelyben a fegyveres erők és az igazságszolgáltatás reformját biztosították, leginkább a Védelmi Minisztérium fizetési rendszerének megreformálásával. A misszió határidejét, két újabb cél elérése érdekében, egy gyorsreagálású haderő kialakításában, és a Nagytavak Régiójáért felelős Európai Unió Különleges Képviselő támogatásában Kivu tartomány megbékélési folyamatában, negyedik alkalommal is kiterjesztették, 2009. június 31-ig, amit egy ötödik, 2012. szeptember 30-ig tartó meghosszabbítás követett. 2008. július 1-től az akció vezetője Mr. Michel Sido lett, az éves költségvetési keret pedig 8.450.000 euróban határozták meg.²²

Az EUSEC DR Congo nevű tanács- és segítségnyújtási akció a hosszas hatástanulmányok átvizsgálása és a tapasztalatok kiértékelése után felismerte a fegyveres erők, és az addig tett erőfeszítések eredménytelenségének okát. A működésképtelenséget a fizetési rendszert behálózó korrupció okozta, mert a pénz útvonalának lépcsőfokai megegyeztek a hadsereg parancsnoki láncolat rangbeli felépítésével. Ez azt jelentette, hogy a fizetések és egyéb juttatások, gyakran még a hierarchia csúcsán álló személyek köreiből elkallódtak. A pénzügyi csalások elkerülése miatt a fizetési rendszer kezelését leválasztották a hadsereget irányító apparátusról, és azt a Védelmi Minisztérium feladatkörébe

²⁰ Európai Unió Tanácsa 2005/355/KKBP Együttes Fellépése (2005. május 2.) Európai Unió Hivatalos Lapja 112. szám, 2005. május 3.

²¹ ESDP in the Democratic Republic of Congo: supporting transition In ESDP news letter No 2, June 2006.

²² DR Congo: The Council extends the mandate of the EUSEC RD Congo mission In African Press Organization, 28 July 2008.

utalták. Ezzel a lépéssel sikerült konszolidálni a viszonyt a lakosság és az addig őket gyakran kifosztó kongói katonák között.²³

Az EUFOR DRC hadművelet

Az *EUFOR DRC* az Európai Unió által vezetett második független katonai misszió volt, amely az ENSZ felkérésére alakult meg, mivel az, az EU-hoz fordult, hogy saját, Kongóban állomásozó csapatainak (MONUC) a támogatására, illetve az általános választások biztosítására segítséget kérjen. A Tanács a mandátum kezdetére a nemzeti választások első fordulójának első napját adta meg, 2006. július 29-ét. Az *EUFOR DRC* az *Artemis*-hez hasonlóan egy rövid idejű, mindössze négy hónapot felölelő misszió volt. A főhadiszállást Potsdamban működtették, a művelet parancsnokának pedig Karlheinz Viereck altábornagyot nevezték ki, míg a haderők vezetője Christian Damay vezérőrnagy lett.²⁴ Hazánk két törzstiszttel járult hozzá az akcióhoz, akik a németországi műveleti parancsnokságon tevékenykedtek.

A legfőbb cél az volt, hogy a MONUC támogatásával, a szabad és békés nemzeti választásokhoz szükséges biztonsági helyzetet megteremtse és garantálja. Ennek érdekében elrendelték a polgárok megóvását a fizikai erőszaktól, a főváros repterének védelméhez való hozzájárulást, az EU és az ENSZ személyzet számára a szabad mozgás biztosítását, illetve a biztonságuk garantálását, és a katonákra ruházott műveletek végrehajtását azzal a céllal, hogy az egyéneket megóvják a veszélyektől.²⁵ A haderők jogosultak voltak az ország bármely területén beavatkozni, akár fegyver alkalmazásával is. Az *EUFOR DRC* sikeréről a hadművelet parancsnoka a következőképpen nyilatkozott: „*Amit kitűztünk, hogy elérjük, azt elértük... Van egy elnökünk és további demokratikus lépések is biztosítva vannak...*”.²⁶

Annak ellenére, hogy a misszió november 30-án, az általános választások lefolytatásával eredményesen befejeződött, korántsem zárta le a biztonsági szférára vonatkozó reformok sorát. Az ország általános biztonsági helyzete nem javult, a kongói hadsereg még nem volt elég hatékony ahhoz, hogy külső segítség nélkül meg tudjon birkózni az időnként kialakuló destabilizációs helyzetekkel. Szükség volt a rendőrség továbbképzésére, aminek érdekében, 2007-ben, létrehozták az EUPOL Kinshasa rendőri misszió folytatásaként működő EUPOL RD Congo műveletet.

²³ Marta Martinelli: Helping Transition: The EU Police Mission in the Democratic Republic of Congo (EUPOL Kinshasa) In the Framework of EU Policies in the Great Lakes In European Foreign Affairs Review, No 2, 2006.

²⁴ Európai Unió Tanácsa 2006/319/KKBP Együttes Fellépése (2006. április 27.) Európai Unió Hivatalos Lapja 116. szám, 2006. április 29., o. 98- 101.

²⁵ EU Council Secretariat: EU military operation in support of MONUC during the election process in the Democratic Republic in Congo (Operation EUFOR- RD Congo), 15 June 2006.

²⁶ Stefan Nicola: Analyses: EU says Congo mission a success. In UPI International Intelligence, Berlin, 19 December 2006.

Az EUPOL Congo hadművelet

Az Európai Unió ötödik kongói missziójára már a sikeresen lezajlott, békés nemzeti demokratikus választások után került sor. A polgári akció, habár az EUPOL Kinshasa rendőri akció folytatásaként tekinthető, párhuzamosan működött az EUSEC DR Congo tanács- és segítségnyújtó művelettel. A MONUC szoros együttműködésével segítséget nyújtott egy olyan nemzeti koncepció kialakításában és végrehajtásában, amely továbbra is a fegyveres erők reformját, illetve az igazságszolgáltatás területét célozta meg.²⁷ Az 53 résztvevő olyan rendőri-, igazságszolgáltatási- és nemzetközi szakértő volt, akik nagy tapasztalattal rendelkeztek az emberi jogok-, a nemi egyenlőség területével, és a fegyveres konfliktus által érintett gyermekáldozatok kérdéskörével kapcsolatban. Magyar részt vevők az akcióban nem szerepeltek.

A misszió legfőbb célkitűzése, a kongói rendőrség igazságszolgáltatáshoz való viszonyának meg-reformálása, egy multi- etnikumú, professzionálisabb rendőri erő létrehozása volt. Mivel az EUPOL RD Congo nem rendelkezett végrehajtási jogkörrel, annak érdekében, hogy az Unió a kitűzött célját sikeresen elérje, támogatást nyújtott a Rendőrség Kutató és Intervenciós Egységének (Police Research and Intervention) képzéséhez, illetve a Parancsnoki Koordinációs és Ellenőrzési Központ (Coordination, Command and Control Center) megalapításához.²⁸ A kiküldött szakértők központi állomáshelye Kinshasa-ban volt, de emellett még két nagyvárosban rendelkeztek állandó jelenléttel, Bukavu-ban Dél-Kivu- és Goma-ban Észak-Kivu fővárosában. A misszió vezetőjévé az EUPOL Kinshasa vezér alakját, Adílio Ruivo Custódiót nevezték ki. A művelet mandátuma eredetileg egy évre szólt, amelynek költségvetési keretét 5.500.000 euróban határozták meg. A Tanács a rendfenntartó polgári missziót először 12 hónappal, majd 2011. szeptember 30-ig hosszabbította meg, és egyúttal a feladatkörét is kibővítette. A Kongói Nemzeti Rendőrségre vonatkozó feladatok kiegészültek a határőrség és az ellenőrző rendőr felügyelőség támogatásával.²⁹

Az Európai Unió segélypolitikájának egyéb aspektusai

A függetlenedés óta először megtartott demokratikus választásnak mér-földkő szerepe volt a Kongói Demokratikus Köztársaság történelmében, hiszen több mint három évtizedes diktatórikus rendszer, illetve egy évtizednyi háborús korszak után végre megteremtette a feltételeket egy valódi demokratikus

²⁷ Európai Unió Tanácsa 2207/405/KKBP Együttes Fellépése (2007. június 12.) Európai Unió Hivatalos Lapja 151. szám, 2007. június 13., o. 46.

²⁸ European Union: EU Police Mission for the DRC (EUPOL RD Congo), November 2008. http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/081117-Factsheet_EUPOL_RD_Congo-version4_EN.pdf

²⁹ Európai Unió Tanácsa 2008/485/KKBP Együttes Fellépése (2008. június 23.) Európai Unió Hivatalos Lapja 9. szám, 2008. január 12., o. 18.

rendszer kialakulásához. Ennek elérésében kiemelkedő segítséget nyújtott az Egyesült Nemzetek Szervezetével szorosán együttműködő Európai Unió.

A Közösség két okból kifolyólag is fontosnak tartotta a kongói 2006-os nemzeti választások sikeres mivoltát. Az egyik meghatározó érv, hogy a segítségével elért eredmények az Európai Biztonság- és Védelempolitika hatékony és sikeres működését reprezentálják, a másik, hogy a választások által meghozott stabilabb környezet elvileg képes biztosítani az ország önállóságának, szuverenitásának meglétét, amely az első lépést jelenti afelé, hogy a Kongói Demokratikus Köztársaság egyenrangú partnerként tudjon szerepet vállalni a nemzetközi közösségben. Az EU fő prioritásai közé sorolja, és minden erejével azon van, hogy elő tudja segíteni a rászoruló országok fejlődését, és ezzel biztosítani tudja a helyi, regionális és a nemzetközi békéhez és stabilitáshoz vezető folyamatokat. Ezt a szándékot erősítette meg Javier Solana, az Unió Közös Kül- és Biztonságpolitikájának volt főképviselője, aki beszédében folyamatosan biztosította az afrikai kontinenst a Közösség támogatásáról, kiterjesztve azt az ország általános fellendítésére, azaz a gazdasági fejlődésre, egyéb humanitárius segélyekre, és a szegénység felszámolásáért folytatott erőfeszítésekre.

„... Európa, az eddigieknél is jobban szándékozik segíteni az afrikai országoknak, hogy hatékonyan szembesüljenek ezekkel [gazdasági fejletlenség, fertőző betegségek terjedése...] a kihívásokkal. Ebben a tekintetben, a Kongói Demokratikus Köztársaság stabilizációja különösen fontos. Amíg az ország nem áll szilárdan a békéhez vezető úton, a stabilitás és a fejlődés, minden ilyen irányú előrehaladás és minden ezzel kapcsolatban táplált remény, veszélyeztetve van. ...Mindezen okokból kifolyólag, Európa kiemelkedő figyelmet szentel Kongónak, a békéhez és fejlődéshez vezető sikeres átmenethez. ...Európa jelentős pénzmennyiséget fordít az átmeneti folyamatokra. Csak az Európai Bizottság önmagában, 700 millió euro értékű projekteket finanszíroz. ...Európa szintén ösztönzi Kongót a hatékony kormányzásra. ...És Európa elkötelezte magát a béke és biztonság területét illetően is. ...”³⁰

A biztonságpolitikai segítségnyújtáson kívüli szerepvállalásokban kiemelkedő érdemei vannak Magyarországnak is, amit leginkább civil szervezeteken keresztül tud megvalósítani. Az egyik legismertebb támogató az Afrikai-Magyar Egyesület, ami 2009 óta nyolc orvosi misszió keretében 21 önkéntes magyar orvost delegált a Szub-Szaharai térségbe, valamint iskola programjával igyekszik olyan önkénteseket toborozni, akik árvaházakban, óvodákban, iskolákban, vagy gyermeksegélyező központokban vállalnak önkéntes gondozói és tanári feladatokat. A teljesség igénye nélkül felsorolt társadalmi segítségnyújtások mellett az anyagi és gazdasági szempontok is fontos szerepet kapnak. Hazánk a Európai Fejlesztési Alap tízedik programjába 125 millió eurót fog

³⁰ Javier Solana levele: EU wants successful Congo poll. In Bisuness Day- News Worth Knowing, 20 July 2006.

befizetni 2013-ig, amelynek nagy részét Afrika megsegítésére költik. A Kongói-Magyar Gazdasági Kereskedelmi és Kulturális Együtműködési Program keretein belül pedig a magyar vállalatok arra kapnak lehetőséget, hogy egy gazdasági fejlődés alatt álló ország, közel négymilliós stabil piacán részesedést szerezzenek, és ezzel élénkítsék az üzleti-kereskedelmi kapcsolatokat, hiszen az afrikai országok a Föld egyik legnagyobb és egyben kiaknázatlan nyersanyagkincs lelőhelyei, amik igen komoly gazdasági potenciált jelenthetnek.³¹

³¹ Szegő Iván Miklós: Afrikai segélyek, magyar esélyek, Origo 2008. 11. 22.

NEMZETBIZTONSÁGI MUNKA ÉS SZEMÉLYISÉGI JOGOK AZ ALAPTÖRVÉNY MÉRLEGÉN

*Jöjj el, szabadság! Te szülsz nekem rendet,
jó szóval oktasd, játszani is engeddd
szép, komoly fiadat!
(József Attila: Levegőt! 1935. november 21.)*

Absztrakt

A nemzetbiztonsági munka- és a személyiségi jogok több ponton kölcsönhatásba kerülhetnek. Ez olykor ellentétként látszik megjelenni, melynek feloldásában jelentős szerepe van a biztonság és szabadság egyensúlyának. Ez az arány a jogszabályok által rögzített jogok és köteleességek, értékek és érdekek mentén körvonalazódik. Mivel az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének az alapja, bázisát képezi mind a személyiségi jogok védelmének, mind a nemzetbiztonsági érdekek érvényesítésének. A cikkben találkozhatunk a nemzetbiztonsági munka által leginkább érintett személyiségi jogokkal, azok lényegével, a két oldal néhány jellegzetes kapcsolódási pontjával. Megfigyelhetjük továbbá megjelenésüket és azt, hogy viszonyuk miként ölt testet az Alaptörvényben.

Kulcsszavak: Alaptörvény, arány, arányosság, biztonság, egyensúly, felhatalmazás, garancia, korlátozás, köteleesség, közösség, nemzet, nemzetbiztonság, nemzetbiztonsági érdek, nemzetbiztonsági munka, rend, szabadság, személyiségi jogok, szükségesség, törvényi szabályozás, védelem

Abstract

National security activity and personal rights may come into interaction in several areas. Sometimes, this seems to appear as a conflict. The balance between security and freedom has a significant role in resolving this conflict. The proportion between security and freedom is getting outlined alongside the law-fixed rights and obligations, as well as the general values and interests. Since the Fundamental Law constitutes the basis of Hungary's legal system, it also makes up the foundation for both the protection of personal rights and the enforcement of national security interests. In the article, we can read about those personal rights that are the most affected by national security activity, and we can perceive their essence and some typical connecting points between the two sides. Furthermore, we can observe their appearance and the way in which their relationship is taking shape in the Fundamental Law.

Keywords: Fundamental Law, proportion, proportionality, security, balance, authorization, guarantee, limitation, community, nation, national security, national

security interest, national security activity, order, freedom, personal rights, necessity, legislative regulation, defence.

A nemzetbiztonsági munkát csakúgy, mint a személyiségi jogokat sokféleképpen vizsgálták már. Szemügyre vehettük már többek között egyiket és másikat is egymás szemszögéből, kiemelve valamelyik oldal hangsúlyát, vagy éppen háttérbe szorulását. A harmóniát megtalálni köztük nehéz feladat. Erre teszek most kísérletet, melyre jó alkalmat szolgáltat Magyarország Alaptörvényének ez évben történt hatálybalépése, mely felváltotta a régi – a rendszerváltozáskor történt módosítást követően már ugyan a demokratikus követelményeknek megfelelő, de még mindig csak átmenetinek tekinthető, szerkezetében és értelmezhetőségében elavult – alkotmányt¹ és önmaga által is egy új, demokratikus alapon született jogi alapidokumentumként definiálva magát, mi sem lehetne alkalmasabb a tanulmányozott témakörben kívánatos egyensúly bázisának megteremtésére. Vizsgálódásomat nem kívülállóként kívánom folytatni, – ez valószínűleg kivitelezhetetlen is lenne tekintve, hogy a témában mindenki így vagy úgy érintve van – hanem a nemzetbiztonsági szakma szemüvegén keresztül, felhasználóként megközelítve.

Jelen írásban a nemzetbiztonsági munkának arra a részére koncentrálok, melyek végrehajtása során a személyiségi jogok leginkább veszélyeztetettek, ez pedig nem más, mint a titkos információgyűjtés és az adatkezelés. Ebből következően a személyiségi jogok közül is elsősorban azokkal kívánok foglalkozni, melyek érintettebbek lehetnek e tevékenységek által. E fogalmi páros megjelenését és viszonyát próbálom „tetten érni” az Alaptörvényben.

A cikkben nem tartom szükségesnek a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok adatkezelésének tételes felsorolását. Ezeket a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény² megfelelően részletezi. Ki fogok viszont térni az egyes tételek jelen téma kapcsán hangsúlyt kapó elemeire. A nemzetbiztonsági munka során leginkább érintett személyiségi jogok körét azonban úgy gondolom nélkülözhetetlen felsorolni, hiszen ebben a csoportosítási formában nem szerepelnek a jogszabályokban, ez a szakmai tevékenység szülte tapasztalatok összegyűjtése során alakult ki. E jogok a következők:

A személyes szabadság joga: A személyek szabadsága tág kategória, magában foglalja többek között a tartózkodási hely, a lakóhely, a foglalkozás és a munkahely szabad megválasztásának jogát az országból való távozás és az oda való visszatérés jogát.

A névviseléshez való jog: A név funkciója a személyek megkülönböztetése, azonosítása, ezért mindenkinek joga van a névviseléshez. Tilos más

¹ 1949. évi XX. törvény

² 1995. évi CXXV. törvény

nevével visszaélni. A névviseléshez való jog megsértése nem csak akkor következik be, ha valaki jogtalanul más nevét használja, hanem az is, ha valaki nem viselheti a saját nevét. Ez alapján elgondolkodtató a helyzet a nemzetbiztonsági munka azon mozzanatában, mikor titkos kapcsolat valósul meg egy magánszeméllyel és e kapcsolat során csak fedőnév használható. Más esetben, a fedőigazolvány használatakor is felmerülhet hasonló kérdés. E szituációknál azt kell szem előtt tartani, hogy a korlátozás egyrészt az érintettek beleegyezésével, másrészt törvényben meghatározott módon, valamely más állami, közösségi érdek mentén, csak a szükséges mértékig és arányban az elérendő céllal történik.

A jó hírnévhez való jog: A hírnév egy személy társadalmi értékelésére szolgáló tényállítások összessége. Minden személynek érdeke és alapvető joga, hogy társadalmi értékelése pozitív legyen, azaz hogy jó hírneve legyen és azt senki ne sértse meg, ne rontsa le. A jó hírnév, a becsület és az emberi méltóság a közfelfogásban szorosan összetartozó fogalmak. Értelmezésükben azonban jelentős különbség jelentkezik. Az emberi méltóság kiemelten védett alapjog, semmilyen módon nem korlátozható, mindenkit megillet. A becsület megsértése jelentheti a megszégyenítést, a megalázást, melyek egyike sem tolerálható magatartás. Becsületsértő lehet az indokolatlanul durva, bántó kijelentés, mely alapján a személyt tévesen értékelhetik. Elbírálását megnehezíti, hogy figyelembe kell venni a véleménynyilvánítás szabadságát is. Nem szabad viszont elfelejteni, hogy a személyiségi jogait mindenki csak úgy gyakorolhatja, ha ezzel nem korlátoz más hasonló jogai gyakorlásában. A hírnév kevésbé szubjektív fogalom, talán ez a legkézzelfoghatóbban meghatározható e hármas egységből. A hírnév az ismertséget jelenti, mely amennyiben kedvező, jó hírnévnek nevezzük, és védelem alá esik, ami azt jelenti, hogy az adott személlyel kapcsolatos közléseknek a valóságot kell kifejezniük. Megsértése hasonlóságot mutathat a becsület megsértésének egyes elemeivel, csak enyhébb mértékben. A jó hírnév védelme olykor bizonyos információgyűjtési eljárások során előfordulhat, hogy ideiglenesen csorbul, természetesen itt is arányban az elérendő céllal és csak a szükséges mértékben.

A képmáshoz és hangfelvételhez való jog: A képmás és a hangfelvétel az ember külső megjelenése, a személyiség megnyilvánulása a külvilág felé. Tilos más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármiféle visszaélés. Úgy gondolom nem szükséges részletezni, hogy a megfelelő törvényi felhatalmazás és szabályozás nélkül milyen súlyos jogsérelem következne be bizonyos dokumentálási vagy lehallgatási feladatok során.

A titokjog: A magánjogban általánosnak mondható a magántitkok védelmének elve. A titok az embereknek csupán szűk köre által ismert tudattartalom. Titkaik mértékében a személyek nem olvadnak bele a közösségbe, a nyilvánosságba. A „titokszférát” magánszférának is szokás nevezni. Fajtái szerint beszélhetünk magán-, személyes-, és üzleti titokról. Nehéz egyértelmű meghatá-

rozást adni a magántitok fogalmára. Az a kevesek által ismert tény vagy körülmény tekinthető magántitoknak, melynek titokként való megőrzéséhez az adott személynek méltányolandó érdeke fűződik. Ilyen lehet például a levéltitok, mellyel kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy levélnek nem csak annak papírra irt formája tekintendő, hanem a gondolatok rögzítésére szolgáló technikai eszközök is.

A magánlakás jogi védelme: A titokvédelem keretében a törvény védi a magánlakáshoz és a jogi személy céljaira szolgáló helyiségekhez fűződő jogot is. A magánlakás a személyiség elkülönülésének színtere, az intim szféra része, amely alkalmas a személyiség megkülönböztetésére, azonosítására, személyiségjegyeire való következtetésre. Jogsértésnek minősül a magánlakásba (helyiségbe) történő bármiféle illetéktelen behatolás. A magánlakás védelme szoros összefüggésben van a tulajdonjog és a birtok védelmével. Megszabja a személyiség érvényesülésének fizikai határait. A személynek szabad rendelkezése van arra vonatkozóan, hogy ki tartózkodhat ott, ki használhatja. A magánlakás nemcsak az ingatlan jellegű helyeket jelenti, hanem például a sátrat, lakókocsit stb. E szemlélet összhangban áll a nemzetbiztonsági törvény lakásfogalom meghatározásával, miszerint „lakás a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden egyéb helyiség vagy terület.” E jognak a megsértése, ha a jogosult személy akarata ellenére valaki bemegy a lakásba vagy megakadályozza a jogosultat a bejutásban. Ezek alapján gondoljunk csak bele, milyen mértékű jogsérelmet okozna például egy titkos kutatás végrehajtása a megfelelő felhatalmazás és szabályozás nélkül. Érdekes és érdemes figyelembe venni a nemzetbiztonsági tevékenység során az alábbihoz hasonló példákat: Egy nyilvános étterem vendégek számára kialakított része nem minősül lakásnak, de a konyhája már igen, hiszen az nem áll nyitva a közönség részére. Ugyanakkor felmerül a kérdés, mi a helyzet a vendéglátó résszel, ha az étterem zárva van? Ez lényeges lehet a helyiségben történtek technikai eszközökkel történő megfigyelésénél és rögzítésénél. Meghatározhatja a külső engedély szükségességét, a nyitva tartás függvényében az adatok megszerzésének jogosságát és felhasználhatóságát.

Az információs önrendelkezési jog: Általános szabálya kimondja, hogy a számítógéppel vagy más módon történő adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti. A személy adatait csak beleegyezésével lehet felvenni és használni, maga rendelkezik azok sorsáról, mindig jogosult tudni, ki, hol, mikor és milyen céllal kezeli. Az érintett személy nyilvántartott adataival kapcsolatban tájékoztatást kérhet a kezelésről, helyesbítéssel élhet, adott esetben törölkthet, az adatvédelmi nyilvántartásba betekinthe, kivonatot kérhet, feljegyzést készíthet. Jogai megsértése esetén bírósághoz, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz vagy az alapvető jogok biztosához fordulhat.

A személyes adatok védelme: A nyilvántartott adatokról tájékoztatást – az érintett személyeken kívül – csak az arra jogosult szervnek vagy személynek lehet adni. Az adatvédelem, mint alapjog szerepel az Alaptörvényben, részletes szabályait külön sarkalatos törvény³⁴ tartalmazza. Korunk társadalmában, legyen az nyílt vagy központosított, a felgyorsult információáramlás következtében a titokszféra súlyos veszélynek van kitéve. Robbanásszerűen kiszélesedett az adattárolás és továbbítás lehetősége. Az emberekről sokféle nyilvántartás készül sokféle adatokkal. A nagyszámú nyilvántartások között előfordulhatnak hibás, valótlan vagy elavult adatok. Veszélyt jelenthet az adatbázisok – az érintett tudta nélküli – összekapcsolásának lehetősége. A keletkezett nyilvántartásban adatainak áramlására nincs befolyása a személynek. Az Alaptörvény Szabadság és Felelősség része VI. cikkében szögezi le a személyes adatok védelméhez való jogot. Érvényesülésének biztosítását az említett sarkalatos törvénnyel és az alapján létrehozott független hatósággal⁵ határozza meg. A törvényben szerepelnek az adatvédelem alapelvei és rendje, az egyes fogalmak, mint például személyes adat, különleges adat, közérdekű adat fogalmi meghatározásai.

A felsorolt jogok a polgári törvénykönyvben⁶ kerültek nevesítésre. A személyiségi jogok köre persze sokkal szélesebb, tekintve összetettségüket és ezáltal sokféleségüket. Ezek védik az ember szellemi értékeit, szubjektumát (pl. méltóság, becsület, titkok) és védik a testi, fizikai mivoltát is (pl. testi épség, képmás és hangfelvétel). E sokféleségből emeltem ki – az említett szempontok szerint – a felsorolt elemeket.

Az Alaptörvény már bevezetésben, a Nemzeti Hitvallásban foglalkozik az emberi méltósággal, mikor úgy definiálja, mint az emberi lét alapját. Ezzel kinyilvánításra kerül, hogy az emberi élet és méltóság egymástól elválaszthatatlan. Ezt az egységet megfigyelhetjük a Szabadság és Felelősség című fejezetben, ahol a II. cikkben még konkrétabban fogalmazódik meg. E két jog áthatja az egész emberiséget, és míg végigkísérte a történelmet, számtalanszor súlyosan megsértették, ám mindmáig a legalapvetőbb evidencia. Szem előtt tartva az Alaptörvény Nemzeti Hitvallásának azt a részét, hogy „elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét”, talán nem túlzás ehelyütt megemlíteni, hogy e jogok visszavezethetőek a Bibliai tanításokig és parancsolatokig, ahol az emberi méltóság védelmét megtalálhatjuk a „szerezd felebarátodat, mint önmagadat” vagy a „minden ember Isten képmása” kijelentésekben, az emberi élet védelmét pedig a „ne ölj” parancsolatban.

³ 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról

⁴ A sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

⁵ Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság

⁶ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

A személyiségi jog gyakorlása csak akkor felel meg társadalmi rendeltetésének, ha az nem sérti mások személyiségi jogainak és érdekeinek tiszteletben tartását előíró jogszabályokat. Tehát mindig figyelembe kell venni a közösség, a többség érdekeit vagy a korlátozással, mint kisebb mértékű sérelemmel elkerülhető súlyosabb hátrány lehetőségét. Ezekre lehet példa a személyes szabadság korlátozása a büntetőeljárás vagy a büntetés végrehajtás során, hadkötelezettség vagy kényszergyógykezelés esetén. Az orvos tulajdonképpen súlyos testi sértést követ el, mikor megműti az eszméletlen sérültet a beleegyezése nélkül, viszont ezzel megmenti az életét. A beavatkozások rendjének részletes szabályozását egyébiránt az egészségügyi törvény⁷ rögzíti. A személyhez fűződő jogok még abban az esetben korlátozhatóak, ha a sértett beleegyezik, vagy a jogosult hozzájárul. Példa lehet erre egy levél nyilvánosságra hozatala a feladó vagy a címzett hozzájárulásával, egy műtétbe való beleegyezés vagy akár egy A, B, vagy C típusú kérdőív alapján végzett nemzetbiztonsági ellenőrzés. Az érintett hozzájárulásáról beszélhetünk akkor is, ha egy sportversenyen sérül meg a résztvevő, hiszen tudnia kellett, hogy ez a körülmény e tevékenység természetes velejárója lehet. Kivétel lehet ez alól az az eset, mikor a károsodás a szabályok durva és szándékos megsértésével történt.

A személyiségi jogok szorosan kötődnek az emberi jogokhoz, melyeket nemzetközi szerződések rögzítenek. Ilyen például az ENSZ által 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, mely alapja az 1968-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmányának. Ezen egyezmények kihirdetése hazánkban jogszabályban történik. Így például az utóbbi az 1976. évi 8. tvr. által került bevezetésre.

Az Alaptörvény is megnevezi és védi az emberi, ezen belül a személyiségi jogokat és mivel itt szerepelnek, egy olyan legfőbb jogforrásban, melyből minden egyéb jogszabálynak következnie kell, e jogok védelmének az élet minden területén érvényesülnie kell. Az Alaptörvény legfőbb jogforrasi mivolta az Alapvetés fejezet R) cikk (1) bekezdésében rögzítésre is került a következő megfogalmazással: „Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja.”

A nemzetbiztonsági szakmai tevékenység során az állampolgárok személyiségi jogai adott esetben sérülhetnek, de ennek mindig törvényes alappal kell rendelkeznie, mely felhatalmazást ad a végrehajtásra. Ezek a felhatalmazások a nemzetbiztonsági törvényben szerepelnek csakúgy, mint e tevékenységek végrehajtásának szabályai. Mivel ez a törvény is – hasonlóan minden más joganyaghoz – összhangban áll az Alaptörvénnyel, kissé általánosabban megfogalmazva, de abban is rögzítve vannak e szabályok alapjai. További feltételként a korlátozásoknak meg kell felelniük a szükségesség – arányosság elvének és a célhoz kötöttség szigorú követelményének, valamint arányban kell állniuk az állami érdekekkel, az állam önvédelméhez, biztonságához és a bűncselek-

⁷ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

mények felderítéséhez fűződő érdekével. Az egyes társadalmi formáktól függően ez az arány nem mindig azonos. A diktatórikus társadalmakban az egyént teljes mértékben alárendelik a társadalomnak, itt tulajdonképpen nem létezik személyiségi jog. Másról a személyiség szabadsága és függetlensége kap nagy hangsúlyt, ilyenkor demokratikus társadalomról beszélünk. Az egyensúly markáns, egyik vagy másik oldalra történő eltolódása rendszerint konfliktusokhoz vezet. Ezek alapján a szabadság fogalma, mely az Alaptörvény szóhasználatában is többször szerepel, értelmezhető úgy is, mint a személyiségi jogok széleskörű érvényesülése. Az egyensúlynak a megtalálása az arányok megfelelő biztosítása tehát meghatározhatja egy adott társadalom megítélését. Nem véletlen, hogy e törekvés, melynek célja a szabadság és biztonság harmóniájának megteremtése, áthatja az Alaptörvény egészét.

Megállapítható tehát, hogy a biztonság, a védelem, a rend és a szabadság fogalma, valamint megteremtésük, biztosításuk szelleme fő vonulatát képezi az Alaptörvénynek. A korunkban védelemre szoruló jogok, értékek és érdekek széles skálájából most a haza védelmét – melynek része a nemzetbiztonsági érdekek védelme – és a személyiségi jogok védelmét emelem ki. Összhangjuk már a bevezetőben, a Nemzeti Hitvallásban megjelenik, miszerint „Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése”. E mondatban a biztonság kifejezheti esetünkben a nemzetbiztonsági munkát, az általa megteremtett veszélyektől mentes állapotot, a szabadság pedig a személyiségi jogokat. A rend és az igazságosság pedig jelentheti a kettő egyensúlyát, a szükségesség és arányosság megtartását. Külön kiemelendő, hogy ennek az aránynak a megőrzését és az ezzel elérendő célt, mint az állam és a polgárok közös akaratát jeleníti meg, hangsúlyozva az egységet a közös oldalon, közösen kifejtett erőfeszítést.

A Szabadság és Felelősség fejezetében kinyilvánításra kerül az ember alapvető jogainak védelme, valamint megjelennek a korlátozhatóság körülményei is. Ismét a kettősséggel találkozunk, tehát a védelem fennáll, de magasabb cél érdekében arányosan korlátozható. Már a fejezet címe is erre utal, hiszen a szabadság, kiindulva a már megállapítottakból, a személyiségi jogokat szimbolizálhatja, a felelősség pedig a közösséggel, az állami érdekekkel kapcsolatos kötelességeket, mely olykor nem más, mint a személyes jogokról való lemondás vagy az abban való korlátozás. Az egyén és a közösség viszonya meg is jelenik e téren az 1. cikk (2) pontjában, ahol az Alaptörvény egyenrangúan ismeri el az ember egyéni és közösségi jogait. Tovább haladva e gondolatmenetben eljuthatunk a megállapításig, hogy a közösség is az egyes személyekből áll. Az ő jogaik védelme nem kerülhet hátrányba egyetlen emberrel szemben. Ebben az értelemben a közösség érdeke is az egyén védelméről szól. A fizikai szabadságról, azaz a személyes szabadságról is itt szól az Alaptörvény. Ennek során szintén a törvényben rendelt okok és eljárások betartását hangsúlyozza az egyén ilyen módon való korlátozása esetén. Fontos garanciát jelenít meg az

Alaptörvény a biztonság, szabadság, rend egységének szavatolására abban, hogy rögzíti az állami erőszak-monopólium elvét azzal, hogy leszögezi: „Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult”

A személyhez fűződő jogok bizonyos mértékű korlátozása megjelenik minősített időszakok esetén. Itt a képzeletbeli egyensúly kissé eltolódik a szabadság felől a kötelesség irányába, de itt is megtalálható az a magasabb rendű, a közösség javát szolgáló cél és érdek, mely megalapozottá teszi a lépéseket. Például az ország területi épsége, szuverenitása, a lakosság védelme stb. A korlátozások esetei és módjai az Alaptörvényben és sarkalatos törvényben meghatározottak, csak ezek mentén történhetnek.

A fejezet középpontjában az ember és annak alapvető jogai állnak. E jogok alapja az egységes Európa huszonegyedik századi alapjogi dokumentuma, az Európai Unió Alapjogi Chartája. Megfigyelhető, hogy ebben a részben először a jogok felsorolása történik, míg a kötelességek a fejezet végén helyezkednek el. E struktúra egyfajta hierarchiára enged következtetni, viszont erősíti azt az elvet, hogy a jogok korlátozása csak megfelelően indokolt esetben következhet be. Az egyensúly helyrebillentése – azaz annak megjelenítése, hogy az állam önvédelmi joga, büntetőigényének érvényesítése, ezáltal a közösség védelme legalább ennyire fontos – az Állam című fejezetben mutatkozik meg, ahol az ügyészségről és annak feladatairól szóló pontok kerültek az alapvető jogok biztosáról szóló rész elé. Tehát ismét a szabadság és biztonság mérlegével szembesülünk. A jogállamiság és a demokrácia garanciájának tekinthetjük, hogy a Magyar Honvédség, a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladatai és működésük fő elvei részét képezik az Alaptörvénynek. A dokumentum zárómondata megegyezik, a Nemzeti Együttműködés Nyilatkozatának kezdő mondatával, mely nyilatkozat még az Alaptörvény hatálybalépése előtt előrevetítette annak szellemét, a rend értelmezését, mint a szabadság és biztonság közti arányos viszony kifejezésének megtestesítőjét. E viszony aktualizálásának igényét, a személyek joga mellett a közösség és az állam jogainak védelmét és annak szándékát, hogy ezek megteremtése kizárólag az állam által történhet. A mondatban, „Legyen béke, szabadság és egyetértés” ismét, kissé mélyebb értelemben megjelenik a biztonság fogalma, majd a személyek jogainak biztosítása, valamint az ezekre irányuló egységes közös akarat mind az egyes személyek, mind az egyén és az állam viszonylatában. Ezek együtt, egységbe foglalva jelképezik az elérendő célt, a mondatba foglalt állapot megvalósulását.

Zárszó

Az előzőekben láthattuk, hogy a nemzetbiztonsági munka mely személyiségi jogokat érint. Részleteztem e jogok mibenlétét, megemlítve néhány jellegzetes kapcsolódási pontot, ahol megjelenik a két oldal egymáshoz való

viszonya. Látható, hogy a személyiségi jogok bizonyos helyzetekben sérülhetnek, de a megfelelő törvényi szabályozással biztosítható, hogy ez ne jelentsen veszélyt a demokratikus jogrendszerre. A korlátozásnak arányban kell állnia a nemzetbiztonsági érdekekkel, az állam önvédelmi jogával, a nemzet, a közösség érdekeivel. E szemléletnek meg kell jelennie a törvényekben, hiszen a felsoroltak mindegyikének való megfelelés egyforma mértékben fontos elvárás.

Mivel a törvényeknek összhangban kell állniuk az Alaptörvénnyel, nem kérdéses, hogy az említett jogok és a nemzetbiztonsági munka által elérendő szabadság és biztonság, valamint a harmóniájuk megfelelő arányban történő érvényesülésének eredményeként létrejövő rend meg kell jelenjen ezen alapdokumentumban. Tanulmányozása során meg is mutatkoztak az említett elemek, mind egyedileg, mint biztosítandó, védendő igények, mind egymáshoz való viszonyukban.

Megállapítást nyert, hogy a személyiségi jogok és a nemzeti érdekek, értékek, ezen belül a nemzetbiztonsági érdekek védelme, a demokratikus államberendezkedés követelménye szerint arányosan, egymással egyensúlyban kerültek rögzítésre az Alaptörvényben. Bebizonyosodott, hogy a biztonság és a szabadság védelme egyaránt fontos követelmény. Megfelelő arányuk megléte esetén valósul meg a rend, mely visszahatva biztosítja összetevőinek tartósságát, stabilitását, mert rend nélkül nem létezhet sem biztonság, sem szabadság.

Felhasznált irodalom

1. Magyarország Alaptörvénye
2. 1959. évi IV. törvény – A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről
3. 1995. évi. CXXV. törvény – A Nemzetbiztonsági Szolgálatokról
4. 2011. évi CXII. törvény – Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
5. 2009. évi CLV. Törvény – A minősített adat védelméről
6. Az 1995. évi CXXV. törvény indoklása
7. A Nemzeti Együttműködés Nyilatkozata
8. Árpád Zoltán: Az Alaptörvény a biztonság szemszögéből (Szakmai Szemle 2012. 1. szám)
9. Dr. Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog (Szent István Társulat 2008.)

BŰNÖZÉS FÖLDRAJZI HATÁROK NÉLKÜL

Absztrakt

A cikk szerzője a földrajzi határokon átnyúló bűnözéssel foglalkozik. Az állam már nem az egyetlen és elsődleges szereplője a világpolitikának. A nemzetközi porondon megjelenő bünszervezetek részt akarnak venni a politikában úgy, hogy annak szereplőit folyamatosan befolyásuk alatt tartják. Emiatt fennáll annak a veszélye, hogy a bűnözői csoportok erősebbé válnak különösen a szegényebb országokban, melyek jelentős mértékben fenyegetik a nemzetbiztonságot. A szervezett bűnözés elleni erőfeszítéseket nemzetközi együttműködés útján lehet a leghatékonyabban kifejezni, hiszen a szervezett bűnözés az egész világot behálózza.

Kulcsszavak: nemzetközi bűnözés, szervezett bűnözés, bűnözői csoportok, csempészet, visszaélés kábítószerrel, fegyverkereskedelem, pénzmosás, emberkereskedelem, katonai biztonság, szervezett bűnözés fogalma, globalizáció, nemzetközi együttműködés, bűnmegelőzés, gazdasági tényezők.

.Abstract

The author deals with cross-border crimes. He concludes that the state is no longer the only or the primary actor in world politics. Appearing in the international arena, the criminal organizations want to participate in politics in such a way to keep the politicians under their constant influence. Therefore, there is a risk that criminal groups become ever stronger, especially in the poorer countries, which can represent a significant threat to national security. It is the international cooperation that constitutes the best way to combat organized crime, given the fact that the organized crime encompasses the world as a whole.

Keywords: international crime, organized crime, criminal groups, smuggling, drug abuse, weapons trafficking, money laundering, human trafficking, military security, concept of organized crime, globalization, international cooperation, crime prevention, economic factors.

A szervezett bűnözés határok nélkül

A hidegháborús időszakban nemzetközi szinten a különböző ideológiai áramlatok csatároztak egymással. A kormány szintű találkozókra és a nemzet-államokon belül is állandó napirendi téma volt az adott politikai iránynak megfelelő katonai biztonság megvalósítása és fejlesztése. A katonai biztonsági kérdésekből konfliktus a két nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között alakult ki a legnagyobb mértékben. A hidegháború befejeződésével, illetve a Szovjetunió felbomlásával az 1990-es évek elején a földrajzi határokon átnyúló szervezett bűnözés egyre nagyobb méreteket öltött, ezért

időszerűvé vált nemzetközi együttműködés alapján egy közös, gyakorlatilag minden országot érintő védelmi stratégia kidolgozása. A nemzetközi bűnözés legfőképpen a csempészetre, a kábítószerrel visszaélésre, a fegyverkereskedelemre, a különböző pénzügyi visszaélésekre, a pénzmosásra, az emberkereskedelemre és a számítástechnikára irányult.

A felsorolt bűncselekmények és a szervezett bűnözés közötti kapcsolat miatt az európai, és Európán kívüli országok új védelmi kérdésekkel álltak szemben, melyek egy-egy ország állampolgárait is közvetlenül érintik (Albanese & Das (eds) 2003)¹.

A Nemzetközi Szervezett Bűnözés (Transnational Organized Crime (TOC))² tekinthető az egyik legkomolyabb biztonsági problémának azért, mert a bűnözői tevékenység az egész világot behálózza. Közvetlenül veszélyezteti az országok politikai szuverenitását és integritását. A Nemzetközi Szervezett Bűnözés a XX. század közepétől óriási méreteket öltött, ezért ennek visszaszorítása, illetve felszámolása sürgetővé vált minden ország számára. A világ most szembesül olyan fejlett bűnszervezetekkel, melyek alááshatják a jogállamiságot, a nemzeti és a nemzetközi biztonságot, valamint hatással vannak a világgazdaságra is. Számos ország és nemzetközi szervezet pl. az Egyesült Nemzetek Szövetsége támogatta az 1994-es nápolyi miniszteri konferenciát, melynek célja egy nemzetközi védelmi stratégia kidolgozása volt a szervezett bűnözés ellen (<http://www.nap.edu/openbook> 1999)³.

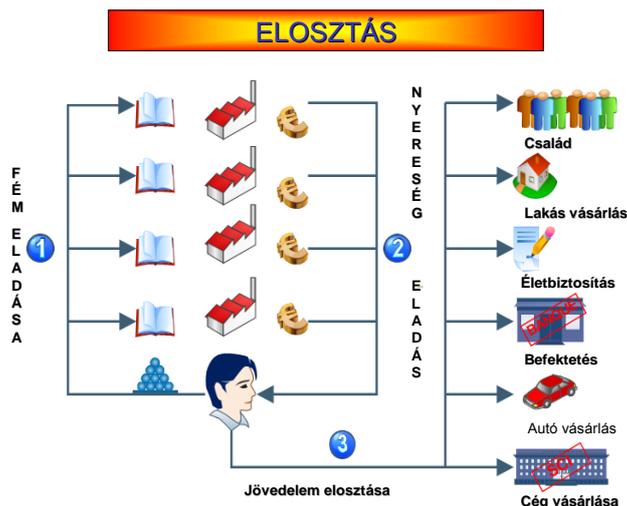
A legjelentősebb bűnözői csoportok Észak-Amerikában, Dél-Amerikában, Afrikában, Ázsiában és Ausztráliában alakultak ki. Példaként hozhatók fel az olasz maffia klánok, a japán yakuzák, a kínai triádok, a kolumbiai kartellek és más etnikai alapon szerveződött csoportok. A szervezett bűnözői csoportok több európai országban is jelen vannak, ezek közül egyik fellegvárunk Hollandia, ahol mintegy 450 csoport működik, beleértve az őshonos holland és a külföldi csoportokat is (Albanese & Das (eds) 2003)⁴.

¹ Albanese, J. & Dilip K. Das (eds), (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc, pp. 6.

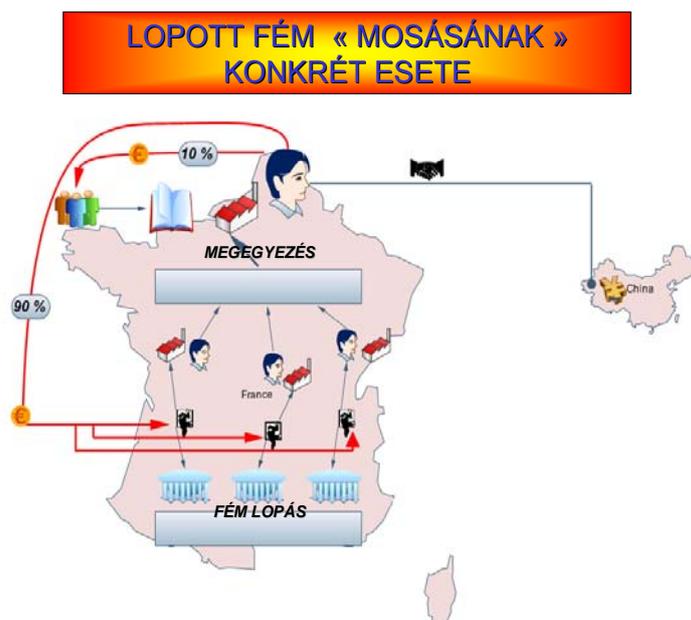
² TOC: Transnational Organized Crime http://en.wikipedia.org/wiki/Transnational_organized_crime

³ <http://www.nap.edu/openbook> (1999): Határokon átnyúló szervezett bűnözés pp. 1-10.

⁴ Albanese, J. & Dilip K. Das (eds) (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc, pp.7.

1. ábra : Franciaországi példa a szervezett jelleggel elkövetett fémlopásokból származó pénz tisztára „mosására”
 Forrás: ORFK Tájékoztató 2008⁵

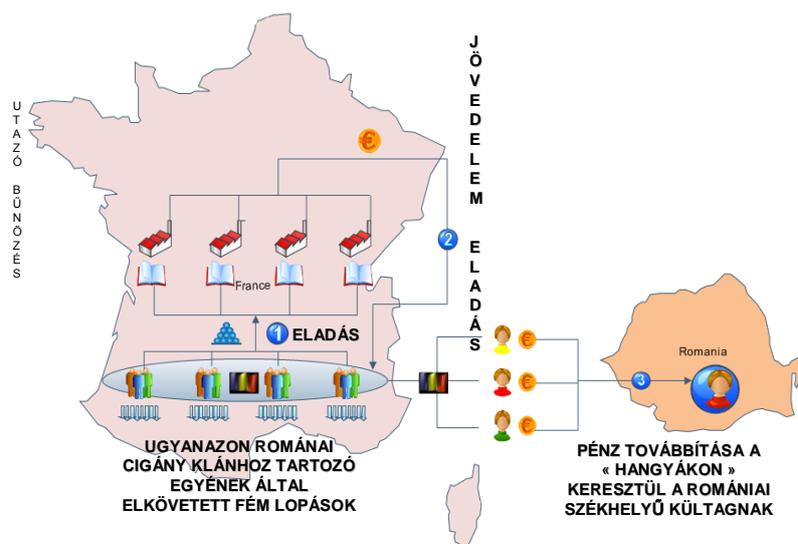

2. ábra: Franciaországi példa a nemzetközi szinten szervezett jelleggel elkövetett fémlopásokra
 Forrás: ORFK Tájékoztató 2008⁶

⁵ ORFK Tájékoztató (2008); Konferencia (2008.07.13.): A színesfémlopások megakadályozásának megoldásai francia tapasztalatok alapján pp. 10-13.

⁶ ORFK Tájékoztató (2008); Konferencia (2008.07.13.): A színesfémlopások megakadályozásának megoldásai francia tapasztalatok alapján pp. 10-13.

SZERVEZETT LOPÁS NEMZETKÖZI SZINTEN

3. ábra: Franciaországi példa a nemzetközi szinten szervezett jelleggel elkövetett fémlopásokra
 Forrás: ORFK Tájékoztató 2008⁷

Argentínában telepedtek le a perui, a bolíviai, és kínai bűnszervezetek, míg Kanadában, a szervezett bűnözői csoportokat az ázsiaiak, a kelet-európaiak, az olaszok és a kolumbiaiak alkotják. Az hogy éppen ezekben az országokban akkumulálódott jelentős mértékben a szervezett bűnözés gazdasági, társadalmi, politikai és etnikai okokra vezethető vissza. Az elemzések azt állapítják meg, hogy egyfajta etnikai csapda alakult ki, mivel etnikai problémákkal, illetve egyes népcsoportok viselkedésével magyarázzák azok jelenlétét a szervezett bűnözésben (Albanese & Das (eds) 2003)⁸.

Egyes amerikai kutatók arra próbáltak választ adni, hogy az Egyesült Államokba bevándorolt kisebbségek több bűncselekményt követnek-e el, mint akik az USA-ban születtek. A felmérések azt igazolták, hogy a kolumbiaiak által elkövetett bűnesetek száma több pl. a peruiak, a bolíviaiak vagy akár az USA-ban születettek elkövetéseinél. (Jay Albanese 1996)⁹. A jelenség egyik oka lehet, hogy az Egyesült Államokba behozott kábítószer fő forrása Kolumbia. A szervezett bűnözői csoportok tevékenysége országonként eltérő képet mutat. Ennek az a magyarázata, hogy a különböző országok társadalmi-gazdasági háttere a

⁷ ORFK Tájékoztató (2008); Konferencia (2008.07.13.): A színesfémlopások megakadályozásának megoldásai francia tapasztalatok alapján pp. 10-13.

⁸ Albanese, J. & Dilip K. Das (eds), (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc, pp. 7.

⁹ Albanese, J. (1996): Organized Crime in America, 3rd Edition. Cincinnati: Anderson Publishing pp.6.

bűnözői csoportokban eltérő működési mechanizmust alakít ki (<http://www.nap.edu/openbook> 1999)¹⁰.

Egyes országok az elkövetett bűncselekményenként kategorizálják a szervezett bűnözést, míg mások a csoportok szerkezete alapján tesznek különbséget. A két értékelés az érdek és a motiváció szerint mutat hasonlóságot, amely a bűncselekmény útján megszerzett anyagi haszonban rejlik (<http://www.nap.edu/openbook> 1999.) Először az Egyesült Államokban kezdték meg annak a stratégiának a kidolgozását, mely a szervezett bűnözés vissza szorítására tett határozott lépéseket. A szakemberek első körben meghatározták a szervezett bűnözés fogalmát: A szervezett bűnözés olyan vállalkozásban megnyilvánuló folyamatos összeesküvés, ami a kapzsóság érdekében megfélemlítésen és korrupción alapul (U.S. Department of Justice 1993)¹¹.

Albanese (2003)¹² és munkatársa szerint öt közös ismérve van a bűnözői szervezeteknek a búsás haszon érdekében a bűncselekményeket előre eltervezett módon követik el, vállalkozás színlelésével a konspiráció és a már meglévő szociális, etnikai, vagy üzleti kapcsolatokat használják fel céljuk elérésére. A megfélemlítést, a fenyegetést és az erőszakot is alkalmazzák az illegális lehetőségek felhasználásához, mellyel a többi csoportot szorítják a háttérbe.

Megvesztegetéssel és zsarolással nyomatékosítják szándékukat, a szervezett bűnözői csoportok mindig alkalmazkodni tudnak a változásokhoz, pl. a kereslet és a kínálat határozhatja meg az elkövetés tárgyát, indukálva ezzel a különböző csoportok közötti versenyt. A szervezett bűnözés gyakorlatilag az egész világon létezik.

Japánban a yakuzák¹³ főleg a zsarolásra és a szerencsejátékokra koncentrálnak, de emellett jelen van a prostitúció és az alkoholcsempészet is..

¹⁰ <http://www.nap.edu/openbook> (1999):Határokon átnyúló szervezett bűnözés pp. 1-10.

¹¹ U.S. Department of Justice, Criminal Investigative Division (1993): An Introduction to Organized Crime in the United States. pp.9-14.

¹² Albanese, J. & D.K. Das (eds), (2003): Organized Crime. New Jersey: Pearson Education Inc, pp.7.

¹³ yakuza: Yakuza, más néven gokudo, a világ egyik legrégebb bűnszervezete, ami Japánban jött létre. A Yakuza kifejezés három számra, a 8-ra (ya), a 9-re (ku) és a 3-ra (za) utal. Ez egy kártyajáték Japánban, mely jelentősége a szerencse meghatározója a Yakuzák életében. A rendőrség kérésére a japán média bōryokudan-nak, tehát erőszakos csoportulásoknak nevezi őket, de ők maguk ninkyō dantai-nak, vagyis „nagylelkű szervezeteknek” hívják magukat. Eredetük a XVII. század elejéig tekint vissza. Az Edo-korban a feudális anarchia és a polgárháborúk következtében rengeteg samuráj vált roninná, azaz mester nélküli csavargóvá, akik nagyrészt szerencsejátékokból és fosztogatásból, védelmipénz-szedésből tartották fenn magukat. Ebben az időben a Yakuzát még csak a szerencsejátékosok, a bakutō-k és az utcai kereskedők, a teikya alkotta. A II. Világháború után kezdtek klánokba szerveződni, és ekkor indult meg a szervezet világméretűvé bővülése és klánokba szerveződése. Mára a Yakuza a világ egyik legnagyobb alvilági szervezetté nőtte ki magát. Teljesen áthatja a Japánra annyira jellemző hierarchikus szerkezetet; az élen az oyabun vagy más néven kumichō áll, aki a kobun-nek, vagyis az alárendelteknek, követőknek adja az utasításokat. A Yakuzát csaknem 100%-ban férfiak alkotják, kevés nő tölt be jelentős szerepet a szervezetben, őket nee-san-oknak, „nővéreknek” nevezik.

A technikai fejlődéssel a szervezett csoportok a nagyobb haszonnal kecsegtető bűncselekmények eszköztárához nyúlnak, mint embercsempészet, a testrészek, a kábítószer-, és fegyverkereskedelem, valamint a pénzmosás.

Egyes bűncselekmények kialakulása, illetve annak állandósulása az adott ország földrajzi elhelyezkedéséből is eredhet. Ilyen pl. Kolumbia, amely kábítószer előállító ország és viszonylag közel helyezkedik el az Egyesült Államokhoz, amely a legfőbb felvevő piac e téren. Fontos tényező az ország gazdasági helyzete, hiszen szegényes nemzetgazdasági körülmények között sokkal nehezebb a csempészet és az illegális kereskedelem megteremtése, mint egy fejlettebb és gazdagabb országban, ahol az illegális célok jóval könnyebben elérhetők. A nemzet politikai és kormányzati helyzet fontos meghatározója a szervezett bűnözés elleni küzdelemnek. Az egymást követő kormányzatok bizonyos kérdésekben, így a szervezett bűnözés elleni határozott fellépésben egységes álláspontot kell, hogy képviseljenek minden országban (Albanese & Das 1995)¹⁴.

A társadalmi kultúrák hagyományai eltérően ítélnék meg egyes cselekményeket, pl. egyes országokban kismértékben engedélyezik a marihuána fogyasztását, vagy csak egyes termékek minősülnek csempészárunak. A felsorolt tényezők elősegítik a szervezett bűnözés működését, illetve kialakulását, amely lehet országon belül, de gyakran kilép az ország határain túl és nemzetközi bünszervezetté fejlődik. Ez a terjeszkedés veszélyezteti leginkább az országok politikai és gazdasági biztonságát. A II. világháború után Japánban a káosz uralkodott, majd a gazdasági fellendülés segítette a yakuzákat abban, hogy különböző vállalkozások mögé bújva fennmaradhassanak. Japánban 1995-ben 24 yakuza csoportot tartottak nyilván a hatóságok, melyek összesen 79 300 személyből álltak. (Albanese & Das 1995)¹⁵.

Sok üzletembernek még mindig szüksége van a bűnözői csoportok támogatására és szolgáltatására az üzleti céljaik elérése érdekében. Akármilyen színvonalú gazdaságról is legyen szó, a szervezett bűnözői csoportok mindig „feltalálják magukat”, tökéletesen alkalmazkodnak az adott rendszerhez és körülményekhez. Példaként említhető Kína, ahol a történelmileg kialakult szervezett bűnözés miatt a politikai helyzet instabillá és kaotikussá vált.

A bűnözők összejátszottak a kormányzattal, mely következtében az ország egyes területein szabad utat kapott a csempészet, az illegális szerencsejáték, a prostitúció és az illegális kábítószer kereskedelem (Hoshino 1996.)¹⁶.

http://japanfelderito.hu/yakuza_a_japan_alvilag/

¹⁴ Albanese, J. & D.K. Das (Ed) (1995): Organized Crime, White Paper on Police. pp.2.

¹⁵ Albanese, J. & D.K. Das (Ed) (1995): Organized Crime, White Paper on Police. pp.2.

¹⁶ Hoshino, K. (1996): A Study on the Newly Enlisted Members and the Fringe Members of Organized Criminal Gang: Process of Their Affiliation with Gang, Reports of NRIPS, 1981 22(1) pp.18-32.

Szervezett bűnözés Olaszországban és Kolumbiában, stratégiai elképzelések a bűnözés visszaszorítására

A szervezett bűnözői csoportok Olaszországban és Kolumbiában az állami szabályozásban vettek részt úgy, hogy politikusokat és kormánytisztviselőket vontak befolyásuk alá, akár erőszakot is alkalmazva, annak érdekében, hogy tevékenységüket zavartalanul, a bűnüldöző szervek kiiktatásával folytathassák. (Albanese 2003)¹⁷.

Az 1980-as években az olaszországi maffia családok több esetben öltek meg büntetőbírókat, rendőröket, politikusokat, köztisztviselőket és szakszervezeti vezetőket. Kolumbiában a szervezett bűnözői csoportok hatalmas összegeket költenek a választási kampányokban az őket támogató és befolyásuk alá vont képviselőkre. Az egyik drogbáró pl. Carlos Lehder, Latin Nemzeti Mozgalom néven politikai pártot akart alapítani. Ezekben az országokban az erőszak mellett a széles körű korrupció is jelen van a tiltott tevékenységek zavartalan folytatása és a bűncselekményekből származó pénzösszegek tisztára mosása érdekében, melyek veszélyeztethetik, és alááshatják az állam stabilitását és nemzetbiztonságát.

Az állami tisztviselőknek, a bíróknak és az ügyvédeknek a szervezett bűnözést elősegítő és fenntartó kapcsolatrendszere gyengíti a politikai, a gazdasági és társadalmi biztonságot, hiszen a bűnözés gyakorlatilag érinti az ország összes állampolgárát (Albanese 2003)¹⁸.

A szicíliai maffia családok már rutinszerűen használják céljaikhoz eszközként. az erőszakot és a korrupciót. Az olaszországi események azt mutatták, hogy még egy fejlett ipari állam is sebezhető a szervezett bűnözés által. Amennyiben az állam nem képes az ellenőrzése alá vonni az illegális fegyver, ember- és kábítószer-kereskedelmet, akkor nemzetközi szinten az ország megítélése nagymértékben romlik. A határok átjárhatósága következtében az állam területi identitása jelentéktelenné válik. A gazdasági globalizáció lehetővé teszi az áruk szabad mozgását, illetve az állampolgárok és a tőke egyik országból a másikba történő áramlását. A határmenti ellenőrzések csökkenésével az illegális kábítószeres és fegyveres behozatala könnyebbé vált. Az egész világon megközelítőleg 50 billió amerikai dollár származik évente az illegális kábítószer kereskedeleméből (Shelley 2003)¹⁹.

Az egyre szigorúbb törvényi szabályozások ellenére is tapasztalható, hogy egyes országokban a helyi politika segíti azokat a vállalkozásokat, illetve

¹⁷ Albanese, J. & D.K. Das (eds), (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc., pp. 7.

¹⁸ Albanese, J. & D.K. Das (eds), (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc., pp. 6.

¹⁹ Shelley, L.I. (2003): Transnational Organized Crimes: An Imminent Threat to the Nation State, Journal of International Affairs, pp.48.

vállalatokat, melyek mögött szervezett bűnözői csoportok lelhetők fel. Ezen országok közé sorolható Fehéroroszország is, ahol a szervezett bűnözés megfékezésére tett kísérletek nem mondhatók sikeresnek. Hasonló állapotok uralkodnak a volt Szovjetunióban is, amelyekben leginkább a törvények szigorú végrehajtása hiányzik.

Az Egyesült Államokban a törvényi rendelkezések szigorúnak mondhatók, azonban a kábítószer csempészet területén a kormányzat mégis engedékenynek mutatkozik. Az elkövetők vagy nem részesülnek súlyos büntetésben, vagy a törvények nem tartják vissza kellőképpen őket az elkövetésektől (Albanese. 2003.)²⁰.

A bűnmegelőzés tényezői:

- a törvényi szabályozás,
- a végrehajtás betartatása,
- a korrupcióellenes intézkedések.

Ko-lin Chin (1995)²¹ szerint egyes országokban bizonyos szervezeten elkövetett bűncselekmények enyhébb megítélés alá esnek, ilyen például a csempészet, amely több esetben az adott ország gazdasági színvonala következtében a hiányzó, vagy nagyon drága áru hiánypótlását szolgálja.

Williams (1994)²² a szervezett bűnözést úgy írja le, hogy a szervezett bűnözői csoport székhelye egy állam, azonban az elkövetett bűncselekmény több befogadó országra is kiterjed, ahol a piaci feltételek kedvezőek, és kismértékű a lebukás veszélye. Manapság a globalizáció miatt a határokon átnyúló szervezett bűnözést egyre bonyolultabb leírni. A szervezett bűnözés fogalmának és rendszerének újragondolása szükséges, hogy egy nemzetközi szinten létrehozott joghatóság az együttműködés keretében programot dolgozhasson ki a bűnözés visszaszorítására, melyhez elengedhetetlen a bűncselekmények és a kapcsolati rendszerek számítógépes elemzése, majd értékelése.

A globális szervezett bűnözés és a globális gazdasági tényezők hatása a nemzetközi politikára

Az országhatárokon átnyúló szervezett bűnözés és az ún. fehérgalléros bűnözés²³ vélemények szerint hasonló. Ha a bűncselekményt szervezeten

²⁰ Albanese, J. (2003): „Organized Crime, Drug Trafficking & Organized Crime in Belarus: Threat & Response,” pp. 281. <http://www.rol.home.by/publications/html>

²¹ Ko-lin Chin (1995): „Triad Societies in Hong Kong,” *Transnational Organized Crime*, Vol.1, No.1, Spring pp. 47-64.

²² Williams, P. (1994): *Transnational Criminal Organizations and International Security*, Survival 36, No. 1 pp. 96 .

²³ fehérgalléros bűnözés: Schäfer István megfogalmazása szerint „akik a bűncselekményt a gazdasági vagy társadalmi hatalmuk eszközeivel, vagy annak bástyái mögül követik el. A fehérgalléros büntettes elnevezése képletesen kívánja bemutatni azokat az ún. gazdasági vagy társadalmi tekintélyeket, akik etikai személyiségüknek rosszállást érdemlő konstitúcióját

követik el és több országra kiterjed, akkor egyes országok függetlenségét is veszélyeztetheti. A nemzetközi megállapodások a szervezett bűnözés visszaszorítását irányozzák elő azzal a feltétellel, hogy nem járhat az országok belügyeibe történő beavatkozással. A szervezett bűnözés által generált fenyegetettség kihívást jelent az új védelmi stratégiák kidolgozására szem előtt tartva a nemzetek szuverenitását és területi integritását.

A nemzetközi bűnszervezetek részt vesznek a határokon átnyúló kábítószer-, és fegyverkereskedelemben, melyek jelentős mértékben veszélyeztetik az országok nemzetbiztonságát, valamint politikai és gazdasági instabilitást okoznak. A világ országai eltérő nemzetpolitikával, gazdasági fejlettséggel, valamint jogrendszerrel rendelkeznek. A szervezett bűnözői csoportok ezeket a tényezőket teljes mértékben figyelmen kívül hagyják, nem tisztelik az országhatárokat, és mindent elkövetnek annak érdekében, hogy céljaikat elérjék. Az állam szuverenitásának veszélye akkor áll fenn a leginkább, amikor a bűnözői csoportok a kormánytisztviselőket teljes mértékben befolyásuk alá vonják. Ebben az esetben az állam monopóliuma a bűnüldözés tekintetében nagymértékben csökken és a destabilizáció következtében forradalmi csoportok jöhetnek létre (Baylis 1999)²⁴.

A nemzetközi politikai kapcsolatokban jelentős szerepet játszanak a globális gazdasági változások. A nem állami szereplők, különösen a transznacionális társaságok részvétele a világgazdaságban azt jelenti, hogy egy-egy állam meghatározó szerepe a nemzetközi rendszerben csökkenő tendenciát mutat. A gazdasági tényezőknek a nemzetközi politikára gyakorolt növekvő befolyása vitathatatlan. Sok esetben a transznacionális vállalatok²⁵, mint pl. a Shell, a General Motors, és a Sony Corporation egyes államok piacait a legnagyobb mértékben uralják köszönhetően a fejlődő országokban, Afrikában, Kelet-Európában és Ázsiában végbemenő társadalmi változásoknak, melyek a jóléti felhalmozás felé mozdultak el (Dupont 1999)²⁶.

A nemzetközi vállalatokkal kapcsolatban az a meglátásom, hogy a tevékenységük érdekében képesek a jogszabályok keretein belül kitérni a hazai

legtöbbször pozíciójuknak hangsúlyozásával, előkelő fellépéssel, általában külsőségekkel leplezik, tehát akik ilyen értelemben a közvélemény előtt mindig tiszta, fehérgallérban jelennek meg.”

<http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:Vzge17nk10EJ:www.ajk.elte.hu/student/krim/>

²⁴ Baylis, J. (1999): *International Security in the Post Cold War in The Globalization of World Politics*, Ed., Oxford: Oxford University Press, pp. 195.

²⁵ transznacionális társaságok: az a vállalat, illetve társaság, amelynek működése – külföldi leányvállalatai és a bedolgozó-szolgáltató-értékesítő partnereivel létesített tartós és szervezeti együttműködés révén – egyszerre több nemzetgazdaságra terjed ki, tőketulajdonosa többnyire, de nem feltétlenül multinacionális, üzletpolitikája pedig a vállalat összműködésének eredményességére, globális optimalizálására orientált, és elsősorban az anyag gazdaságban lévő bázis, illetve irányító csoport érdekei által meghatározott.

<http://lists.webdream.hu/pipermail/okosbkf/attachments/>

²⁶ Dupont, A. (1999): *Transnational Crime, Drugs, and Security in East Asia Asian Survey*, Vol..XXXIX, No.3, (May-June 1999) pp.449.

ellenőrzések alól, ezzel koncentrálhatják a profitmaximalizálási célkitűzéseiket. Számos transznacionális vállalat nagyon erős gazdasági pozíciót tölt be, mégis szükséges felettük az állami ellenőrzés azért, hogy a szigorú jogi és adminisztratív eszközök gyakorlása révén tartsák be működésük során a törvényi előírásokat. Egyes cégek ellenőrzését átvehetik a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok, mely súlyosan veszélyezteti annak az országnak a nemzetgazdaságát és a nemzetbiztonságát, ahol a vállalat a fő tevékenységi körét folytatja, ezáltal az állam szuverenitását és a területi integritását korlátozza.

Az illegális nemzetközi bűncselekményekből származó gazdasági teljesítmény az óvatos becslések szerint is eléri az egy milliárd amerikai dollárt, amely a nemzetgazdaságot érintő káros hatása miatt veszélyezteti a nemzetbiztonságot. Példaként említhetőek a kábítószer-kartellek Kolumbiában, (Madellin és Cali kartell), melyeknek az illegális jövedelme meghaladja Peru és Kolumbia együttes évi költségvetését. Ebből is kitűnik, ha a nemzetközi szervezett bűnözés ellen nincs következetes fellépés komoly kihívást jelent a politikai, a nemzeti és a gazdasági biztonság megteremtése terén.

A problémakör a világ valamennyi államát érinti, ezért minden államnak a saját biztonságának megteremtése érdekében kell kiemelten kezelnie a szervezeten bűnözés elleni következetes és szigorú fellépést, amely a bűnözői csoportok felszámolását, illetve a bűncselekmények visszaszorítását irányozza elő. Csak nemzetközi összefogással és együttműködéssel lehet sikert kovácsolni a szervezett bűnözés elleni harcban. Ezt a célt szolgálja a jogharmonizáció a pénzügyi tranzakciók kontrollja, a bevándorlók és a vámügyek szigorúbb ellenőrzése, illetve a kiadatások nemzetközi szinten való szélesebb kiterjesztése (Dupont 1999)²⁷.

Összefoglalás

A globalizáció korában a világ államait a kölcsönös gazdasági függőség jellemzi. A már megszokott és hagyományosnak mondható nemzetközi kérdésekben, mint pl. a nagyhatalmak közötti egyensúly és a biztonság megteremtése és a külső katonai fenyegetések folyamatos hangsúlyozása a hétköznapi ember számára egyre megfoghatatlanabbá válik. Ezen túlmenően utópisztikus gondolatnak tűnik az egész világot érintő határok nélküli szociális és gazdasági együttműködés megteremtése is. A technológiai fejlődés, pl. az informatika egyre nagyobb szerepe a gazdaság minden területén, a nemzetközi tranzakciók, a pénz, az áruk, az emberek és az üzenetek határokon átívelő szabad áramlását segítik elő.

²⁷ Dupont, A. (1999): Transnational Crime, Drugs, and Security in East Asia Asian Survey, Vol..XXXIX, No.3, (May-June 1999) pp.449.

Az állam már nem az egyetlen és elsődleges szereplője a világpolitikának. A nemzetközi porondon megjelenő bűnszervezetek részt akarnak venni a politikában úgy, hogy annak szereplőit folyamatosan befolyásuk alatt tartják. Emiatt fennáll annak a veszélye, hogy a bűnözői csoportok erősebbé válnak különösen a szegényebb országokban, melyek jelentős mértékben fenyegetik a nemzetbiztonságot. A probléma akkor válik súlyossá, amikor annak kezelésére már kormányzati beavatkozás szükséges. A szervezett bűnözés elleni erőfeszítéseket nemzetközi együttműködés útján lehet a leghatékonyabban kifejteni, hiszen a szervezett bűnözés az egész világot behálózza.

Hivatkozások

Cikkek

1. Albanese, J. & Dilip K. Das (eds), (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc, pp. 6.
2. Albanese, J. & Dilip K. Das (eds), (2003): Organized Crime, New Jersey: Pearson Education Inc, pp. 7.
3. Albanese, J. (2003):. Organized Crime, Drug Trafficking & Organized Crime in Belarus: Threat & Response,” pp. 281. <http://www.rol.home.by/publications/html>
4. Albanese, J. (1996): Organized Crime in America, 3rd Edition. Cincinnati: Anderson Publishing pp.6.
5. U.S. Department of Justice, Criminal Investigative Division (1993): An Introduction to Organized Crime in the United States. pp.9-14.
6. Albanese, J. & D.K. Das (Ed) (1995): Organized Crime, White Paper on Police. pp.2.
7. Baylis, J. (1999): International Security in the Post Cold War in The Globalization of World Politics, Ed., Oxford: Oxford University Press, pp. 195.
8. Dupont, A. (1999): Transnational Crime, Drugs, and Security in East Asia Asian Survey, Vol..XXXIX, No.3, (May-June 1999) pp.449.
8. Hoshino, K. (1996): A Study on the Newly Enlisted Members and the Fringe Members of Organized Criminal Gang: Process of Their Affiliation with Gang, Reports of NRIPS, 1981 22(1) pp.18-32.
9. Ko-lin Chin (1995): “Triad Societies in Hong Kong,” Transnational Organized Crime, Vol.1, No.1, Spring pp. 47-64.
10. Shelley, L.I. (2003): Transnational Organized Crimes: An Imminent Threat to the Nation State, Journal of International Affairs, pp.48.
11. Williams, P. (1994): Transnational Criminal Organizations and International Security, Survival 36, No. 1 pp. 96.

Konferenciák

1. ORFK Tájékoztató (2008); Konferencia (2008.07.13.): A színesfémlopások megakadályozásának megoldásai francia tapasztalatok alapján pp. 10-13.
2. ORFK Tájékoztató (2008); Konferencia (2008.07.13.): A színesfémlopások megakadályozásának megoldásai francia tapasztalatok alapján pp. 10-13.
3. ORFK Tájékoztató (2008); Konferencia (2008.07.13.): A színesfémlopások megakadályozásának megoldásai francia tapasztalatok alapján pp. 10-13.

Honlapok

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Transnational_organized_crime
2. <http://www.nap.edu/openbook> (1999):Határokon átnyúló szervezett bűnözés pp. 1-10.
3. <http://www.nap.edu/openbook> (1999):Határokon átnyúló szervezett bűnözés pp. 1-10.

HOGYAN HAT A NYELVVIZSGA A TANÍTÁSI-TANULÁSI FOLYAMATRA?

Absztrakt

A visszahatás (washback) széles körben használt fogalom az alkalmazott nyelvészetben és a pedagógiai tudományokban: a nyelvvizsga tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatását jelenti. Az utóbbi két évtized kutatásai azt mutatják, hogy rendkívül összetett, sokszor nehezen megfogható jelenségről van szó. A visszahatás létrejöttét és működését számos tényező befolyásolja, melyek közül a tanár szerepe tűnik az egyik legfontosabbnak. Írásomban a visszahatás fogalmának tisztázását követően, működési mechanizmusának megvilágítására vállalkozom Hughes hármás felosztású modellje, Alderson és Wall 15 visszahatás hipotézise és Watanabe a visszahatás 5 dimenziójának bemutatásával. Majd elsősorban Burrows kutatási eredményeire alapozva kitérek a nyelvvizsgák tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatásának egyik lényeges aspektusára, a tanár közvetítő szerepének értelmezésére.

Kulcsszavak: visszahatás, nyelvvizsga, nyelvtanár, attribúció

Abstract

The term “washback” is widely used in applied linguistics and educational literature. It means the influence of language exam on teaching and learning. Researches pursued in the past two decades have shown that the washback is a highly complex phenomenon, which is sometimes barely tangible. The appearance and influence of washback can be determined by various factors, including the teacher’s role, which seems to be of considerable importance. This article attempts to explore the notion and mechanism of washback, based on Hughes’s trichotomous model, Alderson and Wall’s 15 washback hypotheses and Watanabe’s 5 dimensions of washback. Later on, based primarily on Burrow’s research results, the study reviews an important aspect of the phenomenon, the teacher’s mediating role.

Keywords: washback, language examination, language teacher’s mediating role, attribution.

Bevezetés

A NATO STANAG 6001 tizenkét évvel ezelőtti akkreditálásának elsődleges célja egy olyan vizsgarendszer létrehozása volt hazánkban, amely a szövetségen belül elfogadott és értett mérce szerint ad képet a tisztek, tiszthelyettesek és a védelmi szektor egyéb alkalmazottainak nyelvtudásáról. Ez rendkívül fontos volt a magyar katonák nemzetközi béketámogató műveletekbe, valamint NATO beosztásokba történő delegálása esetén. Ugyanakkor a vizsga

célkitűzései között szerepelt az angol nyelvoktatás minőségének javítása is a vizsga követelményeinek egyenes hatásaként. Az oktatás hatékonyabbá tételének nemzetközileg bevett módja a mérés és értékelés megváltoztatása, esetleg új vizsgatípus bevezetése.

A nyelvvizsga, különösen a nagy tétellel bíró, fontos döntéseket megelőző vizsga – mint amilyen a NATO STANAG 6001 – visszahatást gyakorol a nyelvtanítási-nyelvtanulási folyamatra. Ez a hatás érintheti a folyamat résztvevőit, a résztvevők attitűdjét, az alkalmazott tananyagot, az oktatás tartalmát és módszereit, a tantervet, valamint az oktatás rendszerét, ezáltal (a vizsgát elismerő és használó) társadalom egészét. Ez a hatás lehet pozitív, azaz a kívánt készségek és képességek kialakulását és fejlődését jótékonyan befolyásoló, illetve negatív, ha a vizsgára történő felkészülés nem azonos a kívánt nyelvi készségek fejlesztésével. A vizsga negatív visszahatásának számos objektív és szubjektív oka lehet, amelyek kivédésére, minimalizálására a tanítási-tanulási folyamat milyensége, ezáltal a nyelvtudás minősége érdekében mindenképpen törekedni kell. Ehhez azonban elengedhetetlen a visszahatás dimenzióinak és működésének megértése. Írásomban a visszahatás fogalmának tisztázását követően, a szakirodalomban fellelhető legfontosabb működési modellek bemutatására vállalkozom, ezen belül különös tekintettel a nyelvtanár kiemelt szerepére.

A visszahatás fogalma

A visszahatás vagy teszthatás széles körben használt fogalom az alkalmazott nyelvészetben és a pedagógiai tudományokban: a nyelvvizsga (teszt) tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatását jelenti. (Alderson és Wall 1993 p. 115.) Az angol szakirodalomban – bár a „washback” szó használata a legelterjedtebb – ugyanerre, illetve az ezzel rokon jelenségekre még számos kifejezéssel utalnak a szerzők: backwash¹ (Hughes 2003 p. 1.), test impact² (Saville és Hawkey 2004 p. 86.), curriculum alignment³ (Andrews 2004 p. 42.), measurement driven instruction.⁴ (Cheng és Curtis 2004 p. 4.) A washback (vagy backwash) a vizsgáknak a tanítás és tanulás folyamatára és közvetlen szereplőire (tanár, tanuló, tanórai munka, alkalmazott módszerek, tananyagok stb.) gyakorolt hatását fedik semleges jelentéstartalommal. A test impact kifejezésen a vizsgák tágabb, az oktatás rendszerére, az oktatáspolitikára, szélesebb társadalmi körökre gyakorolt hatását értik a kutatók. Ilyen értelemben a washback (backwash) az impact egyik dimenziójaként jelenik meg. (Vígh 2008 p. 2.) A többi fogalom speciális összefüggésekben, más-más nézőpontból a visszahatás egy-egy dimenzióját jeleníti meg.

¹ Visszahatás

² Teszthatás

³ Tanterv vizsgáláshoz hangolása

⁴ Értékelés által vezérelt oktatás

A vizsgák befolyásolhatják, és lényeges, hogy befolyásolják is a tanítást, és ezen keresztül a tanulást is. Erre utal az értékelés által vezérelt oktatás (measurement driven instruction) az amerikai közoktatásban. A cél elérése, illetve a sikeres vizsga érdekében célszerű a tanítás tartalmát (a tantervet), a felkészítés menetét a vizsgával összhangba hozni; ezt jelenti a tanterv vizsgáláshoz való hangolása (curriculum alignment) kifejezés. Az utóbbi tizenöt évben az idegen nyelvi mérés és értékelés területén végzett, a visszahatás jelenségét vizsgáló kutatások legszembetűnőbb eredménye az a felismerés, hogy rendkívül összetett jelenségről van szó, melynek rengeteg aspektusa van, és számos tényező befolyásolhatja. (Watanabe 2004a pp. 19-20.) A visszahatás kutatásánál vizsgálható az oktatás *tartalma*, a használt *tananyagok*, az osztálytermi *értékelés*, a tanár által alkalmazott *módszerek*, valamint a tanári és tanulói *attitűdök*.

A tanítási-tanulási folyamat mely tényezőire hat a nyelvvizsga?

A tesztek visszahatása két csoportba osztható aszerint, hogy a tanulókra vagy a tanítási programra fejtik ki hatásukat. A tanulókra gyakorolt hatások közé sorolhatjuk azt, hogy a tanulók mit tanulnak, milyen ütemben és mélységben; míg a programra gyakorolt hatás az, amit, ahogyan, milyen ütemben és mélységben a tanár tanít. Az eddigi kutatások elsősorban a programra gyakorolt hatással foglalkoztak, kevesebb figyelmet szentelve a tanulói tényezőnek. (Watanabe 2004b pp. 130-131.) A továbbiakban két visszahatás modell ismertetése következik.

A visszahatás összetett mechanizmusának szemléltetésére Hughes egy *háromas felosztású modellt* (Hughes' trichotomy) alkalmaz, amellyel a visszahatás tényleges tanítási-tanulási környezetben való megnyilvánulását illusztrálja. A modell három alappillére a *résztevők* (*participants*, tanulók, tanárok, adminisztrátorok, tananyagfejlesztők), a *folyamat* (*processes*, minden, amit a résztvevők tesznek a tanulási folyamat sikeressége érdekében) és az *eredmény* (*products*, minden, amit megtanulnak és a tanulás minősége). A vizsga először a résztvevők nézeteit és attitűdjét befolyásolja, amely meghatározhatja azt, hogy mi történik a nyelvvizsgán (a folyamatot), amely pedig végső soron a tanulás eredményére lesz hatással. (idézi Gheng és Curtis 2004 pp. 12-13.)

Míg Hughes a résztvevőkre, a folyamatra és az eredményre összpontosít a visszahatás mechanizmusának érzékeltetésénél, addig Alderson és Wall a tanítás és tanulás különböző, a vizsga által befolyásolt aspektusaira helyezik a hangsúlyt. Kezdő lépésként megalkották a visszahatás hipotézisét (Washback Hypothesis), azaz a feltételezést, hogy a vizsga hatására „a tanárok és tanulók olyan dolgokat tesznek, amiket *egyébként nem feltétlenül tennének*” (Alderson és Wall 1993 p. 117.), a vizsga tehát befolyásolja a tanítás-tanulást. A vizsgáztatás szakirodalmának ebből a szempontból való feltárásával, valamint a tanárok tanítással és teszteléssel kapcsolatos tapasztalatainak meghallgatásával,

további hipotéziseket, összesen 15-öt, alkottak különböző általános és konkrét tényezők figyelembevételével:

(1) *A vizsga befolyásolja a tanítást.*

Ebből a legáltalánosabb visszahatás hipotézisből következik a második hipotézis:

(2) *A vizsga befolyásolja a tanulást.*

A tanítás-tanulás tartalmának és módszerének elvi szétválasztásával a vizsga hatását is különválaszthatjuk:

(3) *A vizsga befolyásolja azt, **amit** a tanárok tanítanak; és*

(4) *A vizsga befolyásolja azt, **ahogyan** a tanárok tanítanak.*

(5) *A vizsga befolyásolja azt, **amit** a tanulók tanulnak; és*

(6) *A vizsga befolyásolja azt, **ahogyan** a tanulók tanulnak.*

A tanítás-tanulás gyorsaságát és sorrendjét figyelembe véve feltételezik, hogy

(7) *A vizsga befolyásolja a tanítás **ütemét** és **sorrendjét**.*

(8) *A vizsga befolyásolja a tanulás **ütemét** és **sorrendjét**.*

A tanítás-tanulás mennyisége és minősége szempontjából feltételezik, hogy

(9) *A vizsga befolyásolja a tanítás **mértékét** és **mélységét**; és*

(10) *A vizsga befolyásolja a tanulás **mértékét** és **mélységét**.*

(11) *A vizsga befolyásolja a tanítás-tanulás tartalmához, módszeréhez való **viszonyulást** (attitude).*

A vizsga természete és a vizsgaeredmény tétje alapján feltételezik, hogy

(12) *A fontos következményekkel járó vizsgáknak visszahatása **van**.*

(13) *A fontos következményekkel nem bíró vizsgáknak **nincs** visszahatása.*

(14) *A vizsgák hatással vannak **minden** tanárra és tanulóra; illetve*

(15) *A vizsgák hatással vannak **néhány** tanárra és tanulóra, másokra viszont **nem**.*

A hipotézisek felállítását követően megállapítják és hangsúlyozzák, hogy konkrét helyzetek kutatására van szükség, hogy pontosan lássuk, hogy a visszahatás hogyan és miért jön, illetve nem jön létre.

A visszahatás jellemzői

A visszahatásra irányuló kutatások legnyilvánvalóbb eredménye annak megállapítása, hogy meglehetősen összetett jelenségről van szó. Megnyilvánulhat a tanítási-tanulási folyamat különböző aspektusaiban, számos tényező kiválthatja és közvetítheti, valamint maga a fogalom is több síkon értelmezhető. Watanabe (2004a pp. 19-20.) a visszahatás jelenségét öt dimenzió mentén

érzékelni és írja le, amelyek mindegyike a washback természetének egy-egy tulajdonságát jeleníti meg:

Specifikusság (specificity): Ebben a dimenzióban a kontinuum két végén az *általános* illetve *specifikus* visszahatással bíró vizsga áll. Általános visszahatást bármely teszt kiválthat (a vizsga motiváló ereje révén), a specifikus visszahatás azonban adott teszthez, tesztípushoz vagy tesztfeladathoz kötődik.

Intenzitás (intensity): A vizsgák hatása lehet *erős* vagy *gyenge*. Egy erős hatású teszt mindent, ami az osztályteremben zajlik meghatároz, a tanárokat pedig arra ösztönzi, hogy adott vizsgára egységes módszereket alkalmazva készítsék fel tanulóikat. A gyenge hatású tesztek csak kisebb mértékben befolyásolják a tantermi munkát, és nincsenek hatással minden tanárra és tanulóra. Az eddigi kutatások a washback jelenlétét a kontinuum gyenge végpontja közelében jelzik, és azt mutatják, hogy a tanári tényező, illetve a vizsga tétje az, ami leginkább meghatározza a visszahatás intenzitását.

A visszahatás tartama (length): A vizsgák tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatása, amennyiben létrejön, lehet *hosszú-*, illetve *rövidtávú*. Ha a vizsga hatása a letétele után is érzékelhető, mindenképpen hosszú távú hatásról beszélhetünk.

Szándékosság (intentionality): A teszt tulajdonosai, illetve kidolgozói tudatos szándékától függően, a visszahatás lehet *szándékos* (előre kiszámított), illetve egy tesztnek lehet *nem-szándékos* (előre nem látható, önkéntelen) hatása az oktatás folyamatára és szereplőire. Szándékos visszahatásról beszélünk abban az esetben, amikor új, illetve módosított vizsga bevezetésével kívánják javítani az oktatás minőségét, hatékonyságát.

Erre számos esetet találhatunk például az Egyesült Államok (Stecher, Chun és Barron 2004 pp. 53-57.), Ausztrália (Burrows 2004 pp. 113-128.), Japán (Watanabe 2004b pp. 129-146.) oktatási rendszerében végzett kutatásokban.

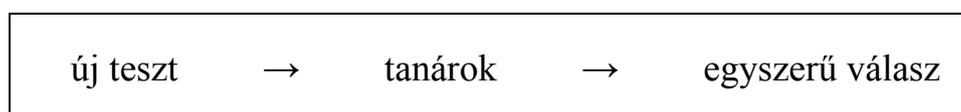
Érték (value): A visszahatás értéke lehet *pozitív*, illetve *negatív*, attól függően, hogy a vizsgára való felkészülés milyen mértékben segíti elő a kívánt készségek kialakulását, fejlődését. A szándékos visszahatást alapvetően pozitívnak tekintjük, míg a nem-szándékos visszahatás lehet pozitív vagy negatív. Negatív a teszt visszahatása abban az esetben, ha a teszt tartalma (test content) és konstruktuma (test construct)⁵ eltér a tanítási-tanulási folyamat céljaitól. Ebben az esetben ugyanis a tanárok csak a vizsgán szereplő feladattípusokat és feladatmegoldó stratégiákat tanítják és gyakoroltatják, ami nem jár feltétlenül együtt a kommunikatív nyelvtudás fejlődésével. A visszahatás értékének vizsgálatakor mindig figyelembe kell venni a vizsga célját és célcsoportját, azaz, hogy kik és milyen céllal teszik le az adott vizsgát.

⁵ Azoknak az ismereteknek és készségeknek az összessége, amelyeket a teszt mérni kíván.

Visszahatást közvetítő tényező: a nyelvtanár

Számos tényező idézheti elő, illetve közvetítheti a visszahatást. Ilyen tényezők a teszt jellemzői (célja, módszere, tartalma, a mért készségek), a teszt presztízse (a vizsga tétje, státusza az adott rendszerben), személyi tényezők (például a tanárok oktatási háttere, a tanítás-tanulás módszereivel kapcsolatos meggyőződései stb.), mikro-környezeti tényezők (oktatási intézmény) és a makro-környezeti tényezők, azaz a társadalom, amely az adott tesztet használja. A jelenség összetettsége miatt nagyon fontos bármilyen visszahatás vizsgálatnál összefüggéseiben kutatni a jelenséget. A továbbiakban a tanár visszahatást közvetítő szerepének elemzésére térek ki.

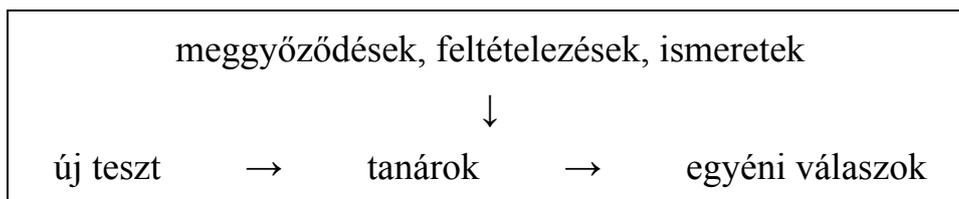
A visszahatás működésének kutatásában több olyan vizsgálat és azok alapján felállított modell készült, amely a tanár szerepét tekinti meghatározónak a visszahatás létrejötté, illetve minősége szempontjából. Ezek közül hagyományosnak tekinthető Alderson és Wall (1993 pp. 115-121.) modellje, mely szerint egy teszt bevezetése egységes visszahatást eredményez, azonos reakciót kiváltva minden tanárban, mely hatás lehet pozitív vagy negatív. Ehhez kapcsolódik Messick (1996 pp. 241-255.) visszahatás érvényesség (washback validity)⁶ elmélete, amely a visszahatás jelenségét a teszt tulajdonságaitól teszi függővé, valamint Hughes (1989 idézi Burrows 2004 p 126.) a pozitív visszahatás tudatos létrehozására irányuló törekvés koncepciója (working for washback). A tradicionális modellek szerint tehát a teszt tulajdonságai befolyásolják a visszahatás minőségét, ezeket a korai elméleteket azonban még nem támasztották alá empirikus kutatások (1. ábra).

*1. ábra. Hagományos visszahatás modell: inger válasz modell.
(Burrows 2004 p. 126.)*

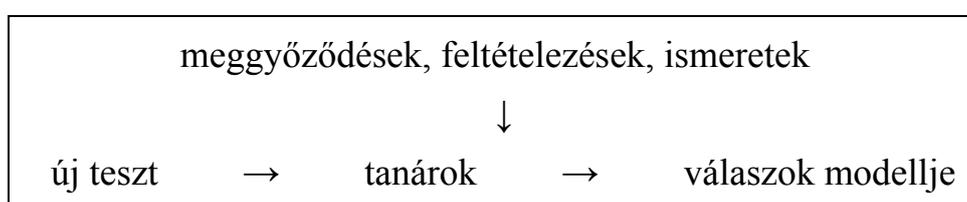
Később több adatgyűjtés, megfigyelés és vizsgálat nyomán azt tapasztalták a kutatók, hogy ugyanarra a tesztre különböző tanárok egyéni válaszokat adtak saját meggyőződéseiktől, ismereteiktől, céljaiktól és döntéseiktől függően. Az egységes visszahatás tehát nem feltétlenül következik magából a vizsgából és független lehet annak minőségétől. A második modell, amit Wall alkotott meg 1996-ban az úgynevezett „fekete doboz” szerint a visszahatás alapvetően a tanárok kezében dől el, döntésük alapján valósul meg előre megjósolhatatlan módon. (2. ábra)

⁶ Egy teszt abban az esetben érvényes, amennyiben valóban a mérni kívánt készségeket, funkciókat teszteli.

2. ábra. A '90-es évek visszahatás értelmezése: „fekete doboz” modell.
(Burrows 2004 p. 126.)

A harmadik, az úgynevezett innovációs modell szerint, amelyet Burrows állított fel ausztrál tanárok körében végzett, széleskörű kutatásai alapján, a tanárok vizsgára adott reakciói csoportosíthatók, viselkedésükben különböző modellek figyelhetők meg. (3. ábra)

3. ábra. Burrows által javasolt visszahatás értelmezés: Tanterv innovációs modell. (Burrows 2004 p. 126.)

Watanabe (2004b pp. 129-146.) Japánban vizsgálta a tanári tényező visszahatás folyamatában játszott szerepét az angol egyetemi felvételi vizsgák tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatása kapcsán. Általánosan elfogadott nézet a japán tanulók gyenge angol tudásáért az egyetemi felvételi vizsgát okolni, amely állítólag negatívan befolyásolja a nyelvórai munkát: a tanárok főként a nyelvtan-fordító módszert alkalmazzák, a frontális oktatás és a tanár dominál az órákon, a beszédértés és beszédképesség fejlesztése háttérbe szorul, valamint túl sok időt töltenek a vizsgatechnikák gyakorlásával. Ám ezt a széles körben elfogadott véleményt nem erősítik meg empirikus kutatások, sőt a felvételi vizsga megújítása sem hozta meg a várt sikereket az oktatásban. Mindez azt támasztja alá, hogy a vizsga önmagában nem garantálja a visszahatás létrejöttét. Watanabe kutatása azt mutatja, hogy a vizsga önmagában nem befolyásolja alapvetően a tanárok tanítással és tanulással kapcsolatos meggyőződéseit, attitűdjét és módszereit, tehát a vizsga csak egy a tanítás-tanulás folyamatát alakító tényezők közül.

Hogyan segíthető elő a pozitív visszahatás kialakulása?

A visszahatás területén végzett kutatások eredményei azt mutatják, hogy az oktatás megújítására irányuló kísérlet nem lehet pusztán a vizsga megváltoztatásával sikeres. Mivel ez a fentről lefelé irányuló megközelítés nem minden esetben működik, célszerű a tanárok szintjénél kezdeni a pozitív visszahatás létrehozását, és ez egyben felveti a tanárok tájékoztatásának, képzésének,

bevonásának szükségességét is. Alapvető követelmény, hogy a tanárok ismerjék és értsék a vizsga célkitűzéseit, hiszen elsősorban rajtuk keresztül valósul meg annak az oktatásra gyakorolt pozitív vagy negatív hatása.

A tanárok képzésének fontos részét alkotná a vizsgával kapcsolatos attribúciók átértékelése. Alderson és Wall (1993 pp. 117-118.) vetette fel a motiváció attribúció elmélet relevanciáját a visszahatás kutatásokban. Az attribúció elmélet szerint az emberek a sikert illetve a kudarcot négy tényezőnek tulajdonítva érzékelik: képesség (ability), erőfeszítés (effort), szerencse (luck) és a feladat érzékelt nehézsége (perceived difficulty of the task). Az attribúciók két dimenzióban helyezkednek el: belső-külső (internal-external), illetve kontrollálható-kontrollálhatatlan (controllable-uncontrollable). A belső-külső dimenzióban a képességet és erőfeszítést belső, míg a szerencsét és a feladat nehézségét külső tényezőnek tulajdonítják. A kontrollálható-kontrollálhatatlan dimenzióban az erőfeszítés és a feladat nehézsége kontrollálható, a képesség és a szerencse kontrollálhatatlan tényezőnek számít. Ezek az attribúciók különféle kombinációkban jelenhetnek meg az egyes embereknél, azaz az egyének erősen különböznek abban a tekintetben, hogy sikereiket és kudarcaikat hogyan, mely fogalmak mentén érzékelik. (Watanabe 2004b pp. 141-142.) A tanárok képzésének célja az lenne, hogy a vizsgának eddig tulajdonított külső-kontrollálhatatlan tényezőket belső-kontrollálható tényezőkként tudják kezelni.

Alderson (1999) szintén a tanárok vizsga rendszerébe történő bevonásának szükségességét, és a vizsga iránti pozitív attitűd kialakításának fontosságát hangsúlyozza. Kimondottan károsnak tartja, ha a vizsgaközpontok figyelmen kívül hagyják a tanárok véleményét, nézeteit, esetleges aggodalmait, hiszen a nyelvórán a tanárok „valósítják meg” a tesztkészítők szándékait. Ugyanakkor, ha egy teszt jó (céljának megfelelő, érvényes), várhatóan kedvező osztálytermi gyakorlatot teremt, amelynek azonban feltétele, hogy a tanárok ismerjék a vizsga célkitűzéseit, követelményeit stb. Amennyiben a tanárok nem tudják megfelelően interpretálni a teszt által megkövetelt szintet, nem értik az item⁷ típusokat és az instrukciókat, nincsenek tisztában az értékelés kritériumaival, nem fogják tudni tanulóikat megfelelően felkészíteni az adott tesztre. Hamis eredményt adhat egy teszt a jelölt képességeiről, ha a vizsgakövetelmények nagyon messze esnek attól, amit a tanár a nyelvórán végez, illetve gyakoroltat. Lényeges tehát a felkészítő tanárok vizsgával kapcsolatos attitűdjeinek, ismereteinek és aggodalmainak a feltérképezése, megértése és figyelembe vétele; a vizsga iránti pozitív attitűd kialakítása a tanárok tájékoztatása, képzése útján, minden érintett fél érdeke.

A tanárokból és a tanulókból kialakítandó pozitív attitűd fontos tényezője a vizsga felszíni vagy látszólagos érvényessége (face validity), azaz a teszt azon nem tudományos módszerekkel mért mutatója, mely azt jelzi, hogy használói

⁷ Tesztlépés, tesztfeladat egysége

számára mennyire hiteles és elfogadható a vizsga, mennyire tűnik alkalmasnak a kívánt készségek mérésére. A visszahatás kutatásánál a vizsga érvényességén (validity), következményes érvényességén (consequential validity, Messick 1996 pp. 245-247.), illetve megbízhatóságán (reliability),⁸ kívül, fontos szem előtt tartanunk, a felszíni vagy látszólagos validitást (face validity) is. A vizsga látszólagos hitelessége, azaz, hogy a felhasználók mennyire fogadják el és tekintik hitelesnek a vizsgát, valamint a visszahatás közötti összefüggés megállapítása azonban még további kutatásokat igényel.

Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy bár a vizsgák tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatása meglehetősen összetett jelenség, melyet számos tényező befolyásol, a tanár szerepe kulcsfontosságúnak látszik a visszahatás létrejötté és minősége szempontjából. A tanár oktatási háttere, tanítással-tanulással kapcsolatos meggyőződései, magához a vizsgához való viszonya, mind szerepet játszanak abban, hogy mi, és hogyan valósul meg a nyelvvizsgán. Ezért, a pozitív visszahatás elősegítése érdekében nagyon fontos a nyelvtanár tájékoztatása, képzése, ezen belül is kiemelt jelentőséggel bír a vizsgával szembeni pozitív attitűd kialakítása, a vizsga céljának, konstruktumának és követelményeinek a megértése és elfogadása.

A szakirodalmi elemzés kiindulási pontként szolgálhat a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer oktatásra gyakorolt hatásával kapcsolatos kutatásnak, amely a felkészítő tanárok vizsgával kapcsolatos ismereteit, véleményét és attitűdjét vizsgálja.

Felhasznált irodalom

1. Alderson, J. C. Wall, D. (1993): *Does Washback Exist?* – In: Applied Linguistics, 1993. 14. évf. 2. sz. pp. 115-129.
2. Alderson, J. C. (1999): *Testing is too important to be left to testers*, (Plenary Address to the Third Annual Conference on Current Trends in English Language Testing), Al Ain és Zayed Egyetem, Dubai Kampusz, Egyesült Arab Emírségek, 1999. május. <http://www.ling.lancs.ac.uk> (letöltés dátuma: 2009. február 2.)
3. Andrews, S. (2004): *Washback in Curriculum Innovation*. - In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: Washback in Language Testing, Research contexts and methods, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 37-50. ISBN 0-8058-3987-9
4. Burrows, C. (2004): *Washback in Classroom-Based Assessment. A Study of the Washback Effect in the Australian Adult Migrant English Program*. - In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: Washback in Language Testing, Research contexts and methods, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 113-128. ISBN 0-8058-3987-9

⁸ A mérés következetessége, azaz annál megbízhatóbb egy teszt, minél közelebb áll egymáshoz a két pontszám, amit adott felkészültségű vizsgázó adott vizsgán két különböző alkalommal elér.

5. Cheng, L., Curtis, A. (2004): *Washback or Backwash: A Review of the Impact of Testing on Teaching and Learning*. - In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: *Washback in Language Testing, Research contexts and methods*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 3-18. ISBN 0-8058-3987-9
6. Hughes, A. (2003): *Testing for Language Teachers*, second edition, Cambridge University Press. p. 251 ISBN 0-8058-3987-9
7. Messick, S. (1996): *Validity and washback in language testing*. In: *Language Testing*, 1996. 13. évf. 3. sz. pp. 241-256.
8. Saville, N., Hawkey, R. (2004): *The IELTS Impact Study: Investigating Washback on Teaching Materials*. - In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: *Washback in Language Testing, Research contexts and methods*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 73-96. ISBN 0-8058-3987-9
9. Stecher, B., Chun, T. Barron, S. (2004): *The Effect of Assessment-Driven Reform on the Teaching of Writing in Washington State*. - In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: *Washback in Language Testing, Research contexts and methods*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 53-72. ISBN 0-8058-3987-9
10. Vigh Tibor (2008): *A vizsgák tanítási-tanulási folyamatra gyakorolt hatásának modellezése*, - In: VI. Pedagógiai Konferencián elhangzott előadás írott változata, 2008. április 12. <http://www.staff.u-szeged.hu> (letöltés dátuma: 2008. október 31.)
11. Watanabe, Y. (2004a): *Methodology in Washback Studies*. - In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: *Washback in Language Testing, Research contexts and methods*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 19-36. ISBN 0-8058-3987-9
12. Watanabe, Y. (2004b): *Teacher Factors Mediating Washback*. In: Cheng, L., Watanabe, Y., Curtis, A.: *Washback in Language Testing, Research contexts and methods*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey. pp. 129-146. ISBN 0-8058-3987-9
13. NKE HHK Nyelvoktatási Központ nabradin@uni-nke.hu

AZ INFORMÁCIÓBIZTONSÁG ÉRTELMEZÉSE AZ EULEX¹ KOSZOVÓI RENDŐRI TANÁCSADÓI MŰVELETÉBEN

Absztrakt

A nagy mennyiségű információ feldolgozása; a transznacionális kihívások, a hírszerzésben bekövetkezett paradigmaváltás miatt, egyre komolyabb szerepet kap az információbiztonság. Szélesebb körű alkalmazását, a rendőri tanácsadói misszióknak is követnie kell. Azonban a műveletek transzparens jellege és egyéb sajátosságai információs-gátakat; adatvesztést is okozhatnak. Ezért, csonka információbiztonsággal kell számolni az illetékes rendőri döntéshozóknak.

Kulcsszavak: *információvédelem, információbiztonság, új transznacionális kihívások, paradigmaváltás a hírszerzésben, rendőri tanácsadói missziók, hiányosságok az információbiztonság területén*

Abstract

The processing of countless pieces of information, the transnational challenges and the paradigm shift in intelligence all resulted in introducing more serious rules as far as the information protection is concerned. The police advisory missions also have to strictly observe these new rules. However, the transparent character of the operations and their other special features may generate information-barriers and loss of data, as well. For this reason, the police decision-makers have to take account of the fact that there are inevitably shortcomings in information security.

Keywords: *information protection, information security, new transnational challenges, paradigm shift in intelligence, police advisory missions, shortcomings in information security.*

Bevezető

Az információs társadalom, mint új típusú fejlődési fok az Emberiség történelmében, különböző fejlettségi fokot mutat fel. Alapja az információs közmű. Legelterjedtebb eleme az Internet. Az állandóan növekvő információ mennyiségét csak becsülni lehet, ennek feldolgozása, osztályozása komoly feladatot jelent az információgyűjtő (hírszerző) közösségeknek.

Másik, nagyon fontos terület az ún. új típusú transznacionális² kihívások és azok együttes hatása a nemzetbiztonságra és a régiókra. Ennek

¹ EULEX= European Rule of Law Mission in Kosovo.

² Ebben az értelemben: Határon átnyúló.

előzményeként vissza kell tekinteni a hidegháború korszakába, ahol a biztonság értelmezése szinte homogén volt, leginkább katonai dimenzióban zajlott. E mellett a terrorizmus, továbbá az aszimmetrikus hadikultúra aktív képviselői is jelen voltak. A kétpólusú világ megszűnésével új típusú kihívások, fenyegetések és kockázatok jelentek meg a globalizálódó világban. Legjelentősebb, és a mai napig is a legmeghatározóbb közvetlen transznacionális kihívás a terrorizmus; tömegpusztító fegyverrendszerek illegális elterjedése; kábítószer-bűnözés; illegális fegyverkereskedelem; szervezett-bűnözés és az illegális migráció.

Bármelyik korszakról is essen szó, a hírszerzés irányultsága és módszerei között különbségeket lehetett felfedezni. A nagy szembenállás időszakában leginkább minősített adatok megszerzése volt a cél; ami szinte kizárólagosan katonai vonatkozású volt. Kiemelt feladat volt az ABC³ és a hagyományos fegyverrendszerek egyensúlyban tartása; a világbéke fenntartása. Ezt követően jelentősen megváltozott a hírszerzés műveleti területe; az ellenségkép; az alkalmazott módszerek. Előtérbe kerültek a globális kihívások felderítése; megemelkedett az aszimmetrikus hadviselések száma. Olyan eljárások jelentek meg, mint összadatforrású felderítés; fúziós és szintetizált adatkezelés; kollaboratív horizontpásztázás, továbbá nyílt forrású hírszerzés, hálózatközpontú hadviselés, illetve információs hadviselés.

Annak ellenére, hogy korábban is volt információbiztonság és az ehhez kapcsolódó rendszabályok összessége, az információs forradalom olyan infrastruktúrákat teremtett, amelyek sebezhetőbbé tették a rendszert. Megjelent egy olyan nagy mennyiségű adatfeldolgozási kényszer, ami egyre nagyobb humánerőt és technikai parkot kíván. Így továbbra is elengedhetetlen az időszerű, körültekintően elemzett információ eljuttatása az illetékes döntéshozók felé, amelynek egyik feltétele a megfelelően kiépített információbiztonság és annak szélesebb körben történő értelmezése.

A válságok száma nem lett kevesebb; a taglalt kihívások összetettebbek lettek; ezek között interdependencia⁴ lépett fel. Megnövekedett (*Boda, 2005:76*) az ENSZ mellett a NATO; az EU és az EBESZ szerepe a békefenntartásban és a válságkezelésben. Vagyis a globalizált világ; az információs társadalom; a transznacionális kihívások; jellegében megváltozott hírszerzés nem kerülhette el a válságövezeteket, az instabil régiókat sem. A béke-, és államépítés egyik pillére a rendőri békefenntartó missziók és polgári válságkezelő műveletek. Ezért is célszerű megvizsgálni a rendőri tanácsadói műveletek információbiztonságát, azok sajátos elemeinek feltárásával együtt.

³ ABC= Atomic, biological, chemical or radiological weapons. Atom, biológiai, kémiai és radiológiai fegyverek. Más elnevezéssel WMD=Weapon of Mass Destruction. Tömegpusztító fegyverek.

⁴ Interdependencia= kölcsönös függőség.

A misszió makro-, és mikrokörnyezete

Az információs korszak

Mindazon valós és virtuális környezetet, amelyben az információk megszerzésével, összegyűjtésével, fúziójával, korábbi adatokkal történő összevetésével, hiányzó adatainak kiegészítésével, igazságtartalmának ellenőrzésével, értékének új elemzésekkel, történő növelésével, szétosztásával foglalkoznak, információs környezetnek nevezik. A társadalom tevékenysége az információs környezetben zajlik (*Haig-Várhegyi, 2005:48*). Tanulmányok és az elektronikus sajtótermékek számának rendkívüli növekedése következtében az információk mennyisége robbanásszerűen emelkedik, ezért nincs más lehetőség, mint az automatizált információfeldolgozás (*Haig-Várhegyi, 2005:57*). Digitális jövőkutatók előrejelzése beigazolódott, mivel 2000-2010 között adattárolási robbanás következett be. A világ számítógép-hálózatain tárolt adatainak össz mennyisége 1999-ben elérte az 1000 petabájt⁵ nagyságrendet (*Várhegyi-Makkay, 2000:23*).

Az információs társadalom fejlett és hatékony, ugyanakkor sebezhető is. Függ az erősen korlátozható vagy sebezhető információs infrastruktúrájától. Megállapították, hogy feszültség idején, válságban és háború esetén az információs műveletek eszköztárával meg lehet bénítani az ellenfél csapásmérő eszközeit is. Az információs támadások sajátos formája a számítógép-hálózatok ellen intézett kibertéri támadások (*Haig-Várhegyi, 2005:69,71*).

Transznacionális kihívások

A hidegháború alatt a titkosszolgálatok leginkább egymással, az ellenség politikai és gazdasági berendezkedéseinek befolyásolásával, klasszikus hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkoztak. A katonai szembenállás megszűnésével kitalálták az „új kihívások” fogalmát (*Laufer, 2010: 55*). Nyugati felfogás szerint a mai világot két meghatározó fenyegetés uralja, az egyik a politikai szélsőség, amely terrorista csoportok, illetve nem működő államok tevékenységében nyilvánul meg. A másik fenyegetés a tömegpusztító eszközök proliferációja, amelyet gyenge (lato) államok, vagy terrorszervezetek igyekeznek kiválasztott célok ellen felhasználni (*Kis-Benedek, 2011:99-100*). Célszerű még megemlíteni a kettős célú csúcstechnológiák elterjedésének veszélyét is (*Botz 2000:30*). Van azonban egy, amely szinte minden veszéllyel, illetve fenyegetéssel szimbiózisban létezik, ez pedig nem más, mint a korrupció, annak is az egyik legveszélyesebb formája: a rendvédelmi szerveken belüli korrupció (*Szabó, 2008:73*).

Az al-Qa'ida terrorszervezet nukleáris fegyver birtoklásával kapcsolatosan az USA korábbi alelnöke, Richard B. „Dick” Cheney, az alábbiakat

⁵ 1 petabájt= 10¹⁵ . Például 1 petabájtos merevlemezen 13,3 év HD videó anyaga fér rá.

mondta: „... Ha valakinek is csak egy százalék esélye van az elkészítésre...üldözni kell...” (*Tenet, 2007:264*).

A kihívások határokon átnyúlóak, geopolitikai és technológiai jellegűek, az ellenük folytatott küzdelem is csak nemzetközi lehet (*Kis-Benedek, 2011:99*). George W. Bush az USA korábbi elnöke, 9/11 után egy újfajta titkosszolgálati együttműködésre utasította a hírszerző közösséget: ”...A sikernek nem lehet akadálya a bürokrácia... a szabályok megváltoztak...feltétlen és teljes információcsere... kell lenni...” (*Tenet, 2007:208*). Ezen az állásponton van Boda József is:„...A kihívásokra csak nemzetközi összefogással lehet hatékony választ találni... legfontosabb... az információcsere...” (*Boda, 2010:25*).

Új típusú hírszerzés?

A nyilvánosság szerkezetének átalakulásával, az internet primátusával, így lényegében az információdömpinggel a szolgálatok feladatrendszerében nem csak az érdeklődési kör, a célok változnak, de a szemléletmód is (*Laufer, 2010: 56*).

A hagyományos hírszerzési paradigma a korábban alapvetően államcentrikus problémamegoldásra kifejlesztett és alkalmazott megközelítés és módszer sok tekintetben elavult lett. Az USA fegyveres erőinek felsőfokú iskolái a szociokulturális tényezők fokozott vizsgálatára ösztönöznek. A hírszerzés feladata egy rendkívül komplex természetű jelenségalmaz megfigyelése, elemzése és értékelése. A kormányzatokra nehezedő egyik nyomás a vallási meggyőződésen és etnikai hovatartozáson alapuló identitáspolitizálás új formáitól fog származni (*Buda:1*).

Moises Naim⁶ e problémákat a nemzetközi közösség „vakfoltjainak” nevezi, melyeket jelenlegi analitikai lencsékkel nem lehet értelmezni. Az új paradigma lényege, hogy senki magában nem olyan értelmes, mint mindenki együtt, azaz egy nyitottabb, hálózatcentrikusabb modell alkalmazása a hálózat terjeszkedésével együtt bővítené a rendelkezésre álló tudást is (*Buda:2*).

Az új típusú hírszerzésnek nagy hangsúlyt kell helyeznie a nyílt forrású információkra, továbbá kapcsolatba kell lépnie a különböző szakértők széles táborával. Képesnek kell lenni „pásztázni a horizontot” a felmerülni készülő problémákat és azon gyenge jeleket keresve, melyek a kevesek által felkészülten várt jövőbeli események előhírnökei lehetnek. Vagyis egy olyan módszer segítségével, mely folyamatos, kötetlenebb, kreatív és kollaboratív módon veti vizsgálódás alá a feltételezéseket. Megkísérli szintetizálni a különböző tudományos, üzleti és más, magánszférában meglévő tudást a kormányzati szakértői dimenzióval. Az új megközelítésnek az egyik eleme a „horizontpásztázási” program, mely a biztonságpolitikai implikációkkal bíró új, készülő trendeket

⁶ Venezuelai író és rovatvezető.

kísérli meg érzékelni (*Buda:3*). A „kollaboratív horizontpásztázás”, a stratégiai hírszerzést, valamint a vallási és kulturális változók kulcsfontosságú elemként való tekintetbevételét foglalja magába (*Buda:5*).

Az új típusú megközelítésre Botz László is rámutat. A döntéshozók számára nagymértékben megnövekedett az előrejelző típusú információk jelentősége. A jelentések időhorizontja mindinkább a jövőben valószínű vagy lehetséges eseményeket is magába foglalja (*Botz 2000:112*).

Információbiztonságról általában

Megjelentek az olyan típusú tevékenységek, amelyek az információhoz való hozzáférés és felhasználás akadályozására, esetleg tönkretételére irányulnak. Ezért napjainkban egyre markánsabban jelentkezik az igény az információ megóvására, hatékony védelmére. Ugyanakkor a szakmai közvélemény az információbiztonságot kizárólag csak az informatikai rendszerekre értelmezi. Az információbiztonság azonban nem egyenlő az informatikai biztonsággal (*Haig, 2006:p.online*). Az informatikai biztonság csak az informatikai rendszerekben kezelt adatok és az azt kezelő rendszer védelmét jelenti (*Muha, 2007:18*).

Korszerű információtechnológiára épülő információs infrastruktúrák nélkül az információs társadalom működésképtelen. Ha az infrastruktúra-rendszer bármely csoportját támadás éri, az hatással van a másik működésére is. A fenyegetések motiváló tényezői különböző politikai, gazdasági, pénzügyi, katonai, szociális, kulturális, ipari, etnikai, vallási, vagy egyéni célok elérése lehet (*Haig, 2006:p.online*). Az infokommunikációs biztonság az infokommunikációs rendszer olyan állapota, amelynek védelme az infokommunikációs rendszerben kezelt adatok bizalmassága, sértetlensége és rendelkezésre állása biztosított (*Muha, 2007:20*).

Hangsúlyozni kell, hogy a támadások céljai elérése érdekében fizikai, információs és tudati dimenzióban fejti ki hatásait. Egy infokommunikációs rendszer alapvetően az alábbi négy funkcionális területen folytat információs tevékenységet:

- információgyűjtés (humán vagy szenzor alapú);
- információtovábbítás (szóbeli közlés vagy távközlés);
- információfeldolgozás (manuális vagy számítógépes);
- információátvitel (papíralapú vagy elektronikus)

(*Haig, 2006:p.online*) .

Vagyis ezen a négy funkcionális területen támadható a rendszer. Tehát ha az információs társadalom információvédelméről esik szó, a megvalósuló komplex információbiztonságot kell érteni (*Haig, 2006:p.online*). Ez csak akkor lehet eredményes, ha a védelmi kör lehetőség szerint minden körre kiterjed. Az információvédelmi megoldások komplex alkalmazása az alábbiakat jelenti:

Személyi biztonság;

- az elektronikus információbiztonság;
- a fizikai biztonság;
- a dokumentumbiztonság.
- az elhárítás vagy felderítés elleni tevékenység (*Haig, 2006:p.online*).

Misszió és az információbiztonság

Sajátos jellemzők mentén szükséges megvizsgálni azt az információs környezetet, ahol a komplex információbiztonság alkalmazásra kerülhet. Erre azért van szükség, mivel a műveleti terület szereplői helyiek és nemzetközi egyaránt. A jellemzőket az alábbiakban célszerű felsorolni:

- A misszió az ENSZ BT mandátumának égisze alatt, illetve a koszovói kormányzat felkérése alapján működik;
- A műveletnek transzparens jellege van;
- A földrajzi környezet ismert a nemzetközi szereplők előtt;
- A misszió, jelentős számú ingatlant, technikai és humán bázist "örökölt", továbbá az információbiztonsággal kapcsolatos szemléletmód, alkalmazások nem ismeretlenek az alkalmazóknak;
- A rendelkezésre nem álló logisztikai igényeket a misszió folyamatosan kielégítette;
- Ismert a különböző helyi infrastruktúrák kiépítettségének foka, azok korábbi romboltsági szintje, illetve a megvalósított beruházások mértéke;
- A nagyszámú szereplőkkel történő együttműködés ismert a misszió legtöbb tagja előtt;
- Koszovó korrupciós indexének nemzetközi besorolása magas, a 112. helyen áll a 182 országhoz viszonyítva (*transparency.org*).

Az információs környezet szereplői

Minél több nemzetközi és helyi szervezet, intézmény van jelen, annál több információ keletkezik, továbbá egyre nagyobb az igény annak megismerésére. Az alábbi felsorolás a teljesség igénye nélkül mutatja meg a szereplők azon részét, ahol kritikus információ keletkezik:

- NATO békefenntartó erői;
- Az ENSZ közigazgatási missziója;
- Európai Bizottság Összekötő Irodája;
- Az Európai Unió Bűnügyi Hírszerző Irodája;
- Az EULEX Biztonsági Hivatala;
- Az EULEX Elemző Csoportja;
- Nemzetközi Rendőri Együttműködési Csoport;
- EULEX Rendőrség Tanácsadói-Megfigyelői Igazgatósága;

- EULEX Rendőrség Nyomozó Igazgatósága;
- USA Nemzetközi Bűnügyi Nyomozást Elősegítő Program;
- Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet;
- Koszovói Rendőrség, Határőrség, Vám;
- Koszovói Szerb Rendőrség;
- Nemzetközi és helyi nem kormányzati szervek (*Uri, 2011.a:98-99*).

Az Európai Tanács információbiztonság protokollja

A szabályzat elsősorban a minősített adatok védelmével kapcsolatos teendők előírását tartalmazza, azonban a nem minősített adatokkal összefüggésben is irányadó. Ezzel a kiegészítő rendelkezéssel teljes mértékben egyet lehet érteni. Az intézkedések végrehajtásának felügyeletére egy ún. INFOSEC Office⁷ alakult (*CEU, 2006:17*). Az alábbi felsorolás röviden áttekinti a főbb fejezetek jellemzőit.

- Személyi biztonság. Két alapelven nyugszik a személyi biztonság, az egyik az ún. need-to-know (hozzáférés bizonyos minősített adatokhoz csak akkor lehetséges, ha munkaköri leírás lehetővé teszi) korlátozás. A másik a biztonsági átvilágítás (*CEU, 2006:34*). Nagy hangsúlyt fektet a belső és külső konspirációra, továbbá annak megszegése esetén fegyelmi vizsgálat megindítását rendeli el (*CEU, 2006:38*).
- Fizikai biztonság. Illetéktelen személy ne tudjon minősített irathoz, információhoz hozzáférni, ami biztonsági szempontból megerősített területeket és objektumokat jelent (*CEU, 2006:57*).
- Az információs rendszer biztonsága. A rendszer állandó célpontja a hírszerző műveleteknek, szabotázsoknak, korrupciónak, adatmódosításnak és a törlésnek is. Ezért a kommunikációs információs rendszert megfelelő szintű biztonsági előírások mentén kell üzemeltetni (*CEU, 2006:61-62*). Előírja rejtjelező eszközök, TEMPEST⁸ védelem telepítését, biztonsági szolgálat létrehozását (pl. őrség, riasztórendszer, stb); rendszergazda és belső ellenőr alkalmazását (*CEU, 2006:66-68*).
- Minősített dokumentumok nyilvántartásba vétele. A regisztrációs rendszer célja, hogy a minősített adat holléte folyamatosan és kimutathatóan nyomon követhető legyen (*CEU, 2006:71*).

⁷ Information Security Office= Információbiztonsági Hivatal

⁸ A TEMPEST egy vizsgálat fedőneve volt, amely során a különböző elektronikai adatfeldolgozó egységek kisugárzását elemezték. Megállapították, hogy minden egyes elektronikai berendezés kibocsát rezgéseket, amelyeket elfogva, és különböző eljárásoknak alávetve, az adatok kinyerhetőek. A kisugárzás lehet akusztikus, elektromos vagy mágneses, és az adatok visszanyerhetősége miatt, fontos nemzetbiztonsági tényezőként lett elkönyvelve ezen fizikai tény.

- Minősített információ kezelése. Csak akkor érdemes minősíteni, ha arra szükség van. A minősítést követően mindenhol fel kell tüntetni a pontos osztályozást (*CEU, 2006:81-86*).
- Minősített információ átadása harmadik államnak és nemzetközi szervezetnek. Csak a pontos biztonsági szint meghatározását követően lehetséges a minősített információ átadása (*CEU, 2006:108*).
- Internet és mail használatára vonatkozó eljárások. Ez a fejezet a belépési lehetőségekre, a biztonsági rendszabályokra, a rendszer ellenőrzésére és a megszegők szankcionálására vonatkozik. Megtiltja a net használatát például az alábbi esetekben: illegális szoftver letöltése, pornó oldalak látogatása, védett oldalak feltörése, stb. (*CEU, 2006:121-124*).

Sajátosságok a mindennapok során

A jellemzők megjelenítésére az egyik legalkalmasabb közeg, az EULEX Megfigyelői-Tanácsadói Igazgatóság szervezett bűnözés elleni osztály (továbbiakban: nemzetközi), és annak partnerszervezete a helyi szervezett bűnözés elleni osztálya (továbbiakban: helyi). A befolyásoló tényezők teljesség igénye nélküli felsorolása az alábbi lehet:

- Transzparencia. A nemzetközi jelenlét nyilvánossága, mandátumának és teljes feladatrendszerének teljes körű publikálása szinte nyitott könyv a helyiek számára. A tevékenység az adott keretek között megismerhető (*eulex-kosovo.eu/video/poc/police/Police-Hi-Res*). Ezt még jobban elősegíti, a nemzetközi internetes hírportálon található információk, elérhetőségek is (*eulex-kosovo.eu/en/right-to-write*). Az információbiztonság sérülhet, annak áramlása szabadabb.
- Korlátozott mandátum. A tanácsadói-megfigyelői jogkör (*CEU, 2008:93*) nem teszi lehetővé a teljes körű ellenőrzést és bepillantást a helyi rendszerbe. Minőségileg és mennyiségileg kevesebb információ keletkezhet.
- Együtműködés hiánya és bizalmatlanság. Előfordulhat, hogy a diszkrimináció mindkét fajtája fellép az információcsere vagy áramlás területén, amely érintheti a nemzetközi-nemzetközi relációt, illetve ezek alkalmazását a helyiek részéről a nemzetköziek irányába. Az információbiztonság sérülhet, mivel egyesek a megengedettnél nagyobb jogosultságokat kaphatnak.
- Belső és külső konspiráció. Minősített információval történő eljárások során kiemelten kell alkalmazni a belső és külső titokvédelmi rendszabályokat. Az információbiztonság sérülhet, ha a rendszabályok egyáltalán nem, vagy csak részlegesen kerülnek alkalmazásra.

- Politikai nyomás. A helyiek vonatkozásában vélelmezhetően megfigyelhető politikai kontroll és nyomás (CEU, 2008:93), amely egyértelműen veszélyezteti az információbiztonságot.
- Korrupció. Az információvesztésen túl, súlyos következményekkel is járhat.
- Az információ minősítése. Az osztályozás nemcsak a nemzetközi szereplőkön belül lehet eltérő, hanem helyi viszonylatban is. A nem megfelelően értelmezett és minősített adat akár nemzetközi, akár helyi szinten információbiztonságot veszélyeztető tényező lehet.
- Együttműködés. Más szervekkel, szervezetekkel történő együttműködés kiemelten ajánlott. Ugyanakkor információvesztés léphet fel a túlzottan egyirányú együttműködésből. Kivételt képez, ha jelentés-tételi, vagy küldési kötelezettség áll fenn.
- Tolmácsok. Elengedhetetlen és nélkülözhetetlen munkaerő. Átvilágításuk és lojalitásuk nem minden esetben egyenlő a nemzetközi standardokkal.
- Albérlet. A nemzetközi rendőröknek majdnem minden esetben a helyi lakosság körében, kell lakniuk. Információbiztonság viszonylagos fenntartása kétséges. Rablás, betörés és egyéb ellenséges tevékenységgel számolni lehet.
- Internetes levelezés. A nemzetközi munkahelyi hivatalos internetes levelezés során, olyan információk is megküldésre kerülhetnek, amelyek nem kaptak minősítést annak osztályozott volta ellenére sem. Ilyen jellegű levelezés során a címlista szabadabban és egyszerűbben bővíthető, a „need-to-know” ellenére. Nem minden esetben készül papír-alapú másolat, ami információvesztéshez vezethet.
- Közös adatbázis. A nemzetközi munkatársaknak közös, mindenki számára látható adatbázisokat kell létrehozni. A meghirdetett transzparencia ellenére a „need-to-know”-elv sérülhet, továbbá a szörfözésből adódó adatvesztéssel is számolni lehet. Az adatszerzők, a „kollektor”-ok mellett megjelennek az adatmegtalálók („guberálók”), a „finder”-ek⁹; a „böngészők”, a „szörfözők” (Botz 2000:8).
- Jelentések. A helyi partnerekkel történő munkamegbeszélések során kritikus információk keletkezhetnek. Ezek egy része (pl: személyes adatok, alkalmazott erők, eszközök és módszerek, utalások stb.) rögzítésre kerül. Ez az információbiztonságon túl, személy, forrás és műveleti biztonságot is érinthet, amennyiben a tájékoztatás jogosulatlan címekeket is érint (Uri, 2011.b: előadás).

⁹ Hughes-Wilson: Military Intelligence Blunders. Robinson, London, 1999. p. 357. In Botz 2000:8.

- Infokommunikációs eszközök. Minél több eszköz kerül felhasználásra, annál nagyobb gondot kell fordítani információbiztonságra. Az egyéni munkahelyi számítógép terminálon felül, albérleti magánjellegű laptop, továbbá okos-telefon is használatra kerülhet.¹⁰ Ezekről a munkahelyi hivatalos levelező rendszer is lehívható.

Összegzés

Az információs társadalom folyamatosan és egyre nagyobb számban bocsát rendelkezésre információkat. A robbanásszerű adtmennyiséget nemcsak az átlagos civil felhasználó, hanem a katonaság, a rendészeti szervek és a titkosszolgálatok is felhasználják. Ez az információs műveletektől egészen az összadatforrású felderítésig bezáróan alkalmazható. E nélkül háború, hadjárat, sem nyerhető meg. Ezért az alkalmazott információbiztonságnak rendkívül nagy szerepe van.

A hidegháborút követően komoly transznacionális kihívások jelentek meg, amely nem elsősorban katonai fenyegetést, hanem többek között nemzetbiztonsági, gazdasági, politikai, vallási, informatikai fenyegetést is jelentett. Ezt elsősorban terrorizmussal, tömegpusztító fegyverek illegális elterjedésével, kettős célú csúcstechnológiák hozzájutásával, szervezett bűnözéssel azonosítják. Nagyon fontos a korrupció beemelése ebbe a halmazba. A globális kihívásoknak összetett biztonsági hatása van, ezért itt is megnövekedett információszükségletről és annak komplex módon értelmezett védelméről is szó van.

Az új irracionális világrendben, ahol jelenleg leginkább az aszimmetria uralkodik, a változások a hírszerzést is érintették, mely jelentős fejlődésen ment keresztül. Uralkodó lett az összadatforrású felderítés, a fúziós adatfeldolgozás, és vizsgálják az ún. kollaboratív horizontpásztázás alkalmasságát is. Jelentős szerepet kap a nyílt-forrású hírszerzés. Az elemzett és a hozzáadott értéket képviselő információ, ebben az esetben is védelem illeti meg, mivel az időszerűség, az újdonság itt is jelentős szerepet kap az illetékes döntéshozó számára.

Az információbiztonságot komplex módon kell értelmezni, ahol a védelmet ki kell terjeszteni a személyi biztonságra, az elektronikus információbiztonságra, a fizikai biztonságra, a dokumentumbiztonságra is.

Válságövezetben sajátos információs környezet veszi körül a rendőri tanácsadói művelet résztvevőit és az infrastruktúráit. Az együttműködés kiterjed a helyi partnerekre, továbbá különböző társszervekre, nemzetközi, regionális szervezetekre, egyéb nem kormányzati nemzetközi és helyi szervezetekre is. A transznacionális kihívások – műveleti területtől függően – súlyozott jelenléte

¹⁰ Például 500 fős rendőri tanácsadói létszám esetén: 500 hivatali számítógép, 500 magán laptop, továbbá 500 okos-telefon. Megjegyzés: A példa, reális számokon alapuló szerzői becslés.

érzékelhető. Nem hiába, hogy a helyi és nemzetközi titkosszolgálatokat, megnövekedett hírigénnyel vannak jelen a körzetben. Minél kiterjedtebb a megszerzendő információ köre, annál nagyobb mennyiségű adathalmazt kell megóvni.

A rendőri tanácsadói művelet olyan egyedi sajátosságokkal van jelen, ahol adatvesztés, adatvisszatartás, nem megfelelő információkezelés, gondatlan és tudatos illegális információ-megosztás, adott esetben az információ diszkriminatív megosztása is jelen lehet. Ezzel valószínű, hogy számolni kell a döntéshozóknak. Hangsúlyozni kell, hogy nem a felsorolásban foglalt sajátosságok jelentenék a főbb trendet. Fontos lenne azonban, hogy az információbiztonság komplex értelmezése tudati szinten mélyebb bevéődést eredményezne, továbbá a mindennapok vonatkozásában, minimum a jártasság szintjét érné el.

Felhasznált irodalom

1. Boda József (2005): A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és a XXI. században. Doktori (PH.D) értekezés. ZMNE, Budapest 2005. 76.o.
2. Boda József (2010): A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolata, komplex értelmezése. Hadtudomány, XX. évf. 1-2. szám (2010. április). 25.o.
3. Botz László (2000): A hadászati felderítés szerepe a Magyar Köztársaság stabilitását befolyásoló globális és regionális fenyegetések, veszélyek, kockázatok és kihívások értékelésében, különös tekintettel a megváltozott Európai biztonságpolitikai helyzetre, a NATO új stratégiájára és a Délszláv válságra. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE. Budapest, 2000. 8,112.o.
4. Buda Péter: Új hírszerzési paradigma egy irracionális világban. 1,2,3,5.o.
5. Council of the European Union (CEU) (2006): Guide on the Security of Information. September 2006. ISBN 92-824-3281-5. 17,34,38,57,61,62,66,68,71,81,86,108,121, 124.o.
6. Council of the European Union (CEU) (2008): Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo. Official Journal of the European Union. L 42/93. 16.2.2008. p. 93.
7. Haig Zsolt (2006): Az információbiztonság komplex értelmezése. Hadmérnök, különszám. 2006. november 22. konferencia. P.online
8. Haig Zsolt-Várhegyi István (2005): Hadviselés az információs hadszíntéren. Zrínyi kiadó. Budapest, 2005. ISBN 963 327 391 9. 48,57,69,71.o.
9. Hughes-Wilson: Military Intelligence Blunders. Robinson, London, 1999. ISBN 10: 1841190675. p.357.
10. Kis-Benedek József (2011): Transznacionális kihívások és a nemzetbiztonsági szolgálatok. Szakmai Szemle. Budapest, 2011. 1. szám.99,100.o.
11. Laufer Balázs (2010): Az új típusú kihívások hatása a nemzetbiztonságra. Felderítő Szemle. IX. évf. 3-4. szám. Budapest, 2010. szeptember.55,56.o.
12. Muha Lajos (2007): A Magyar Köztársaság kritikus információs infrastruktúráinak védelme. Doktori PhD értekezés. Budapest, 2007. 18,20.o.

13. Szabó Csaba (2008): A transznacionális fenyegetések hazai hatásai, megnyilvánulási formái, a megelőzésük és semlegesítésük érdekében folytatott rendvédelmi tevékenység és a rendvédelmi állomány védelme. Felderítő Szemle. VII. évf. Különszám. Budapest, 2008. január.73.o.
14. Tenet George (2007): At the Center of the Storm. Harper Press. ISBN-13: 978 – 00 725741 6.p.208,264.
15. Uri László (2011.a): Koszovó egységes szervezett bűnözési helyzetképe kialakításnak nehézségei. Hadtudomány, XXI. évf. 2011.3.szám.pp. 91-102. 98,99.o.
16. Uri László (2011.b): A polgári béketámogató tevékenység információs támogatása. Az információ szerepe az EU béketámogató műveleteiben c. konferencia. Felderítő Társasága, Budapest, 2011. november 02.
17. Várhegyi István-Makkay Imre (2000): Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár. Budapest, 2000. ISBN 963-593-238-3. 23.o.
18. www.tempest.hu Letöltés ideje: 2012. január 25. 21:45 óra.
19. www.en.wikipedia.org/wiki/Mois%C3%A9s_Na%C3%ADm Letöltés ideje: 2012. január 26. 14:35 óra.
20. www.eulex-kosovo.eu/en/right-to-write/ Letöltés ideje: 2012. január 26. 16:40 óra.
21. www.eulex-kosovo.eu/video/poc/police/Police-Hi-Res.jpg Letöltés ideje: 2012. január 26. 16:45 óra.
22. <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/> Letöltés ideje: 2012. január 27. 14:25 óra.

TUDOMÁNYOS ÉLET - KÉPZÉS

RESPERGER ISTVÁN

VEZÉRKARI TANFOLYAM, QUO VADIS?

„Békeidőben a tiszti kinevezés egyedüli jogcíme az iskolázottság és a professzionális tudás, háború idején a kiemelkedő bátorság és a helyzetfelismerés legyen.”

*/A porosz kormány rendelete a tisztek kinevezéséről.
1806. augusztus 6./*

„...3. A vezérkarban „a legmagasabb szintű professzionális képzésben részesült” tisztekre van szükség. 4. Hogy a kormány élhessen a hadsereg legkiválóbb tehetségeivel, gyors az előléptetés – vagy a vezérkarba történő beosztás, vagy kiválasztás alapján mindazokat a tiszteket illetőleg, akik határozott ügybuzgalomról és hivatási tehetségről tesznek tanúbizonyságot”

/Upton tábornok összegzése, 1875/

Előbb jó papról kell gondoskodni, csak azután az iskoláról!

/Anton Pavlovics Csehov/

Absztrakt

A kialakításra kerülő új humánstratégia érinti a felsővezetői (vezérkari) képzést is. A legmagasabb szintű katonai tanfolyam átalakítási lehetőségeivel, az esetleges új felsővezetői tematika kérdéseivel foglalkozik a cikk, a jövő Nemzeti Közszolgálati Egyetem kereteinek lehetőségein belül.

Kulcsszavak: Vezérkari tanfolyam, felsővezetői tanfolyam, katonai felsővezetői képzés, civil felsővezetői képzés, humánstratégia

Abstract

The new Human Strategy, which is under elaboration, affects also the Hungarian General Staff Course. This article deals with the possibilities of transforming the highest level military education and it discusses the questions of a new syllabus to be prepared for the Hungarian General Staff Course, in the frameworks of the possibilities offered by the future National Public Service University. The author formulates proposals for establishing different kinds of General Staff Courses (military, military-law enforcement, military-law enforcement-civil courses).

Keywords: General Staff Course, Senior Executive Course, military senior executive education, civil senior executive education, Human Strategy.

Bevezetés

„Pro patria ad mortem!”, azaz „A hazáért mindhalálig!”, hangzik a Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyam jelmondata. De vajon milyen formában valósul ez meg? Hogyan és mire képezzük a vezérkari tiszteket? Milyen képzés folyamán válik mindannyiuk mottójává az „Elsőbbség, a Felsőbbség és a Szakértelem”? Hogy tudják megszerzett ismereteiket jelmondatuk szolgálatába állítani? Hol van a vezérkari képzés helye a Magyar Honvédség és katonai felsőoktatás átalakulóban lévő rendszerében? Milyen esetleges változtatások szükségesek a tanfolyam jellegében a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe történő integrálódáshoz? A következő tanulmányban Vezérkari Tanfolyam egykori Parancsnokként ezekre a kérdésekre keresem a választ.

A Vezérkari Tanfolyamról

Első lépésben tekintsük át, hogy mi is valójában a Vezérkari Tanfolyam, illetve hogy jelenleg milyen formában működik a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem fennhatósága alatt. A Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyam a Magyar Köztársaság legmagasabb szintű katonai képzése. Olyan tanfolyami rendszerű formáció, amely a Magyar Honvédség részére a megrendelő Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar Főnök előírásainak, valamint Magyarország érdekeinek megfelelően, felsőszintű katonai, kül-, biztonság-, védelempolitikai, politikai ismeretekkel és látókörrel, gyakorlattal rendelkező főtiszteket képez. Olyan főtiszteket, akik a képzés végére – önállóan, a teljes felelősség vállalása mellett – alkalmasak: magasabb egységekben, nemzeti, többnemzeti (NATO, EU) törzsekben, a békeidőszak, a minősített időszak, a válságreakgáló-, a háborús műveletek felső szintű tervezésére, irányítására. Képesek a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség Vezérkarában főosztály-, osztályvezető és -helyettesi, illetve magasabb egységekben parancsnoki és törzstiszti beosztások ellátására.

A tanfolyam a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Tanfolyami Parancsnokságának szervezésében működött. Általános képzési célja a stratégiai szintű vezetőképzés volt. Azaz, mint, ahogy az a fentiekből kiderül, olyan felsővezetői állományú szakemberek képzése, a fegyveres szervek számára, akik az elsajátított korszerű hadtudományi, vezetés- és szervezéstudományi, társadalomtudományi, elméleti és gyakorlati módszertani ismereteik, szakmai képességeik, továbbá legalább egy idegen nyelv (világnyelvből felsőfok) ismerete birtokában képesek – békében és háborúban egyaránt – szakterületüket magas szinten művelni, a rájuk bízott szervezeteket vezetni, szakmai feladataikat maradéktalanul megoldani. Megfelelnek a katonai szövetségi rendszerben a katonai vezetők részére előírt feltételeknek, és képesek feladataikat e rendszer keretei között ellátni.

A fenti célok megvalósítása érdekében, a részt vevőknek a képzés végére a következő kompetenciákkal kell rendelkezniük:

- felső szintű ismeretekkel a biztonságpolitikai, geopolitikai, geostratégiai, hadászati folyamatokról; alapos rendszerező és analizáló képességgel a válságok, konfliktusok, háborúk jellemzőiről;
- átfogó ismeretekkel a NATO/EU szervezetét, működését, tervezési folyamatait illetően;
- alapos gyakorlati és vezetői ismeretekkel a Magyar Honvédség, a védelmi szektor, a NATO/EU tervezési folyamatait, a válságok kezelését, a médiával való kapcsolattartás szabályait illetően;
- alapos elméleti és gyakorlati ismeretekkel a Magyar Honvédségről, a hadsereg előtt álló feladatokról, a szélesebb védelmi szektorról;
- megfelelő és mérhető vezetői, szervezői, tervezői, fizikai, pszichikai, kommunikációs, nyelvi készségekkel és képességekkel.

A beiskolázandók köre a Magyar Honvédség, alezredesi, ezredesi rendfokozattal rendelkező személyeire koncentrálódik. A felvételhez alapvető követelmény angol nyelvből a középfokú „C” típusú nyelvvizsga, az egészségügyi alkalmasság, valamint kiemelten a katonai egyetemi végzettség megléte.

A Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyamot a Vezérkari Tanfolyam Parancsnok vezeti. Legfontosabb feladatai közé tartozik, hogy a mögötte álló szervezeti egység támogatásával kidolgozza és folyamatosan korszerűsítse a vezérkari tanfolyam tematikáját és órarendjét, egyeztesse és előkészítse a tanfolyam tárgyait a társszervezetekkel, tanszékekkel, az előbbiekkal együttműködésben előkészítse és kidolgozza a tanfolyam gyakorlati anyagait, előkészítse a tanfolyam pénzügyi, személyügyi terveit, és biztosítsa azok naprakészségét. Folyamatos kapcsolatot tartson fenn a külső szakmai előadókkal, oktatókkal, valamint előkészítse és végrehajtsa a tanfolyam szakmai látogatásait.

A Tanfolyami Parancsnokág munkaköri jegyzéke alapján a Vezérkari Tanfolyam szervezésében, előkészítésében, ügyeinek intézésében korábban a parancsnokon kívül sajnos csupán egy fő közalkalmazott előadó vesz részt. A Parancsnokság és a tanfolyam tantermei a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hungária körúti kampusz, 2. számú épületének 1. emeletén találhatóak. Felszereltségük, informatikai ellátottságuk kielégítő. Biztosítják a tanfolyam tervezéséhez, a vendégek fogadásához és az elméleti órák megtartásához szükséges feltételeket.

A tanfolyam egy főre eső költségeit 1 főre levetítve a következő táblázat tartalmazza. (2010-2011-es tanév).

EUR költségek/fő	Összköltség (HUF)	Külföldi utak nélkül/fő	Külföldi utakkal összesen/fő
3600 EUR	26 645 055 HUF	722 003 HUF	1 776 337 HUF

Megjegyzés: az adatok becsült értékek, 15 fős vezérkari évfolyamra értendők alezredes/ezredes rendfokozatra, 1 EUR = 272 HUF. 2012. 08. 05-ei Magyar Nemzeti Bank árfolyam alapján).

Gondolatok a vezérkari képzés átalakításáról

A vezérkari tanfolyami képzés formai átalakításának vizsgálata 2010 őszén, a Nemzeti Közszerológati Egyetem létrehozásával kapcsolatos tervek kidolgozásánál merült fel először. Októberben kezdődött meg az a munka, mely a Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyam jövőképek meghatározását célozta meg. A folyamat során az e célra kialakított munkacsoport a tanfolyam tematikájának, képzési és szervezési rendszerének átalakításával kapcsolatos valamennyi lehetőséget megvizsgáltuk. Az általunk javasolt változatok kialakítását komoly szakmai munka előzte meg.¹

Első lépésben felmérést készítettünk a tanfolyam tematikájának, órarendjének, szervezetének, működési mechanizmusainak jelenlegi állapotáról, valamint beválás vizsgálatot végeztünk a VKT-16 – VKT-21 (2005-2011-es tanév) csoportok tagjai között a képzés rendszeréről, hatékonyságáról. Ezt követően bekértük a Honvédelmi Minisztérium illetékes főosztályainak, valamint a Honvéd Vezérkar Csoportfőnökségeinek véleményét, javaslatait a tematikával kapcsolatban. A beérkező adatok elemzését követően, kiegészítve azokat az elmúlt évek tapasztalataival, valamint a hatályos jogszabályok ide vonatkozó rendelkezéseivel 4+1 féle változatot dolgoztunk ki a tanfolyam átalakításának lehetőségeiről. Ezen változatokat alapos értékelésnek vetettük alá, ahol megállapítottuk azok lehetséges erősségeit, gyengeségeit, veszélyeit, majd ezeket, valamint a tanfolyamszervezés metodikáját figyelembe véve meghatároztuk a főbb döntési pontokat, időpontokat (rövid távon, középtávon és hosszú távon), melyek a különböző típusú képzések indításának alapvető feltételül szolgálnak.

A tematikai program átalakítási folyamatának részeként tehát első lépésben beválás vizsgálat készült, melynek célja az volt, hogy a vezérkari tanfolyamot végzett tábormokok és főtisztek, valamint a VKT-21-es csoport résztvevői (2010-011-es tanév) értékeljék a képzés felépítését és kinyilvánítsák javaslatukat². A vizsgálat során alkalmazott kérdőív kérdései, kitértek az elméleti és gyakorlati oktatás blokkjainak, tréningeknek, valamint a tanfolyam

¹ Ld. bővebben: 2. sz. melléklet

² A Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyamok tapasztalatait minden nagyobb tantárgyblokk lezárásakor, továbbá félévkor a KLHTK Dékánának, év végén pedig a Rektor Úrnak jelentettük.

egészével kapcsolatos kérdések monitoringjára. Így, a tematika korszerűségére, a beállított tantárgyak, az elméleti és gyakorlati foglalkozások szükségességére, korszerűségére, a szakmai látogatások, tréningek, valamint a médiafeladatok későbbi hasznosíthatóságára. A kérdések többsége esetében a vezérkarisoknak 10 fokozatú skálán kellett választ adnia, ahol az 1-es a legrosszabb, a 10-es a legjobb értéknek számított. A vizsgálat eredményeként egyértelműen meghatározhatóvá váltak a tanfolyam erős és gyenge, fejlesztendő oldalai, melyek összefoglalását a következő táblázat tartalmazza:

2. számú táblázat

A tanfolyam erősebb oldala	A tanfolyam gyengébb oldala
A korszerű tematika (9,1)	A beosztásban történő előrejutás (2,86)
A látókör bővítése (10,0)	A tanfolyam szálláskörülményei (6,2)
Az MH és Magyarország megismerése (9,7)	A tanfolyam technikai eszközökkel való ellátottsága (6,1)
A szakmai látogatások katonai része (9,6)	Rendfokozatban történő előrejutás elősegítése (2,43)
A szakmai látogatások ipari, nagyvállalati része (9,6)	
A csapatépítő és egyéb tréningek (10,0)	
A médiafeladatok (9,4)	

Forrás: Bevérlásvizsgálat a vezérkari tanfolyamot végzett főtisztek részére. Budapest, 2011.

Munkánk következő lépéseként kikértük, majd a pontosított tematikába bedolgoztuk a Honvédelmi Minisztérium Főosztályainak, valamint a MH Honvéd Vezérkar Csoportfőnökségeinek javaslatait³ is. Ezeket a következőképpen foglalhatjuk össze: a főosztályok, illetve a csoportfőnökségek a tanfolyam tematikájához érdemi változtatást nem javasoltak. A főosztályok által tett pontosítások általában 2-5 %-nyi területet érintő új témákra, témakörökre (emberi jogok, gyermekkatonák, klímaváltozás) vonatkoztak. Több javaslatuk pedig néhány terület (védelmi igazgatás, szomszéd országok) kiemeltebb kezelésére, önálló blokként történő megjelenítésére irányult. A Csoportfőnökségek korszerűsítés szempontjából fontos pontosításai az EU harccsoport koncepciót (EU Battle Group); és a folyó műveletek tapasztalatainak feldolgozását és a tananyagba történő illesztését érintették.

³ Az Egészségügyi Csoportfőnökség javaslati nem minden területen felelnek meg a stratégiai szintnek (oltási protokoll, bevezetés az egészségfejlesztésbe, az egészségi állapotot befolyásoló tényezők).

A fentiek alapján, valamint figyelembe véve az elmúlt évek tapasztalatait a képzés átalakítására négy különböző megoldási formát dolgoztunk ki:

- „A” változatban a beiskolázandók köre, szigorúan a Magyar Honvédség alezredes, ezredes rendfokozattal rendelkező katonai állományára koncentrálna. Ez esetben a képzés jellege két irányban változhatna. Az egyik irány egy Hadművelési hadászati tanfolyam a másik irányultság pedig egy Általános katonai felsővezetői tanfolyam kialakítása lehetne. Első esetben a képzés fókusza az ország fegyveres védelmére, a katonai műveletekre, a fegyveres erő feladataira, valamint a békeműveletekre irányulna. Második esetben ez az ország védelmi, rendvédelmi, katasztrófavédelmi feladatra, honvédelmi feladatra és a védelmi igazgatásra koncentrálna.
- „B” változatban a beiskolázandók köre a katonák mellett kibővíthető a rendvédelmi állomány alezredes, ezredes rendfokozattal rendelkező tagjaival. A képzés így jellegét tekintve Általános katonai és rendvédelmi felsővezetői tanfolyammá válhatna. A fókusz ez esetben meg egyezne az Általános katonai felsővezetői tanfolyamnál leírtakkal.
- „C” változatban a beiskolázandók köre a katonai, rendvédelmi és polgári nemzetbiztonsági állománykategóriát foglalná magában. A képzés jellegét tekintve ez esetben Általános Felsővezetői Tanfolyam lehetne. Ez esetben az ország védelmi, rendvédelmi és katasztrófavédelmi feladatai, a honvédelem, a védelmi igazgatás, az önkormányzati rendszer, valamint a védelmi igazgatás rendszere kerülne a központba.
- „D” változatban egy jellegét tekintve Általános védelmi felsővezetői tanfolyamot lehetne létrehozni, ahol a beiskolázandók köre a NATO és NATO PfP országok alezredes, ezredes rendfokozattal rendelkező katonai állományát foglalná magában. A képzés itt a biztonság dimenzióinak globális és regionális szinten való értelmezése, a fegyveres erők és a válságkezelés, valamint a vezető XXI. századi szerepének vizsgálatára koncentrálna.

A sikeres átalakítási folyamat és az esetleg hibák megelőzése érdekében azonban a fent felvázolt négy alternatíva esetében is meg kell vizsgálni, mik lennének az adott képzési forma erősebb, illetve gyengébb oldalai. Az általunk jelenleg megítélhető feltételek alapján ezek a következőképp fogalmazhatók meg.

Az „A”/a változat, azaz a Hadművelési hadászati esetében előnyként említhetjük meg, hogy az egyfajta állomány beiskolázásából adódóan ez egy egyszerűbb képzési lehetőséget jelent, hiszen a harcászati, esetlegesen hadművelési szintű alapismeretek ez esetben már rendelkezésre állnak. Azonban arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a csupán katonai, védelmi ismeretek megleh-

tősen szűk keresztmetszetet fognak át, melyek a jelen vezetői számára nem elégségesek. Ráadásul a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és a Magyar Honvédség vonatkozásában komoly deficit mutatkozik az ilyen szintű oktatók tekintetében. Ez a deficit pedig még jelentősebb a ZMNE és az MH egészében rendelkezésre álló kidolgozott összhaderőnemi, hadműveleti vagy hadászati gyakorlatok tekintetében. Fontos megemlíteni, hogy egy ilyen jellegű képzés esetében a NATO, EU képzésekhez való kapcsolódás is nehézkes.

Mindezek alapján a hadműveleti, hadászati típusú tanfolyam létrehozása esetén a beiskolázásnál feltétlenül javaslom a katonai végzettség szigorú betartását (MSc, BSc), továbbá a csapat-missziós tapasztalatok, idegen nyelvtudás (angol középfokú katonai szakmai anyaggal bővített „C” típusú nyelvvizsga, és „C” típusú nemzetbiztonsági átvilágítás meglétét, valamint azt, hogy a beiskolázandó állomány 2 napos szó- és írásbeli felvételin vegyen részt.⁴

Figyelembe véve a fent leírtakat, valamint a jelenlegi képzés sajátosságait az „A/a” hadászati-hadműveleti tanfolyam indítását csak 4-5 év múlva, 2016-tól, az új típusú MSc katonai végzettséggel rendelkezők részére javaslom. Mivel addig lehetőség lenne a tananyag és a gyakorlati részek kidolgozására, melybe javasolnám a Honvéd Vezérkar és az MH Összhaderőnemi Parancsnokság kiképzési osztályainak bevonását.

Az „A/b” azaz egy jellegét tekintve Általános katonai felsővezetői tanfolyam – ez a képzési forma is ennek felel meg – egyik legnagyobb előnye, hogy széleskörű ismereteket biztosít a védelmi szférából, valamint a beiskolázandók köre miatt titokvédelem is jobban megvalósulhat, mint a többi esetben. A tanfolyam részt vevői a biztonság valamennyi dimenziójáról mélyebb ismereteket szerezhetnek. Ez az eddigiekben jól bevált képzésformának bizonyult, mely lehetővé tette a vezetők minden oldalú felkészítését, valamint esetükben elősegítette az ország érdekeinek jobb figyelembe vételét is.

Azonban hátrányként kell megemlíteni, hogy az eddigi tapasztalatok alapján sajnálatos gyakorlat, hogy a tanfolyam szervezése többfelé koncentrálódik, s a már korábban említett személyi deficit miatt néha nehéz biztosítani az azonos minőséget az előadók vonatkozásában.

Az Általános katonai vezetői tanfolyammal kapcsolatban valamennyi tényező figyelembe vételével összességében elmondható, hogy ez a fajta képzés hosszú ideje, jól bevált rend szerint működik. Indítása esetén semmilyen probléma nem áll fenn.

Az „A” típusú tanfolyam lehetséges képzési formáinak vizsgálata és összehasonlítása alapján az alábbi következtetések vonhatóak le. A hadműveleti-hadászati tanfolyam tekintetében egyértelműen körvonalazódott, hogy az ilyen szintű képzés oktatói, továbbá az adott szintű gyakorlatok területén 80 % a

⁴ Részletes javaslat a felvételre az „egyéb javaslatokban”

deficit. **Az általános katonai felsővezetői tanfolyamról pedig elmondható, hogy széleskörű, mély, az ország és a Magyar Honvédség érdekének jobban megfelelő, eddig jól bevált képzés, amely minden nehézség nélkül folytatatható a minden év végén sorra kerülő tematikai pontosítások után.**

A „B” változat, mely jelegét tekintve a katonai és rendvédelmi állomány részére szervezett általános katonai vezetői és rendvédelmi felsővezetői tanfolyam erősebb oldalai között mindenképp meg kell említeni, hogy egy ilyen képzés a beiskolázandók számára lehetővé tenné a széles körű ismeretek megszerzését a védelmi és rendvédelmi szférából egyaránt, valamint a biztonsági dimenziók mélyebb megismerését, ezáltal a vezetők sokoldalú felkészítését. Mindazonáltal az eltérő állomány miatt ez egy bonyolult képzési formát jelentene. Ahol a résztvevőknél hivatásuktól függően hiányoznának a rendvédelmi, illetve katonai alapismeretek. Mindezeket figyelembe véve egy ilyen típusú tanfolyam előkészítése és megszervezése esetén a beiskolázási feltételeket úgy javaslom meghatározni, hogy a katonai állomány katonai egyetemi MsC (vagy más MsC szak), a rendvédelmi állomány rendvédelmi MsC (vagy más MsC szak) végzettséggel, továbbá missziós-, csapattapasztalatokkal, idegen nyelvtudással (angol középfokú, katonai szakmai anyaggal bővített „C” típusú nyelvvizsga, és „B” típusú nemzetbiztonsági átvilágítással rendelkezzen. Illetve a leendő vezérkaris hallgatók 2 napos szó- és írásbeli felvételin vegyenek részt. Vizsgán alapvetően a habitus, a katonai, szakmai ismeretek mélysége, az általános műveltség és a katonai- vezetői tapasztalatok kerülhetnének felmérésre.

Fontos megjegyezni, hogy a Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyam és a rendvédelmi szervek sikeres együttműködésének⁵ tapasztalatai alapján a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem katonai karának alapvető érdeke, hogy ezt a fajta képzést ő ajánlja fel az integrálódó rendvédelmi karnak, melynek megosztását 75-25 %-ban tartanám kívánatosnak. A közszolgálati egyetem létrejöttékor ezen képzésnek azonnal indítható, magas prioritású feladatként kellene jelentkeznie.

A „C” változat egy, a katonai, rendvédelmi és polgári nemzetbiztonsági állományt magába foglaló Általános Felsővezetői Tanfolyam. Nagy előnye, hogy az előző változatban felsorolt tényezők mellett, a különböző területekről érkező részt vevők szakmai szempontból rengeteget tanulhatnak egymástól. . Azonban csakúgy, mint az előző esetben itt is egy rendkívül bonyolult képzési formáról beszélünk, ahol nagyon eltérő a beiskolázandó kör ismeretszintje és annak profilja. Ebből adódóan a katonai harcászati, rendvédelmi ismeretek teljes vagy hivatás függvényében változó, részleges hiányával kell megküzdeni. Figyelembe véve az előnyöket és hátrányokat, az ilyen típusú tanfolyamnál a beiskolázás feltételeit úgy javaslom meghatározni, hogy a katonai állomány

⁵ Közös gyakorlatok: Nemzeti Válságkezelési Gyakorlat, szakmai látogatások, előadások

katonai egyetemi MsC (vagy más MsC szak), a rendvédelmi állomány rendvédelmi MsC (vagy más MsC szak), a polgári állomány egyetemi MsC végzettséggel, továbbá missziós- csapattapasztalatokkal, idegen nyelvtudással (angol középfokú, katonai szakmai anyaggal bővített „C” típusú nyelvvizsga), és „A/B” típusú nemzetbiztonsági átvilágítással rendelkezzen. Ezeken kívül 1 napos szó- és írásbeli felvételi eljárás megszervezését tartanám kívánatosnak. A vizsgán alapvetően a habitus, a katonai, szakmai ismeretek mélysége az általános műveltség és katonai- vezetői tapasztalatok kerülhetnének felmérésre.

Amennyiben fontolóra veszik egy ilyen jellegű tanfolyam elindítását, figyelembe véve az eddigi tapasztalatokat, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem katonai karának alapvető érdeke, hogy ezt a fajta – bár összetett és bonyolult – képzést ő ajánlja fel az integrálódó rendvédelmi és polgári állománynak. Ez esetben a tanfolyam katonai – rendvédelmi, nemzetbiztonsági – polgári arányát 60–20–20 %-ban javaslom kialakítani. A Közszolgálati Egyetem jellegét ez fejezné ki a legjobban, hiszen a katonai, rendőri, diplomata a kormányzati és közszolgálati alkalmazottaknak az együttes képzését, a karunk hajtaná végre.

A „D” változat egy a NATO országok/NATO PfP országok katonai állománya részére általános védelmi, biztonsági felsővezetői tanfolyam megszervezését irányozza elő. E képzési formának nagy előnye lenne a multikulturális többnemzeti környezet, mely a későbbiekben jól kamatozó nemzetközi, diplomáciai és katonai kapcsolatok kiépítését tenné lehetővé, valamint elősegítené a biztonság dimenzióinak jobb, többféle nézőpontból történő megismerését. Az ilyen jellegű képzés beindítását azonban jelentősen megnehezítené, hogy a beiskolázandók köre nagyon eltérő katonai-, harcászati-, biztonságpolitikai ismeretszinttel rendelkezne, valamint az, hogy a ZMNE és a MH idegen nyelvű előadói kapacitása jelenleg erősen korlátozott. Mindenképp meg kell említeni a viszonylagosan magas kezdeti költségeket. (tolmácsolás, informatikai infrastruktúra kialakítása).

Mindezt, valamint a nemzetközi igényeket figyelembe véve véleményem szerint az ilyen típusú tanfolyam indításával elkéstünk, ezt 1999 körül kellett volna a George C. Marshall Központ mintájára kialakítani – 3 nyelven (angol, német, orosz) történő oktatással fő fókuszként a szomszéd és a PfP országokra. Esetleges tervezés esetén a beiskolázásnál az MsC végzettség, valamint az angol-német-orosz felsőfok meglétét javaslom figyelembe venni. Azonban a tapasztalatok alapján úgy vélem, nem tudnánk olyan jobb és többet adó, versenyképes programot kidolgozni, mint amelyet a Balti-Akadémia, a Marshall Center vagy Róma képzési formái kínálnak. Ráadásul a Magyar Honvédség és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem idegen nyelvű oktatásban és modern tananyagban deficites, ami esetleg áthidalható a 3 nyelvű tolmácsolással, de az előadások utáni konzultációk és gyakorlatok levezetése mindenképp problémát jelentene.

Egy ilyen típusú tanfolyam tervezése esetén a beiskolázási arányt javasolom magyar rész 60 % – NATO 20 % – PpP 20 %-ra kialakítani.

A fentieket figyelembe véve, a vezérkari képzés sikerének és folytonosságának biztosítása érdekében az értékelés folyamán a következő rövid, közép és hosszú távon eldöntendő kérdéseket fogalmaztuk meg.

Azonnal elkülönítendő (rövid távú) feladatként kell kezelni a vezérkari tanfolyam típusának kiválasztását, tehát; tanfolyam irányultságának eldöntését, illetve azt, hogy lehetséges-e a képzés szakirányú továbbképzési szakká történő átalakítása. Ezen kívül fontos lenne a tanfolyam bemeneti és kimeneti követelményeinek, képzési céljainak rögzítése és indításának kérdése.

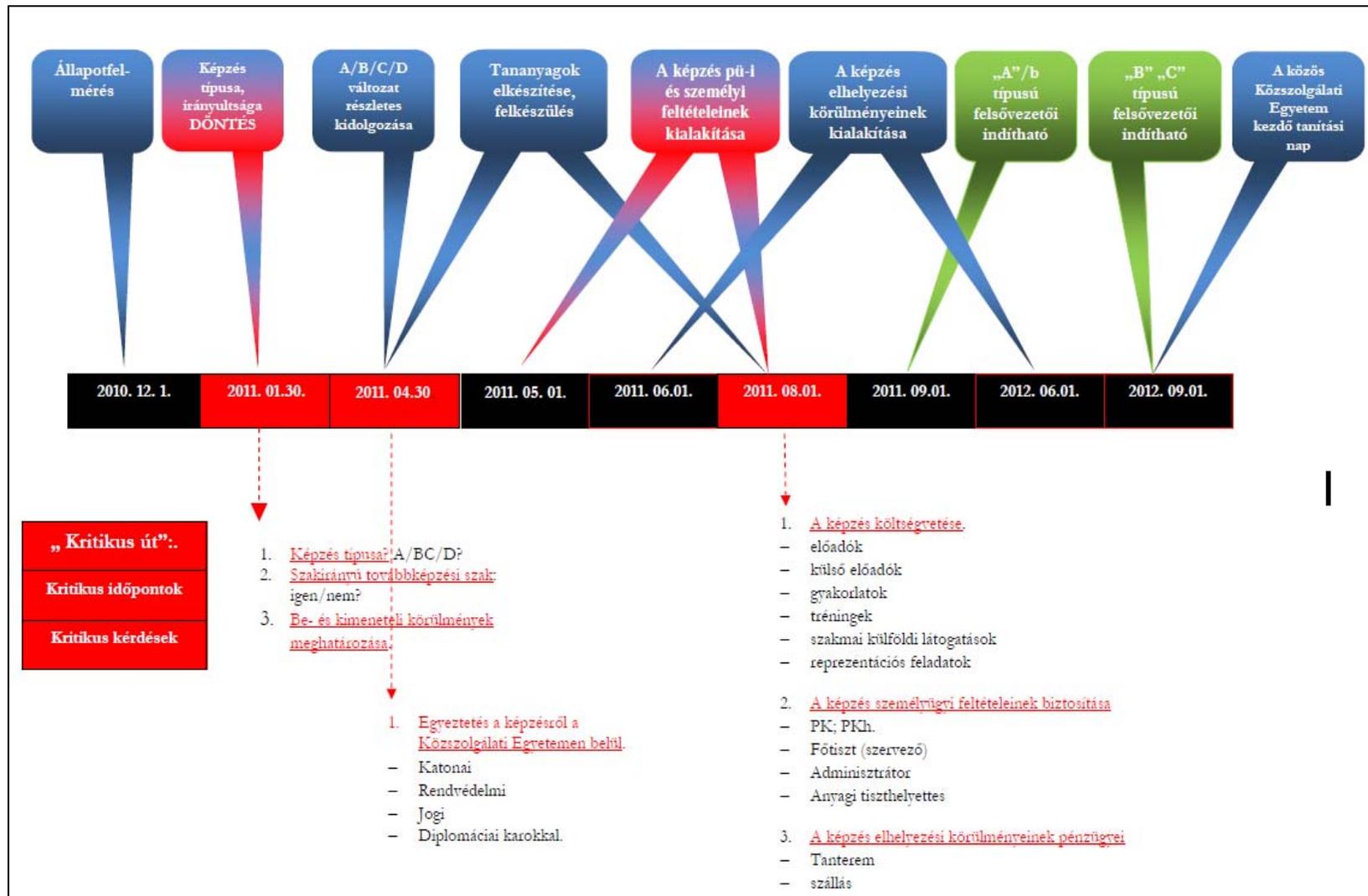
A középtávon eldöntendő kérdések közé soroltuk a tanfolyam költségvetési kérdéseinek tisztázását, a közös közszolgálati egyetem nem katonai részével történő egyeztetést, illetve a képzési forma felajánlását, valamint az elhelyezési körülmények tisztázását, kialakítását.

Mindezeket figyelembe véve a következő ábrán látható főbb döntési- és időpontok rögzítését tartottuk kívánatosnak.

Mindezekből jól látható, hogy **a stratégiai cél és prioritás a tanfolyam kialakításához szükséges stratégiai végállapotok meghatározása, hogy a közszolgálati egyetem katona – rendőr – köz- és kormányzati állomány részére a mi karunk kínálja fel ezt a fajta képzési lehetőséget azért, hogy Magyarország és a Magyar Honvédség érdekének megfelelő közszolgálati szakembereket képezzünk.** Így a jövőben a kar végezhetné a katonai – rendőri – rendvédelmi kormányzati és a közszféra felsővezetőinek elit képzését.

Résztervek a Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyam korszerűsítéséhez

1. számú ábra (Szerkesztette: Resperger István)

Figyelembe véve az eddigi tapasztalatokat, valamint a kidolgozott változatok megvalósításához szükséges feltételeket a vezérkari képzés zökkenőmentes és folytonos működéséhez a következő változtatásokat tartom kívánatosnak.

A tanfolyam háttérszervezetének struktúráját a hatékony és gyors munkavégzés érdekében a következőképp javasolnám kialakítani: 1 fő parancsnok, 1 fő általános parancsnok-helyettes, 1 fő főtitzt, 1 fő tiszthelyettes (anyagfelelős), 1 fő adminisztrátor, a parancsnok segítője.¹

A képzés méltó elhelyezése érdekében a következő alternatívák valamelyikének megvalósítását látnám kívánatosnak. „A” változatban a tanfolyam külön épületben történő elhelyezését javasolnám, ahol minden a tanfolyam céljainak megvalósításához szükséges helyiség és infrastrukturális elem megtalálható lenne (öltöző, zuhanyzó, pihenő, kávézó, tanterem, parancsnoki irodák, könyvtár részleg, internet, „CRONOS” hozzáférés, hallgatói iroda: nyomtatás stb.) „B” változatban a tanfolyam maradna a mostani körletében, de a folyosórészt belépőrendszerrel szerelnék fel, és az ott lévő 3 tanterem átadásra kerülne a vezérkari hallgatók részére, így lehetőség lenne az „A” változatban megfogalmazott helyiségek kialakítására. Mindkét változat esetében elmondható, hogy a tanfolyam elit jellegét erősítené az önálló elhelyezés, így valamennyi szükséges funkcionális helyiség kialakítható lenne. Azonban különösen az „A” változat esetén ez az átalakítás rövidtávon jelentős költségeket jelentene.

A fenti infrastrukturális jellegű változtatások mellett mindenképp javaslom, hogy már a részt vevők beiskolázásakor szigorú bemeneti követelményeket fogalmazzunk meg. Parancsnokként ennek jelenleg két változatát tartom elfogadhatónak. Az első esetben a beiskolázandók köre a Magyar Honvédség, a Rendőrség, Vám- és Pénzügyőrség, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Katonai és Polgári Nemzetbiztonsági Szolgálatok, Fegyveres Szervezetek alezredesi, ezredesi rendfokozattal rendelkező személyeit foglalja magában. Ez esetben fontos kitétel, hogy a leendő vezérkaris hallgató rendelkezzen egyetemi végzettséggel, a felsorolt képzési területeken szerzett oklevéllel, angol nyelvből legalább középfokú „C” típusú nyelvvizsgálóval, valamint egészségügyileg is alkalmas legyen a feladatra. A második esetben, a jelenlegi formának megfelelően, a beiskolázandók köre a Magyar Honvédség, alezredesi, ezredesi rendfokozattal rendelkező személyeire koncentrálódik. Ez esetben is alapvető követelmény angol nyelvből középfokú „C” típusú nyelvvizsga, az egészségügyi alkalmasság, valamint kiemelten a katonai egyetemi végzettség megléte.

Javasolom továbbá, hogy a jelentkezők egy komplex, szóbeli és írásbeli részből álló felvételi vizsgát is teljesítsenek. A szóbeli vizsga részeként kívánatosnak tartanám a habitus vizsgálatot, valamint az általános műveltség;

¹ A későbbiekben, ha – a szakirányú továbbképzési szak – kialakításra kerül, a felsorolt állományt további 1 vagy 2 fő főtitzti osztályfőnöki beosztással lenne célszerű kiegészíteni.

katonai alapismeretek; aktuális katonai, védelmi kérdések, rendvédelmi, katasztrófavédelmi kérdések területén való tájékozottság ellenőrzését. Kiemelt fontosságú lenne a NATO, EU és Magyarország, a Magyar Honvédség aktuális kérdéseiben, valamint a biztonságpolitikai ismeretekben való jártasság vizsgálata. Az írásbeli vizsgán szintén az általános műveltség, az aktuális katonai, érdelemi kérdések; valamint a NATO, EU és a MH-ról való ismeretek tesztelését tartanám kívánatosnak.

Végül a képzés hatékonyságának növelése érdekében javasolnám a következő szempontok figyelembe vételét. Kívánatos lenne, hogy a tanfolyam szakmai felügyelője a MH Honvéd Vezérkar Főnöke legyen. A hallgatók ideális létszámát 10-12 főben kellene megállapítani. Elhelyezésüket, amennyiben az továbbra is megoldható, elkülönítve az egyetem kollégiumában javaslom megoldani. Fontos lenne, hogy a tanévnyitó előadást – a hallgatók és az őket oktató tanárok részvételével – a Honvéd Vezérkar Főnök tartsa meg. A „diplomaosztó ünnepségét” pedig külön, a Honvéd Vezérkar Főnök, az oktató tanárok és a meghívott vendégek részvételével rendezzék meg. Az ünnepséget semmiképp nem kellene összekapcsolni más rendezvénnyel. A hallgatók képzésével kapcsolatos költségek a Honvéd Vezérkar költségvetését terheljék; a külföldi hallgatók esetében az államközi szerződés, megállapodás alapján valósuljon meg. A szállás és étkezés költsége a külföldi hallgatók esetében az államközi szerződés, megállapodás alapján kell, hogy történjen

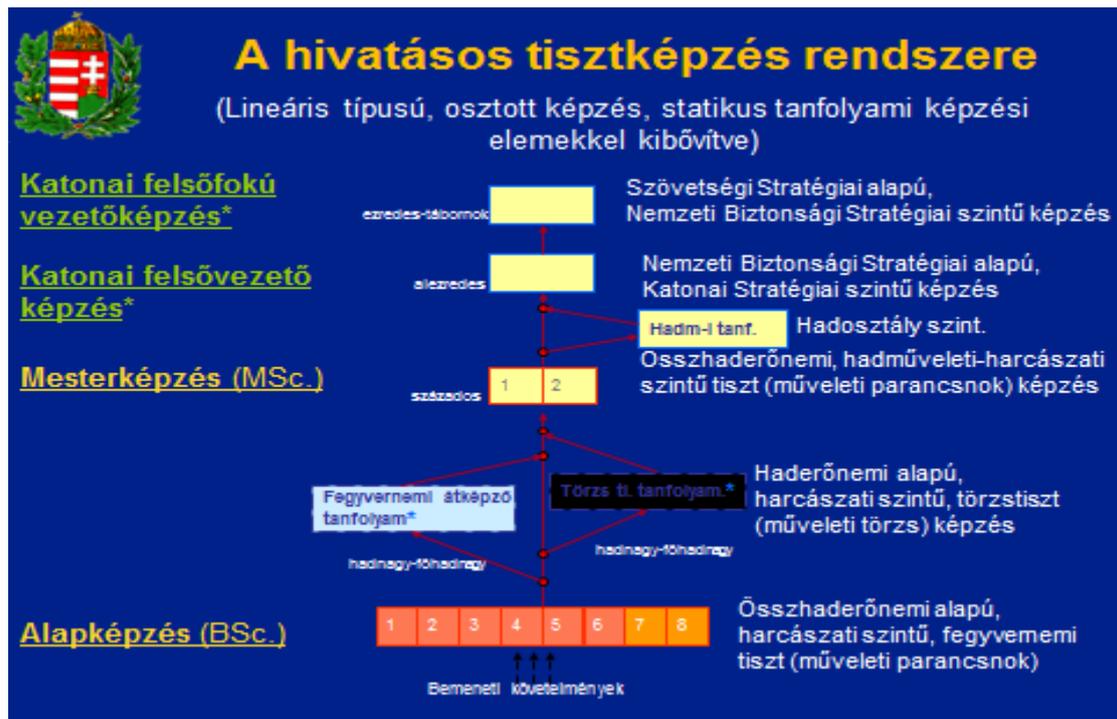
Véggkövetkeztetések

- A vizsgálat eredményét, valamint az eddigi tapasztalatokat figyelembe véve összegzésként a következő mondható el. A Felsőfokú vezetőképző tanfolyam szakmai alárendeltségét a MH Honvéd Vezérkar Főnök alá kellene elhelyezni, valamint az egyetemen belül a hatékonyság és a képzési célok jobb megvalósítása érdekében dékán közvetlen szervezeti elemmé kellene alakítani.
- A tanfolyam költségvetését mind a külföldi szakmai tanulmányutak, mind a technikai eszközök, mind a reprezentációs kérdések tekintetében el kellene rendezni.
- Az általunk javasolt különböző tanfolyam típusok közül az „A”/b – katonai általános felsővezetői - 2011. 09. 01-től továbbra is indítható lett volna, de a tanfolyamot egy év időtartamra felfüggesztették.
- Javasoljuk, hogy a tanfolyamot, amely nemzeti érdeknek megfelelően eddig minden évben indult, ne függesszék fel, a folyamatosság és a jogfolytonosság okán. E tanfolyam egy megerősített, arányaiban jobban a katonai kérdésekre, az ország fegyveres védelmére fókuszáló tanfolyam lenne.

- A „B” típusú tanfolyam – katonai-rendőri felsővezetői – 2012. 09. 01-től indítható, az előzetes előkészítések, továbbá az integrálódó rendvédelmi karral történő egyeztetés után.
- A „C” típusú tanfolyam – katonai, rendvédelmi, polgári – 2012. 09. 01-től indítható, az előzetes előkészítések, továbbá az integrálódó rendvédelmi, diplomácia, jogi karral történő egyeztetés után. Az „A”/a – katonai hadászati-hadműveleti- és a „D” – nemzetközi felsővezetői-tanfolyamok indítására a jelen körülmények között nem látunk reális lehetőséget.² Ezen tanfolyamok – igény esetén – csak hosszabb előkészítés után, 2015-től lennének indíthatóak.

A jövő

A kialakuló humánstratégia egyik alappillére az előmeneteli és a különböző szintű képzések megvalósítása. A jövőben a vezérkari képzés kettőszintű lesz. Az első szintet az alezredesi rendfokozattal rendelkezők célozhatják meg, a második felsőfokú szintet pedig az ezredek és dandártábornoki rendfokozattal rendelkezők.

2. számú ábra

/Forrás: Dr. Szarka Gábor Kabinetfőnök Úr előadása a VKT tanfolyam számára, Budapest, ZMNE 2011. 06. 02-án./

² A hadászati szintű oktatói, és a hadászati-hadműveleti szintű gyakorlatok területén fellelhető deficit, illetve a nemzetközi jellegű tanfolyamnál az Egyetem oktatóinak nyelvi felkészültsége és képességei miatt.

Egyéb javaslatok:

- A felsőfokú vezetőképző tanfolyamot *nemzeti érdekként*, továbbra is a katonai felsővezetők, *utolsó, legmagasabb szintű képzéseként* kellene kezelni;
- A tanfolyam összes területét (vezetés, szakmai irányítás, pénzügyi, személyügyi elhelyezési feltételek) *komplex egészként* kellene kezelni.
- A kialakított eddigi tematikákat, a tanfolyamnál fel kellene használni;
- A kétszintű vezérkari képzés második ezredesi-dandártábornoki fokozat tematikájának kialakítását 2011. szeptembertől meg kellene kezdeni, az alapkoncepciót 2012. május. 31-ig kellene kidolgozni és a pontosított tematikát jóváhagyatni.
- A tematika kidolgozásakor jól el kellene határolni a kétfajta tanfolyam tantárgyainak felsőstratégiai (politikai), stratégiai, hadműveleti szintjét.
- A tematikákat a korábbi gyakorlatnak megfelelően a *MH Honvéd Vezérkar Főnök Úr hagyja jóvá*.
- A tanfolyamok súlypontjának továbbra is a nemzeti érdekből adódóan, *a magyar katonai-, rendvédelmi- gazdasági- objektumok*, lehetőségek és megismerését kellene helyezni. Természetesen a tanfolyam anyagi lehetőségeinek függvényében a NATO, EU parancsnokságok megismerésére is figyelmet kellene fordítani.

Melléletek:

1. számú melléklet: Összehasonlító táblázat a külföldi vezérkari, és a magyar felsőfokú vezetőképző tanfolyam óraszámairól

Vezérkari tanfolyam Tantárgy	Francia Összhaderőnemi Védelmi Kollégium	Olasz Felsőfokú Törzstiszti Intézet	Egyesült Királyság Nemzetvédelmi Egyetem Összhaderőnemi Parancsnokság és Törzstiszti Akadémia	Amerikai Egyesült Államok Parancsnoki és Törzstiszti Akadémia	Német Vezérkari Tanfolyam	Osztrák Vezérkari Tanfolyam	<i>Magyar Felsőfokú vezetőképző (vezérkari) tanfolyam</i>
Politika		25 óra/	8		24 óra		<i>6/</i>
Stratégia		28 óra/		50		300/ 100/	
Nemzetközi jog Hadijog		30 óra 25 óra 20 óra				300	<i>4/</i>
Gazdasági blokk Hadiipar	30	30 óra 26 óra			34 34	250	<i>60/4 %</i>
Hadtörténelem Clausewitz	30	51 óra/	24 óra 36 óra	70 24	68óra 34		<i>40/10%</i>
Biztonságpolitika Geopolitika, geostratégia	15 90 óra	25 óra 20 óra	56+52 120 óra	27 óra 24 óra	8*34 óra	500/ 100/	<i>144/9,3%</i>

Katonapolitika		71 óra					
Polgári jog és igazgatás		42 óra					
Vezetés, szervezés		27 óra 6 óra	32 óra 40 óra	54 óra	68 óra	500/900 300/850	68/4,5 %
Vezetői tréning		41 óra			68 óra		56/
Katona-szociológia		27 óra					
Válság- és veszélyhelyzet	36	14 óra	20+24 óra		68 óra	100/	48/
EBO			58/				
Békeműveletek	60		24 12 óra /	27 óra	176 óra		16
Szárazföldi műveltek (hadműveleti)	70 60		58 40/256	96 68	170 34 176	80 130	140/9,3%
Parancsnoki és törzsvezetési gyakorlat				139 29	238		2/ ellenőrző foglalkozás
Harcászati műveletek alapjai				144 28	68		16/

Haderőtervezés, logisztika	26,5 91		20 óra/	24 óra	34		<i>12/</i>
Média/feladatok	33 óra 28,5		40 óra/		34	50	<i>102/</i>
Navy (tengerészeti) műveletek	30		32 óra/		34		<i>2/</i>
Air Force (légierő) műveletek)	30		4 óra/		34 óra/ 34 óra		<i>45/</i>
Gyakorlat karbantartás/ kidolgozás / aktualizálás					340 óra/		<i>óraterhelés nélkül</i>
Logisztika	30		20/4 óra		34 óra/		<i>12/</i>
Terrorizmus	20						<i>20/</i>
NATO, EU NBS, NKS	20						<i>100/</i>
LCC/CJTF	90+80+75+30				170/		<i>194/12,9%</i>
Bázisok, NATO parancsnokságok megtekintése	8*34 óra						
Évfolyammunka							

Testnevelés					van	600	<i>60</i>
Idegen nyelv					van	250/van	<i>150</i>
Összóraszám		289 óra		144 óra			
Képzés időtartama							
Megjegyzés		6 hónap tanfolyam			2 éves		
Bemenő rendfokozat					százados	százados	<i>alezredes/ezredes</i>
Kimenő rendfokozat					őrnagy	százados/ őrnagy	<i>alezredes/ezredes</i>

3. számú táblázat
(Szerkesztette: Resperger István)

Felhasznált irodalom:

1. Dr. Resperger István mk. ezredes: Tematikai program a KLHTK Katonai Felsővezetőképző (vezérkari) Tanfolyam (VKT-21) részére, a 2009-2010-es tanévre. Bp. 2009.
2. Dr. Resperger István mk. ezredes: Elgondolás a Felsővezetőképző (vezérkari) Tanfolyam átalakítására és képzési koncepciójára a 2012-2013-as tanévre. Bp. 2009.
3. Dr. Szarka Gábor kabinetfőnök előadása a VKT tanfolyam számára, ZMNE, Budapest, 2011. 06. 02-án./
4. Turi Viktória: A magyar és az osztrák vezérkari tanfolyam kiválasztási folyamatának összehasonlítása In: http://hadmernok.hu/2010_1_turi.php (Letöltés ideje: 2012. 08. 06.)
5. A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012-2021. közötti időszakra In: <http://www.kormany.hu/download/6/a9/40000/Hum%C3%A1nstrat%C3%A9gia.pdf> (Letöltés ideje: 2012. 08. 06.)
6. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf (Letöltés ideje: 2012. 08. 06.)
7. A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája in: http://www.honvedelem.hu/files/9/13818/nemzeti_katonai_strategia_feher_konyv.pdf

TITKOSSZOLGÁLATOK TÖRTÉNETÉBŐL

DÁVID FERENC

ARCÉLEK A MAGYAR KATONAI ELHÁRÍTÁS TÖRTÉNETÉBŐL

KORONDI (DERGÁN) BÉLA GYÖRGY (1914-1949)¹

Absztrakt:

Korondi Béla György a történelmi Magyarország területén született 1914-ben. Eredetileg erdőmérnöknek tanult, majd csendőrtiszti tanfolyamot végzett és 1939-ben hivatásos hadnagyként kezdte pályafutását. Karrierje a csendőrnyomozó alosztálytól az Államvédelmi Központig vezetett, ahol bekapcsolódott a szövetségesekkel való kapcsolatfelvételbe. A sikertelen 1944. októberi eseményeket követően a Gestapo letartóztatta, de megszökött és túlélte Budapest ostromát. A háborút követően a HM Katona Politikai Osztályához került. 1946 tavaszától a határőrség elhárító osztályának vezetője, ezt követően a Belügyminisztériumban töltött be különböző vezető beosztásokat. Nagyon fiatalon a Rajk-féle koncepciók összeesküvés per áldozataként hunyt el 1949-ben.

Kulcsszavak: *Hadtörténelem, államvédelem, titkosszolgálatok, titkosszolgálat-történet*

Abstract

György Béla Korondi was born on the historical territory of Hungary in 1914. Originally he studied forestry engineering and then graduated from a gendarmerie officer training course and began his career as a professional lieutenant. His gendarme career began at the gendarmerie investigation sub-department and came to an end at the State Defense Center, where he got involved in contacting the Allies. Following the failure of the events of October 1944, the Gestapo arrested him, but he escaped and survived the siege of Budapest. After the war, he served at the MoD Military Political Department. From the spring of 1946, he was the head of the counterintelligence department of the border guards and after that he held various leader positions at the Ministry of Interior. He died very young as a victim of the Rajk-show trial in 1949.

Keywords: *military history, state defense, secret services, history of secret services.*

¹ Ajánlom Barátossy Györgynek, aki a család birtokában lévő iratokat és fényképeket a rendelkezésemre bocsátotta és segítette munkámat.

Család és a fiatalkori évek

Korondi Béla György 1914. augusztus 16-án, a Kisküküllő vármegyei Erzsébetvárosban (ma Dumbraveni, Románia) Dergán Béla György néven látta meg a napvilágot. Családneve francia eredetű, felmenői még a francia forradalom elől menekültek magyar földre. Anyja, Barátossy Ilona (született Nagycsicsán, 1887-ben) erdélyi kisbirtokos család harmadik gyermeke. Apja, Dergán Béla (született Gyulafehérváron, 1884-ben) egy hatgyerekes városi rendőr elsőszülött fia, aki Gyulafehérvár városi ösztöndíjával végezte el a Ludovikát. 1905-ben avatták hadnaggyá, a Nagy Háborúban 38 hónapot töltött az orosz hadszíntéren, mint a m. kir. marosvásárhelyi 22. honvéd gyalogezred tisztje. A szolgálat alatt kétszer sebesült, majd 1918-ban csatlakozott a Székely Hadosztályhoz és részt vett a románok elleni védekező harcokban.

A Dergán családnak három gyermeke volt, akik a háború alatt születtek. „Gyuri” volt a legidősebb, Endre 1916-ban, Aladár 1918-ban született Marosvásárhelyen. Az erdélyi harcokat követően a család 1921-ben repatriált a trianoni Magyarország területére. Sok ezer menekült magyar sorstársukhoz hasonlóan hosszú ideig laktak vonatszerelvényeken. Az öttagú Dergán család másfél évig élt egy marhavagonban különböző állomásokon, a leghosszabb időt Barcson töltötték. A család végül Sopronban, a Wallner István utca 32-ben rendezkedett be az új életre, a családfő pedig negyven évesen, 19 év szolgálat után, 1924-ben őrnagyi rendfokozatban került nyugállományba.

Az I. világháborút követő átmeneti időszak a gyermekek tanulmányaira is hatással volt. Dergán Béla elemi iskolai éveit 1920. és 1924. között Marosvásárhelyen, Barcson, Szombathelyen és Sopronban töltötte. Középiskolai tanulmányait 1924. és 1932. között a soproni Szt. Asztrik Gimnáziumban végezte, ahol 1932-ben érettségizett.

Szolgálati út a két világháború között

**Erdész Attilánban. Sopron,
1937**

A gimnáziumi érettségit követően 1932. október 1-jén vonult be Kaposvárra a m. kir. 3. határőrezred III. határőr zászlóaljához, hogy karpaszományos évét leszolgálja. 1933. szeptember végén szerelt le és beiratkozott a soproni József Nádor Műgyetem erdőmérnöki szakosztályára. Az 1933/34-es tanév téli félévben változó eredménnyel teljesített. Az első két szemeszterben kötelező tantárgya volt *A korszerű honvédelem feladatai* című kurzus is, amit jó eredménnyel abszolvált. Az első félévben vitéz Garassy Józsefnél, a másodikban vitéz Helebronth Vilmosnál hallgatott és vizsgázott a tantárgyból. Évekkel később, a második világháborút követően

mindketten háborús bűncselekmények elkövetésének vádjával álltak a bíróság előtt. Sopronba járt át oktatni Kéri Kálmán is, aki akkor Pozsonyban volt katona attasé. Egyetemi évei alatt jelesre, jóra, máskor elégségesre vizsgázott, de az utolsó félévet már tiszta jelessel végezte. Erdőgazdasági politikából Lessényi professzor kitüntetéssel minősítette. Tanulmányai során kérelmezte, hogy családnevét Dergánról Korondira változtathassa, amit a m. kir. Belügyminisztérium jóváhagyott és 82.997/IIa./1936. számú rendeletével hirdetett ki.

18 évfolyamtársával együtt, 1937. október 1-jével szerezte meg erdőmérnöki diplomáját, de nem tudott képzettségének megfelelően elhelyezkedni. Mivel édesapja 1924 óta nyugdíjas volt és Aladár öccse állatorvosnak tanult, mindenképpen pénzkereseti lehetőség után akart nézni, hogy testvére egyetemi tanulmányait támogatni tudja. Ekkor pályázott a csendőrséghez, ahova fel is vették. 1937. november elején vonult be a Ludovika Akadémia csendőrtiszti tanfolyamára. 1939. április 30-án avatták csendőrhadnaggyá és beosztották a soproni csendőrszárnyhoz, ahol mint a szárnyparancsnok helyettese szolgált. 1940. február 4-én tartósan vezényelték Magyaróvárra, ahol a m. kir. 3. határőrezred árkász századánál műszaki kiképzésben részesült. Innen

**Csendőr hadnagy
1939. április 30.**

1940. július 4-én elvezényelték Adonyba, a 102. hadtáp zászlóaljhoz, ahol 102/4. hadtápszázad parancsnoka lett. A zászlóaljjal vett részt Észak-Erdély megszállásában a második bécsi döntést követően.

A háborús évek: az Államvédelmi Központtól az ellenállásig

Századparancsnoki beosztása négy hónapig sem tartott, 1940. október 12-én beosztották a szombathelyi III. csendőrkerület csendőrnnyomozó alosztályhoz. Áthelyezése idején a csendőrkerület parancsnoka vitéz Poltáry Vilmos (1939. május 1.-1942. július 31.) volt. Itt ismerkedett meg parancsnoka lányával, akit 1942. június 4-én eljegyzett, majd 1942. december 19-én Budapesten összeházasodtak.

A csendőrnnyomozó alosztályon a közönséges bűncselekmények nyomozásának irányítása volt a feladata, ami 1942 januárjától kibővült a közellátási, valamint az alosztály illetékességi területén lakó népi németesség elleni felderítő tevékenységgel is. Beosztásából 1942. július 12-én mentették fel és felettese vitéz Czigány József csendőr alezredes javaslatára helyezték át Budapestre, a Belügyminisztérium alárendeltségében akkor megalakult Államvédelmi Központhoz. Új beosztásában a központ vezető-helyettese, vitéz Kudar Lajos csendőr alezredes mellé került, mint személyi segédtsízt.

Az Államvédelmi Központnál töltött évek során a segédtiszti feladatok mellett bizalmas felderítő és bizalmas preventív munkák elvégzését is ellátta. Jugoszlávia megtámadását és szétesését követően a m. kir. honvédség bevonult a Muraközbe, amit nem sokkal azt megelőzően még a horvátok birtokoltak. A megszállás eredményeként 1942/1943 telén felerősödött a partizántevékenység, illetve 1943 nyarán a csáktornyai horvát ferences rendi szerzetesek is szervezkedni kezdtek a Muraköz elszakítása céljából. Az Államvédelmi Központtól Korondit rendelték ki, hogy támogassa a szombathelyi III. csendőrkerület nyomozó alosztályának munkáját a megszállt területeken. Ezt követően a német (osztrák)-magyar határ túlsó oldalán megindult nyilas fegyveres szervezkedés utáni nyomozást vezette a nyugati országrészben.

A bizalmas szolgálat során került kapcsolatba azokkal a körökkel, akik német- és náciellenes vonalon illegálisan szervezkedtek és szervezték akcióikat. Kapcsolatainak és gépkocsivezetői képességeinek köszönhetően vitéz Kudar Lajos csendőr ezredes, az Államvédelmi Központ vezető-helyettesének kísérője és sofőrje volt azokon az utakon, amikor 1944 folyamán már a háborúból való kiugrás lehetősége került előtérbe. Korondi jó kapcsolatokat épített ki az ellenálló csoportokkal, illetve a jobboldali mozgalmakkal szemben végzett felderítő munkát. A háború utolsó évében előnyére vált, hogy tájékozott volt a magyarországi szervezkedésekről, a szélsőséges megmozdulásokkal szemben 1944 tavaszán szabotázs elhárító tanfolyamot végzett.

Magyarország német megszállását megelőzően, 1944. március 18-án Kudar Lajos csendőr ezredes kísért a gépkocsivezető Siket István csendőr szakaszvezető, illetve egy angol és egy lengyel tiszt társaságában Belgrád közelébe. A szövetséges tiszteket a jugoszláv partizánoknak adták át, tájékoztattak a német csapatmozgásokról, valamint pótolták a szövetségesekkel való kapcsolattartáshoz használt angol rádió adó-vevők akkumulátorait. A megszálló német csapatokat már nem tudták megelőzni és a visszaúton a náluk lévő titkos dokumentumokat megenni kényszerültek. A német megszállás és a szovjet előrenyomulás együttes hatása megnehezítette és sürgette az angolszász-szovjet kapcsolatok kiépítésének szükségességét. 1944 nyarán a szövetséges tárgyalópartnerek kérésére és jó szándékuk bizonyítékeként egy szállítmány kötszert és gyógyszert juttattak el a jugoszláv partizánokhoz, illetve a tárgyalások ideje alatt és hazatérésükig elrejtették a németek elől az országba érkezett szövetséges tiszteket.

Korondi részt vállalt a fegyverszüneti egyezmény megkötésének előkészítésében. Az 1944. szeptember 28-án Moszkvába kiküldött Farago-féle delegáció részére dr. Nyerges Pál csendőr százados társaságában vitték a fegyverszüneti bizottságnak a hiányzó okmányokat Gácsra, majd aznap éjjel fegyveresen kísérték át a delegációt Szlovákiába, ahol már egy szovjet titkos bizottság várta őket, hogy Moszkvába repüljenek. Távollétük ideje alatt az Államvédelmi Központ munkatársai szervezték meg egy álcázó szemlekörutat,

hogy Faragho eltűnése ne keltsen gyanút. A csoport kiutazásának előkészítése mellett Siket István csendőr szakaszvezetővel együtt figyelték az ifj. Horthy Miklós vezette kiugrási iroda működését, tanúi voltak elrablásának is.

A kép szereplői (balról jobbra): Siket István csö. szkv. (alias „Feri”), Korondi Béla csö. szds. és Kemény Armand állatorvos 1944-ben.

Az 1944. október 15.-i sikertelen kiugrási kísérletet követően vitéz Kuthy László vk. ezredest a német Gestapo őrizetbe vette és az Államvédelmi Központ működését, mint nyilas ellenes szervezetet megszüntették. A központhoz beosztott állomány továbbra is együtt maradt azzal, hogy a későbbiekben intézkednek majd a beosztásukról. 1944. december 2-án a német biztonsági szolgálat Kudar Lajos csendőr ezredest is letartóztatta, majd két napra rá, december 4-én Korondi Béla és Nyerges Pál csendőr századosokat is őrizetbe vették német- és nyilas ellenes tevékenység vádjával. 1945. január 4-ig a Pestvidéki Kir. Törvényszék Fő utcai fogházának 220-as cellájában voltak Nyergessel együtt összezárva. Január 4-én a Pesten előrenyomult szovjet csapatok előtt a Markó utcai fogházba akarták átszállítani őket, de a kaotikus állapotot kihasználva, a Kohári utcában – csendőr egyenruhában – sikerült megszabadulnia az őrzőtől.

A szovjet átállástól a HM Katona Politikai Osztályáig

A sikeres szökését követően Korondi először rokonainál, majd a m. kir. I. honvéd hadtest lóellátó parancsnokságánál szolgáló barátjánál, dr. Kemény Armand állatorvos zászlósnál rejtőzött el. Az egység 1945. január 7-én, 8-án éjjel az Állatorvosi Főiskoláról áttelepült a Böszörményi úti csendőrlaktanyába. Január végén rávette a lóellátó parancsnokság tiszti állományát, hogy ellenállás helyett menjenek át a szovjetekhez. A fővárosban folyó harcok és a német arcvonal miatt csak 1945. február 3-án sikerült összeköttetést létesíteniük a

szovjet egységekkel, akikkel megbeszélték az átmenetüket. Másnap, február 4-én kb. 24 tiszt és 600 fő legénységgel (a lóellátó parancsnokság és két csendőr tanszázad állománya) mentek át a másik oldalra és adták meg magukat a szovjeteknek. A harcot vállalókat bevetették a Naphegy-Citadella körüli harcokban, ahol nagy veszteséget szenvedtek.

Korondi Bélát a szovjetekhez való átállást és ellenőrzését követően a szovjet 320. hadosztály 801. ezredének katonai ellenőrző parancsnokságához osztották be. 1945. február 14-ig Budapesten, február 22-ig Pilisvörösváron teljesített járőrszolgálatot. Munkája során a polgári lakosság ellenőrzésével, a visszamaradt nyilas és német ügynökök felkutatásával és kiszűrésével vállalt szerepet. 1945. március 27-ig támogatta a szovjet alakulatot, amikor is Veszprém-Vörösberény térségében parancsot kapott, hogy jelentkezzen Debrecenben.

Az ezred elhagyását követően gyalogosan indult útba. Március 29-én jelentkezett Budapesten, ahol HM igazolványt kapott. Másnap továbbindult Debrecenbe, ahol az újjáalakult Magyar Honvédelmi Minisztérium székelt. A csendőrségi személyi igazolási eljárásának lefolytatásáig nem tudtak beosztást kínálni neki, de magyar-országi nyelven 1945. április 16-án kiállított igazolványa szerint a HM törzs előadójaként szerepelt a minisztérium állományában.

Szerepe a magyar katonai állam- és rendvédelmi szférában, 1945-1949

A volt csendőrségi személyek igazolására alakult különleges igazoló bizottság 1945. július 28-án igazolta. Két nappal később, július 30-ával szakmai karrierje egy újabb állomásához érkezett, amikor beosztották a Magyar Honvédelmi Minisztérium Katona Nyilvántartó Osztályához. 1945. július 23-ával ugyanoda került beosztásra dr. Nyerges Pál százados is. Az osztály neve álnév volt és a HM Katona Politikai Osztályát rejtette, ami a második világháborút követő katonai államvédelmi szféra alapjait teremtette meg. Rendfokozata igazolásáig az osztályon szerveződő és Gát Zoltán alezredes irányítása alatt állt Hírszerző alosztályhoz helyezték. Az alosztályon betöltött szerepe nem ismert, de valószínűsíthető, hogy az átmeneti időszaknak számító hónapok alatt a szervezési feladatokban segédkezett. Augusztusban az elhurcolt javakat kereső kormánybizottsággal ment Ausztria szovjet megszállás alatt álló részébe. Valószínűleg az osztály és az alosztály működésének beindításához nélkülözhetetlen, korábban kimenekített technikai eszközöket próbálták fellelni és hazaszállítani. Ausztriából autóval ment át az amerikai megszállás alatt lévő Bajorországba, hogy odamenekült családját hazahozza.

Korondi Béla százados az áthelyezését követő belső átvilágításon 1945. szeptember végén esett át az osztályon. 1945. szeptember 28-án ő is belépett a Magyar Kommunista Pártba, az osztályon felsőfokú politikai szeminárium

végzett, így karrierje előtt újabb kapuk nyíltak meg. 1945. augusztus 1-ével őrnaggyá léptették elő, majd ezt követően október 8-án kinevezték az osztály Elhárító alosztály II. vizsgálati főcsoportjának vezetőjévé. Őrnagyi rendfokozatát és állományviszonyát az osztály vezető beosztású tagjaival együtt 1945. november 29-én igazolták. A kinevezéssel Korondi Béla irányítása alá került a háborús bűncselekménnyel vádolt katona személyekkel szembeni vizsgálati tevékenység lefolytatásának, a háborús bűnösök bíróság elé állításának feladata.

A Honvédelmi Miniszter Katona Politikai Osztálya 1946 márciusában megszervezte Határőr alosztályát. A létszámában megduplázott határvadász alakulatok az ország legjelentősebb fegyveres erejévé léptek elő és közvetlenül az osztályvezető, Pálffy György tábornok parancsnoksága alatt álltak. Az átszervezés gondolata szovjet parancsra született, amiben vezető szerepet szántak a Magyar Kommunista Párt irányítása alatt álló osztálynak. Az osztályvezető 1946. március 14-én este hívta be néhány bizalmas munkatársát, köztük Korondi Béla őrnagyot. A SZEB döntését követően együtt láttak neki az egyeztetésének, hogy a felállítandó 14 határvadász zászlóalj állománya március 25-ig beérkezzen az új állomáshelyükre. A Határügyi alosztály felállítására vonatkozó parancsot március 14-én adták ki, feltöltése március 22-ével vette kezdetét és március 29-én, Korondi Béla őrnagy áthelyezésével fejeződött be. Korondi 1946. április 1-je után a felállításra került Honvéd Határőr Parancsnoksághoz került. A határőrségnél az I/b. (elhárító) osztály vezetését vette át. Az osztályt egy Defenzív és egy Bűnügyi alosztály alkotta, ami kettős alárendeltségben működött a Honvéd Határőr Parancsnokság és a HM Katona Politikai Osztály alárendeltségében. Az osztály vezetését 1946. november 20-ig látta el, amikor is pártutasításra áthelyezésre került.

A határőrségnél ellátott (kém-)elhárító szolgálatot követően 1946. november 20-tól a Belügyminisztérium Államrendőrség Karhatalmi alosztályának vezetője volt 1947. december 31-ig. 1946. november 25-én rendőr alezredessé léptették elő. Az 1947. november 19-én a Dél-Csanádban november elején lefolytatott razzia, illetve az Államrendőrség karhatalmi szerveinek kiképzése, megszervezése és összefogása

Korondi Béla rendőr ezredes fiaival, 1948

terén kifejtett munkájáért belügyminiszteri dicséretben részesült. 1948. január 1-jétől az Államrendőrség Kiképzési alosztályát vezette 1948. szeptember 30-ig. Beosztásában 1948. április 13-án ezredessé léptették elő. Ekkor került beiskolázásra a Daróci úti központi pártiskolára, ahol 1948. április 4. és június

29. között három hónapos pártiskolát végzett. A szovjetekhez történt átállása óta a Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozatát, a Magyar Köztársasági Érdemérem arany fokozatát, a 48-as díszérmet, a rendőrségi Szolgálati Jel bronz fokozatát, a Buda elfoglalásáért kapott orosz kitüntetést ítelték neki oda. 1948. október 1-től a BM Szervezési és szolgálati ügyosztály vidéki alosztályának vezetője. 1949. május 1-jén még véglegesítették állásában, majd ezt követően 1949. július 6-án letartóztatták.

Memento

Korondi Béla rendőr ezredes, mint a Pálffy György köréhez tartozó személyt, a Rajk-féle koncepciós összeesküvés per vádlottjaként tartóztatták le 1949. július 6-án éjszaka. Ügyében a katonai bíróság 1949. szeptember 24-én hirdette ki ítéletét. Korondi Bélát más vádlott társaival együtt 1949. október 15-én a Rajk László és társai elleni per egyik fővádlottjaként született jogerős ítélet alapján ítélték kötél általi halálra. Az ítéletet 1949. október 24-én, a Margit körúti fogházban hajtották végre. Kivégzése előtti utolsó szavai voltak: *Ezért még megfizettek, hazug gyilkosok.* Harmincöt évet élt.

Sorstársaival együtt a Gödöllő környéki incsői erdők II. világháborús lövészárkaikban, más értesülések szerint a váci rabtemetőben ásták el őket. Családja halotti bizonyítványt a mai napig nem kapott. A perújrafelvételt követően a Legfelsőbb Bíróság felmentette. Az ítélet indoklása szerint: *osztályában túlnyomórészt régi tisztekkel vette magát körül, de ez önmagában nem bűn.* Társaival együtt katonai tiszteletadás mellett 1956. október 13-án délelőtt temették újra a Farkasréti temetőben.

Korondi Béla rendőr ezredes újratemetése, 1956. október 13.

Felhasznált források és irodalom jegyzéke

1. Korondi Béla irathagyatéka (a Barátossy család tulajdonában)
2. HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, HM szervek 1945-1950. évi iratai
HM Házi parancsnok (825., 826. doboz)
HM Katona Politikai Osztály (848-850. doboz)
3. Barátossy György-Barátossy Gábor: *De kik is vagyunk? Egy „magyar” család útja a francia forradalom guillotine-jától a kommunista akasztófaig, napjainkig.* Pytheas Kiadó, Budapest, 2009
4. *Emléktábla avatás.* In: Magyar Rendőr 1974/40.
5. Hiller István: *Késői tisztelgés egy elfelejtett erőmérnök mártirunk előtt.* In: Erdészeti lapok, 1989/8.
6. Kornis Pál: *Tanúként jelentkezem.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 1988
7. Szakály Sándor: *A Magyar Királyi Csendőrség szervei tagozódása és felső vezetői 1919-1945.* In: Rubicon, 2010
8. Szöcs Ferenc (szerk.): *A határőrség megalakulása és harca a népi hatalomért, 1945-1948.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 1970
9. Ujszászy István: *Vallomások a holtak házából: Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságban írott feljegyzései.* ÁBTL-Corvina, Budapest, 2007

VÁZLATOK AZ OROSZ HÍRSZERZÉS TÖRTÉNETÉBŐL

SZABÓ ERVIN ANTAL

Fenyegető hírek Varsóból*

Németországban a hitleri rezsím létrejöttével a szovjet hírszerzés előtt Lengyelországban elsődleges feladattá vált a Szovjetunió elleni német-lengyel összeesküvés lehetőségére vonatkozó információk megszerzése. Ez teljesen megalapozott volt. Lengyelország vezető körei nyíltan ellenségesen viszonyultak a Szovjetunióhoz. 1934. januárban aláírásra került a német-lengyel Nyilatkozat az erő alkalmazásának elkerüléséről (ezt meg nem támadási Paktumnak is nevezik). A szovjet hírszerzésnek ismertté vált, hogy ennek aláírásakor a lengyelek igyekeztek elnyerni a németek támogatását saját, a szovjet területek – a Baltikumtól a Fekete-tengerig – elfoglalását illető terveik megvalósításához.

Ám a németek egyáltalán nem készültek területeket elfoglalni a lengyeleknek. Terveikben a maguk számára „élettér” elfoglalása szerepelt Kelet-Európában, ezen belül magában Lengyelországban. De, egyelőre a lengyel rezsím szovjetellenességére játszva, igyekeztek semlegesíteni annak reakcióit Ausztria közelgő visszacsatolása és Csehszlovákia megszállása tekintetében, maximálisan felhasználni saját céljai érdekében az akkori lengyel vezetés szovjetellenességét.

Berlin és Varsó visszautasították a Moszkva 1934-ben előterjesztett Franciaország külügyminisztere Bart által felvetett gondolatának Keleti Paktum tervezete továbbfejlesztését. Ez előírányozta regionális megállapodás megkötését a kölcsönös biztonságról Európában Lengyelország, Csehszlovákia, Finnország, Baltikumi államok és a Szovjetunió részvételével.

Lengyelország külügyminisztere Beck speciális memorandumban fejezte ki Varsó készségét részt venni a Paktumban, amennyiben ahhoz csatlakozik Németország is. Egyidejűleg Varsó megtagadta a kötelezettség vállalást Litvánia (Vilenscsina lengyel annektálásával kapcsolatosan) és Csehszlovákia (területi követelések jelszavával) tekintetében. A memorandum szintén tartalmazott formális hivatkozást arra, hogy a lengyel fél a többoldalú megállapodások helyet a kétoldalúakat részesíti előnybe.

Németország pedig kijelentette, hogy csak akkor csatlakozik a Paktumhoz, ha elismerik teljes egyenlőségét a fegyverkezés kérdésében. Ennek megfe-

elően, a kollektív biztonság és a potenciális agresszor megfékezésének intézkedései helyett, annak megjutalmazása történt. A szovjet javaslatokat Németország és Lengyelország erőfeszítései megghiúsították.

A lengyel vezetés igazsághoz közeli álláspontját fedi fel Lengyelország Külügyminisztériuma Keleti osztálya vezetőjének T. Setzelnek a bolgár meghatalmazottnak Varsóban, 1934 közepén tett kijelentése arról, hogy „amennyiben a Távols-Keleten háború tör ki, úgy Oroszországot szétverik, és akkor Lengyelország bekebelezi Kijevet és Ukrajna egy részét”.

Kettős játékot folytatva Lengyelországgal és kikapogatva a lehetőségét annak felhasználásának a Szovjetunió elleni közelgő háborúban, Göring 1935-ben Lengyelországban vadászat ürügyén tett nem hivatalos látogatása alkalmával szovjet ellenes szövetséget javasolt a lengyeleknek és közös katonai támadást Moszkva ellen. Szavai szerint „Ukrajna Lengyelország befolyási szférája lenne, ugyanakkor Oroszország észak-nyugati része Németországnak maradna”. Göring utalt erre a Pilsudszkyval folytatott beszélgetésben, megjegyezve, hogy a lengyel-német menetelés előnyökkel járna, melyeket Varsó realizálhatna Ukrajnában. Pilsudszky azt válaszolta, hogy Lengyelországnak, amelynek ezer kilométeres határa van a Szovjetunióval, szüksége van a békére. Hírszerzésünk ügynöki jelentéseket kapott Göring e diplomáciai akcióiról.

Ugyanakkor a lengyel „két ellenség” koncepciója, amely feltételezte az erős szomszédok – Szovjetunió és Németország – közötti lavírozást, gyakorlatilag mindig az utóbbi felé hajlott. A német vezetők biztosították a lengyeleket álláspontjukról, mondván, hogy „az erős Lengyelországnak szüksége van kijáratra a Fekete-tengerhez”. Varsó egyáltalán nem tett semmit Ausztria visszacsatolása ellen, sőt később támogatta Berlint Csehszlovákia területe egy részének elfoglalásakor, számítván annak segítségére Tesinszkij Szilézia annektálásában. Ennek megfelelő követeléseket a lengyelek benyújtották Prágának közvetlenül a Szudéta területek Németországnak történő átadásáról szóló müncheni megállapodás után.

1939 elején a németek új kísérletet tettek Lengyelország bevonására a Szovjetunió elleni katonai támadás tervéhez. A szovjet hírszerzésnek ismertté vált, hogy január 5-én Bek külügyminiszter fogadása alkalmával Hitler kijelentette, hogy „a Szovjetunióval kapcsolatban Németország és Lengyelország érdekei azonosak”. A január 26-i Ribbentroppal történt találkozója alkalmával Bek megígérte, hogy átgondolják Varsó csatlakozásának lehetőségét az „Antikomintern paktumhoz”, ha Berlin támogatja a lengyel törekvéseket Ukrajna meghódításában és kijárat megszerzésében a Fekete-tengerhez. Bek ebben a kontextusban felszólalva március 11-én a szenátus külügyi bizottságában rámutatott Lengyelország érdekeltségére a kolóniák megszerzésében. Ám Lengyelország sorsa már eldöntött. Hitlernek egyszerűbb volt Lengyelország okkupációja, mintsem támogatni annak követeléseit és megosztani az elfoglalt területeket. 1939. április 11-én aláírta a „Weiss” fedőnevű, Lengyelország elleni

támadás tervet. A szovjet hírszerzés megtudta Hitler döntését és erről időben jelentett az ország vezetésének.

1939-ben Anglia és Franciaország katonai delegációival folytatott tárgyalásokon a szovjet fél tudta, hogy a „Weiss” tervet aláírták és Lengyelország sorsa már eldőlt.

Lengyelország illúziókat tápláló vezetői alábecsülték a német fenyegetést még az 1934.évi meg nem támadási szerződés Berlin általi 1939-ben történt felmondása után is. Még mindig bízva Hitlerben, megtagadták, hogy német agresszió esetén átengedjék a lengyel területeken a szovjet csapatokat, pedig éppen ebben állt Lengyelország megmentése a katasztrófától.

A Szovjetunió népképviselőinek 1939. december 23-án megtartott II. Kongresszusán előterjesztett, az 1939.évi szovjet-német meg nem támadási Szerződés politikai és jogi értékelését végző bizottság elnökének jelentésében ez állt: „Arról, hogy Németország támadása Lengyelország ellen augusztus végén – szeptember elején mehet végbe, a szovjet hírszerzés jelentést tett az ország vezetésének még 1939 júliusának első napjaiban. Közvetlenül Ribbentrop környezetéből származott az információ, hogy Hitler szerint a lengyel kérdést feltétlenül meg kell oldani. Hitler közölte, idézem:”... az, ami történik Lengyelországgal háború esetén, felülmúlja és elhomályosítja a barbárokat is. Ez a gátlástalanság a német háborús tevékenységben szükséges, hogy megmutassuk Kelet és Dél-kelet államainak Lengyelország példáján, hogy mit jelent napjainkban ellentmondani a németek kívánságainak és provokálni Németországot a katonai erő bevetésére”.

1939. augusztus 7-én a hírszerzés jelentette Sztálinnak, hogy Németország augusztus 25. után bármely napon megkezdheti a harci tevékenységet Lengyelország ellen. 1939. augusztus 11-én a VKP (b) – Vsszerosszijszkaja Kommunisticseskaja Partiija (bolsevikov) – KB politikai bizottságának ülésén, melyen áttekintették a kialakult helyzetet. Figyelembe véve a hírszerzés adatait, miszerint Hitler kísérleteket tesz a Chamberlainnel való közvetlen kapcsolat helyreállítására, és a moszkvai katonai tárgyalások sikeres kimenetelének reménytelenségére célszerűnek ítélték a németek által felvetett kérdések hivatalos megvitatását és erről Berlin tájékoztatását.

Értékelve a kialakult helyzetet és figyelembe véve a szovjet hírszerzés adatait Anglia titkos tárgyalásairól Németországgal, a szovjet fél beleegyezett és 1939. augusztus 23-án megkötötte Németországgal a szerződést a meg nem támadásról. A szerződés titkos mellékletében megállapodtak a német csapatoknak előrevonásának határa Keleten az etnikai határokig azokon a keleti területeken, ahol az ukránok és beloruszok telepedtek le, melyeket Lengyelország 1922-ben foglalt el Szovjet Oroszországtól, ami egybe esett az akkori, 1922-es, angol külügyminiszter Curzon „vonalával”. Ez a Szovjetunió számára önvédelmi intézkedés volt. Helyénvaló ide idézni Winston Churchill szavait

1940. október 1-jén az alsóházban tett felszólalásából:” Az a tény, hogy az orosz hadsereg a „Curzon-vonalnál” áll, szükségszerű. Ez biztosítja Oroszország biztonságát a fasiszta fenyegetés ellen”.

A feszültség Európában a szovjet hírszerzéstől különös pontosságot követelt a német-lengyel kapcsolatokról szóló információk tekintetében. Ezzel párhuzamosan vizsgálta a helyzetet az 1922. évi háború után Lengyelországhoz került Nyugat Ukrajna és Nyugat Beloruszija területein, ahol addig a lengyel hatóságok tömegesen sértették az ukrán és belorusz kisebbség jogait, egészen a megtorló akciók végrehajtásáig. Lengyelországban a politikai foglyok és a rendőri önkény áldozatainak többsége ukrán és belorusz volt.

Lengyelország keleti határ menti területén összpontosultak a kémelhárító szolgálatok. A helyzet az, hogy a Szovjetunió területére diverzánsokat dobtak át, többek között szovjet határőrök és vöröskatonák egyenruháiban. A lengyel hírszerzés támaszkodott a keleti területeken az „Áttelepültek Szövetségére”, melynek tagjaiból ügynöki hálózatokat hoztak létre. Ez megerősítésre került a Nyugat Ukrajna és Nyugat Beloruszija területeinek 1939. szeptemberi felszabadítására végrehajtott műveletek során. Október 10-től november 10-ig a lengyel hírszerzés dokumentumai között a Szovjetunió elleni speciális feladatokat végrehajtó 186 munkatárs és ügynök adatait derítették fel. Nem kevés erőfeszítést kellett fordítani a lengyel speciális szolgálat tevékenységének semlegesítésére.

A szovjet hírszerzésnek Lengyelországban lévő pozícióinak szinte teljes elvesztésével összefüggésben, annak németek általi elfoglalása után a lengyel irányban végzett munka az ország határain túlra helyeződött át. A lengyel kormány W. Sikorzky vezetésével, aki kezdetben Franciaországban állapodott meg, annak elfoglalása után Angliába települt át. A hírszerzés erőfeszítései a lengyel emigránsok között és az angol politikai élet köreiből a bizalmi kapcsolatok megnyerésére irányultak Lengyelország londoni kormányának tevékenységére és a szövetségesek úgynevezett „lengyel kérdésre” vonatkozó pozícióját illető információk megszerzésére.

Nagy jelentősége volt az emigráns lengyel kormány miniszterének „Heinrich”-nek a beleegyezése a szovjet hírszerzéssel való együttműködésbe. Beleegyezését adva, „Heinrich” levelében kijelentette: „Teljesen őszintén és önként vállalom a segítségnyújtást a Szovjetunióknak az általa folytatott politikában és munkában... Mint szülőföldem – Lengyelország – hazafia, meggyőződésem, hogy csak a Szovjetunió és annak politikája hozhatja el a lengyel nép felszabadulását... Őszinte kívánságom az is, hogy lássam a szoros együttműködést Angliával, mivel az annak idején garantálta Lengyelország területi egységét”.

A londoni kormányban hírszerzésünknek voltak konfidenciális kapcsolatai másokkal is, többek között „Szadovnyik” -kal („Kertész”) – annak egyik legjobban informált tagjával.

1939 végén – 1940 elején a szovjet hírszerzés előtt fontos feladat állt: hacsak részben is, de visszaállítani az operatív-ügynöki pozíciókat a lengyel területeken. Az archív dokumentumok lehetővé teszik, hogy részletesen beszámoljunk az e célból végrehajtott sikeres műveletről és annak résztvevőiről.

Számolva a németek beleegyezésével abba, hogy a megszállt Varsóban szovjet konzuli hivatalnok működjön, a Lengyelországban lévő szovjet tulajdonok igazgatására, a hírszerzés saját munkatársat küldött, akit nem terhelt volna le a konzuli kötelezettség teljesítése. Moszkvával a kapcsolatot Berlingen keresztül kellett tartania.

1940. október 25-én Moszkvából rejtjel távirat ment Berlinbe a rezidensnek címezve. Ebben szerepelt, hogy Berlinbe érkezik a Varsóban lévő állomáshelyére Vasziljev névre kiállított okmányokkal utazó operatív tiszt, Gudimovics, fedőneve – Iván.

A Különleges rendeltetésű iskola közelmúltban végzett hallgatója Pjotr Iljics Gudimovics 1902-ben született a Szeverszke-Csernigovszki terület Novgorod városában egy szabó családjában. Munkás fakultást végzett, 5 évet tényleges katonai szolgálatot teljesített. 1933-ban lett az állambiztonsági szervek munkatársa.

A rezidensnek javasolták alaposan vitassa meg Ivánnal mindazokat a kérdéseket, melyek fedőbeosztását érintik, valamint a kapcsolattartás részletes feltételeit.

1940. november 30-án a rezidens röviden jelentette Moszkvába: „Vasziljev megérkezett Berlinbe a későbbi, Varsóba történő továbbutazásra”.

Gudimovics-Vasziljev meglehetősen gyorsan több hasznos kapcsolatra tett szert. Tőlük – kezdetben cseppenként, majd mind szélesebb pataokban – értékes információk érkeztek Ivánhoz. Megtudta, hogy Varsóban viszonylag kevés német van, őket alapvetően a szovjet határ mentén összpontosították. Ezek létszáma 1941 tavaszára elérte a 2 millió főt. Varsóba csak pihenni, kávéházakban, éttermekben és éjszakai kabarékban történő szórakozás céljából érkeznek. Bár a város megszenvedte a háborús cselekményeket, az ilyen intézmények virágoznak és zavartalanul működnek.

Moszkvában ugyanakkor intézték egy munkatársnő Varsóba való kiutazását Gudimovics „törvényes felesége” fedésével. Erre a szerepre Modrszinszkaja Jelena Dimitrijeвна operatív tisztet választották ki, fedőneve – Marija. Az NKVD szerveihez 1937-ben történt belépéséig közgazdasági főiskolát és idegen nyelvi tanfolyamokat végzett, és az Össz-szövetségi kereskedelmi kamara igazgató-helyetteséig „nőtte ki magát”. Bár maga Berija hagyta jóvá jelölését, Modrszinszkaja kategorikusan visszautasította a kiküldetést, családi okokkal indokolva. Ugyanakkor 1940. december 15-én Iván

ennek ellenére virágcsokorral várta a varsói pályaudvaron. Nem csak az első lépéseket tették meg a közös munkában, Pjotr a jövőbeni feleségének hozta a virágot: a munka közel hozta a fiatalokat, akik később megszerették egymást.

Útjára bocsátván Mariját a hírszerzés helyettes parancsnoka P.A. Szudoplatov aláhúzta, hogy magatartása természetes kell legyen, és nem válthat ki kétséget a Vasziljev család egységét illetően. A németekkel szemben rokonszenvet kellett mutatni, lojális kapcsolatot tartani a helyi lakósággal. Gyakran mutatkozni Ivánnal látogatott helyeken, ismeretségeket kötni, vendégeket hívni és maguknak is vendégségbe jární, mindent észrevenni és megjegyezni. 2-3 hónap elteltével Moszkvába kell majd utazni rokonlátogatás indokával, jelentést tenni a korábbi forrásokkal történő kapcsolat helyreállításának lehetőségeiről, az új bizalmi kapcsolatok kiépítésének perspektíváiról, valamint a németek készülődéseire vonatkozó beszerzett információkról.

Jelena Dimitrijeвна Varsóban tartózkodásának első napjaiban nyomottnak érezte magát: idegen környezet, nem egyértelmű személyes helyzete, nyugtalanság a jövőjét illetően. De munkához látván magabiztossá, energikussá és tevékenyé vált. A hírszerzők elemezték a Központ ajánlásai végrehajtásának lehetőségeit és arra a következtetésre jutottak, hogy célszerű kapcsolatba lépni olyan lengyelekkel, akik valamiféle viszonyt alakítottak ki a németekkel. A helyes döntés segített nekik gyorsan, működőképes információs hálózatot kialakítani.

Saját megfigyeléseik és lengyel segítők tájékoztatása alapján következtettek Németország Szovjetunió elleni támadására való felkészülésére. 1941 tavaszán Iván engedélyt kapott, hogy Moszkvába utazzon, ahol fogadta őt az állambiztonsági népbiztos Merkulov. Beszámolt a német csapatok koncentrációjáról Lengyelország keleti területein, az aktív útépitési munkálatokról ezekben a körzetekben, a Gestapo listakészítéseiről az itt élő szovjet állampolgárokról a későbbi internálásuk érdekében, valamint a Gestapo által Vasziljevék kötelezettségeinek teljesítése elé állított akadályokról.

Ugyanakkor Iván németek háborús készülődésére vonatkozó állításairól Merkulov megjegyezte: „Ön erősen túloz. Mindezt ismételtelen ellenőrizni kell. Csak ezt követően lehet az információt jelenteni a Szovjetunió vezetésének”.

Iván Visszatérve Varsóba Marija segítségével megkettőzte erőfeszítéseit a szükséges információk megszerzésére. Április 20-án Berlinbe érkezett a soros beszámolásra. „Ez nagyon komoly, – értékelte a rezidens a Varsóból származó jelentést. Papírt elő és sürgősen írj a Központnak”.

Sztálin, Molotov, Vorosilov és Berija május 5-én megkapták a tájékoztatót, miszerint:

„Lengyelországban a háborús előkészületek nyíltan zajlanak és a bekövetkező Németország és a Szovjetunió közötti háborúról a

német tisztek és a katonák, mint eldöntött dolgról beszélnek. A háborúnak állítólag a tavaszi mezőgazdasági munkák után kell kezdődnie. A német katonák tisztjeik elmondása alapján állítják, hogy Ukrajna német hadsereg általi elfoglalása biztosított belülről, a Szovjetunió területein jól működő „ötödik hadoszlop” által”...

...Április 10-től 20-ig a német csapatok szünet nélkül éjjel és nappal mozognak Varsón keresztül keletre. A csapatok folyamatos áramlása következtében Varsó utcáin minden közlekedés leállt. A keleti irányú vasútvonalakon szerelvények haladnak megrakva főként nehéz tüzérséggel, teherautókkal és repülőgép alkatrészekkel. Április közepétől Varsó utcáin nagy mennyiségű katonai teherautó és egészségügyi gépkocsi jelent meg”.

Júniusban a hírszerzők értesüléseket kaptak a napról napra készülődő hitlerista támadásról a Szovjetunió ellen. Június 21-én este Iván a lengyel segítőjével való találkozáson meghallotta Németország Szovjetunió ellen kezdődő háborújának pontos napját és idejét – a következő nap reggel. A lengyel kifejezte készségét, hogy segít megbízhatóan elrejtetni a szovjet képviselőket a németek letartóztatásának elkerülésére.

Június 22-én délben Ivánt előállították a Gestapóra és 6 hitlerista részletes kihallgatásnak vetette alá. Az érdekelte őket többek között, mivel foglalkozott az utóbbi időben, kik a kapcsolatai a helyi állampolgárok között, milyen információkat gyűjtött és milyen módon tájékoztatta azokról Moszkvát. Iván szilárdan kitartott amellett, hogy kizárólag saját, a szovjet javak igazgatásával kapcsolatos kötelezettségeinek végrehajtásával foglalkozott. A gestapósok a több órás kihallgatást követően figyelmeztették, hogy nem hagyhatja el lakását és senkivel nem találkozhat.

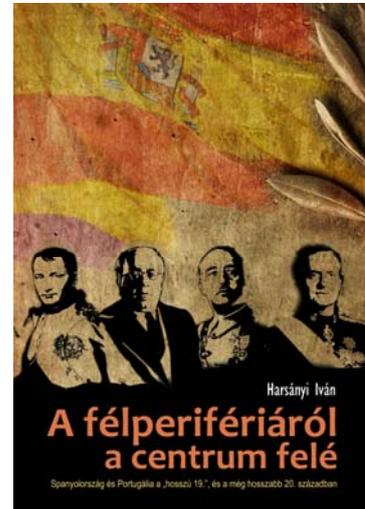
Június 28-29-én Vasziljevét a Lengyelországban élő szovjet állampolgárok csoportjával átszállították Berlinbe. Ott jelentést tettek Dekanov nagykövetnek a varsói helyzetre vonatkozó utolsó információkról, a szovjet repülőgépek lengyel területen lévő német objektumok elleni bombatámadásainak nem megfelelő hatékonyságáról, a német hadseregben uralkodó hangulatról. A hírszerzők a Németországban lévő szovjet misszió munkatársaival együtt visszatértek szülőföldjükre. Iván és Marija a feladat sikeres végrehajtásért harci kitüntetésben részesültek.

P.I. Gudimovics és E. D. Modrszinszkaja 1953-ig dolgoztak a hírszerzésnél. Ezt követően a hírszerzésnél végrehajtott létszámcsökkentési kampány okán Jelena Dimitrijeva kénytelen volt átmenni a Filozófiai Intézetbe. Ott dolgozott több mint 20 évig. A tudomány doktora lett, több mint 175 tudományos munkát és publikációt jelentetett meg.

HÍREK, ESEMÉNYEK, ADATOK

BESENYŐ JÁNOS

A FÉLPERIFÉRIÁRÓL A CENTRUM FELÉ, SPANYOLORSZÁG ÉS PORTUGÁLIA A „HOSSZÚ 19.” ÉS A MÉG HOSSZABB 20. SZÁZADBAN RECENZÍÓ HARSÁNYI IVÁN KÖNYVÉRŐL

Mi jut eszébe egy átlagembernek, ha Spanyolország vagy Portugália kerül szóba? Többeknek a spanyol tengerpart, a Kanári-szigetek, a sok szép táj, a vibráló városok, a múzeumok, a bikaviadalok Pamplonában, vagy a két ország érdekes történelme a római kortól napjainkig, olyan szereplőkkel, mint Seneca, Tengerész Henrik, Kolumbusz Kristóf, Cortez, Francisco Franco, majd Juan Carlos. Másoknak az Ibériai-félsziget két országa, amelyek a középkor egyik időszakában legalább olyan nagyhatalomnak számítottak, mint ma az USA vagy Kína. Persze a két hatalom korábbi fénye igencsak megkopott és mára már nem sorolják őket azon közé az országok közé, amelyek meghatározó szerepet játszanak a világ sorsának alakításában. Elsősorban persze nem ezen mérjük le valós jelentőségüket, mivel a Földközi-tenger medencéje nem egyszer máig ható világrengető események színtere volt, amelybe a régió, sőt gyakran az akkor ismert egész világ belekeveredett. Az ezekben az országokban zajló események nem egyszer a náluknál nagyobb hatalmakat is kényszerpályára terelték, nehéz helyzetbe hozták. Bár az elmúlt két évszázadban Spanyolország és Portugália elvesztették nagyhatalmi státuszukat, mégis több esetben befolyásolták az európai kontinens történéseit, nem csupán elszenvedték azokat. Szóval akár a korábbi történelmi szerepük, akár más miatt, a két országra a mai napig is érdeklődve tekint a világ, sőt egyre többen vélik Spanyolországot ismét a Mediterránium vezetőjének.

Publikon Kiadó,
Pécs, 2011

Harsányi Iván emeritus professzor könyve a két ország történelmét, fontosabb eseményeit mutatja be a 19. és 20. században, valamint Spanyolország és a magyarok kapcsolatát, ezen időszakban. A Publikon Kiadó által megjelentetett kötetbe az a 25 tanulmány került be, amelyek olyan témákat

érintenek, melyek a mai napig is hatással vannak Európa és hazánk minden napjaira is.

Bepillantást nyerhetünk az ibériai történelem békés majd egyre viharosabb történelmébe, hogyan próbáltak meg „talpon maradni” a világgazdaságban és a katonai fejlődésben a félperifériákra szorult államok – sok esetben párhuzamot vonva a szintén félperifériára szorult kelet-közép-európai államokkal, köztük hazánkkal is – esetleg megpróbálva visszaszerezni korábbi hatalmukat, befolyásukat. A kötetben található tanulmányok lépésről-lépésre nyomon követik ezeket a próbálkozásokat, a liberális, a konzervatív, forradalmi és ellenforradalmi, diktatórikus és demokratikus kitörési kísérleteket. Hogy melyikük működik és hogyan, azt az olvasóknak kell eldönteni a történelmi tények és az események hatásának tükrében. Bár az író bevallása szerint nem törekedett összefüggő, globális körkép megalkotására, a könyv elolvasása után jobban érthetjük a korábban kevésbé ismert vagy vizsgált világfolyamatokat, azok hatását az ibériai-félsziget országaira, valamint Magyarországra. Éppen ez az, ami a könyv másik értéke a hazai olvasóknak, hisz a spanyolországi történéseket összekapcsolja hazánkkal, ahol a magyar-spanyol kapcsolatok első világháború utáni történetében figyelhetjük meg, hányféle síkon, milyen tényezők által befolyásolva alakulnak az államközi viszonyok. Láthatjuk, hogy a két, világnézeti és politikai szempontból azonos platformon lévő ország hogyan viszonyul a másikhoz, hogyan próbálják érdekeiket érvényesíteni, akár a másik kárára is. A szerző írásainak egy része, bevallottan bizonyos történészi polémiaiákhöz kapcsolódik, amely okán bizonyos kérdéseket igyekszik jobban kifejteni, bemutatni az olvasók számára, úgy, hogy történészként – nagyon helyesen! – igyekszik a politikai állásfoglalásokat elkerülni.

A könyv erőssége, hogy nem túl száraz, nem veszik el az apróbb részletekben, mégis komplex képet igyekszik nyújtani azoknak is, akik nem rendelkeznek ugyan akadémikus tudással, de érdeklődőként szívesen olvasnak bizonyos történelmi, politikai és gazdasági összefüggésekről.

CONTENTS

Page

EVALUATIONS, ANALYSES, STUDIES

Gábor Koós - György Szternák

Russian measures and their background, in connection with the deployment of the European missile system..... 5

László Sticz – László Schandl

The revived military health 31

Viktor Glied

Radical eco-organizations and eco-terrorism 50

CURRENT ISSUES

János Besenyő -- Péter Oláh

New actor in the African continent: Turkey 66

CONSULTATION

Csaba Szabó

Analyzing the security strategy of EU and Hungary in the context of the extremist religious groups 80

FORUM of PhD CANDIDATES

Lóránd Ujházi

Threats posed to the institutions and pastors of the Catholic Church and the need for protecting them..... 93

Réka Eged

The role of EU in democratizing the Democratic Republic of Congo 113

Csaba Mihály Tóth

National security activity and personal rights on the scales of the Fundamental Law 122

Gábor Erdei

Crime without geographical borders 131

Nóra Nábrádi

The professor's role in mediating the "washback" of the language exam 143

László Uri

Information security during the EULEX police advisory mission in Kosovo 153

	Page
<i>SCIENTIFIK LIFE – EDUCATION</i>	
István Resperger	
General Staff Course, quo vadis?	165
<i>FROM THE HISTORY OF SECURITY SERVICES</i>	
Ferenc Dávid	
Profiles from the history of the Hungarian military counterintelligence	185
Ervin Antal Szabó	
<i>Sketches from the history of Russian intelligence</i>	
Threatening news from Warsaw	194
<i>NEWS, EVENTS, INFORMATION</i>	
János Besenyő	
From the Semi-periphery towards the Center	201
Contents	204
<i>Our Authors</i>	206
<i>For readers</i>	207

SZERZŐINK

Koós Gábor okleveles mk. alezredes

Nemzeti Közszerológálati Egyetem főelőadó

Prof. Dr. Szerternák György nyá. ezredes, egyetemi tanár CSc

Nemzeti Közszerológálati Egyetem

Dr. Sticz László mérnök ezredes

MH Honvédkórház, Parancsnoki Iroda, irodavezető, (megbízott Parancsnok Védelem-egészségügyi helyettes)

Dr. Schandl László PhD orvos dandártábornok, címzetes egyetemi tanár

MH Honvédkórház Parancsnok, (MH egészségügyi szolgalatfőnök)

Glied Viktor egyetemi tanársegéd, kutató

Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

Dr. Besenyő János őrnagy

Mh GEOSZ Szabályzatszerkesztő és Kidó Osztály ovh.

Oláh Péter turkológus

PhD hallgató

Szabó Csaba r. főhadnagy

Soproni Rendőrkapitányság IRO főelőadó

Dr. Ujházi Lóránd adjunktus

Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, NKE PhD hallgató

Eged Réka doktorandusz

Tóth Csaba Mihály alezredes

KNBSZ főreferens, NKE PhD hallgató

Erdei Gábor r. őrnagy

ORFK Büfőig, NKE PhD hallgató

Nábrádi Nóra

NKE doktorandusz

Uri László r. alezredes

BRFK Információs Főosztály

Dr. Resperger István mk. ezredes

KNBSZ Szerkesztőbizottság elnök

Dávid Ferenc

NKE PhD hallgató

Szabó Ervin Antal nyá alezredes

Tisztelt Olvasó!

A SZAKMAI SZEMLE a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat által kiadott, negyedévenként megjelenő tudományos-szakmai folyóirat.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „*a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok*” között tartja nyilván, és „*az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké*”-ben szerepel.

A Szakmai Szemle köteles példányai rendelkezésre állnak és tanulmányozhatók az Országos Széchényi Könyvtárban, a Nemzeti Közszerzői Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtárában. A periodika példányai megtalálhatók a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szakkönyvtáraiban, továbbá más, tudományos munkával foglalkozó szervezeteknél és egyesületeknél.

A SZAKMAI SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZAKMAI SZEMLÉBEN ÉS A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű máshol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területek témáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmai.szemle@knbsz.gov.hu és a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címeken. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban, a rendelkezésre álló pénzkeret függvényében – szerzői honoráriumot fizetünk;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;

- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

Példák:

- (1) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (2) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (3) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (4) [www. globalsecurity.org/army/iraq](http://www.globalsecurity.org/army/iraq) (letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) [www. globalsecurity.org/army/iraq](http://www.globalsecurity.org/army/iraq) (letöltés ideje: 2012. 04. 19.)

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

Elérhetőségeink

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: szakmai.szemle@knbsz.gov.hu
felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Kobilka István ezredes,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9576, HM 61-300
e-mail: kobilka.istvan@knbsz.gov.hu,
kobilka.istvan@gmail.com

Dr. Resperger István mk. ezredes,
06(30) 231-6141, HM 65-050
e-mail: resperger.istvan@knbsz.gov.hu,
drresi@gmail.com

Ledács Kiss Jenő nyá. ezredes,
06(1) 386-9344/1301, HM 24-304, HM 24-305,
telefax: 06(1) 372-1842, HM 61-842
e-mail: ledacsj@knbsz.gov.hu
ledacsj@mailbox.hu

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG